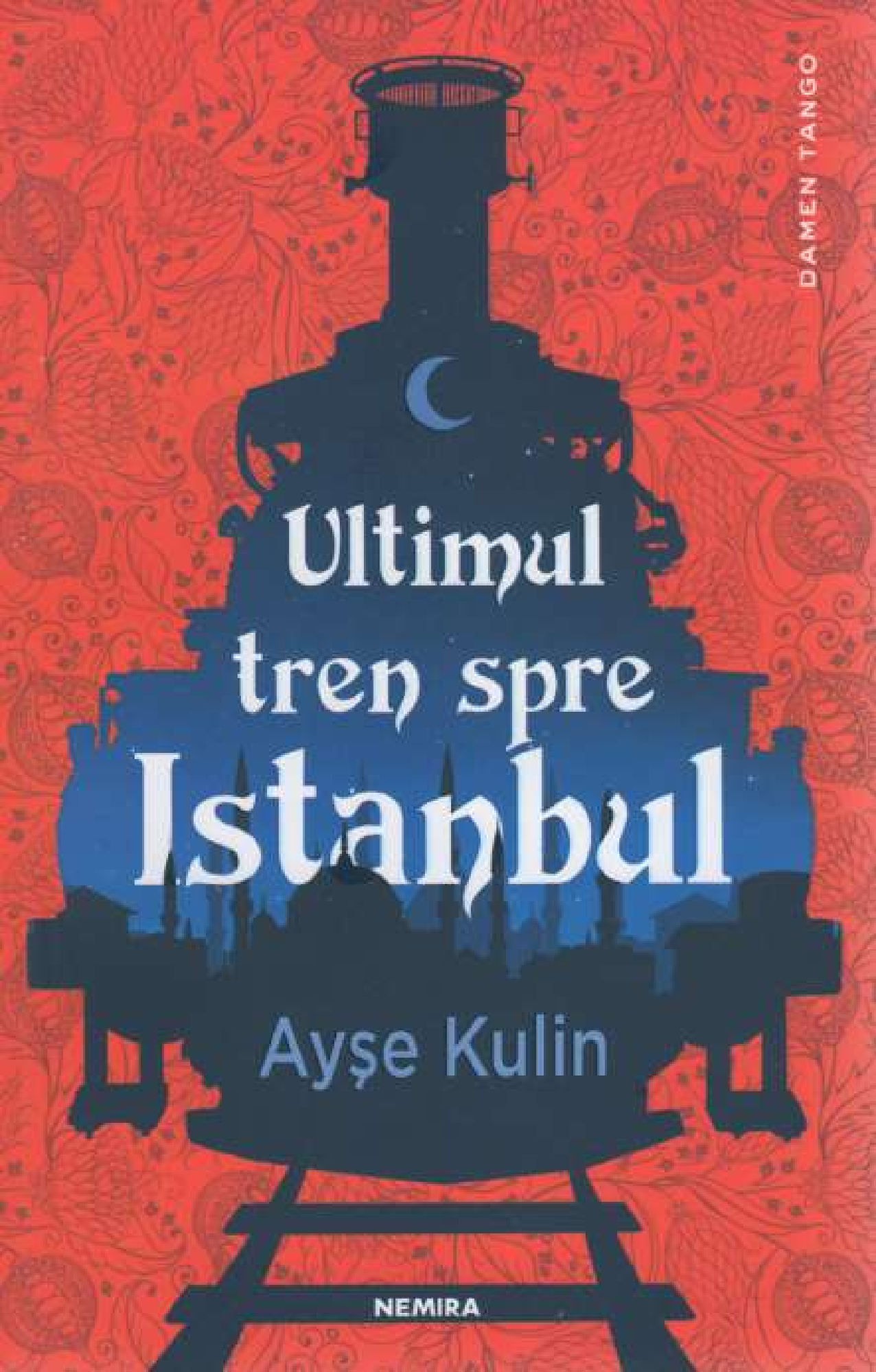
DAMEN TANGO
Ultimul tren spre Istanbul
Ayşe Kulin
NEMIRA

„Trase draperiile, deschise fereastra
și inhală adânc aerul rece și umed.
În dimineața asta nu avea să iasă
cu Fazil în parc. Norii negri
erau semn sigur de ploaie. Și măcar
dacă norii ar fi rămas doar pe cer!
Însă de când ocupația germană
se extinsese și în sudul Franței,
era ca și cum norii ar fi intrat
și în casa, și în toată ființa ei.
Nu mai dădea lecții particulare,
deși acestea fuseseră ca o rază
de soare în viața ei monotonă.
Nimeni nu se așteptase să înceteze
lecțiile, dar, de la începutul
invaziei, pe 11 noiembrie,
Selva adoptase un nou rol:
să își ocrotească soțul, atât de mult
cât putea. Soțul pe care ea
îl convinsese să emigreze în Franța,
aruncându-l, astfel, fără voie,
în groapa leilor."

DAMEN TANGO

romane cu dragoste

Ayşe Kulin este una dintre cele mai citite autoare din Turcia de azi. Volumele ei s-au vândut în milioane de exemplare datorită artei sale de a așterne pe hârtie povești captivante despre ființa umană și puterea ei de a ieși la lumină. Printre romanele sale, care au fost traduse în multe țări, se numără *Trandafirul de la Sarajevo, Dragostea în exil* sau *Fără țară*. Autoarea, care locuiește la Istanbul împreună cu familia, are o bună experiență și în domeniul cinematografiei, semnând numeroase scenarii de film și emisiuni de televiziune.
Volumul *Ultimul tren spre Istanbul* a fost tradus în 23 de limbi și recompensat cu Premiul Roma în Italia și Premiul pentru Cel mai bun roman acordat de comunitatea evreiască din Consiliul European.

Ultimul tren spre Istanbul

Ayşe Kulin

Traducere din limba turcă
CRISTINA CRĂCIUN

NEMIRA

Coperta: Cristian FLORESCU, Ana NICOLAU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KULIN, AYȘE
Ultimul tren spre Istanbul / Ayșe Kulin; trad. din lb. turcă: Cristina Crăciun - București : Nemira Publishing House, 2018
ISBN 978-606-43-0304-2

I. Crăciun, Cristina (trad.)

821.512.161

Ayșe Kulin
NEFESNEFESE
Copyright © 2002 by Ayșe Kulin

© Nemira, 2018

Redactor: Monica ANDRONESCU
Tehnoredactor: Irina POPESCU
Lector: Cristina MIHĂILESCU

Tiparul executat de ARTPRINT SRL
Tel: 0723.13.05.02, e-mail: office@artprint.ro

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-43-0304-2

ANKARA, 1941

De dimineață, când plecase, Macit o prevenise pe Sabiha că se va întoarce târziu. Chiar și așa, buna lui creștere îi trezi o anumită stânjeneală când își dădu seama că trecuse de ora opt. Le ceru scuze celor din sala de consiliu, merse în biroul său și sună acasă, de pe telefonul negru, cu disc zgomotos.

Când auzi vocea Sabihei, îi spuse:

– Iar avem ședință. Nu mă aștepta, te rog, la cină!

– Nu din nou! răspunse exasperată soția lui. De aproape trei săptămâni n-am mai luat cina cu toții. Serios, dragule, nimeni de acolo nu are soție și copii care să-l aștepte acasă?

– Pe Allah, ce tot spui? Armata bulgară ne bate la ușă, iar tu vorbești despre cină! Tipic femeiesc! comentă el și puse receptorul în furcă.

Avea o soție care se purta exact la fel ca propria lui mamă. Treburile casei, mesele și somnul copiilor, cina în familie, astea erau cele mai importante lucruri pentru o soție organizată. Degeaba s-a străduit Atatürk să le transforme în femei de lume, se gândi Macit. Se vede că femeile noastre nu sunt bune decât de soții și de mame. Și începea să se îndoiască

chiar și de asta. Nu renunțase Sabiha la îndatoririle materne, lăsând educația fiicei lor pe seama bonei? În adâncul lui, purtarea ei ca soție începea să i se pară ciudată. La început era furios, gândindu-se că atitudinea distantă o fi un protest tăcut față de nesfârșitele lui ședințe care durau până noaptea târziu. Dar ce drept avea să se înfurie că lucra așa de mult? La urma urmei, era el vinovat că începuse războiul? Era el de vină pentru ședințele prelungite? Și dacă războiul ar veni și peste ei? Dacă s-ar întâmpla așa, ce femeie din cercul lor de cunoștințe avea să-și mai vadă soțul la față?

Macit își spunea toate astea, dar în sinea lui știa că purtarea Sabihei nu izvora numai din egoism. Părea să fie în pragul unei căderi nervoase. De mai multă vreme, tânăra femeie – care adorase picnicurile, care mergea la curse de cai când era vreme bună sau la partide de cărți când ploua – nu părea să se mai bucure de nimic. Deseori, când ajungea acasă, Macit o găsea în pat, aproape adormită. În rarele cazuri când reușeau să se culce amândoi la aceeași oră, ea găsea întotdeauna un pretext să adoarmă imediat. Era limpede că o frământa ceva, dar categoric își alesese greșit momentul să facă o cădere nervoasă. Cum ar fi putut să aibă timp să se ocupe de ea, când era copleșit de muncă? Chiar dacă ședințele se terminau târziu în noapte, el trebuia să fie din nou la minister a doua zi la șapte dimineața.

Trăiau vremuri tulburi. Turcia se pomenise între diavol și marea cea adâncă. Pe de o parte, Imperiul Britanic, care își vedea doar de propriile interese și insista ca Turcia să-i devină aliat, iar de cealaltă parte, Germania, cu atitudinea ei amenințătoare. Și, ca și cum nu ar fi fost de ajuns, Rusia își întindea către Turcia brațul de fier învelit în mănușă de catifea. Interesele sale în Kars, Ardahan, Bosfor și Dardanele atârnau precum sabia lui Damocles deasupra Turciei. Și în orice situație, dacă ar fi ales tabăra ce ar fi pierdut războiul, Rusia ar fi făcut-o să plătească din plin în zona strâmtorilor. Era un coșmar care dura de doi ani și părea interminabil!

Primul Război Mondial îi arătase președintelui Inönü ce însemna să fii în tabăra greșită, iar el învățase bine lecția. Ar fi dat orice ca să

știe cine avea să câștige de data aceasta, dar nimeni nu putea să prezică deznodământul. Așa că trebuia ca Ministerul de Externe și comandamentul general să facă acest pronostic și fiecare posibilitate fusese discutată, cumpănită și notată în nesfârșitele ședințe care se prelungeau până la ore târzii.

Macit se mândrea că făcea parte din comandamentul general. În același timp, de când italienii atacaseră Grecia, cercul de foc începuse să se strângă, iar frustrarea pe care o simțeau membrii guvernului în-negura acum și familiile lor.

Ankara, capitala țării, se pregătea de o nouă vară fierbinte.

În anii '40, anotimpurile se distingeau clar: iernile erau cumplit de friguroase, cu zăpezi abundente, iar verile erau toride. Se simțea deja că în apropiatele luni văratice avea să fie o căldură de iad.

Cam cu o săptămână înainte, ambasadorul german Von Papen adusese un mesaj de la Hitler pentru prim-ministru. Demnitarii așteptaseră cu sufletul la gură sfârșitul întâlnirii.

Macit ghicise corect conținutul scrisorii. Aparent, era plină de urări și intenții bune. Turciei i se promitea armament de toate felurile, ajutor să-și consolideze controlul asupra Bosforului și Dardanelelor și i se dădea asigurarea că Germania nu va trimite soldați pe pământ turcesc. Mesajul transmis printre rânduri era însă clar: venise vremea ca Turcia să se hotărască și, dacă nu se alia cu Germania, la sfârșitul războiului, când i s-ar fi decis soarta, avea să suporte consecințele.

După lunga întâlnire, Inönü spuse:

– Germania ne previne să nu-i punem răbdarea la încercare. Insinuează că, în orice clipă, s-ar putea înțelege cu Rusia pe la spatele nostru.

Apoi adăugă:

– Anglia luptă în Grecia și duce un război dezastruos în Libia. Nu poate să ne vină în ajutor. Așa că nu putemrisca să-i supărăm pe nemți. Veniți, domnilor, să găsim o cale să ne descurcăm.

Ceea ce căuta, de fapt, era o cale de a trage de timp, o cale care să-i permită Turciei să scape fără să spună „da" sau „nu" niciunei părți, o cale de a le da asigurări amândurora, fără a le înfuria.

În dimineața de după acea noapte lungă, prim-ministrul îl invită pe ambasadorul britanic la minister, pentru a-i explica poziția periculoasă și delicată a Turciei. Țara se îndrepta către cele mai primejdioase și cumplite zile pe care le trăise în acest Al Doilea Război Mondial. Războiul era ca un incendiu într-o pădure, se răspândea în toate direcțiile și ambele tabere aveau așteptări de la Turcia.

În biroul său, Macit își aprinse o țigară, trase de două ori din ea și o stinse în scrumiera de cristal, înainte să se întoarcă în sala de consiliu. Ministrul de Externe și secretarul general nu mai erau acolo. Asistentul lui îi spuse:

– Macit Bei, președintele însuși a cerut să vadă darea de seamă. V-am pregătit rapoartele. Președintele vă așteaptă.

Macit se întoarse în grabă în biroul său, care se afla în aripa din palatul prezidențial repartizată Ministerului de Externe. Lucrau deja de câteva luni acolo, ca să îi poată da rapoartele lui Inönü și să poată primi instrucțiuni de la el neîntârziat. Macit scoase din sertar notițele pe care le revizuise cu câteva ore în urmă, le aruncă o privire și plecă în grabă.

Inönü stătea pe un scaun tapițat, la o masă uriașă. Arăta și mai naiv, pipernicit și iritat decât de obicei. Începu să răsfoiască hârtiile pe care secretarul lui le luase de la Macit și i le așezase în față. Le privea părând că ascultă vocile șirete din mintea lui, dar nu spuse nimic. Și bărbații care stăteau la masa rotundă păstrau tăcerea.

Apoi întrebă brusc:

– Ați ascultat radioul astăzi?

– Da, domnule. Colegii noștri ascultă toate posturile europene. I-am prezentat raportul secretarului general acum câteva minute. Nu au avut un minut de odihnă, dar ascultă în continuare radioul bulgar și întocmesc rapoarte la fiecare jumătate de oră.

– Și agenții noștri din Bulgaria ne trimit informații în fiecare zi. Dar tot nu se știe dacă Hitler o să înainteze către sud sau către nord, să-i atace pe ruși, domnule, spuse un alt tânăr demnitar.

Când tinerii părăsiră camera, Macit mai rămase puțin.

– Domnule președinte, spuse ministrul de Externe, datorită dumneavoastră, am putut să ne luăm toate precauțiile, ca incendiul să nu ajungă până la noi. Puteți merge la Yalova cu conștiința curată, vă asigur. O să vă informăm permanent cum evoluează situația.

Macit îl auzi pe Inönü murmurând:

– Aș vrea să știu din ce direcție o să vină nemții. Dacă aș ști!

De când Germania se înțelesese oficial cu Bulgaria, nemții deveniseră vecinii Turciei. Inönü era îngrozit că nu știa următoarea mișcare a lui Hitler. Armamentul modern și armata puternică ale acestuia erau la un pas de graniță. Poate că Hitler voia să înainteze către Egipt, prin Turcia. Sau, la fel de bine, putea să o pornească spre Caucaz. Nimeni în afara colaboratorilor lui apropiați nu știa care era următoarea țintă, așa că Turcia trebuia să fie pregătită, în orice eventualitate. Cel mai rău ar fi fost ca Germania să se înțeleagă cu Rusia. Pentru Turcia, așa ceva ar fi însemnat un dezastru.

Macit așteptă citirea rapoartelor și se întoarse în sala de consiliu împreună cu secretarul general. O nouă ședință prelungită, alte rapoarte de citit, evaluat și redactat, înainte să-i fie prezentate lui Inönü. Câteva ore mai târziu, în timp ce mergea către casă, se simți cuprins de îngrijorare. Guvernul plătea un preț uriaș, ca să evite incendiul ce mistuia lumea.

În toate căminele, ca într-un cor general, femeile se plângeau de cât de mult costa totul. Și dacă până și funcționarii de la Ankara și familiile lor sufereau, cine știe prin ce treceau bieții oameni din Anatolia! Ca să ajute angajații, statul vindea textile, încălțăminte și zahăr la prețuri micșorate considerabil. Mai mult, ca să prevină piața neagră și specula, aplicase un sistem de rații a cărui urmare era că buletinele tuturor erau pline de ștampile. Dar, cu toate precauțiile, piața neagră înflorea. Mulți indivizi fără scrupule profitaseră de ocazie și se

îmbogățiseră vânzând pe sub mână. Oamenii erau, în majoritate, furioși, dar resemnați. Nu găseau sau nu își permiteau lucrurile de bază și nu aveau de mâncare decât pâine și cereale. Președintele considera că întâia lui datorie, problemă de viață și de moarte, era să își ferească țara de intrarea în război. Nu avea rost să i se amintească de plângerile oamenilor. Pentru unul ca el, care trecuse deja prin infernul războiului, tot ce nu era legat de obiectivul lui vital avea importanță secundară.

Macit era epuizat. Dar aproape sigur Inönü avea să plece la Yalova a doua zi, așa că, probabil, săptămâna următoare nu s-ar mai fi ținut ședințe prelungite. Ar fi putut, deci, să se întoarcă devreme acasă și să evite, un timp, reproșurile Sabihei.

– Inimă neagră.

– Romb.

– Pas.

– Pas... Scuze. Patru de inimă neagră.

Tinerele își ridicară ochii din cărți și priviră către Sabiha. Ea roși, subțire și delicată în costumul ei mov pal.

– Ești foarte distrată azi. Ce e cu tine, draga mea?

– Nimic, dar n-am putut să dorm azi-noapte. Nu mă pot concentra. Dacă ar juca Nesrin în locul meu?

– Nici vorbă! Mai bine să bem ceai, o să te ajute.

– Oricum trebuie să plec înainte de cinci azi, Hümeyra.

– De ce?

– La cinci trebuie s-o iau pe Hülya de la balet.

– N-o ia bona?

– Are altceva de făcut azi.

– Pentru numele Domnului, ce altceva are de făcut o bonă?

– A vrut să meargă la cumpărături, înainte să se întoarcă în Anglia, la sfârșitul lunii.

– Nu știam că pleacă, Sabiha! De ce?

– Hülya a crescut. E mare de-acum, nu mai are nevoie de bonă.

– Credeam că îi dă și lecții de engleză.

– A învățat destul, iar tatăl ei vrea să se descurce singură și să fie mai independentă.

Femeile lăsară cărțile jos și se ridicară de la masa de joc. Sabiha se îndreptă către camera unde se servea ceaiul. Nu voia nici să bea, nici să mănânce din prăjiturelele de pe masă. Își dorea doar să iasă la aer curat, cât mai repede. Dar luă o ceașcă și sorbi puțin ceai, sperând să evite alte întrebări. Celelalte femei o urmară la masa de ceai, unduindu-se în ritmurile cântecului de la radio. Dintr-odată, muzica se opri și se auzi vocea precipitată a unui crainic.

– Doamnelor și domnilor, întrerupem emisiunea pentru o știre importantă despre întâlnirea de azi-dimineață a comitetului de stat, în prezența primului-ministru.

Femeile se adunară imediat în jurul radioului.

– Șșșt, ascultați! spuse Belkis.

Sabiha merse și ea către radio, cu ceașca și farfurioara de ceai în mână. Degetele îi tremurau, în timp ce asculta sumbrele vești. Armata se retrăsese în Tracia, dincolo de linia Catalca, iar acum se părea că săpa tranșee. Guvernul ordona ca toți civilii din Istanbul să-și construiască adăposturi subterane în beciuri. Iar cei care aveau case în Anatolia erau încurajați, cu promisiunea că vor fi transportați fără bani și cu până la 50 de kilograme de bagaje, să se mute acolo.

– Ce vești sumbre! Pentru numele Domnului, oprește radioul, Hümeyra! spuse Nesrin.

– Nu, te rog! Poate au știri despre Franța, interveni Sabiha. Mă întreb ce...

Nesrin o întrerupse.

– Ce e cu Franța? Cui îi pasă? Sabiha o privi consternată și lăsă ceașca și farfurioara pe masă.

– Mănâncă niște prăjitură cu fructe, îți place, îi oferi Hümeyra.

Sabiha refuză, adăugând:

– Cred că am răcit săptămâna trecută la curse. Mi-e cam greață, scumpo, nu-mi vine să mănânc nimic.

– Ați auzit că evacuează Edirne? continuă Belkis. Cu alte cuvinte, războiul e la ușa noastră!

– Soțul meu o să devină insuportabil, spuse Necla direct. Și așa, în ultima vreme îmi răspunde doar cu „da" și „nu". Vă închipuiți cum o să fie dacă intrăm în război?

Sabiha simțea că discuțiile prietenelor ei o sufocă. În timp ce își beau ceaiul și mâncau prăjiturile, îi ceru scuze Hümeyrei și plecă în grabă.

Mireasma grea de liliac și glicină umplea aerul Ankarei. Frumoasele flori de glicină se revărsau peste zidurile grădinii și atârnau precum ciorchinele, parcă pentru a-i întări dispoziția posomorâtă. Costumul ei mov pal era singurul lucru care se armoniza cu împrejurimile. O mie de lucruri îi treceau prin minte, în timp ce mergea către casa lor din Kavaklidere. Dădu peste un bătrân și, în timp ce îi cerea scuze, se împiedică de o piatră, cât pe ce să cadă.

Sabiha era foarte nefericită. Nu reușea să le acorde atenție nici fiicei, nici soțului ei. Și totul începea să se prăbușească. Se îndepărta tot mai mult de cei din jurul ei. Încă de la început, fetița fusese o dezamăgire, căci își dorise un fiu. Cât despre Macit, el era interesat doar de muncă. Părinții ei erau bolnavi tot timpul, iar în ultima vreme avea tot mai puțin în comun cu prietenele ei. Aproape începuse să se desprindă de viața însăși.

Macit era atât de ocupat, încât părea, cel puțin în ochii soției lui, că nici nu remarca schimbarea ei. Asta o făcea pe Sabiha să se închidă în sine. Cât despre prietene, în ultima vreme începuse să inventeze tot mai des scuze ca să nu ia parte la diversele lor reuniuni. Bona nu făcea cumpărături astăzi, iar Sabiha nu trebuia să o ia pe Hülya de la școala de balet a doamnei Marga. Adevărul era că bona chiar urma să se întoarcă în Anglia. Așa voia Macit. Considera că Hülya nu mai avea nevoie de bonă, acum, că mergea la școală, și voia ca Sabiha să-i dedice mai mult timp fiicei sale.

Sabiha știa că de ceva vreme nu își mai controla propria viață. Războiul ăsta blestemat o controla! Și nici măcar nu se petrecea în propria ei țară. Cu toate astea, în magazine nu se mai găsea nimic și nimeni nu putea să călătorească. Războiul devenise singurul subiect de discuție. Iar Macit era, parcă, prizonierul lui. Ca și cum ar fi fost el însuși soldat. Și când te gândești că formaseră un cuplu atât de fericit! Se distraseră atât de mult împreună, odată ca niciodată, înainte ca sora ei să plece, înainte de război! Sabiha ducea dorul acelor vremuri apuse. Pe de altă parte, nu putea să nu se socotească norocoasă, de câte ori citea ziarele sau asculta radioul. La Ankara, cel puțin, viețile lor erau în siguranță. Polițiștii sau soldații nu le băteau la ușă în miez de noapte. Nu existau oameni care să umble pe stradă purtând embleme galbene în piept, ca niște catâri însemnați. „Catâri însemnați"! Cine folosise vorbele astea? Cu siguranță Necla, numai ea putea spune asemenea lucruri crude. Sabiha își aminti brusc. Se întâmplase cu două săptămâni în urmă, la o partidă de bridge. Necla avea unul din accesele ei de duritate, când exclamase:

– Bieții evrei! I-au pus să poarte embleme galbene pe haine, ca niște catâri însemnați!

– Ce tot spui?! țipase Sabiha. Cum poți să compari oamenii cu catârii? Și te mai numești soție de diplomat! Mă întreb dacă chiar auzi ce vorbești!

Cu ochii aproape în lacrimi, Necla le întrebase pe prietenele lor:

– Ce a apucat-o? De ce țipă la mine așa?

– Războiul ăsta ne-a afectat pe toate, fetelor, replicase gazda lor, încercând să dezamorseze situația. În ziua de azi, cea mai mică scânteie produce o explozie. Hai să continuăm partida! Al cui era rândul?

Acum, în timp ce se întorcea acasă, Sabiha își aminti cu jenă izbucnirea ei. Categoric era într-o dispoziție groaznică. În fiecare zi se simțea așa, când citea în ziare știrile senzaționaliste. Naziștii, măturând Europa... Imigranții părăsindu-și țările... Franța... O! Sabiha se întinse să atingă una din florile de glicină, dar exact când voia să o culeagă, își

retrase mâna. Nu era în stare să rupă floarea. Brusc, simți un nod în gât. Când se întoarse către strada pe care locuia, lacrimile îi brăzdau obrajii. Se întuneca, iar ea respira sacadat, parcă sufocându-se. Ziua tristă avea să continue cu o altă noapte plină de tristețe. Macit avea să vină târziu, probabil, iar Hülya avea să pună la nesfârșit întrebări în timpul cinei. Și bona avea să pălăvrăgească fără oprire despre război. Ankara, orașul cândva plin de amintiri fericite pentru Sabiha, era acum apăsat de tristețe. Și nu doar de tristețe. De monotonie și de posomoreală. Viața întreagă era cenușie!

Macit deschise ușa cât mai încet posibil. Nu voia să-și deranjeze soția, dacă dormea. Păși în dormitor pe vârfuri și văzu, la lumina roz-pal a veiozei de lângă pat, că Sabiha era trează. Stătea întinsă, cu părul lung răspândit pe pernă, și își privea soțul cu ochii umflați și înroșiți.

– Ce s-a întâmplat? De ce ai plâns? întrebă Macit.

Sabiha se ridică în capul oaselor.

– Sunt foarte îngrijorată. Scrisoarea asta a venit acum, seara. Poștașul a lăsat-o în fața ușii. Am găsit-o când scoteam gunoiul. Uite, citește!

– De la cine e? De la mama ta? Tatăl tău e iar bolnav?

– Nu e de la Istanbul, Macit. Scrisoarea e de la Selva.

– Chiar?

– Mi-e frică, Macit. Trebuie să facem ceva. Trebuie să o aducem aici, nu se mai poate așa. Mama o să afle ce se întâmplă în Franța și o să facă infarct, jur!

Macit luă scrisoarea și încercă să o citească, la lumina difuză.

– Selva n-ar accepta niciodată să vină aici și să-l lase pe Rafo acolo, spuse el. Iar Rafo n-ar vrea să se întoarcă.

– Dar nu se mai poate așa! Selva trebuie să se gândească la mama. Am făcut comandă, să vorbesc cu ea la telefon. Domnul știe cât o să dureze! Poate dimineață sau mâine, cândva...

– Ce-ai făcut?! De câte ori ți-am spus să nu o suni pe Selva de aici?

– Doar nu era să merg acasă la altcineva, la ora asta, să o sun! Trebuie să vorbesc cu sora mea, să o conving, până nu e prea târziu.

– O să anulez comanda, spuse Macit, repezindu-se către telefon.

– Cum poți să faci asta? E sora mea, nu înțelegi?

Macit se întoarse în cameră.

– Sabiha, eu lucrez la Ministerul de Externe, nemții sunt la granița noastră, războiul ne bate la ușă, iar tu comanzi o convorbire cu un evreu din Franța! O cauți cu lumânarea?

– M-am săturat de ministerul tău, m-am săturat până peste cap! Mi se pare tot timpul că sunt urmărită de spioni.

– Mai e puțin până începe vacanța. Pe urmă, tu și Hülya o să puteți merge la părinții tăi, la Istanbul. Mă întreb doar dacă tatăl tău va fi la fel de înțelegător ca mine, când vine vorba de sora ta.

Sabiha își auzi soțul mergând până în capătul holului, sunând la centrală și anulând convorbirea și trecând apoi în sufragerie. Începu din nou să plângă, înăbușit.

Macit ieși pe balcon. Își aprinse o țigară și privi orizontul albăstriu din miez de noapte, până departe în zare. Îi plăceau nopțile răcoroase de la Ankara, dar acum, pentru prima dată, îi era frig și nu se simțea bine. Încercă să-și încălzească brațele frecându-le cu palmele. Dar nu doar vremea făcea să-i fie frig. Trăiau vremuri care, pentru cine înțelegea ce se întâmplă, erau îndeajuns de primejdioase ca să ți se ridice părul pe tine. Doar că omul obișnuit de pe stradă și nevasta lui certăreață nu știau cât de aproape erau de marginea prăpastiei. Pur și simplu dădeau drumul la radio, ascultau știrile și apoi se plângeau de piața neagră și de cât de scumpe erau toate, după care își trăgeau pătura peste cap și se cufundau în somn. Nu știau nimic. Nimeni nu știa ce dezastru ar fi fost pentru Turcia dacă vreuna dintre părți ar fi târât-o în război. Cum putea cineva să știe la ce echilibristică se dedau Inönü și colegii lui? Guvernul făcea tot ce se putea ca să nu alarmeze populația și să nu provoace panică. Dar Macit se întreba dacă nu ar fi fost mai bine să se dezvăluie adevărul, pentru ca toată lumea să

privească realitatea în față. Sau era preferabil ca guvernul să se poarte ca un tată protector, care își ferește copiii de veștile rele?

Nu cu mult timp în urmă, cu doar câteva luni, de fapt, țara fusese absorbită de șuvoiul războiului. Războiul... era mai rău de atât! O hazna mizerabilă! Macit aruncă furios mucul țigării. Acesta căzu undeva în întunericul ca smoala, fără nicio dâră de lumină. Își aminti poveștile pe care le spunea tatăl lui, erou de război, despre un asemenea întuneric și lumina de la țigări. Una, două, trei, cinci lumini, zece lumini, lumini... Trupuri fără mâini sau picioare, corpuri fără cap. Oameni flămânzi, disperați, plini de păduchi. Animale costelive, rănite. Copii înfometați, părăsiți. Femei distruse, bărbați care nu mai aveau bani, casă, speranțe. Și-l amintea vag pe tatăl lui, apărând la poartă în starea asta. Numai piele și os, plin de păduchi, cu uniforma zdrențe. Mersese clătinându-se până la marginea bazinului și acolo se prăbușise. Era o amintire întipărită adânc în mintea lui Macit, dar nu știa sigur dacă văzuse cu adevărat toate astea sau i se povestiseră mai târziu. Ceea ce își amintea era că grădinarul nu-și recunoscuse stăpânul și îl luase drept cerșetor. A trecut o bucată bună de timp până când și-au dat seama cine era bărbatul. Ruhi Bei, cel înalt și jovial, se întorsese preschimbat în cadavru, într-un schelet fără vlagă, care își târa un picior și în ochii căruia nu se mai zărea nicio licărire. Ăsta era războiul! Macit credea cu tărie că victoria se câștigă la masa negocierilor, nu pe câmpul de luptă. Și se străduia atât de mult să își salveze națiа de la soarta aceea îngrozitoare! Dar cum putea să îi explice asta soției lui care plângea?

Brusc, își dădu seama că se obișnuise cu răcoarea de pe balcon. Se adânci în fotoliul de paie și se lăsă în voia amintirilor.

Macit contribuise foarte mult la semnarea acordului cu Anglia și Franța, în 1939. Potrivit acelui acord, trebuia ca francezii și britanicii să acopere nevoile vitale ale armatei turce. În schimb, Turcia trebuia să-i vândă Franței cromul pe care îl producea, pe tot timpul războiului. Însuși ministrul turc de Externe mersese cu Macit în Franța, să semneze acordul. Plecaseră la Paris cu așteptări uriașe. Din păcate, rezultatul nu

fusese pe măsura speranțelor. Franța avea nevoie disperată de banii pe care i-ar fi câștigat vânzând cromul turcesc, dar, deși Menemencioğlu insistase să o aprovizioneze cu crom pe toată durata războiului, Franța nu voise să semneze decât un acord pentru doi ani. Iar Marea Britanie redusese drastic numărul armelor, tancurilor și tunurilor antiaeriene pe care era dispusă să i le furnizeze Turciei.

Armata turcă avea nevoie de 111 milioane de gloanțe și 6500 de mitraliere. Britanicii era dispuși să îi dea doar două milioane de gloanțe și 200 de mitraliere. Cu asemenea provizii jalnice, cum ar fi putut Turcia să oprească înaintarea Germaniei în Balcani? Oamenii ar fi luptat cu mâna goală ca să își salveze țara. Dar să lupte pentru englezi? Cei care îi asmuțiseră pe arabi contra turcilor în Primul Război Mondial, dornici să pună mâna pe Mosul și Kirkuk? Era prea mult să aștepte așa ceva. În plus, și alte țări europene, din motive proprii, sprijiniseră diferite triburi din Orientul Mijlociu care își voiau independența. Dacă ar fi fost după el, Macit nu ar fi ridicat un deget, pentru niciuna. Europenii n-aveau decât să sară unii la gâtul celorlalți. Nu era destul că se târau reciproc în război? Macit nu se îndoia că, dacă, dintr-un motiv sau altul, Turcia ar fi fost silită să intre în război, ar fi ajuns să plătească pentru ambițiile marilor puteri. În timpul unei cine luate în trenul cu care se întorceau de la Paris, Macit aflase că ministrul de Externe își mai făcea griji pentru ceva. El se adresase astfel delegației:

– Domnilor, din câte văd eu, britanicii nu au destule arme, iar francezii nu au deloc. Și dacă nu reușesc să ne trimită și nouă, nu e fiindcă au intenții rele, ci pentru că le este pur și simplu imposibil. Mi-am dat seama de situația aceasta în timpul convorbirilor de la Paris. Îmi pun tot felul de întrebări și mă îndoiesc că vor obține victoria. Mă întreb dacă nu am pariat pe calul greșit când am semnat acordurile care ne fac aliații lor.

După un an de discuții nesfârșite, cine avea să câștige războiul? Ce tabără ar fi trebuit să susțină Turcia? Se stabilise să-i sprijine pe francezi și pe britanici. Dar acum, la Paris, descoperiseră că Franța nu avea

arme. Treptat, începeau să își dea seama că aleseseră, poate, greșit partenerul de dans.

Nu se întorseseră la Ankara cu mâna goală, dar erau foarte dezamăgiți că așteptările nu li se împliniseră nici pe jumătate. La finalul convorbirilor, în ultima lor seară la Paris, Macit reușise să îndeplinească promisiunea pe care i-o făcuse soției sale și se întâlnise cu Selva. Le spusese prietenilor lui că trebuia să se vadă cu o rudă care locuia la Paris, iar aceștia avuseseră curtoazia să nu pună întrebări.

Macit alesese ca loc de întâlnire Café Flora, fiindcă era ascunsă undeva pe străduțe. Selva venise încărcată de cadouri pentru mama, sora și nepoata ei. Îl îmbrățișase strâns pe Macit și îl sărutase pe ambii obraji. Era limpede cât de mult se bucura să vadă pe cineva de acasă. Îi pusese întrebări amănunțite, despre toată lumea: Sabiha îi mai lega părul Hülyei cu panglici de satin uriașe? Invitau aceiași prieteni la reuniunile lor de vineri seara? Pe cine avea Sabiha parteneră la bridge? Mama lor se mutase din casa de vară la venirea toamnei sau doar când se răcise mai tare? Întrebase chiar și despre tatăl ei, care era atât de dezamăgit de ea.

Macit se uitase la toate cadourile pe care cumnata lui le depozitase pe scaun. Cu o privire jenată, îi spusese:

– Nu pot să iau toate astea cu mine, Selva. Am doar o valiză mică.

– Te rog, Macit, nu mă lipsi de plăcerea de a-i trimite câteva lucruri familiei mele. Poate n-o să mai am o altă șansă. Pot să merg să cumpăr o geantă, de la Lafayette.

– Nu, pentru numele Domnului! Ce vor crede prietenii mei? Am venit cu treburi oficiale. O să spună că am făcut atâtea cumpărături pentru mine și ai mei, că a trebuit să-mi mai iau o valiză, să le pot duce pe toate.

– Ia măcar parfumurile de lavandă pentru mama și sora mea. Și niște ciocolată pentru Hülya.

– Îmi pare rău că te-ai deranjat atât, cred că ai cheltuit o mulțime de bani. Ce păcat!

După ce își împărtășiră noutățile, conversația stagnă brusc. De-abia atunci Macit observă cercurile întunecate de sub ochii Selvei. În lumina de apus, văzu ce palidă și trasă la față era. Purta pardesiul verde pe care Macit îl știa atât de bine, dovadă că nu își permisese unul nou aici, la Paris. Aceasta era fiica pașei Fazıl Reșat! Cea născută sub o stea norocoasă!

Ce lucruri face omul din dragoste! Macit nu putu să nu se întrebe dacă Sabiha s-ar fi purtat la fel de curajos, în caz că părinții ei nu l-ar fi plăcut. Nu era convins că voia să știe răspunsul. Poate că Sabiha nu ar fi ales o viață plină de lipsuri, în schimbul dragostei. S-ar mai fi măritat cu el, dacă nu ar fi fost musulman? Dacă ar fi fost armean, de exemplu. Nu, nici într-un milion de ani! Fără îndoială, familia lui, una dintre cele mai vechi și respectate din Istanbul, precum și educația pe care o primise și perspectiva unei cariere frumoase contribuiseră la alegerea ei. Dar de ce să fie dezamăgit? Nu făcuse el însuși alegeri similare? Nu era Sabiha o fată frumoasă, inteligentă și cultivată? Crescută într-o familie respectabilă și obișnuită cu traiul îndestulat? Își amintea sfatul înțelept pe care Sabiha i-l dăduse surorii ei, pe vremea aceea, când Selva era îndrăgostită nebunește. Nu prea avusese efect, dar asta era irelevant.

– Dragostea e ca o flacără, în cele din urmă se stinge, îi spusese Sabiha. Și ce-o să faci atunci, când o să-ți vină, în sfârșit, mintea la cap și o să vrei să divorțezi de Rafo? Nu va fi un divorț obișnuit! După asta, nimeni n-o să mai vrea să se însoare cu tine! O să ajungi fată bătrână!

– Fiindcă o să fiu considerată aruncătura unui soț evreu, de-asta? Nu-ți face griji, dragă soră, sunt sigură că, dacă flacăra „se stinge", cum spui tu, prietenia noastră va supraviețui. O să fim și iubiți, și cei mai buni prieteni.

– Și dacă, Doamne ferește, i se întâmplă ceva lui Rafo? O să te întorci acasă drept soția evreică, doamna Alfandari?

– Nici vorbă! N-o să mă întorc în casa tatălui nostru, care m-a renegat doar pentru că m-am îndrăgostit de un bărbat care nu e musulman! Cine știe, poate când o să se întâmple asta o să am deja copii, sau chiar nepoți.

Când își dăduse seama că nu ajungea nicăieri cu Selva, Sabiha încercase să stea de vorbă cu tatăl lor.

– Vremurile s-au schimbat, tată. Nu mai există asemenea diferențe. Te rog, nu face ceva ce ai putea regreta mai târziu! Te implor, tată, fii rezonabil! Gândește-te la nora lui Sami Pașa! E grecoaică, nu? Iar soția lui Vecdi Bei e nemțoaică! Și oricum, dumneata ți-ai făcut studiile în Europa, ar trebui să ai vederi mai largi!

– Dacă se mărită cu bărbatul acela, nu mai e fiica mea! Să uite că mi-a fost vreodată fiică!

– Dar tată... Cum să uite că e fiica dumitale?

Fazıl Pașa privise în zare, pe fereastră, și rostise ultimele lui vorbe pe tema respectivă:

– Vrei să spui „a fost".

Îngrozitoarea situație, care răvășise familia, era o dramă ce dura nu de câteva zile sau luni, ci de ani întregi. Încercarea nereușită a lui Fazıl Pașa de a se sinucide nu o oprise pe Selva, care așteptase până când el se însănătoșise și apoi plecase la iubitul ei. Apoi, fusese rândul mamei lor să provoace agitație. Căzuse la pat, grav bolnavă, având permanent nevoie de îngrijire și atenție. Fazıl Pașa refuza să iasă din casă. Familia se simțea atât de rușinată, că nu își putea privi prietenii în ochi. Incidentul nu le făcuse deloc bine, dar măcar acum știau cu toții cine le erau prieteni adevărați. Chiar și unii pe care îi consideraseră apropiați îi bârfeau pe la spate. Pașa era învinovățit fiindcă își educase fiicele la școli creștine, la fel ca mulți dintre ei, de fapt.

Împreună cu copiii familiilor prietene, Sabiha și Selva fuseseră date la școala americană din Gedik. Făcuseră școala primară acolo, gimnaziul, la școala franceză, iar liceul, la colegiul american. Amândouă crescuseră vorbind fluent engleza și franceza.

Macit își amintea cât de impresionat fusese, cu mulți ani în urmă, când o văzuse prima dată pe logodnica lui citind în original poezii de Baudelaire și Byron. Până și mama lui, Domnul s-o odihnească, fusese impresionată.

– Așa o soție i-ar trebui unui diplomat, comentase ea.

Vocea Selvei îl readuse la realitate, după ce se pierduse în gânduri.

– Turcia o să intre în război?

– Nu.

– Ești sigur?

– Facem tot ce putem ca să nu intre. Nu ne permitem un alt război, Selva.

– Macit... Vreau să te întreb ceva.

– Spune, te rog!

– Tata... O să mă ierte vreodată?

– Sincer să fiu, nu știu, Selva. Sora ta și cu mine am închis subiectul ăsta. Nu mai vorbim despre el.

– Chiar așa?

– Da. Ce mai e de spus?

– Chiar crezi asta, Macit?

Macit sorbi o înghițitură de cafea, înainte să răspundă.

– Ce cred eu nu contează. Ai făcut ce ai vrut. Măcar ești fericită? A meritat toată tulburarea pe care ai stârnit-o?

– Mă deranjează atitudinea asta a ta. Vorbești de parcă nici nu l-ai cunoaște pe Rafo.

– Nu văd de ce te deranjează că spun adevărul. Pur și simplu n-ai vrut să asculți pe nimeni. Ai mers înainte și ți-ai tăiat toate legăturile. I-ai făcut să sufere pe mama ta, pe tatăl tău și pe Sabiha. Sper că a meritat. Cu toții sperăm că n-o să regreți niciodată.

– Îl iubesc mult de tot pe Rafo, Macit. Nu regret nimic, dar sunt foarte nefericită.

Lacrimile îi curgeau pe obraz. Macit îi luă între palmele lui mâinile tremurânde.

– Haide, Selva, nu ai de ce să fii nefericită, dacă îl iubești așa de mult. Gândește-te prin câte ai trecut, ca să fiți împreună. Ești o fire puternică, ai știut întotdeauna ce vrei și ai avut curajul să-ți aperi dorințele. La

drept vorbind, cred că și tatăl tău știe asta. Poate nu te-a iertat încă, dar sunt sigur că, în sinea lui, te iubește și acum, din tot sufletul.

– Mi-e atât de dor de toți...

– Timpul vindecă orice rană. Mai așteaptă puțin.

– Mă întreb cât, spuse Selva neliniștită.

Mai aveau timp? se gândi Macit. Timpul era ceva atât de prețios în vremurile astea! Mai ales în ultimele luni. La fel de prețios ca aurul. Nu ca să obțină timp venise delegația turcă la Paris? Președintele Inönü voia timp mai mult decât orice altceva. Timp să se gândească, timp să abată atenția, timp să evite războiul. De fapt, la orice întrebare despre război, Inönü răspundea doar:

– Timpul va hotărî.

Așa că Macit îi dădu același răspuns cumnatei lui.

– Nu știu, Selva. Timpul va decide.

Își dădu seama că ajunsese să folosească tactici diplomatice în viața personală. Crezuse întotdeauna că lucrurile se puteau schimba cât ai clipi din ochi, cu rezultate neprevăzute. Dar în împrejurările actuale, Europa nu-și găsea consolarea în previziuni sau speranțe.

Înainte să se despartă de Selva, Macit îi strânse mâinile și o privi în ochi.

– Totul se poate schimba una-două, Selva. Dacă se întâmplă ceva și ești în pericol, trebuie să te întorci imediat acasă.

– Nu mă pot întoarce fără Rafo, Macit.

– Eu cred că ar trebui. E bărbat, poate să aibă grijă de el însuși.

– Am jurat să rămânem împreună toată viața. El nu ar vrea să se întoarcă. Știi prin ce a trecut, știi de câte jigniri a avut parte. Iar eu n-aș putea să-l părăsesc.

– Gândește-te bine! Nu avem decât o viață și ne-o hotărâm singuri.

– Încearcă să înțelegi, Macit! nu răspund doar pentru viața mea.

– Exact! Chiar și pe mare, femeile și copiii părăsesc primii vasul naufragiat.

– Nu înțelegi. Nu vorbesc numai despre Rafo.

Macit, care se ridicase să plece, se așeză din nou.

– Nu! Doar nu vrei să spui că...

– Ba da.

– Când?

– Anul viitor, la început.

– De ce nu mi-ai spus mai repede?

– Am sperat că o să-ți dai seama.

Privind-o mai atent, Macit văzu, într-adevăr, că se îngrășase în jurul taliei și că avea sânii mai plini decât și-i amintea. Dar era trasă la față. Macit se gândi că era nebună să rămână însărcinată pe timp de război. Mai degrabă refractar, îi făcu urările de bine.

– Vrei să-i spun Sabihăi? întrebă el.

– I-am scris deja, dar poate nu mi-a primit încă scrisoarea. Dacă te întorci mâine, poți să le dai vestea. Dar aș prefera să o afle de la mine.

– Firește.

– I-am scris și mamei.

– Gândește-te bine, Selva, acum ai un motiv în plus să te întorci la Istanbul.

– Nu pot să-mi cresc copilul fără tată. Nu-ți face griji, Macit. Și Rafo crede că e primejdios să rămânem aici. Are câteva propuneri să lucreze undeva la țară. S-ar putea să plecăm din Paris într-o lună.

În cele din urmă, Rafo și Selva reușiseră să plece de la Paris și să se mute la Marsilia. Dar la ce bun? Umbra nazistă coborâse și acolo. Ca să salveze sudul Franței de invazie, guvernul nou format al mareșalului Pétain îi sacrificase pe evreii francezi, sperând să se înțeleagă cu Hitler.

Treptat, evreii francezi, care speraseră că vor trece neobservați mutându-se în zone izolate, începură să-și dea seama că se înșelaseră. Germanii ajungeau peste tot, precum fumul. Devenise imposibil să fugi de ei.

Rafo lucra la Marsilia cu un prieten farmacist. Mama Selvei vânduse la licitație un inel cu diamant și, fără ca Fazıl Paşa să știe, îi trimisese banii fetei. Rafo îi investise în afacerea prietenului său, farmacistul. El și Selva locuiau într-o mansardă, vizavi de farmacie. Selva dădea lecții de pian și de engleză și avea ca eleve trei fetițe din vecini. Reușiseră

să-și facă și câțiva prieteni. Dar cea mai bună prietenă a Selvei rămânea sora ei. Îi scria Sabihăi în fiecare zi, povestindu-i amănunțit viața lor. Sarcina mergea bine, nu avea grețuri dimineața. Se descurcau cu banii, dar trăiau la limită. Singurul lux pe care și-l permiseseră era telefonul, pe care îl instalaseră, ca surorile să poată ține legătura. Chiar și așa însă, Rafo și Selva erau conștienți că lațul se strângea în jurul lor. Selva auzise povești îngrozitoare, despre bărbați opriți de poliție și puși să-și dea jos pantalonii, ca să se vadă dacă erau circumciși. Din fericire, Rafo nu fusese supus unei asemenea umilințe. Toți prietenii lor îi credeau turci, fiindcă între ei vorbeau întotdeauna turcește. În martie, Selva ținuse chiar și postul de Ramadan și se asigurase că toată lumea știa asta. Dar, în ciuda tuturor eforturilor, se temea că, mai devreme sau mai târziu, adevărul va ieși la iveală.

Macit știa că soția lui e îngrijorată pentru sora ei, dar nu putea face mare lucru. Suferințele personale ajunseseră o picătură în ocean, pe lângă grijile care apăsau țara. Macit intră în casă, după ce terminase a doua țigară. Tremura, în timp ce se îndrepta către dormitor. Se opri în fața ușii și își auzi soția respirând greu. Sabiha reușise să adoarmă. Intră în baie și se schimbă acolo, ca să nu o deranjeze. Apoi se urcă în patul cald, dar nu reuși să adoarmă. Se tot suci, până când auzi telefonul sunând.

– Doamne! se gândi el. Probabil au uitat să anuleze convorbirea.

Coborî în grabă din pat și, fără să-și mai pună papucii, alergă până la telefon și răspunse cu răsuflarea tăiată.

– Alo?

– Îmi pare rău, domnule, știam că o să vă trezesc, dar...

– Alo... Alo... Cine e?

– Sunt eu, Tarık. Tarık Arica.

– O, Tarık. Macit răsuflă adânc. Ce s-a întâmplat?

– Îmi pare rău că vă sun la o oră așa de târzie. Sper că nu am trezit și restul familiei.

– Spune-mi ce s-a întâmplat!

– Mă tem că am veşti proaste. Sunt de serviciu, iar acum o jumătate de ceas germanii au atacat Rodosul.

Macit se prăbuşi în fotoliu.

– Nu pot să cred, murmură el.

– Mă tem că da. Secretarul general, ministrul şi şeful statului major se reunesc în douăzeci de minute. Preşedintele a fost anunţat.

– Înţeleg, spuse Macit. Vin şi eu, mulţumesc.

Se întoarse fără zgomot în dormitor. Sabiha dormea adânc. Merse în baie şi se îmbrăcă la loc, cu hainele pe care le dăduse jos mai devreme. Când îl auzi închizând uşa, Sabiha se ridică în capul oaselor şi aşteptă o vreme aşa, pe întuneric. Apoi aprinse veioza de lângă pat. Lacrimile îi curgeau pe obraji, până pe cămaşa de noapte roz. Îşi împreună mâinile, rugându-se.

– Te rog, Doamne, ocroteşte-o pe draga mea Selva! Salvează-mi sora din iadul acela! Te implor, Doamne!

Apoi îşi acoperi faţa cu palmele şi începu să se legene disperată.

– Iartă-mă, surioară! spuse în şoaptă. Iartă-mă, Selva!

ISTANBUL, 1933

Selva își usca la soare părul lung și blond, pieptănându-l cu un pieptene de fildeș. În același timp îl scutura, răspândind o ploaie de picături minuscule, ca niște mici sfere de cleștar. Sabiha o privi cu invidie și spuse:

– Nu-ți usca părul aici, o să-mi păteze rochia.

– Glumești! Unde s-a mai văzut ca apa să păteze?

– Te asigur că apa pătează mătasea.

Selva se îndepărtă de fereastră și se așeză turcește pe pat, continuând să-și usuce părul.

– Ai putea să mă iei cu tine, știi?

– Dar nu vreau.

– De ce?!

– Fiindcă ești prea mică. Poate la anul.

– Dar sunt mai înaltă ca tine!

Sabiha își privi furioasă sora. Voia să răspundă, dar își mușcă buzele. Știind cât de mândră era Selva de părul ei lung, Sabiha nu reuși să se abțină și spuse:

– Știi ce? Cred că e momentul să te tunzi. În curând, o să ai părul până la podea.

– Tata nu-mi dă voie să-l tai.

– Minți. Tu nu vrei, asta e tot.

– Poate...

– Dar e atât de demodat, Selva! Aproape că-ți ajunge la călcâie! E greu de spălat și greu de uscat. De ani de zile umbli cu un coc uriaș. Două cozi împletite, prinse în coc. Pentru numele Domnului, nu te-ai plictisit?

– Nu.

– Foarte bine, din partea mea. Dar dacă vrei să te iau la petreceri, trebuie să-ți faci ceva la păr. Nu se poate să vii cu mine și să arăți ca regina Victoria! Sper că înțelegi.

– Înțeleg, Sabiha.

Răspunsul surorii ei nu o surprinse pe Sabiha. Selva era genul de om care nu contrazicea pe nimeni, dar cumva reușea întotdeauna să facă așa cum voia. Era imposibil să te cerți cu ea, așa că Sabiha schimbă subiectul. Începu să probeze câteva coliere în fața oglinzii și își întrebă sora:

– Care îți place?

– Ăsta! spuse Selva.

– Nu, cred că ăsta vine mai bine. Ăsta rămâne. Ajută-mă să-l închei, te rog!

Își ridică părul și se lăsă în genunchi, ca sora ei să-l încheie. Selva admiră alegerea surorii ei.

– Ai dreptate, e perfect. O să fii cea mai frumoasă fată de la petrecere.

Sabiha se privi în oglindă. Cele trei șiruri de perle se potriveau perfect cu rochia de mătase verde-deschis.

„Foarte elegantă", se gândi ea. Își dădu părul pe după urechi. Chiar că arăta bine. Îi zâmbi propriei imagini, reflectate în oglindă. Exact atunci, mama lor deschise ușa camerei.

– Au venit prietenele tale, scumpo. Grăbește-te și ai grijă, să nu vii târziu! Întoarce-te înainte să vină tata. Altfel, ai încurcat-o.

Sabiha îi trimise bezele surorii ei și ieși din cameră în urma mamei. Câteva clipe mai târziu, se repezi înapoi, o îmbrățișă pe Selva și îi spuse:

– Promit că data viitoare te iau cu mine.

Apoi ieși din nou în grabă. Selva ascultă zgomotul pașilor ei pe hol. Se ridică din pat, își împleti părul în cozi și merse către oglindă, prinzându-și agrafele.

– N-o să vă iert niciodată, milord. Nu, nu, niciodată. N-o să vă iert niciodată, lord Seymour. M-am încrezut în domnia voastră din toată inima. Puteți pleca acum, spuse arătând spre ușă.

Auzind vocea fiicei sale, mama se întoarse în cameră și întrebă:

– Ce tot faci, copilă?

– Nu te-am auzit venind, mamă, răspunse ea râzând. Repet finalul piesei de la școală. Eu o joc pe Elisabeta I.

– Cine e regele?

– Nu există niciun rege, mamă. Când a murit Henric al VIII-lea, s-a dezlănțuit haosul. Piesa este despre două femei care se luptă pentru tronul Angliei. Mualla o joacă pe Maria Stuart, iar Rafo e lordul Seymour. Firește, sunt și alte roluri. Preoți, lorzi etc. Te rog, mamă, pot să-i invit pe toți la ceai săptămâna viitoare? Te rog, nu mă refuza!

– Poți să inviți numai fetele.

– Cum să repetăm numai cu fetele, mamă? Cine o să joace rolurile băieților?

– Și ce mă fac cu tata? Știi ce crede el despre lucrurile astea! Și știi prin ce am trecut, ca să-l conving să vă lase la petreceri!

– Ce vrei să spui? Pe mine nu mă lași niciodată să merg la petreceri!

– Nici n-ai împlinit optsprezece ani, scumpo!

– Nu te agita, mamă! N-o să vreau să merg la petreceri nici când o să am optsprezece ani. Spun că vreau să merg doar ca s-o tachinez pe Sabiha.

– Dar de ce n-ai vrea să mergi?

– Crezi că nu știu de ce merg fetele la petreceri? Ca să-și găsească soți!

– De unde ți-a venit ideea asta?

– Am auzit-o pe Sabiha vorbind cu prietenele ei. Toate vor același lucru, nu se gândesc decât la cum să-și găsească un soț respectabil.

– Și ce e rău în asta, mă rog? Tinerii respectabili și cu educație sunt invitați la petrecerile acelea. Toți știu mai multe limbi străine și se comportă impecabil. Iar petrecerile se țin mereu în casele fetelor, așa că adulții pot să fie cu ochii pe ei.

– Știu, și exact asta mă calcă pe nervi. Mamele aranjează asemenea petreceri ca să găsească un soț potrivit pentru fiicele lor.

– Și ce e rău în asta? Ce e rău că o mamă vrea ca fiica ei să găsească o partidă bună?

– Mie nici prin cap nu-mi trece să vreau așa ceva!

– Foarte bine, atunci. Tata și cu mine n-o să te ajutăm. N-ai decât să folosești vechile metode, așa ca mine. Să vedem cum o să reacționezi când o să ne bată peițitoarea la ușă!

– Doamne ferește, nu asta voiam să spun!

– Firește, nu te văd mulțumită cu așa ceva.

– Niciodată! Peste cadavrul meu!

– Așa mă gândeam și eu. Deci de ce ai început discuția?

– Nu știu... Mi se pare ciudat să împingi la un loc tinerii necăsătoriți și fetele, ca să... las-o baltă. Nu pot să-ți explic.

– Poate îmi explici atunci cum o să găsești tu tânărul potrivit să-ți fie soț. La piață, cumva?

– Tot ce știu e că o să-mi găsesc soțul singură. N-aș suporta să-mi găsesc pe cineva la o întrecere pusă la cale de mame nerăbdătoare.

– Grozav! Ai vorbit exact ca o copilă ce ești. Ce să știe cineva de vârsta ta despre cum să-ți alegi soțul? De-ajuns, întoarce-te la repetat!

Când mama ei dădea să iasă din cameră, Selva o strigă.

– Cum rămâne cu repetiția de la noi de-acasă? Îmi dai voie să invit măcar un băiat? Unul singur, care joacă rolul principal.

– Și cine e junele vedetă?

– Rafo. Rafael Alfandari.

– Alfandari? E fiul celebrului doctor?

– Nepotul.

– Ce să spun... Presupun că poți să-l inviți. Cred că tatăl tău îi cunoaște familia, s-ar putea să nu se împotrivească.

Leman Hanım ieși din cameră, iar Selva continuă să își repete replicile, în fața oglinzii.

Mai târziu, în aceeași seară, Selva învăța, când mama ei se repezi agitată în cameră.

– E cinci și jumătate și sora ta nu s-a întors încă!

– Nu poate fi atât, n-am auzit ceasul bătând.

Chiar în timp ce spunea asta, cucul de la ceasul din hol cântă o dată, așa cum făcea la fiecare jumătate de oră.

– Vezi? spuse Leman Hanım.

– Nu te agita, mamă, o să vină din clipă în clipă.

– Sper să ajungă înaintea tatălui tău.

Selva merse către fereastră și se uită spre drum.

– Uite-o, vine!

Mama și fiica se înghesuiră în cadrul ferestrei și o văzură pe Sabiha alergând către casă, cu rochia și pelerina umflate în jurul ei.

– Nu alerga, o să cazi! strigă mama, de parcă Sabiha ar fi putut să o audă.

Kalfa, servitorul lor, deschisese deja ușa, înainte ca Selva să coboare.

Sabiha radia. Ochii îi scânteiau, iar fața îi strălucea. Aplecându-se peste balustradă, Leman Hanım o întrebă:

– Cum a fost? Te-ai distrat? Erau oameni interesanți acolo?

– Mama vrea să întrebe, de fapt, dacă erau tineri burlaci respectabili.

Replica Selvei o înfurie pe Leman Hanım.

– De-ajuns, Selva, ai vorbit destul, devine plictisitor.

– Îmi pare rău, spuse Selva, dându-și seama că întrecuse măsura.

Sabiha îi dădu pelerina lui Kalfa și se repezi sus, direct în camera ei. Acolo se aruncă pe pat, își prinse mâinile pe sub bărbie și începu să privească în zare, cu ochi înstelați.

Mama ei intră și ea în cameră.

– O să-ți distrugi rochia! Nu sta așa, întinsă, cu rochia de mătase! Haide, nu ne mai ține pe jar! Cine mai venise? Cum a fost?

– A fost minunat, măicuță! A venit un tânăr, Macit îl cheamă. Pare să fie nepotul lui Necmiye Hanım. A studiat la Paris și acum lucrează la Ministerul de Externe. Arată tare bine, e foarte chipeș.

– Și?

– Greu de zis. A dansat cu Necla, dar aproape tot timpul a stat de vorbă cu mine.

– Nu ți-am spus că o să fii cea mai drăguță fată de acolo? o întrerupse Selva.

– Și celelalte fete erau foarte drăguțe, dar a stat aproape tot timpul cu mine.

– Și ceilalți? Cine a mai venit?

– Să văd... Mai era și fratele Neclei, Burhan.

– El cu ce se ocupă?

– Cine?

– Burhan ăsta.

– Nu știu. Mi-a spus, dar nu-mi aduc aminte.

– Văd că ești orbită de Macit Bei. Trebuie să aflu mai multe despre el, înainte ca lucrurile să avanseze.

– Nu e nimic de aflat, ți-am spus, mamă.

– Dă-ți jos rochia, înainte să o strici de tot. Tata trebuie să ajungă de-acum, spuse Leman Hanım ieșind din cameră.

Selva o privi admirativ pe Sabiha în timp ce se schimba, în fața oglinzii.

– Chiar te-ai îndrăgostit, surioară? întrebă.

– Nu știu. Poți să te îndrăgostești într-o zi? Dar chiar era foarte chipeș.

– Am întrebat-o pe mama dacă pot să-mi invit câteva prietene de la școală săptămâna viitoare. Ce-ar fi să-l inviți și pe el?

– Printre atâtea fete?! Glumești! S-ar plictisi de moarte. Nu ardea de nerăbdare ca Macit să o cunoască pe Selva. La urma urmei, ea era mai înaltă, dacă nu și mai frumoasă ca Sabiha.

– O să-l invit și pe Rafo.

– Băiatul evreu?

– Da, băiatul evreu, își imită Selva sora.

– Nu fi scorțoasă! Am dreptate, nu? E evreu.

– Da, dar e altfel decât ceilalți. E mult mai inteligent, manierat și foarte matur.

– Nu te obosi să continui. Indiferent cum ar fi, nu se poate.

– Nu se poate?! Nu te poți împrieteni cu un băiat decât ca să te măriți cu el?

– Viața e prea scurtă, Selva. Trebuie să prețuim timpul, nu așa spune tata mereu?

– Dacă viața e scurtă, cu atât mai mult trebuie să o folosim din plin și să trăim așa cum vrem!

– Și Rafo e ceea ce vrei tu?

Selva nu îi răspunse.

– Rafo... E un tânăr cuviincios, recunosc. Și dacă e să rămâneți doar prieteni, *why not*?

– Dar dacă e cuviincios, de ce să nu fie bun de soț?

– Nu fi prostuță, știi că așa ceva e imposibil!

– De ce? Nu am creat Republica Turcă tocmai ca să înlăturăm asemenea prejudecăți ridicole?

– Încetează, Selva! Nu noi am creat republica. Iar cei care au făcut-o n-au avut cu siguranță în minte ca fetele turcoaice să se mărite cu tineri care nu sunt musulmani! Oricum, tipic pentru tine să gândești așa. Ce copilăroasă ești!

Selva hotărî să nu continue discuția, iar gândurile Sabihăi se abătură către altă idee. Dacă sora ei era interesată de acest Rafo, nu mai exista primejdia să se certe amândouă pentru Macit. De ce bărbații erau întotdeauna așa de interesați de fetele ca Selva? Fete care nu se îngrijeau

de cum arată, care nu se îmbrăcau elegant și nici măcar nu flirtau? După părerea Sabihăi, singurele trăsături care o salvau pe Selva erau părul ei lung și gâtul de lebădă. În plus, era politicoasă și sinceră, iar unii tineri erau atrași de asemenea calități. Apele liniștite sunt adânci, își spuse ea. Sabiha simți o undă de gelozie.

Bunica lor paternă îi sădise în inimă germenele geloziei. Punea atâta preț pe înălțime! Sabiha își amintea cum le măsura aproape zilnic la ușa dormitorului. Și câtă zarvă făcuse când Selva, cu doi ani mai mică decât Sabiha, ajunsese la fel de înaltă ca ea! Bătrâna considera că Sabiha, cu ochii ei verzi strălucitori, îi semăna și tânjea ca nepoata ei să fie înaltă și subțire. Așa că, în timp ce îi însemna cu creionul înălțimea pe ușa dormitorului, o certa:

– Nu bei destul lapte! Uită-te la Selva, se face tot mai înaltă! Dacă nu ai grijă, o să rămâi pitică.

Sabiha o auzise pe bunica ei certând-o chiar și pe Leman Hanım, când aceasta încercase să spele semnele de pe ușa dormitorului, cu apă și săpun. Și auzise și ce-i răspunsese mama ei.

– Nu-i mai vorbi așa, te rog! O chinui fără rost pe Sabiha!

– Fac asta anume, ca să o încurajez să mănânce brânză și lapte!

– Nu e așa de simplu, mamă dragă. Genele sunt gene. Selva îl moștenește pe bunicul meu. Sabiha, nu. E simplu și nu se poate face mai nimic.

– Doamne, Doamne! Cum poți să spui așa ceva? Vrei ca fiica ta să rămână pitică?

– Nu e deloc pitică, arată normal pentru vârsta ei. Cealaltă e înaltă ca o prăjină.

– Înălțimea e ceva tare frumos, și la femei, și la bărbați. Mie îmi place!

– Eu nu cred că e potrivită la femei. Ele trebuie să fie minione. Și, oricum, nu se zice că lucrurile bune vin în cutii mici?

Sabiha era prea copilă ca să aprecieze înțelepciunea proverbului, așa că se întoarse în dormitor. Ea era fata tatei cea frumoasă, iar Selva era

fata deșteaptă. Oricât ar fi încercat Fazıl Reșat Pașa să-și ascundă slăbiciunea pentru fiica lui mai mică, nu reușea. Văzându-i privirea afectuoasă, oricine își dădea seama cât o admira. Nu era impresionat de frumoșii ochi verzi ai Sabihăi, umbriți de gene atât de lungi, semănând leit cu ai mamei sale. Sabiha știa prea bine că pe tatăl ei îl impresiona mult mai mult mintea cuiva decât frumusețea. Era obișnuită cu asta. Dar acum apăruse și povestea cu înălțimea! Cutii mici, sigur! Ea era ce era: o fată mică. Avea fața mai frumoasă decât Selva, dar asta nu conta. Rămânea sora scundă, mai scundă cu o palmă întreagă. O cutiuță. Sabiha începu să plângă, cu fața îngropată în pernă.

Selva își admira sora cu candoare, fără să știe cât de vinovată se simțea aceasta din cauza manevrelor pe care le punea la cale ca să evite o posibilă rivalitate.

– Rafo chiar e un băiat cuviincios, spuse Sabiha. Mai mult, e tare chipeș. N-o să se întâmplă nimic dacă flirtezi puțin.

– Chiar crezi asta?

– Da, de ce nu? Ai putea să-l inviți la balul de sfârșit de trimestru.

– Glumești! Nu m-ar lăsa să merg singură.

– Pot să vin eu cu tine.

Selva se aruncă în brațele surorii ei și o acoperi cu sărutări.

– Nu mi-am dat seama cât de mult ții la Rafo! De ce n-ai spus nimic?

– Am spus acum.

Selva își privi sora cu ochii ei mari, căprui, întrebându-se ce anume produsese o asemenea schimbare.

Și Sabiha se gândea. Ce ar spune Macit, aflând că sora ei mai mică ieșea cu un evreu? L-ar deranja? Cumva, i se părea că nu. La urma urmei, un tânăr educat în Franța trebuie să aibă vederi mai largi despre egalitate și libertate. De ce să-i pese lui că sora ei flirta cu un băiat de altă religie? Mai bine să flirteze cu el, decât cu nimeni! Dar poate că tocmai de-asta Macit s-ar fi putut uita la Selva. Fiindcă era înaltă, cu ochi de căprioară și idei îndrăznețe.

– Hai să-i invităm pe amândoi la ceai! Tu te ocupi de Rafo, iar eu, de Macit.

Selva bătu din palme de bucurie.

O săptămână mai târziu, Rafo, Macit și prietenele Selvei se reuniră la petrecere. Era o zi foarte frumoasă. După ce repetară piesa de teatru, fetele porniră gramofonul, ca să danseze foxtrot.

A doua zi, Leman Hanım nu se putu abține să nu o întrebe pe fiica ei mai mare despre Rafo.

– Ai văzut cum se tot uita Selva la băiatul evreu? Aproape îi sorbea cuvintele, de câte ori vorbea.

– E un tânăr politicos. Mie mi se pare mult mai manierat decât băieții turci, plini de ei.

– Familia Alfandari e foarte veche, neamul lor a dat mulți medici de la palat. Sunt oameni de lume, dar, chiar și așa, fata noastră... Tu știi cum e. Imprevizibilă și încăpățânată. Are mereu propriile ei idei.

– Da, dar Rafael nu ar îndrăzni să ducă lucrurile mai departe. Nu-ți face griji, te rog! Și nu uita că sunt și eu în preajmă. Dacă o să observ ceva necuviincios, o să-ți spun.

Promisiunea Sabihăi o relaxă puțin pe Leman Hanım. După ceaiul dansant, același grup merse împreună la câteva concerte și picnicuri. De fiecare dată, Leman Hanım îl trimisese și pe Kalfa cu ei, să vegheze.

La scurtă vreme, Sabiha și Macit se logodiră, așa că ea nu mai avea nevoie de Rafo să-i țină ocupată sora. Dar, respectând tradiția, Leman Hanım insistase ca Selva să îi însoțească peste tot, de câte ori ieșeau împreună. Sabiha aranjă lucrurile spre folosul ei. Cei trei plecau de acasă împreună și mergeau de acolo într-un loc dinainte stabilit, unde Rafo îi aștepta. De acolo, cele două cupluri se despărțeau, până când venea vremea să se întoarcă acasă. În momentul când Sabiha își dădu seama ce greșeală făcuse și încercă să își oprească sora, era deja prea târziu.

Optsprezece luni mai târziu, Sabiha și Macit erau căsătoriți. După o nuntă splendidă, se mutară la Ankara, ca Macit să își poată ocupa postul în Ministerul de Externe. Selva începu facultatea. Studia filologia. Rafo

hotărâse să urmeze tradiția familiei și se înscrisese la Farmacie. Mergea deseori să o ia pe Selva de la facultate sau, dacă avea timp, asista chiar la cursuri, ca să fie în preajma ei. Unii dintre ceilalți studenți, care remarcaseră, se luau de el fiindcă îndrăznea să curteze o fată musulmană. Unul o și admonestase pe Selva:

– În tot Istanbulul, n-ai găsit unul de religia ta?

Un alt student, de undeva din estul țării, îi zise:

– La mine acasă, ai fi fost împușcată pentru asta!

– Și te simți mândru de o asemenea gândire primitivă? întrebă Selva. Mă întreb cum îi face cinste unui musulman să împuște pe cineva.

Dar situația se agrava. Amândoi erau supuși tot timpul hărțuirilor și agresiunilor. Până când, în final, după doi ani de facultate, Rafo se văzut nevoit să se retragă de la universitate. Selva era neconsolată. Rafo plecase din cauza ei. Începu să lipsească de la cursuri, iar până la sfârșitul anului, renunță și ea cu totul la facultate. Dar se dovedi foarte greu să-i explice tatălui ei motivele.

Clevetelile despre povestea de dragoste dintre nepotul doctorului Alfandari și fiica mai mică a pașei Fazıl Reşat ajunseră, în cele din urmă, și la urechile familiei. Când Lenam Hanım află, căută să-i ascundă totul soțului ei. Lui Rafo i se interzise să le mai viziteze casa, iar Selva nu mai avea voie să iasă singură. Își petrecea timpul cântând la pian, citind și corespondând cu sora ei de la Ankara. Singurii oameni cu care se vedea erau fie prieteni apropiați de familie, fie rude.

Pașa nu era tocmai mulțumit de atitudinea severă a soției sale față de Selva. Își spunea că Leman Hanım se străduiește prea mult să o controleze pe Selva, acum că Sabiha nu mai locuia cu ei. Așa că propuse ca fata să meargă să stea la sora ei, sub pretextul să o ajute cu copilul nou-născut. Ideea îi plăcu lui Leman Hanım, care spera că Selva ar putea cunoaște acolo un tânăr potrivit.

Cum primise nenumărate scrisori pe această temă, Sabiha o prezentă pe Selva cât mai multora dintre prietenii lor. Organiza petreceri la ei acasă și o lua și pe Selva, ori de câte ori erau invitați la cineva. Prin

Macit, o prezentă tuturor burlacilor eligibili din Ministerul de Externe. Mulți o plăcură pe Selva, dar niciunul nu îi trezi interesul. Îi lăsă pe toți la Ankara și se întoarse acasă.

Apoi, Leman Hanım insistă ca Selva să-i facă o vizită unchiului ei, în Cipru. Biata femeie spera că, dacă Selva mergea în altă parte, dragostea ei se va stinge și asta va pune capăt clevetelilor. Toate eforturile se dovediră în zadar. Selva întreținea flacăra iubirii lor corespondând cu Rafo de oriunde era plecată.

Era inevitabil ca Fazıl Reșa Pașa să nu audă despre asta. Și când află, izbucni, interogându-și fiica.

– E adevărat ce am auzit? Spune-mi că sunt acuzații false, răspândite de oameni răuvoitori! Spune-mi că sunt doar bârfe răutăcioase!

– Aș vrea să-ți pot spune asta, tată. Dar îl iubesc pe Rafael Alfandari din toată inima și, dacă îmi dai voie, mă mărit cu el.

– Niciodată! Peste cadavrul meu! Chiar crezi că o să permit să te măriți cu un necredincios? Ar însemna să încalc toate obiceiurile familiei noastre, să îmi bat joc de noi toți! Așa mă răsplătești pentru că am avut grijă de tine și te-am dat la școli străine?

– Credeam că ai vrut să îmi lărgesc orizontul, să am posibilități egale cu cele ale bărbaților, tată.

– M-am îngrijit de educația voastră ca să faceți căsătorii bune și să îmi dăruiți nepoți, nu ca să mă înfruntați!

– Ultimul lucru pe care îl vreau e să te înfrunt, tată. Vreau doar să îmi aleg singură viitorul soț. Și nu îți cer să accepți drept ginere un tânăr imoral și bun de nimic. Singurul lucru pe care poți să i-l reproșezi lui Rafael e că nu este musulman. Dumneata, care ai susținut de-atâtea ori că oamenii ar trebui să poată să practice ce credință vor și că toate credințele sunt sacre.

Gravitatea situației provocă o criză de furie care nu putea fi bănuită la un domn respectabil precum Fazıl Reșa Pașa. Reuși cumva să se stăpânească în fața fiicei sale, dar după ce îi spuse să plece, sparse toate vazele de cristal și oglinzile din cameră.

Sabiha fu chemată degrabă de la Ankara, să încerce să își liniștească tatăl și să o convingă pe Selva să renunțe la obsesia ei. Ea și Leman Hanım petrecură zile întregi căutând să o lămurească.

Leman Hanım era în culmea disperării. Nu putea să doarmă și mergea ore în șir dintr-o cameră într-alta, smulgându-și părul.

– Cum am ajuns aici? Cum am lăsat așa un șarpe să se strecoare în casa mea? De ce nu mi-am dat seama?

Văzând disperarea mamei ei, Sabiha se simțea foarte vinovată. Dar nu avea tăria să îi spună adevărul: „Nu e vina dumitale, eu m-am folosit de Rafo ca să scap de Selva."

Asemenea vorbe i-ar fi liniștit puțin conștiința. Ajunsese chiar să își dorească să fi fost catolică. Așa, ar fi putut să se spovedească și să îndure orice pedeapsă i-ar fi dat preotul. Dar măcar ar fi scăpat de povară.

Dându-și seama că Selva era o cauză pierdută, Sabiha își îndreptă atenția asupra tatălui lor. El considera că Sabiha alesese bine și că își găsise un soț ideal. Dar nici măcar asta nu o bucura, știind ce făcuse ca să ajungă aici.

Fazıl Reșa Pașa resimțea povestea drept o trădare cumplită. Își crescuse fiicele ca să facă parte din lumea modernă. Le educase la fel cum ar fi făcut-o dacă ar fi fost băieți. Așa cum se cuvenea, în noua republică. Merseseră la școli bune, vorbeau limbi străine și erau pregătite să joace roluri active în societate. Dar acum, începea să aibă îndoieli. Ce obținuse, cu ambițiile lui pentru ele? Nu se măritase fiica lui cea mare înainte să împlinească nouăsprezece ani? Întocmai ca pe vremuri? Cât despre cea mică, fata deșteaptă, înțeleaptă și tăcută, cea cu atâta personalitate, nu îl trădase ea cu cea mai mare cruzime? Totul părea un coșmar cumplit. Și mai rău era că Selva ținuse minte toate sfaturile pe care i le dăduse el vreodată și le folosea acum împotriva lui.

Fazıl Reșa Pașa își dădu seama că greșise. Singurul lucru onorabil pe care putea să îl facă un ofițer și un om demn era să plătească totul cu propria lui viață. Avea convingerea că, dacă l-ar fi văzut mort, Selva și-ar

fi dat seama cât de necugetat se purtase. Poate s-ar fi răzgândit, când tatăl ei nu și-ar fi găsit pacea decât în mormânt.

Selva îi scrise tatălui ei o scrisoare în care spunea că, întrucât familia nu se învoia, nu avea să se mărite cu Rafo. Dar nici nu voia să renunțe la el.

Fazıl Reșa Pașa își puse în practică tentativa de sinucidere, dar fu împiedicat de Kalfa, care îi smulse arma din mână, făcându-l să se împuște în umăr. Șantajul emoțional mai degrabă o enervă pe Selva decât o sperie.

A devenit imposibil să mai stăm în orașul ăsta, îi spuse ea surorii sale. O să ne mutăm în Franța. Și familia lui se împotrivește căsătoriei noastre. În împrejurările astea, nu avem de ales.

Leman Hanım își înghiți mândria și îi trimise vorbă lui Rafo, rugându-l să se răzgândească. Singura problemă era religia lui. Nu ar fi putut să se convertească la Islam? Dacă ar fi făcut asta, poate Fazıl Reșa Pașa s-ar fi lăsat convins să îl accepte în familie. Selva nici nu îi lăsă timp lui Rafo să răspundă la această propunere revoltătoare, după cum îi scrise surorii ei:

– Mai bine renunț la Rafo decât să îi cer să-și schimbe religia pentru mine. Ce fel de oameni sunteți? Închipuiți-vă că ar fi invers! Ce ați simți voi, dacă el mi-ar cere să îmi schimb religia, ca să fac pe plac familiei lui?

Apoi, Macit fu rugat să încerce să intervină. Poate că mica rebelă avea să își asculte cumnatul la care ținea atât de mult.

– Sunt sigură că tu cunoști obiceiurile evreiești, Macit. La ei, copiii au religia mamei. Îți dai seama ce înseamnă pentru ei să aibă o noră de o altă religie? De ce tot scandalul ăsta? Ceva care ar trebui să aducă bucurie ne-a transformat viețile în coșmar!

– Putem discuta la nesfârșit despre religii, Selva, dar mai întâi, hai să rezolvăm problema asta! Pentru început, de ce te încăpățânezi să nu-i propunem lui Rafo să se convertească la Islam?

– E o chestiune de principiu, Macit. Ne-am îndrăgostit știind clar de unde vine fiecare. Oricine are dreptul la credința lui. Dacă el mi-ar

fi cerut să mă convertesc, aș fi suferit și aș fi fost furioasă! Nu, Rafo nu își va schimba niciodată religia! Te rog să-i spui tatei că îl rog să mă ierte.

– Ar trebui să îi spui chiar tu asta. Mai fă o încercare, vorbește cu el!

– Refuză să mă vadă.

Prinsă între un soț încăpățânat și o fiică la fel de încăpățânată, Leman Hanım plângea disperată.

– Las-o să se mărite cu evreul! Doamne ferește să ajungem rușinea de a ne vedea fiica ajunsă țiitoarea cuiva!

Selva și Rafo se căsătoriră în septembrie anul acela, la starea civilă din Beyoğlu, Istanbul, în prezența a doi martori și a câțiva prieteni. După ceremonie, micul grup luă cina la hotelul Pera Palace, unde tânărul cuplu petrecu noaptea, înainte să plece la Paris cu trenul, a doua zi, dimineața. Nimeni din familia lui Rafo nu veni la gară, dar Leman Hanım și Sabiha erau pe peron, să-și ia rămas-bun. Leman Hanım preferă să îl ignore pe Rafo, dar își flutură mâna către Selva, când trenul plecă. Selva răspunse la fel. Calmul exterior îi masca tumultul din suflet. Cele trei femei continuară să își facă semne, până când trenul se pierdu în zare.

Pe drumul spre casă, Sabiha simți brusc o durere ascuțită, ca și cum cineva i-ar fi înfipt un cuțit în piept. Sora pe care fusese geloasă atâția ani dispăruse în norii negri ai fumului de tren. Se terminase cu rivalitatea, nu mai trebuia să își împartă afecțiunea părinților sau admirația soțului ei. Toate erau ale ei, acum că Selva se afla la sute de kilometri depărtare. Dar în mod ciudat, în loc să se simtă ușurată, Sabiha era copleșită de o tristețe de neconsolat.

O lună mai târziu, fu chemată din nou la Istanbul. Leman Hanım avusese un atac grav de astm, iar tensiunea îi crescuse mai mult decât îngrijorător. Ambii părinți fuseseră bolnavi tot timpul, unul după altul, de la plecarea Selvei. Părea că bolile îi copleșiseră. Dacă nu aveau dureri în piept, sufereau de reumatism. Afecțiunile veneau una după alta. Și de câte ori apărea ceva, Sabiha venea de la Ankara cu trenul de noapte și rămânea cu părinții ei până când își reveneau.

Când se întorcea în capitală, Sabiha înlocuia boneta de infirmieră cu ținuta cuvenită unei soții de diplomat, îndeplinindu-și datoriile. Cocteilurile, cinele și recepțiile la care îi plăcuse cândva să meargă deveniseră acum o corvoadă. Continua să meargă la ele, dar nu îi mai făceau plăcere. Era tot timpul nefericită. Se simțea vinovată. Da, ea era demonul care adusese atâta durere și chinuri asupra familiei sale, doar ca să își îndeplinească propriile dorințe. Încercă de mai multe ori să discute despre asta cu Macit, dar el nu spunea decât că nu e vina ei, încăpățânata de Selva nu s-ar fi răzgândit indiferent ce i s-ar fi spus. Era limpede că subiectul îl plictisea. Ce se întâmplase se întâmplase și gata. Ce rost avea să redeschizi vechile răni?

ANKARA

Sabiha își făcuse câteva prietene la Ankara, mai ales dintre mamele de la școala fiicei sale. Soții lor erau colegii lui Macit din minister. În plus, cele mai multe crescuseră tot la Istanbul. Doamnele se reuneau deseori să joace bezique sau bridge. De fapt, Sabiha avea chiar propriul ei grup de bridge. Dar de când Selva se căsătorise și plecase la Paris, prefera tot mai des să stea acasă și să citească sau să cânte la pian. Aproape că îi era teamă că, dacă mergea la petreceri, inevitabilele episoade de bârfă aveau să ajungă și la Selva și nu voia să înfrunte întrebările.

În ciuda bolilor sale dese, Leman Hanım făcea mai bine față clevetelilor. De câte ori subiectul era adus în discuție în prezența ei, spunea doar:

– Fiica noastră și-a văzut de viața ei, chiar dacă, firește, noi nu ne-am învoit. Acum, trăim la distanță, dar o pomenim mereu în rugăciunile noastre. Asta e tot.

De câte ori o auzea, Sabiha se gândea: „Dumneata poți spune asta, mamă. Nu ai niciun motiv să te simți cu conștiința încărcată."

La Ankara, prietenul cel mai bun și de încredere al Sabihăi era unul dintre tinerii subalterni ai lui Macit. Tarık se născuse la Malatia, în

estul Anatoliei. Acolo făcuse școala primară, după care urmase gimnaziul și liceul la Sivas. Deprinsese cunoștințele necesare ca să se înscrie la Școala de Științe Politice de la Istanbul, unde avusese rezultate excelente, care îi permiseseră să se angajeze la minister. Era foarte deștept și dornic să învețe, așa că fu repede avansat. Singura problemă era că nu știa limbi străine, dar hotărâse să schimbe situația. Făcea cursuri de franceză la sfârșitul săptămânii și studia din greu. Auzind de la Macit că Sabiha vorbea excelent franceza, îl întrebase dacă ar putea să-i ceară ajutorul, iar el se învoise bucuros. În serile când nu avea treabă, Tarık venea în vizită și conversa cu Sabiha în franceză, până la cină. Selva îi trimitea surorii ei reviste franțuzești, iar Sabiha i le dădea lui Tarık, ajutându-l să rezolve paginile de cuvinte încrucișate. Sabiha ajunse să îl placă foarte tare pe tânărul deștept, calm și onest, care nu avea nici cea mai mică undă de prejudecată sau maliţiozitate. Într-un fel, i se părea că Tarık și Selva semănau foarte mult la caracter. Într-o zi, își făcu suficient curaj ca să îi spună lui Tarık despre scandalul cu Selva. Ce ușurare, să poată să îi spună cuiva! Ce greutate își luase de pe suflet! Poate că depresia ei apăruse tocmai fiindcă încercase să ascundă adevărul. Dacă Macit nu ar fi împiedicat-o să vorbească despre asta!

Macit se purta așa fiindcă nu voia să își vadă soția supărată. Dar nu își dăduse seama că ea avea nevoie să-și reverse amărăciunea, să plângă, să se zbată, ca să se descarce de tensiunea acumulată. Acum, că avea un ascultător atât de bun și de încredere precum Tarık, se simțea ușurată. Tarık citise printre rânduri și înțelesese pe deplin problema. Nu pusese întrebări chinuitoare, ci doar ascultase. Tarık nu vorbise niciodată cu Macit despre acest subiect. Era ceva doar între el și Sabiha.

O MISIUNE EXTERNĂ

Macit intră în sala de consiliu de la parterul Ministerului de Externe. Colegii lui conversau deja, așezați la masa lungă. În curând, li se alătură și ministrul de Externe, iar ședința începu oficial. De ceva vreme, Marea Britanie făcea presiuni asupra Turciei să-i declare război Italiei și să formeze o alianță cu Iugoslavia și Grecia. Președintele Inönü tărăgănase permanent lucrurile, încercând să evite implicarea în conflict. Dar acum, Marea Britanie trimisese un nou comunicat, prin care cerea ca Turcia să declare public că, dacă germanii invadau Bulgaria, Turcia avea să se considere ea însăși atacată. Mai mult, britanicii voiau ca turcii să trimită trupe în unele insule grecești, pentru ca nemții să nu poată să le atace. După ce citiră comunicatul, cei de față își exprimară opiniile.

– Președintele nu vrea să accepte niciuna dintre propuneri, spuse ministrul de Externe. Sunt perfect de acord cu domnia sa. Acțiuni de felul acesta, oricât de bine intenționate, ar putea fi interpretate greșit.

– Dar nu ne-am trimite trupele să invadeze insulele, domnule, ci doar le-am apăra de germani, răspunse unul dintre delegați.

– Președintele nu vrea nici cel mai mic conflict cu grecii, îl întrerupse ministrul. Noi avem cele mai bune intenții, dar grecii ne-ar putea înțelege greșit. N-ar trebui să riscăm un conflict cu vecinii noștri, în asemenea vremuri tulburi. Când Hitler a atacat Balcanii, Turcia și Grecia au început cele mai prietenești relații din întreaga lor istorie. Și nu trebuie să periclităm asta, sub nicio formă!

– Mai e un lucru de care trebuie să ținem seama, spuse Macit. Dacă trimitem trupe în Grecia, Hitler ne va ataca imediat. Cum o să ne apărăm? Aliații nu ne-au dat nici măcar armele pe care ni le-au promis.

– Și mă îndoiesc că ni le vor da vreodată! exclamă ministrul.

Marea Britanie semnase un acord cu Grecia, prin care se angaja să o apere, în caz că ar fi fost atacată. Dar când Italia atacase Grecia, britanicii nu trimiseseră decât două escadrile de aviație.

– Noi am semnat un acord cu ei, la Paris, dar, așa cum tocmai a zis Macit Bei, până acum nu ne-am ales cu nimic de pe urma lui, spuse primul-ministru. Nu ne-au trimis niciuna dintre armele promise.

– Asta, deși domnia voastră le-ați subliniat cât de important este ca Turcia să aibă o armată bine echipată, pentru a putea descuraja atacurile în Balcani, completă Macit întorcându-se către ministrul de Externe.

– Ei n-au respectat acordul nu fiindcă nu au vrut, ci fiindcă nu au putut, răspunse ministrul. Poate totul e o binecuvântare ascunsă. Cum ei nu ne-au trimis armele, nici noi nu suntem obligați să respectăm prevederile acordului.

Nici nu încerca să își ascundă bucuria, spunând asta. Nici el și, se părea, nici restul participanților.

– Cum se zice? Orice nor ascunde soarele.

Inönii avea acum scuza perfectă ca să nu intre în război. Părea că norocul era de partea lui. Dacă Italia invada și cucerea Grecia, ar fi ajuns la ușa Turciei. Și cum Turcia nu avea destule arme să se apere, la ce ar fi folosit un acord cu Marea Britanie?

După ore întregi de discuții, ministerul schiță un răspuns pentru britanici. Macit luă ciornele și îi deschise ușa ministrului, să iasă.

– Vă aduc varianta oficială de îndată ce e gata, spuse el respectuos.

– Sunt în biroul meu, răspunse ministrul. Să nu uităm că există și alte probleme importante, care trebuie rezolvate, inclusiv cea a personalului de la Paris. Au nevoie disperată de oameni acolo, nu trebuie să-i dezamăgim.

Macit se întoarse acasă în zorii zilei. Se dezbrăcă în salon și se întinse pe canapea, ca să nu o deranjeze pe Sabiha. Era extenuat și adormi adânc, fără ca măcar să simtă lipsa patului din dormitor. În ciuda oboselii, coșmarurile îl bântuiau, ca și cum lungile ședințe nu și-ar fi slăbit hățul. Visă că germanii atacaseră Ankara și îi târau soția și fiica spre trenul care le ducea într-un lagăr. Alerga disperat după tren, încercând să urce el însuși, ca să fie cu ele.

A doua zi, la birou, Macit se întâlni cu Tarık. Amândoi erau încă foarte obosiți.

– Ți-ai făcut planuri pentru sfârșitul săptămânii, bătrâne? întrebă Macit.

– Duminică am cursul de franceză de la 9 la 12, știi doar, dar pe urmă sunt liber.

– Nici să nu-ți faci planuri. O să vorbesc cu Halıt să vină și el, dacă e liber. Să mergem să mâncăm la restaurantul Çiftlik, dacă e vreme bună. Și pe urmă putem juca bridge, la mine, ce spui?

– Vin cu plăcere, răspunse Tarık. Ce face Sabiha Hanım?

– E bine, e bine. De fapt, nici bine, nici rău. Niciodată n-am înțeles femeile. Dar de-ajuns cu asta. Să nu uiți, ne vedem duminică. Sunt sigur că Sabiha se va bucura dacă vii.

Macit se pregătea de o altă lungă ședință. Luă dosarele din biroul său și, cu ele sub braț, se repezi pe ușă. În clipa aceea, sună telefonul, așa că Tarık răspunse.

– Da? Da, domnule... Sigur că pot. Vin imediat.

Încheindu-și nasturii de la haină, Tarık îi spuse secretarei că era chemat la secretarul general.

– Dacă sună cineva, spune-i că... Nu contează, mă întorc imediat.

– Sper că nu e nimic grav, răspunse ea, în timp ce Tarık ieșea din cameră. De ce șeful voia să-l vadă pe Tarık, și nu pe Macit-bei?

Tarık se întoarse în birou după jumătate de oră, cu aceeași expresie surprinsă pe care o avusese și la plecare. Când Macit se înapoie, peste încă o oră, îl găsi golindu-și biroul și punând toate hârtiile deasupra.

– După ce termini curățenia, poate mergem să luăm prânzul. Trebuie să discutăm, au apărut câteva noutăți interesante.

Tarık puse repede dosarele la loc în sertar.

– Și eu am ceva să-ți spun.

– Serios?

– Mai întâi, îți mulțumesc pentru raportul favorabil pe care l-ai scris despre mine.

– Ce tot zici acolo?

– Astăzi am aflat despre el.

– Asemenea rapoarte sunt strict confidențiale.

– Desigur. Am aflat doar ideea generală, dar înțeleg că ai scris apreciativ.

– Cine ți-a spus?

– Secretarul general.

– Nu pot să cred!

– Macit-bei, o să-ți povestesc tot la masă. Însă îți spun de pe acum că va trebui să găsești pe altcineva pentru partida de bridge de duminică.

– Ce tot spui, Tarık?

– N-o să fiu în Ankara duminică.

– Sper că nu e nimic grav. *Inșallah*, sper că nu ți s-a îmbolnăvit sau a murit cineva din familie.

– Nu, slavă Domnului!

– Sabiha o să fie foarte dezamăgită.

În timp ce coborau scările, cei doi colegi continuară conversația.

– Sabiha Hanım se va bucura pentru mine, când o să afle unde o să fiu.

Macit se opri brusc și îl privi în ochi pe Tarık.

– Vrei cumva să-mi spui că te însori?

– Nu, sunt trimis în străinătate, Macit-bei. Tocmai am fost numit secretar adjunct la ambasada de la Paris.

– A, asta...

– Știai?!

– Știam că se discută. Nu exista nicio îndoială că vei face față postului, dar era problema francezei. Ministrul m-a întrebat dacă ai făcut progrese. I-am spus că iei lecții săptămânal și că faci exerciții de conversație cu Sabiha.

– Da, mi-a spus și asta. Că totul e în ordine și că pot să-mi îmbunătățesc franceza acolo.

– Are dreptate. Ești unul dintre cei mai capabili tineri din minister, prietene. Mă bucur foarte mult pentru tine. Dar zona ocupată e periculoasă.

– Desigur. De-asta preferă să trimită pe cineva necăsătorit.

Macit îi puse mâna pe umăr.

– Felicitări! zise el. Sunt convins că o să te descurci foarte bine. Sabiha se va bucura, dar o să-i pară și rău. Știi cât de mult prețuiește prietenia ta. Când pleci?

– Se pare că trebuie să plec imediat. Voiam să merg acasă la ai mei, de sărbători, dar nu se mai poate. Mă întreb când o să-i mai văd. Firește, o să trec să-mi iau la revedere de la Sabiha Hanım. Poate vrea să îi duc ceva surorii ei.

Macit încercă să-și ascundă surprinderea că Sabiha îi spusese lui Tarık secretul pe care îl ascundea de toți ceilalți de la Ankara.

– Vino, te duc la restaurantul meu preferat, Karpiç, să luăm prânzul de rămas-bun!

– Mulțumesc, Macit, spuse Tarık.

Uimirea din privirea lui începea să se transforme în neliniște în privința viitorului, cu o nuanță de mândrie.

Într-adevăr, numirea lui Tarık îi trezi Sabihăi sentimente amestecate. Pe de o parte, își pierdea prietenul apropiat. Pe de alta, spera că prezența lui Tarık la Paris o va ajuta pe Selva. La nevoie, ea și copilul

puteau măcar să se refugieze la ambasadă. Tarık ar fi putut să-l ajute și pe Rafo, în caz de ceva. Discutând despre asta în timp ce își luau rămas-bun, Macit sublinie repede că Tarık mergea la Paris, iar Selva și familia ei erau la Marsilia.

– Nu vă faceți griji, spuse Tarık. Sigur o să pot lua legătura cu ei. O să le telefonez, de îndată ce ajung la Paris.

Când Sabiha merse la bucătărie, după ceai, Macit îl preveni pe Tarık:

– Ai grijă, e un subiect foarte delicat. Să nu intri în vreo încurcătură! Ești diplomat turc. Nu trebuie să-ți periclitezi poziția, pentru Selva și Rafo.

Sabiha avea ochii în lacrimi, când Tarık se pregăti să plece.

– O să-mi fie dor de tine. Pierd un prieten foarte bun, spuse ea cu voce tremurândă.

– Nu mă pierdeți. Cu voia lui Allah, ne vom revedea după ce voi fi rechemat din misiune. Și dacă pot să vorbesc puțin în franceză, asta e numai datorită dumneavoastră, Sabiha Hanım.

Apoi îi sărută ușor mâna, așa cum făceau și Macit și Numan-bei în asemenea ocazii. Dar se abținu să îi ducă mâna la frunte, așa cum era obiceiul în locurile lui natale. Cine ar fi bănuit că era prima dată când săruta mâna unei doamne, fără să o ducă la frunte? De fapt, și-ar fi dorit să-i țină mâna strâns. Să-i poată îmbrățișa trupul zvelt și să inspire parfumul părului ei lung și blond. Femeia visurilor lui, cea cu care avea să se însoare într-o zi, trebuia neapărat să semene cu Sabiha. În timp ce străbătea lungul hol până la ieșire, își dădu seama brusc de ceea ce refuzase să recunoască până atunci. Oriunde ar fi mers, nu avea să uite niciodată tenul de porțelan al Sabihăi sau ochii ei verzi și triști. Ea avea să rămână pentru totdeauna în inima lui.

După plecarea lui Tarık, Sabiha merse direct la ea în cameră și se întinse pe pat, nemișcată, cu ochii închiși. Macit intră în dormitor.

– Voiam să-ți propun ceva.

– Te-ai gândit pe cine să invităm mâine la bridge?

– Nu, scumpo. M-am gândit... Stai foarte mult singură.

Sabiha deschise ochii, privindu-și soțul în timp ce el continua.

– Se pare că vom avea foarte mult de lucru la birou, în zilele următoare. N-o să am timp să stau cu tine. În fiecare zi, pare să fie o nouă criză. Așa că mă gândeam...

– La ce te gândeai?

– Ce-ar fi să-i invităm pe părinții tăi aici? Acum, că Istanbulul e evacuat, ar putea sta o vreme la noi. Ar mai schimba locul, iar tu nu ți-ai mai face griji pentru ei.

Sabiha se ridică.

– Ce idee bună!

– Da, așa cred, răspunse Macit, și continuă cu o nuanță de reproș în glas. Acum, că nu mai ai cui să-ți împărtășești secretul.

– Cum adică? Ce vrei să spui?

– Mi se pare interesant că nu i-ai spus nimănui de aici despre Selva, dar Tarık părea să știe totul.

– M-a ascultat, doar, Macit!

– Ai încercat să-i mai spui cuiva, ca să te asculte?

– Cui puteam să-i spun?

– De unde să știu eu? Lui Birsen, Neclei, Hümeyrei? Te vezi cu ele cel puțin o dată pe săptămână. Nu ai și alte prietene? Oricum, nu înțeleg, de ce insiști să vorbești despre Selva? Ce rost are, când îți face atâta rău?

– N-o să înțelegi niciodată, răspunse Selva cu reproș în voce. Dar se simțea și puțin mândră. În fond, remarca lui Macit nu conținea o undă de gelozie?

DE LA ISTANBUL LA PARIS

Tarık puse într-un plic scrisoarea pe care o scrisese pentru mama lui, strecură și câteva bancnote și lipi plicul. Era trist că nu putea să-și viziteze familia de sărbători. Iar gândul că nu se știa când avea să o revadă îl deprima foarte tare. Cel mai mult îl durea însă că tatăl lui nu apucase să îl vadă promovat în minister. Cât i-ar fi plăcut să poată merge la mormântul lui, să spună o rugăciune și să-i mulțumească!

– Tată drag, sacrificiile dumitale nu au fost în zadar. Odihnește-te în pace, îmi voi trăi viața cu onoare, așa cum ai fi vrut.

Din fericire, colegii lui de apartament de la Ankara îi înapoiaseră avansul dat pentru cameră, așa că putuse să îi trimită banii mamei sale. Spera să poată pune deoparte bani și la Paris, ca să-i mai trimită.

Dar acum, înainte de plecare, nu numai că nu apucase să-și viziteze familia, nu avusese timp nici să se tundă! De îndată ce primise postul, reușise să plece de la birou ca să își cumpere o valiză și biletul la trenul de noapte spre Istanbul. Prietenii îl sfătuiseră să își facă restul cumpărăturilor acolo, iar Macit îi dăduse numele mai multor magazine, insistând să își cumpere măcar un palton decent.

Tarık își împachetă meticulos costumul gri și trei cămăși albe. Între ele, așeză scrisoarea și micul cadou de la Sabiha. Spera că nu pusese și bani în scrisoare, dar nu avea tăria să verifice. Însă prietenii care fuseseră în străinătate îl preveniseră că germanii aveau obiceiul să percheziționeze valizele.

Tarık își pregătise toate lucrurile, ca să ia în seara următoare trenul către Istanbul. În dulap, pe umeraș, atârna noul lui costum bleumarin, proaspăt călcat. Își puse pe birou pașaportul, biletul de tren și portofelul, alături de ceasul de buzunar pe care îl avea amintire de la tatăl său. Luă apoi o poză fixată în rama oglinzii și se uită la ea. Reprezenta un grup de oameni, la o cursă de cai. Cele câteva chipuri erau minuscule, dar Sabiha, cu părul ei lung și blond, se distingea clar. Își puse fotografia în portofel.

Pornea într-o aventură la care nici nu ar fi visat, în vremurile lui de licean la Sıvas. Simți că îl trec fiori reci. Stinse becul gol din tavan și aprinse veioza de lângă pat, cu manualul de franceză în mână.

– *Moi, je m'appelle Tarık Arıca,* spuse cu glas încet. Mă numesc Tarık Arıca. *Je viens d'Ankara. Je suis le Consul General de Turquie...* Vin de la Ankara. Sunt consulul general al Turciei. Nu pot să cred!

Într-adevăr, avea să fie doar un simplu secretar adjunct. Mai era mult până să ajungă consul sau chiar și viceconsul.

– Domnul consul, murmură el. Sau domnul ambasador. Da, domnul ambasador! Excelența Sa, Tarık-bei.

Încercă să se imagineze cu frac și joben, cu o eșarfă albă la gât și un baston cu cap de argint. Dar singura imagine care îi venea în minte era cea a unei femei blonde. Era aplecată la un birou plin de cărți și își trecea prin părul blond degetele lungi și subțiri, descoperindu-și ochii de un verde clar. Poate că fiica ei fusese numită Hülya[1] după ochii visători ai mamei sale. În reveria lui, aceeași femeie zveltă se apropia de el și îi vorbea în franceză. Îl întreba ceva și apoi îl privea direct în ochi, așteptând

[1] În limba turcă, *Hülya* înseamnă „vis".

răspunsul. Tarık își simți palmele transpirate. Ce avea să creadă frumoasa femeie despre el, dacă îi răspundea cu accentul lui caraghios? Și ce apariție! Ce frumusețe! Încercă să-și dreagă vocea, înainte să vorbească.

– *Oui, je voudrais beaucoup...er... avoir... er...* Da, aș vrea mult a avea...

– Nu te intimida, Tarık, spuse apariția. Păstrează-ți calmul și gândește-te întâi ce vrei să spui!

– Am un accent groaznic, mi-e foarte jenă.

– Nici vorbă, nu-ți face griji din cauza accentului! Orice om vorbește o limbă străină cu accent. Franceza nu e limba ta maternă. Și Macit are accent străin, și eu am...

– Nu, dumneavoastră nu!

– Poate fiindcă am avut o bonă franțuzoaică în copilărie. Dar oricum, niciun străin nu poate vorbi o altă limbă fără să aibă accent. Nu-ți fie jenă, Tarık! Repetă ce ai spus și eu te corectez, dacă faci vreo greșeală.

Tarık agoniza. Era înnebunit de fericire, dar palmele îi transpiraseră, iar inima i se zbătea precum aripile unei păsări. Îi era teamă nu doar să nu facă vreo greșeală, ci și, mult mai important, că se îndrăgostea.

Tarık se dădu jos din pat și începu să se plimbe prin cameră. Nu, asta nu era dragoste, se gândi el. Poate un fel de idealizare. Dorea cumva ceea ce nu putea avea? Pentru un anatolian din estul Turciei, Sabiha era femeia ideală: blondă, frumoasă, educată, știind să se descurce perfect în lume. Cunoștea mai multe limbi străine și era în largul ei printre orice fel de oameni, din toate straturile societății. Nu mai întâlnise o femeie ca ea. Și pe lângă toate astea, era soția șefului său. Soția prietenului său. Nu Macit scrisese raportul acela excelent despre el, care îl ajutase atât de mult să fie avansat? Tarık știa că Sabiha era exact așa cum și-ar fi dorit el să fie viitoarea lui soție. Asta era! Nu dragoste, ci admirație.

Se întoarse în pat, hotărât să adoarmă. Însă gândurile la ziua următoarea îl ținură treaz. Se întorcea la Istanbul pentru prima dată de pe vremea facultății și abia aștepta să revadă orașul cupolelor și al platanilor. Se gândea la vremurile când orice plimbare pe strada Pera din Beyoğlu

i se părea o aventură. Și acum se întorcea în orașul acesta magic ca diplomat. Îl aștepta o zi încărcată. Macit îl sfătuise să meargă la cumpărături la Karlman și să ia cina la Rejans, restaurantul rusesc, unde să mănânce pui Kiev și să bea votcă, ascultând orchestra de balalaici. Un alt popas obligatoriu era la grădina-bar din Tepebași sau la hotelul Park, să bea ceva. Tarık nu era genul care să bea singur, dar se gândi că trebuia să folosească din plin zilele în Istanbul. Ar fi putut fi un prim exemplu al vremurilor rafinate care îl așteptau. Nu-și dorea compania filfizonilor care frecventau barurile și restaurantele din Istanbul, dar cel puțin ei vorbeau limba lui.

Și apoi? Ce se va alege de el după ce urca în tren, printre ceilalți pasageri? Probabil că ei nu vor ști turca. Pleca într-o țară ocupată. Europa era cuprinsă de război. Dacă războiul ajungea și în Turcia? Dacă nu avea să se mai întoarcă în țara lui niciodată? Nu avea bani decât pentru câteva săptămâni și știa doar puțină franceză. Dacă rămânea prins în tumultul de acolo? Își aminti brusc cele câteva cuvinte franțuzești pe care le rostise mai devreme. Cu voce înspăimântată, spuse:

– *Je suis le deuxieme secretaire a l'ambassade de Turquie.*

Repetă propoziția în minte, dar apoi îi veni alta:

– Allah, ajută-mă!

Era aproape cinci dimineața când reuși să adoarmă.

În anul acela, primăvara venise la Istanbul mână în mână cu suferința. Cearcănele neliniștite de sub ochii tuturor nu îi scăpară neobservate lui Tarık. Teama de război apăsa pe toată lumea, tineri și bătrâni, bărbați și femei, săraci și bogați. Nimeni nu era cruțat. La radio și în ziare, guvernul sfătuise populația să construiască bunkere și adăposturi. Dacă un bloc cu apartamente avea mai mult de trei etaje, parterul trebuia transformat în adăpost, cu ferestrele camuflate cu saci de nisip. Ca urmare, tot orașul arăta ca un șantier uriaș. Cu toate acestea, Beyoğlu rămăsese la fel de plin de viață, la fel de colorat și de voios cum și-l amintea Tarık. Când plecă din gara Haydarpașa, din partea asiatică a Istanbulului, Tarık

simți aerul sărat de mare. Luă feribotul până în Karaköy, pe partea europeană și, cu toate că îi era frig, rămase anume pe puntea exterioară, ca să vadă valurile înspumate ale mării. Ajuns în Karaköy, se urcă într-un taxi, lângă șofer, dându-i o foaie cu adresa hotelului. Șoferul o luă pe Yuksek Kaldırım, până în Pera, și opri la hotelul Londra. În fața lui erau puși saci cu nisip, la fel cum Tarık văzuse și în fața altor clădiri, pe drum.

– Uitați-vă la toate astea! spuse șoferul, arătând către saci. Nu suntem în război, dar uitați-vă ce haos! Abia mai putem conduce pe străzi!

– E mai bine să fim precauți, spuse Tarık. Doamne ferește de un raid aerian neașteptat! Unde s-ar adăposti oamenii?

– Cum o vrea soarta, domnule, spuse șoferul. Cine știe când ne sună ceasul!

Vorbele șoferului îl înfiorară pe Tarık, deși aveau fatalismul tipic turcilor. Tarık crezuse că lăsatul în voia sorții era o trăsătură a oamenilor din estul țării, dar iată că șoferul din Istanbul gândea la fel. Coborî din taxi și, înainte să plătească, rămase privind orașul ce se întindea în fața lui. Siluetele moscheilor, cupolele, platanii de pe dealuri și minaretele înălțându-se către cer. Era, cu adevărat, o priveliște uluitoare. Pe dealuri, florile roșii ale arborilor Iudei începeau să se deschidă. Istanbulul părea o acuarelă uriașă: purpuriul, albastrul și verdele se întrepătrundeau cu nuanțe de cerneală neagră. Peste trei zile, avea să plece din acest oraș extraordinar, ca să meargă într-o zonă de război. Plăti taximetristul și își lua valiza. Nu se putu abține să nu imite tonul taximetristului, în timp ce murmura:

– Cum o vrea soarta, domnule. Cine știe când ne sună ceasul!

Urcând scările hotelului, dădu peste concierge, îmbrăcat precum gărzile de la palat. Lăsă valiza jos, în timp ce acesta, plin de propria-i importanță, chemă hamalul.

Exact când hamalul urca valiza pe cărucior, se auzi o explozie înspăimântătoare. Tarık căzu cu fața la pământ. Apoi, dintr-odată, se dezlănțui iadul. Un iad din zgomot de cioburi de geam și țipetele oamenilor,

răsunând peste tot în jur. Ridicându-și capul, Tarık îl văzu pe micul hamal întins lângă el.

– Ești teafăr? îl întrebă.

Băiatul întoarse capul, cu o privire în care nu se citea nimic. Mucii care îi curseseră din nas formau o mustață transparentă.

– Unde suntem, domnule? Am murit sau suntem vii?

– N-am murit, băiete, am căzut la intrarea în hotel.

– Nu se poate, domnule!

– A explodat o bombă undeva în apropiere, spuse Tarık, străduindu-se să se ridice. Se lovise rău la genunchi și îi venea greu să stea în picioare. Întreaga zonă era învăluită de un nor de fum și praf. Alți oameni prinși în explozie începeau să se ridice de sub scări sau tocuri de uși. Urmă o scurtă tăcere, întreruptă de urletul chinuitor al unui câine și o larmă de sfârșit de lume. Copiii începură să plângă, adulții strigau după ajutor, polițiștii suflau din fluiere, iar mașinile claxonau. Tarık reuși, în sfârșit, să se ridice. Avea cioburi în păr, iar fața îi era plină de praf. Micul hamal rămăsese întins pe jos. Tarık încercă să îl ridice.

– Haide, băiete, încearcă să te ridici!

Băiatul se ridică în șezut, dar era încă foarte tulburat. Când Tarık își dădu seama că nu îl putea ridica în picioare, se lăsă lângă el și îl pălmui. Băiatul începu să plângă. Între timp, clienții din hotel luaseră cu asalt holul, îngroziți. Tarık se uită în jur, după valiza lui, și văzu căruciorul hamalului răsturnat pe stradă. Își făcu drum printre oamenii cuprinși de panică, vrând să ajungă la valiză. Lumea alerga în toate direcțiile, încercând să afle ce se întâmplase. Sirenele sunau peste tot.

Când Tarık se întoarse cu căruciorul și valiza, micul hamal stătea în picioare, dar privea în jur șocat.

– Ți-ai revenit? Uite, ți-am adus căruciorul. Gata, înapoi la muncă!

– A fost o bombă, domnule?

– Mă tem că da.

– Unde?

– Nu știu, dar o să aflăm în curând. Cred că a fost undeva foarte aproape.

– A murit cineva?

– Nici asta nu știu.

Tarık porni către hol, cu băiatul după el, amândoi încercând să evite cioburile de sticlă. Înăuntru, găsiră un haos absolut și nici urmă de recepționer. Câțiva clienți își pansau rănile cu batistele lor albe. Tarık privi în jur. Ce era să facă acum? În clipa aceea, observă că își rupsese pantalonii în genunchi.

– Fir-ar! murmură el. Costumul lui cel nou era distrus. Simțea cum îl cuprinde furia.

Hotărî să meargă sus, să găsească o cameră liberă. Înaintă pe coridor, încercând mai multe uși. Primele trei erau încuiate. A patra se deschise, dar în cameră erau împrăștiate lucrurile cuiva, iar patul era nefăcut. Încercă o altă ușă, vizavi. Din fericire, camera aceea era liberă, cu paturile făcute și dulapul gol. Tarık închise ușa, își puse valiza pe pat și își scoase costumul gri cel vechi. Merse în baie și își scutură cioburile de sticlă din păr, iar apoi se spălă. După o vreme, coborî în hol, îmbrăcat în costumul gri. Recepționerul era acolo, vorbind agitat cu oaspeții.

– Nu erați aici când am venit, așa că a trebuit să-mi găsesc singur o cameră. Poftim cheia, spuse Tarık, înmânându-i cheia pe care o găsise în ușa camerei. Sunt Tarık Arica din Ankara. Ministerul de Externe mi-a rezervat, cred, o cameră.

Recepționerul părea să nu înțeleagă. Se uită câteva clipe fix la Tarık și luă cheia fără să scoată un cuvânt. Se vedea clar că era încă șocat.

– Ați aflat ce s-a întâmplat? întrebă Tarık.

– Se pare că a explodat o bombă la hotelul Pera Palace, lângă noi. Șase oameni au murit și sunt mulți răniți, răspunse recepționerul.

– Morți?!

– Înțeleg că ambasadorul britanic la Sofia e în vizită la Istanbul. Se zice că a venit la Inönü. Mă întreb dacă există vreo legătură. Poate a fost o încercare de a-l ucide.

– Domnul Randall, vreți să spuneți?

– A, îl cunoașteți? întrebă uimit recepționerul.

– Nu, dar am auzit de el. A murit?

Recepționerul bătu în lemn și răspunse:

– Recepționerii hotelului au murit. Se pare că ambasadorul plecase la bar cu câteva minute înainte și e teafăr și neatins.

Tarık ieși din clădire și merse în josul străzii, către hotelul Pera Palace. Polițiștii încercau să risipească mulțimea adunată în fața acestuia, în timp ce medicii și infirmierele își croiau cu greu drum, împiedicându-se de pietrele smulse din caldarâm și de liniile de tramvai îndoite, în timp ce duceau răniții către ambulanțe. Tarık își croi drum prin mulțime și intră în vorbă cu un grup de tineri, probabil ziariști, fiindcă făceau o mulțime de poze. Îl întrebă pe unul dintre ei cum se întâmplase totul.

– Se pare că bomba a fost pusă într-o valiză în hol.

Dar cine era ținta ei? se întrebă Tarık. Probabil că Randall, ambasadorul britanic la Sofia, și colegul lui Hugesson, ambasadorul în Turcia. Însă câțiva nevinovați aflați la recepție muriseră în locul lor, își spuse Tarık cu tristețe. Victime fuseseră ei și câțiva nefericiți care treceau întâmplător pe acolo. Brusc, îi veniră în minte vorbele taximetristului.

– Cine știe când ne sună ceasul!

MARSILIA, 1940–1941

Selva își turnă o cană de cafea fierbinte, inspirându-i aroma, în timp ce se gândea ce interesant era cum se adaptează firea umană la tot felul de situații. Când ea și Rafo se stabiliseră în Franța, detesta cafeaua asta amară, servită în căni uriașe. Din fericire, Sabiha îi trimisese multe pachete de ceai, precum și șase pahare turcești speciale, toate prin Macit care, pe vremea aceea, venea destul de des în Franța. Și ce bucurie era să bea ceaiul la micul dejun, cu Rafo!

Selva se obișnui cu cafeaua amară după nașterea fiului lor. O bea ca să poată rămâne trează până noaptea, când alăpta ultima dată. În timp, devenise dependentă. Rafo nu înțelegea cum poate să bea o asemenea otravă. La drept vorbind, mai erau câteva lucruri cu care Rafo nu se putea obișnui în Franța.

– Nu critica lucrurile de aici când te aude lumea, îi spusese Selva când Rafo își exprimase prima dată dezamăgirea. O să te considere un înapoiat. Să nu-ți placă ție cea mai bună bucătărie din lume!

– Nu mă interesează ce cred ei. Cea mai bună bucătărie din lume e cea turcească, nu e vina mea că ei n-o cunosc, insistă Rafo. N-o să

înțeleg niciodată cum se face că mâncarea franțuzească are o asemenea reputație grozavă. Sosurile lor grele îți dau peste cap digestia, iar gândul că aș putea mânca melci mă face să vomit. Cât despre brânza cu miros de picioare transpirate...

Selva încercă să-l potolească, dar Rafo n u ceda.

– Există vreo aromă mai plăcută decât cea de legume proaspete gătite în ulei de măsline? Cum pot să strice gustul unui pește minunat, înecându-l în toate sosurile lor?

– Și atunci, de ce am mai venit aici, dacă le urăști atât mâncarea?

– Fiindcă vinurile lor sunt absolut minunate!

– Se poate, dar noi nu ni le permitem, îi aminti Selva.

– O să ni le permitem, scumpo. Ai încredere în mine! Și puțină răbdare. Uite cât de bine ne-am calculat banii luna asta! Dacă facem așa alte câteva luni, o să putem cumpăra toate vinurile din țara asta.

Selva nu s-ar fi supărat prea tare dacă Rafo nu și-ar fi putut îndeplini promisiunea. Dar exact când el era pe cale să își atingă țelul, iar viețile lor luau avânt, străzile se umplură, brusc, într-o zi, cu motociclete germane. Selva era la masa din sufragerie, ajutându-o pe Yvonne, fetița vecinei lor, să-și facă temele la engleză. Brusc, auziră multă agitație afară. Amândouă se repeziră la fereastră. Yvonne, care avea nouă ani, fu așa de încântată să vadă atâția polițiști pe motociclete, că începu să bată din palme. Bărbații stăteau înțepeniți, ca niște statui. Selva simți imediat ceva ca o pasăre disperată zbătându-i-se în inimă. Își puse mâinile pe pântecele uriaș și se rugă:

– Te rog, Doamne, ai grijă de copilul nostru!

De îndată ce Yvonne plecă, Selva trecu strada, până la farmacia unde lucra Rafo. Văzându-l ce palid era, simți că e cât pe ce să piardă sarcina. Dar nu o pierdu, iar copilul se născu o lună mai târziu, cu două săptămâni înainte de termen. Un fiu micuț. Îi puseră numele Fazıl, după tatăl ei. Nu că Selva nu și-ar fi făcut griji, gândindu-se că tatăl ei nu ar vrea ca fiul unui evreu să-i poarte numele. Dar hotărî să nu se mai gândească la asta, căci îl iubea în continuare și îi ducea dorul, chiar dacă

era încă furioasă pe el. Selva și Rafo hotărâseră înainte de naștere că, dacă aveau un băiat, îi vor face circumcizie la șapte zile, potrivit tradiției evreiești. Dar copleșitoarea prezență nazistă îi făcuse să se răzgândească. Trist, Rafo luă această decizie după o noapte de nesomn.

Selva își sorbea cafeaua, citind notițele din carnetul ei. O duceau jalnic. Dar când germanii ocupară nordul Franței și Parisul, Selva și Rafo plecaseră deja la Marsilia. Speraseră că acolo vor fi în siguranță, însă evenimentele luară o întorsătură neașteptată.

Mareșalul Pétain, care preluase conducerea guvernului de la Vichy, proclamându-se președinte, hotărâse să colaboreze cu germanii, pentru a împiedica ocuparea restului țării. Ca să nu îi calce pe nemți pe bătături, începuse să le accepte orice pretenție. Poliția guvernamentală ajunsese chiar să vâneze evreii. De Gaulle, care se opusese oricărei alianțe colaboraționiste, se refugiase în Anglia, ca să-și formeze acolo armata liberă. Din păcate, nici Rezistența franceză, nici De Gaulle nu puteau face mare lucru ca să-i ajute pe evrei.

Selva rămase fără două dintre elevele ei, când părinții evrei ai acestora hotărâră să plece din oraș. Întâmplarea se dovedi însă o binecuvântare neașteptată. Alți părinți, care plănuiau să fugă în America, o solicitară să le dea lecții copiilor lor. Așa că, imediat, Selva se pomeni cu trei elevi noi și fu nevoită să îi refuze pe alții. Era bucuroasă, însă Rafo o avertiză să fie precaută.

– Pentru numele Domnului, ai grijă, Selva! Fasciștii sunt peste tot, o să observe copiii ăștia, care tot vin și pleacă.

– Și ce e greșit în asta? E interzis să predai engleză?

– Nu, dar e interzis să fii evreu.

Cu fiecare zi, Selva era tot mai frustrată. Nu își iertase tatăl pentru vina de a-i disprețui pe cei de o altă credință. Nici el, la rândul său, nu își iertase fiica, din propriile lui motive. Mai ales, probabil, fiindcă se revoltase împotriva dorințelor lui. Selva nu voise niciodată să creadă că tatăl ei se opusese căsătoriei numai din motive religioase. Nu putea să accepte că omul pe care îl respecta și îl iubea atât de mult era bigot.

Ce era cu toată ciondăneala asta din cauza religiei? Religia, credea ea, nu trebuia să țină cont de rasă sau culoarea pielii, ci să-și vadă de ceremoniile din moschei, biserici și sinagogi. Domnul era venerat în toate comunitățile, iar oamenii își găseau așa pacea sufletului. Selva își amintea câtă bucurie aducea Ramadanul la ea acasă. Cu câtă încântare se pregătea masa, după postul de peste zi! Ce grijă aveau cu toții să nu uite de rugăciuni! Și câtă seninătate răspândeau femeile în vârstă din familie, cu basmalele lor albe, înainte să se roage! Ce aură de mister aveau chemările muezinului! Ce încântare îi produceau toate acestea! Da, religia însemna atâtea lucruri minunate! Firesc era să facă parte din viață, nu să fie folosită pentru a dezbina oamenii. Nu se putea ca oamenii de religii diferite să se iubească între ei? Tată drag, se gândea ea, merită religia să-ți sacrifici propria fiică? E normal să-ți respingi ginerele doar pentru că se roagă la sinagogă?

Selva își amintea clar discuțiile pe care le avusese cu tatăl ei pe această temă. În vremurile acelea, Fazıl Reşat Paşa nu bănuia ce avea să urmeze. Discuțiile filosofice cu fiica lui îi făceau plăcere. Era o fată deșteaptă, care citea cu plăcere orice carte îi sugera el. Apoi, o discutau amănunțit, ore în șir. Pașa subliniase de câteva ori un lucru: cu cât oamenii erau mai interesați de știință, cunoaștere și cultură, cu atât mai puțină importanță acordau religiei. Îi spunea deseori fiicei lui că mulți, cei mai mulți bigoți și fanatici proveneau din familii sărace, fără învățătură. Chiar și în perioada când se îndrăgostise nebunește de Rafo, Selva discutase amănunțit cu tatăl ei asemenea probleme. Să respecți alte religii? Firește! Era una dintre condițiile existenței moderne.

Și poate să înveți de la alte religii? Altfel, de ce i-ar fi dat Fazıl Reşa Paşa cărți despre credințele din Orientul Îndepărtat? Nu pentru că voia ca fiica lui să înțeleagă că nu toată lumea e la fel? Că existau oameni care gândeau diferit? Și că ea trebuia să tragă propriile ei concluzii.

Selva sperase să poată folosi convingerile tatălui ei ca să se apere în legătură cu Rafo. Voia să-i amintească propriile lui cuvinte. Din păcate însă, când pașa află, ridică un adevărat zid, spunând doar:

– Peste cadavrul meu. Nu îți dau voie să te măriți cu el.

La început, Selva îl tot întreba de ce. Chiar dacă tatăl ei era un om cu vederi deschise, nu dorea o căsătorie care să încalce obiceiurile neamului său, tradițiile lui. Selva află cu consternare că își educase fiicele din interes propriu. Nu ca să le lărgească lor orizontul, ci ca să-i poată crește lui nepoți musulmani reușiți. În final, fu nevoită să facă un compromis:

– Bine, cum vrei dumneata. Dar n-o să mă mărit cu nimeni altcineva. Nici cu vreunul dintre prietenii lui Macit de la minister, nici cu fiul vreunui pașă. Ci doar cu Rafael sau cu nimeni altcineva.

Rafo părea să se fi împăcat cu soarta. Însă era mai îngrijorat decât Selva de problemele pe care le-ar fi putut avea amândoi. Ce ar fi spus prietenii și familia lui? Cum avea să o întrețină pe fata asta obișnuită cu tot ce era mai bun? Erau responsabilități pe care trebuia să le preia.

Selva îi scrisese lui Rafo, în perioada cât stătuse la sora ei, la Ankara. Îi scria nu ca unui iubit, ci ca unui prieten. Folosise timpul petrecut acolo ca să observe lumea din jur. Cunoscuții surorii ei erau în general oameni care făcuseră căsătorii reușite. Asta îi demonstrase că, dacă te căsătorești cu cineva dintr-un mediu asemănător, căsnicia are mai multe șanse să reziste, după ce pasiunea inițială trece. Și, mai ales, după ce se nasc copiii.

Întoarsă la Istanbul, Selva își dădu seama că niciunul dintre tinerii care îi fuseseră prezentați nu o interesa. Nu simțea nimic pentru diplomații pe care îi cunoscuse prin cumnatul ei. Nu se încăpățâna. Pur și simplu nu avea nimic în comun cu tinerii aceștia. I se părea că erau interesați doar de ei înșiși, conduși de mamele lor și dornici să găsească fete bogate cu care să se însoare. Niciunul nu o făcea să zâmbească și niciunul nu rătăcea vesel pe străzi cu ea, la nesfârșit. Nu voiau decât să o ducă să danseze la Palatul Ankara, după recepție. Îi puneau brațul pe după talie și valsau în pantofii lor de piele, scârțâitori. Unii încercaseră să o și sărute, atingându-și buzele de buzele ei. Dar ea nu simțise nimic. Se plictisea. Întoarsă acasă la Sabiha, stătea întinsă pe pat, în camera

micii ei nepoate. Privea luminile pe care felinarele de pe stradă le aruncau pe tavan.

Nu avea decât o viață de trăit. Chiar voiau să o facă să și-o irosească? Și de ce? Numai din cauza încăpățânării tatălui ei. El se purta ciudat, cu totul altfel decât îi stătea în fire. Și îi otrăvea viața. Nu putea să se mărite, să fie fericită sau să simtă dragostea unui copil al ei. Pe scurt, nu putea să își trăiască viața. De ce? Fiindcă așa spunea Fazıl Reșa Pașa. Din cauza a ce ar fi spus rudele, vecinii și prietenii lor. Ce credeau oamenii era mai important decât fericirea ei? Nu! Cu asemenea gânduri în minte, hotărî să îi trimită vorbă lui Rafo, întrebându-l dacă o mai voia de soție.

Rafo o voia categoric, dar în același timp nu dorea să îi tulbure viața. Se temea că nu va putea să îi ofere traiul cu care era obișnuită. Cum și familia lui l-ar fi renegat, ar fi trebuit să trăiască amândoi din ceea ce câștiga el. Era Selva pregătită pentru așa ceva? O îndemnă să se gândească bine. Nu voia să ajungă să-și regrete hotărârea.

Selva se gândise la toate astea când fusese trimisă să stea la unchiul ei, în Cipru. Și hotărâse că era gata să-și asume riscul. Era gata să înfrunte toate problemele, să trăiască într-o țară străină, departe de familia ei. Chiar și să aibă foarte puțini bani. Se gândise la tot și avea răspunsuri la fiecare întrebare. Nu discutase cu Rafo, fiindcă era sigură că știe ce va răspunde el. Știa că Rafo o voia la fel de mult cum îl voia ea pe el.

După anul greu petrecut în Cipru, hotărârea Selvei era luată, așa că îl anunță pe Rafo ce decisese. Dar constată cu uimire că Sabiha, care fusese confidenta și susținătoarea ei permanentă, se răzgândise. Nu încurajase ea încă de la început relația cu Rafo? Acum petrecea ore întregi, până în zorii zilei, încercând să o facă să se răzgândească. Ca și cum nu ea ar fi ajutat-o pe Selva să se întâlnească pe ascuns cu Rafo.

– De unde era să știu că aveai să fii atât de nebună, încât să lași lucrurile să ajungă așa departe? repeta mereu Sabiha. Cum puteam să știu că o să te îndrăgostești și, mai mult, că o să vrei să te măriți cu el? Nu mi-am închipuit așa ceva!

Și tatăl ei? Cel pe care îl iubise și îl respectase toată viața, mai mult decât pe oricine altcineva? El încercase chiar să se sinucidă, sperând că o va face să se răzgândească. În realitate, pentru Selva acela fusese momentul când nu mai existase cale de întoarcere.

– Hai să fugim de aici cât mai repede, Rafo! Să mergem într-un loc unde lumea gândește altfel, nu atât de închistat! Hai să fugim de familiile noastre și de șantajul lor emoțional!

În cele din urmă, plecaseră. Dar chinurile pe care le îndură seră la Istanbul păreau acum o nimica toată, pe lângă umilințele și suferința pe care nemții le provocau evreilor din Franța. Cu ochii lor de oțel și chipurile împietrite, le făceau viața un iad. Selva îi detesta și se întreba ce simțea Rafo, în sinea lui.

Exact când verifica socotelile din carnețelul ei, Selva auzi pașii poștașului. Acesta adusese câteva note de plată și o scrisoare de la Sabiha! Selva închise carnețelul și își turnă o nouă cană de cafea. Stătea în fotoliu, la fereastră, cu picioarele întinse și sprijinite pe un scăunel. Rupse febril scrisoarea. Urmau cele mai frumoase clipe ale zilei. Avea cam o oră, până se trezea micul Fazıl, ca să soarbă fiecare cuvânt din scrisoare și să viseze la țara ei.

Sabiha îi scria de cineva pe nume Tarık. Își amintea vag numele. Așa e, sora ei îi mai pomenise o dată de el! Tarık fusese detașat în Franța și urma să sosească în curând. Se părea că Sabiha îi trimisese niște bani prin el. Și voia ca Selva să îl sune, dacă avea probleme. Pentru numele lui Allah, se gândi Selva, ar trebui să-l sun pe Tarık ăsta la cea mai mică problemă?

„Dacă trebuie să fugim? Ce întrebare! Unde să fugim? Nu am fugit deja, de mânia și clevetelile prietenilor noștri? Ale vecinilor? Chiar și de privirile răutăcioase ale măcelarului? Nu am fugit de furia născută fiindcă o fată musulmană ieșea cu un băiat evreu și fiindcă un evreu își alesese drept mireasă o musulmană? Unde am mai putea fugi de data asta? N-o să ne găsim niciodată pacea? E ca și cum cei care nu

ne-au lăsat să terminăm facultatea ar fi îmbrăcat uniforme naziste și ne-ar fi urmărit până aici."

Selva se întoarse la scrisoare. Hülya se descurca foarte bine la școală. Mama, tata și Sabiha asistaseră la serbarea de sfârșit de trimestru. Dar Macit avusese din nou treabă la minister și nu reușise să vină. Se pare că schimbarea de aer i-a îmbunătățit sănătatea tatei. E mult mai relaxat la Ankara.

Relaxat! se gândi Selva. Firește, la Ankara nu-l cunoaște nimeni! Nu-l arată nimeni cu degetul, drept cel a cărui fiică a fugit cu un evreu. Și mama se simte mai bine în aerul uscat de la Ankara. Nu mai are atacuri de astm. Și o ajută și că tata e mult mai relaxat. Oriunde s-ar duce, biata femeie are la ea o poză cu Fazıl cel mic.

– Ei bine, remarcă Selva, măcar tata nu s-a opus să-i dau numele lui fiului meu. Cine știe, poate că într-o zi...

Brusc, se auziră zgomote puternice afară, pe stradă. Selva se năpusti la fereastră, să vadă ce se întâmpla, dărâmând în trecere ceașca de cafea. Micul Fazıl se trezi și începu să plângă. Doi oameni fugeau după un bărbat, doborând totul în cale. O femeie țipa din toți rărunchii. Selva șterse cafeaua vărsată și puse scrisoarea bine, înainte să meargă la Fazıl.

– Nu plânge, copilașul meu! spuse ea. Știu că tatălui tău nu-i place să ieșim, dar amândoi avem nevoie să luăm puțin aer.

Selva ieșea rareori din casă. Rafo încerca să o ferească de toate lucrurile îngrozitoare care se întâmplau pe stradă și găsea tot felul de pretexte ca ea să rămână în apartament. Venea chiar să ia prânzul cu Selva, numai să nu vină ea la el. Era hotărât să o ocrotească, în timp ce se adaptau la noua lor viață în Franța și își creșteau băiețelul.

Străzile din Marsilia erau tot mai primejdioase și mai deprimante. Nu le fusese ușor să se desprindă de traiul relaxat și îndestulat pe care îl avuseseră lângă familiile lor, la Istanbul. Dar amândoi aleseseră să își schimbe viața, ca să fie împreună. Și se străduiau din greu să se adapteze. Era ca și cum și-ar fi schimbat identitatea. Selva nu mai era fetița răsfățată a lui Fazıl Reșat Pașa, care trăia iarna într-un conac și vara

într-o vilă la mare. Nu mai era fata bogată care purta haine făcute la comandă, în admirația tuturor. Acum, era doar soția unui asistent de farmacie evreu. Rafo nu reușise să obțină cetățenia franceză, așa că nu putea să devină legal asociat la farmacie. Completase actele, dar din cauza regimului colaboraționist de la Vichy, hotărâse, împreună cu partenerul său de afaceri, să amâne pentru moment problema cetățeniei. Altfel spus, însăși existența lui fusese amânată, pentru moment!

Rafo era fiul mijlociu al familiei Alfandari, o familie foarte respectată nu doar în comunitatea lor, ci și toată lumea medicală din Istanbul. Patru generații de Alfandari fuseseră medici la palat. Cea mai mare dorință a mamei lui Rafo era ca el să urmeze tradiția familiei și să devină farmacist. Visul îi fusese spulberat când Rafo renunțase la studii în urma poveștii cu Selva. Acum, Rafael Alfandari nu doar că nu mai era turc sau evreu, dar nu era nici măcar francez. Iar hotărârea de a nu-i face circumcizie fiului său îi punea sub semnul întrebării însăși identitatea evreiască. Rafo nu mai avea identitate, țară sau religie.

Fără îndoială, o iubea pe Selva. Dar nu se gândise niciodată că va fi nevoit să rupă toate legăturile cu viața lui din trecut. Nici el, nici Selva nu își doriseră asta, așa că nu putea să nu se întrebe cum ajunseseră aici.

Când o cunoscuse pe Selva, era încă adolescent. Elev, în uniformă școlară. Dar fata înaltă care tocmai se mutase la ei în clasă era cu totul diferită de celelalte fete, așa că îi atrăsese atenția. Deveniseră prieteni.

Într-o zi, fusese invitat la ceai, acasă la ea. Ce mândră și încântată se simțise mama lui! Îi apretase cămașa și îi călcase pantalonii cu mâna ei. Și nu era să își lase fiul să meargă la ceai cu mâna goală. Dar ce să ducă? Flori sau bomboane de ciocolată? Când Rafo se întorsese, îl asaltase cu întrebări. Și pe dinăuntru casa era la fel de opulentă ca pe afară? Pașa și soția lui erau acasă? Îi întâlnise? Câți oaspeți fuseseră invitați? Ce mâncaseră la ceai? Prăjiturele de la patiser sau făcute în casă? Băuseră ceai sau limonadă? Cine le servise băuturile?

Ceva mai târziu, Rafo fusese invitat din nou în casa cea mare și apoi în alte locuri. Începuse să se țină după Selva ca o umbră. Selva, fata cu cozile blonde prinse în vârful capului. Selva, fata liniștită, cu ochi mari și căprui, care avea mereu un aer ușor consternat, dar a cărei față se lumina toată când râdea. Fata care nu doar vorbea, ci știa și să asculte cu atenție.

Relația Selvei cu Sabiha se schimbă în vara când sora ei se logodi. Plecau amândouă de la vila familiei de pe una dintre Insulele Prinților, din Marea Marmara, și mergeau cu feribotul până în partea europeană a Istanbulului. Acolo, Sabiha și Selva mergeau la o cafenea din Pera, unde se întâlneau cu Macit. Rafo li se alătura puțin mai târziu. El și Selva îi lăsau singuri pe logodnici și se aventurau pe străduțele din jur. Odată, săriseră chiar în tramvai și traversaseră podul Karaköy până la Cornul de Aur, ajungând până în Eyüp, să vadă moscheea sultanului. Se plimbaseră prin cimitir, citind versetele cele mai interesante de pe pietrele de mormânt. Altă dată se plimbaseră pe mal, tocmai până la debarcaderul Feshane. Și exploraseră plini de încântare cartierul grecesc Fener. Rafo o dusese pe Selva și în Tatavla, unde erau toate tavernele grecești. Selva simțea că descoperă o lume nouă și fascinantă, plină de culori și culturi, dincolo de propria și îngusta ei lume. Deveni dornică să afle mai multe.

Într-o după-amiază de septembrie, după ce îi lăsaseră pe Sabiha și Macit la Marquise Café, Rafo o duse, în sfârșit, pe Selva la el acasă. Părinții lui erau plecați la casa lor de vară din Tarabya, pe malul Bosforului. Mobila din salon era acoperită cu cearșafuri albe, iar covoarele erau rulate cu grijă lângă perete. Candelabrele de cristal fuseseră învelite în hârtie de ziar. Casa era mai degrabă întunecată. Selva se așeză la marginea canapelei acoperite, lângă Rafo. El îi atinse ușor fața, întorcând-o către el, și o sărută.

– Vrei să facem dragoste? întrebă Selva, spre uimirea lui Rafo. Te-am întrebat ceva, Rafo.

– Nu! Nu știu ce vrei să spui. Da. Adică nu, ce întrebare e asta?

– Cred că una clară. Vrei sau nu?

– Știi că vreau, dar n-ar trebui... Sigur că vreau... Dar nu la asta m-am gândit când te-am sărutat.

– Nu te-am întrebat la ce te-ai gândit. Te-am întrebat dacă vrei.

– Selva, iubito, știi că nu ți-aș face rău niciodată.

– Nu-mi răspunzi la întrebare.

Rafo o privi scrutător, încercând să își dea seama ce urmărea. Selva aștepta răspunsul, cu ochii larg deschiși.

– Da, vreau să fac dragoste cu tine. Foarte mult.

– De ce?

– Fiindcă te iubesc, firește.

– Chiar mă iubești?

– Nu știi?

– Nu mi-ai spus-o niciodată.

– Poate fiindcă n-am îndrăznit.

– De ce?

– Nu voiam să te supăr.

– Cum aș fi putut să mă supăr că mă iubești?

– M-am gândit c-o să mă crezi prea îndrăzneț.

– Bine, atunci să spunem că mi-ai spus. Cum vezi, nu sunt supărată.

Rafo își aplecă ușor capul și o sărută din nou.

– Închipuie-ți, chiar dacă mă iubești, că te-ai putea însura cu altă fată și ai putea face dragoste cu ea. Și eu la fel, firește.

– Nu putem schimba destinul, Selva.

– Nu?

În timp ce se apleca să o sărute a treia oară, Rafo își dădu seama brusc că trecuse destinul lor în mâinile Selvei. Petrecură restul zilei în camera întunecată, până când se făcu ora de reîntâlnire cu Sabiha. Rafo nu găsise curaj să o sărute din nou. Selva nici nu-l încurajase, nici nu-l descurajase. Iar el nu se putea hotărî dacă avansurile lui ar fi avut efect negativ sau nu. Era prins într-un tumult de gânduri și senzații. De mult își dorea să îi desfacă părul lung și blond, să-l lase să cadă pe lângă

trupul ei zvelt. Bănuia că avea pielea fină și catifelată, albă ca zăpada. Dar în final trebui să se mulțumească să continue conversația, care era condusă de Selva.

Când ceasul bătu ora șase, anunțând că venise momentul plecării, ea se ridică, merse către ușă și ieși, fără vreun alt sărut. Ținându-se de mână, coborâră treptele de marmură ale casei și străbătură străzile înguste din Pera. Luară metroul de la Tünel la Karaköy și se întâlniră cu Sabiha la debarcader, înainte ca surorile să ia feribotul înapoi către Insulele Prinților.

– Și ce-ați făcut azi? întrebă Sabiha.

Exact când Rafo voia să răspundă, Selva îl întrerupse.

– Am mers acasă la Rafo.

– Poftim? Era cineva acolo? exclamă Sabiha surprinsă.

– Nu.

– Și atunci ce ați făcut?

– Ce fac oamenii într-o casă? Am stat de vorbă.

– Doamne, voi doi nu vă mai opriți din vorbit! Ați fi putut să mergeți la cinematograf.

– Nu terminăm niciodată ce avem de discutat, spuse Selva, întorcându-se către Rafo și pupându-l pe obraz, de rămas-bun. Rafo simți ceva ca un șoc electric, care îi ajunse de la obraz direct în inimă. Era o senzație cu totul diferită de cea pe care o avusese când o sărutase pe Selva pe buze. Ca și cum ea avea grijă de el, ca și cum recunoștea public relația lor. Se simți cuprins brusc de o căldură inexplicabilă față de ea, în timp ce mergea către stația de autobuz. Și era oarecum mândru.

– Doamne, mă iubește! își spuse. Mamă, Selva mă iubește!

Rakela, mama lui Rafo, nu mai era la fel de entuziasmată cum fusese când băiatul o anunțase prima dată de invitația acasă la Fazıl Reșa Pașa. Atunci, se simțise mândră că fiul ei se împrietenise cu fata uneia dintre cele mai influente familii turce. Soacra ei fusese mai puțin încântată.

– Ce e așa mare lucru? Nu uita, soțul tău e un Alfandari!

Rakela nu ar fi aflat niciodată ce se întâmpla, dacă una dintre prietenele ei nu i-ar fi relatat ce se spunea pe seama fiului său. Ea însăși purtase deja discuții nesfârșite cu Rafael. Îl considera cel mai deștept dintre fiii ei. Așa că hotărârea lui de a renunța la facultate o șocase. Rafael nu semăna cu frații lui. Gândise întotdeauna cu propria minte. El era cel care își critica familia fiindcă acasă nu vorbeau turcă, ci ladino, ebraica spaniolă. Nu înțelegea ce rost avea să vorbești limba unei țări care îi torturase și îi alungase neamul, cu multă vreme în urmă. Rakela presupunea că hotărârea lui de a renunța la facultate avea legătură cu asta. Dar poate fusese prea afectat de vreun incident de acolo și făcuse din el un motiv de mândrie și onoare. Observase că, de la moartea tatălui său, băiatul avea momente de depresie. Se simțea vinovat că nu putuse să își ajute tatăl? Nimeni din familie nu-și dăduse seama cât de slăbită era inima lui Salvador Alfandari, până în noaptea când făcuse fatalul infarct. Rakela își asalta fiul cu întrebări. De ce mai studia chimia, dacă i se părea atât de greu? De ce nu își alesese măcar o altă materie? De ce nu voia să-și întrerupă studiile un an și să le continue pe urmă?

Când Rosa, prietena Rakelei, o vizită într-o seară, nu făcu decât să-i împărtășească zvonurile care circulau deja pe-atunci. Firește, ele nu aveau nicio legătură cu realitatea. Rosa îi spuse că Fazıl Reșa Pașa aranjase ca Rafael să fie dat afară de la facultate, fiindcă avusese îndrăzneala să se țină după fiica lui.

Pentru prima dată în viață, Rakela îi blestemă pe turci. A doua zi ceru sprijinul tuturor rudelor ei în vârstă, pe care Rafael le iubea și respecta. Îi rugă să-l sfătuiască. Se învinovățea că nu anticipase catastrofa. Scumpul ei fiu își abandonase studiile din cauza acestei respingătoare diavolițe blonde. Și câte speranțe și visuri își făcuse pentru fiul ei! Urma să creeze niște parfumuri pe bază de lavandă. Rakela discutase despre asta cu un nepot din Franța, care era pregătit să le vândă în numele lor. Cine știe? Poate că, într-o zi, Rafael ar fi ajuns să aibă propria lui parfumerie. Discutaseră chiar și numele parfumurilor. *Les Nuits du Bosphore* sau *Essence d'Orient* pentru cele de damă și *Raff* pentru cele bărbătești.

Când în sfârșit își întrebă fiul despre Selva, primi o nouă lovitură. Rafo discutase chiar despre posibilitatea de a o lua de soție! Disperarea Rakelei în fața eșecului academic al băiatului era nimic pe lângă faptul că se gândea să se însoare cu o fată musulmană.

Anul acela, Paștele nu îi mai trezi nicio bucurie Rakelei. Nici nu se mai străduí să aducă din pod și să spele prețioasele pinătas. Nu se putea aduna să pregătească mâncarea specifică, pescado con huevo y limone. Nici măcar nu mai supraveghe făcutul pâinii matzo.

Nici restul familiei nu se simțea mai bine. Fiecare încercase să-l convingă pe Rafo să se răzgândească. Fiecare îl apostrofase sau încercase să îl sfătuiască. Unii recurseseră chiar la șantaj emoțional. Rafo începu să-și spună că avea noroc că tatăl lui murise în urmă cu doi ani. Se gândea cu groază cum ar fi reacționat el. Singura persoană care procedă cu totul altfel fu unchiul său Jack.

– Orice rău are și o parte bună, îi spuse acesta surorii lui, Rakela. Gândește-te câte avantaje o să aibă fiul tău, ca ginere al pașei Fazıl Reșat! În loc să îți dorești ca băiatul să rupă legătura cu ea, ar trebui să te rogi să fie acceptat într-o asemenea familie!

Dar Rafo nu fusese acceptat de către Fazıl Reșat Pașa. Iar Selva nu se răzgândise. Însă Rafo nu reușea să își înfrângă temerile în privința viitorului. Ceea ce voiau să facă era o nebunie? La început, tânărul se gândise că focul din el avea să se stingă sau că Selva avea să fie convinsă să se răzgândească. Dar fata nu avea asemenea intenții. Nu renunța la el. Iar el nu avea curajul să se opreasscă. Era mândru să fie iubit de fata asta pe care o admira atât de mult. Și se simțea și incitat să guste fructul interzis. Mulți dintre prietenii lui îl priveau cu invidie, ca pe un erou de poveste. Din păcate, rudele și, mai ales, mama lui nu împărtășeau această părere.

Rakela nu renunțase.

– S-ar zice că ești Aladin, îndrăgostit de fiica sultanului! exclamă ea printre hohote de plâns. Nu vezi că ei nici măcar nu se coboară să ne vorbească? Toată lumea nu spune decât ce înfuriați și dezamăgiți sunt pașa și soția lui! Cum rămâne cu mine? Cu familia mea? De parcă am

fi cu toții amorezați de prăjina aia! Când noi nu simțim decât durere și rușine! Unde ți-e demnitatea?

Rafael însă chiar era un om demn și tocmai de aceea nu putea să renunțe la Selva. Fata continua să creadă că, până la urmă, ambele familii se vor resemna și vor accepta situația. Mai ales după ce ei doi vor avea și copii. Rafael însă știa că, dacă fiul lui ar fi crescut ca musulman, familia lui nu i-ar ierta-o niciodată. Iar dacă ar fi crescut ca evreu, familia Selvei nu ar ierta-o niciodată.

– Timpul o să vindece orice, spunea Selva. O să le fie dor de noi, când o să ne stabilim în străinătate. O să cedeze când o să vadă cât de strânsă e relația noastră. Lasă totul în seama timpului!

Rafo își imagina tot felul de scenarii. Știa că vor avea cu siguranță probleme cu banii și că le va fi greu să se adapteze într-o țară străină. Știa și că uneori se vor simți singuri. Dar nu își imaginase niciodată iadul pe care îl trăiau zilele astea. Era mult mai rău decât în cele mai negre coșmaruri ale lui.

Ajunsese să trăiască la Marsilia, fără pașaport și ca simplu angajat, deși plătise să fie asociat în afacere. Era cu adevărat un individ lamentabil. Unul care se temea să îi facă fiului său circumcizie și care putea, în orice clipă, să fie smuls de lângă soția și fiul lui și trimis într-un lagăr. Risca să fie condamnat la moarte, deși nu comisese nicio crimă. Putea să fie trimis la eșafod fără niciun proces. Da, se așteptase să fie greu, dar nu prevăzuse nimic de felul acesta! Asemenea gânduri îi treceau prin minte lui Rafo, în timp ce căuta prin cutiile de carton din depozitul farmaciei. Așteptând să se potolească agitația de afară, nu se putea abține să nu-și blesteme soarta. Nu-și dădu seama cât timp rămase acolo, pe întuneric, așteptând să treacă totul. Dar când încercă să se ridice, își dădu seama că făcuse o întindere la spate.

– Au plecat, spuse Benoit. Poți să ieși. Nu cred că se mai întorc. De ce nu vrei să mergi la consulatul turc? În locul tău, aș fi mers de mult!

Lumina de afară îl orbi pe Rafo, care se frecă la ochi, clipind.

– Ești obsedat de ideea asta, răspunse.

– Jur că am auzit de la mai multă lume că toți cei cu pașaport turcesc își pot salva pielea.

– Nu mai crede tot ce auzi! spuse Rafo, frecându-și spinarea.

– Jur că e adevărat! De ce crezi că în fiecare zi sunt cozi tot mai lungi în fața consulatului?

– Aceia sunt oameni care au plecat din Turcia după Primul Război Mondial. Avem și prieteni printre ei. Dar situația mea e alta.

– Cei mai mulți dintre ei au deja cetățenie franceză, Rafo! Au renunțat de ani buni la cetățenia turcă! Și acum stau la coadă să primească iar pașaport turcesc!

– De unde ai auzit toate astea, Beno? Tu ai cetățenie franceză, nu știe nimeni că mama ta era evreică. De ce te preocupă?

– M-am interesat pentru tine. Unul dintre funcționarii de la consulat e chiriașul mătușii mele. Alaltăieri, când am fost la ea, a trecut să plătească chiria. E om de treabă și vorbește franțuzește. Am băut o cafea împreună.

– Și?

– Am pomenit de tine. Pentru Dumnezeu, nu te încrunta așa! Nu i-am spus numele tău. Am zis doar că am un prieten venit de la Istanbul, care are permis de rezidență aici și nu și-a depus încă actele pentru cetățenie. Mi-a spus să mergi la consulat, că o să-ți prelungească imediat pașaportul, și dacă a expirat!

– Nu cred!

– Jur că așa a spus.

– Glumești!

– Îți spun adevărul, Rafo! Dacă ai îndoieli, de ce nu-ți lași soția să depună cererea, în numele vostru?

– I-am spus Selvei să se întoarcă la Istanbul, dar nu vrea să asculte. Și n-o să se răzgândească, așa că un pașaport turcesc nu ne-ar rezolva problema.

– Ba da, categoric, Rafo. Ascultă-mă!

– Cum o să rezolve?

– Nu știu exact. Poate că turcii au o înțelegere cu nemții. Poate sunt aliați. De unde să știu eu? Sunt farmacist, nu diplomat!

– Asta e o aberație, spuse Rafo. Turcii n-ar lupta niciodată de partea germanilor!

– De ce nu? N-au făcut-o în Primul Război Mondial?

Rafo simți impulsul să răspundă: „Ba da, dar ce greșeală a fost!"

Însă tăcu, continuând să își maseze spatele, și încercă să schimbe subiectul.

– Hai să mergem, sunt blocat aici de ore în șir.

– Doar de douăzeci și trei de minute, răspunse Benoit.

– Parcă aș fi stat douăzeci și trei de ore, nu douăzeci și trei de minute.

Coborâră scările, către farmacie. Rafo continua să-și frece spatele. Chiar atunci intră un bătrân.

– Bună ziua, spuse Rafo.

Bărbatul nu răspunse.

– Cu ce vă pot ajuta, domnule?

– Nu știu. Nu voiam nimic. O aspirină, vă rog! Doar o aspirină.

– Dar tremurați. Vă simțiți bine?

Benoit îi aduse un scaun de după tejghea.

– Stați aici și relaxați-vă! spuse el.

Bătrânul se așeză, își sprijini coatele pe genunchi și își prinse capul între mâini. Tremura vizibil.

– Epilepsie? șopti Rafo către Benoit.

– Nu, plânge.

Cei doi prieteni se uitară unul la celălalt.

– Vreți puțină apă?

– Poate și un calmant?

Bătrânul refuză și continuă să plângă o vreme, înainte să ridice capul.

– Vreau să-mi recapăt demnitatea, domnilor, spuse el. Nimic mai mult. Nici apă, nici medicamente.

– Trăim vremuri grele, răspunse Benoit. Viața nu e ușoară pentru nimeni.

– Decrepitul ăsta de Pétain, conspiratorul, trădătorul! Și l-am admirat cândva! L-am crezut erou! Aveam chiar poza lui, înrămată, la mine pe birou. Dac-aș fi știut atunci ce știu acum!

– Mareșalul Pétain crede că îi protejează pe francezi. Dacă nu ar fi cooperat, trupele de invazie ar fi ajuns până aici, spuse Benoit discret. Asta ar fi fost mai bine?

– Dragă băiete, fățarnicul de Pétain nu e capabil să-i oprească pe nemți să vină în sud. Nu vă amăgiți, o să ajungă aici în curând. Și în ziua aia, vom fi pierduți! O să vedeți, în ziua aia, o să pierdem totul! Când guvernul ăsta de la Vichy a preluat conducerea, am pierdut totul, inclusiv demnitatea!

Benoit privi îngrijorat în jur.

– Sunteți tulburat, domnule. Nu vorbiți așa, ar putea să vă audă cineva.

– Chiar acum, au oprit un om care mergea la doi pași în fața mea. I-au cerut actele și nu le avea la el. Au început să-l îmbrâncească și el s-a opus. Atunci, l-au târât până la mașina lor. Știți ce i-au făcut? Știți cum verifică dacă ești evreu? Noroc că eu sunt numai piele și os, așa că am putut să mă ascund după un copac mare. Am fugit cât e strada de lungă, de la un copac la altul, ca să scap de ei. N-am mai fugit așa de cel puțin cincisprezece ani. M-am ascuns la fiecare colț de stradă. M-am și scăpat pe mine, uite! Nici eu nu aveam actele. A trebuit să fug, altfel aș fi fost obligat să-mi arăt penisul nenorociților ălora care își spun polițai ! Am fugit, dar de ce fug, fiule? Nu sunt hoț. Nu sunt ucigaș. Nu sunt vinovat de nimic. Am optzeci și doi de ani, nu mai sunt în putere. Nu pot să tot fug.

Rafo se purtă ca și cum n-ar fi văzut pata udă de pe pantalonii bătrânului.

– Dați-mi niște somnifere!

– Nu pot să vi le vând fără rețetă, spuse Benoit. Mergeți să vă scrie una medicul dumneavoastră.

– N-am niciun medic! A plecat. Cei deștepți și tineri au plecat. Numai gunoaiele au rămas aici. Noi n-am putut pleca. Fii băiat bun și dă-mi niște somnifere!

Rafo scoase două pastile dintr-o cutie și i le dădu bătrânului.

– O să vă ajungă pentru seara asta, o să dormiți bine, spuse el, refuzând să primească bani pe ele.

Bătrânul se ridică, puse pastilele în buzunar și ieși clătinându-se. Se întoarse imediat, cu un aer confuz.

– Unde mă aflu, domnilor? Nu recunosc cartierul ăsta. Am fost la un prieten la spital, în piața aceea, dar nu mă descurc. E vreo stație de autobuz în apropiere?

Benoit ieși cu bătrânul.

– Veniți, vă arăt eu!

Când se întoarse, Rafo era foarte posomorât.

– Puteam să ne lipsim de informatori.

– Pentru Dumnezeu, Rafo, nu mai vorbi așa! Și pereții au urechi în vremurile astea. Am putea s-o încurcăm amândoi, dacă mai vorbești așa. Bietul bătrân nu avea nimic de pierdut. N-ai văzut? N-ar fi spus toate astea dacă ar fi fost cu 15 ani mai tânăr!

– Dar spunea adevărul, Beno? Se poate ca poliția să se poarte așa josnic?

– Nu știu, sincer. Nu cred. Probabil exagera.

– Poate o să merg, totuși, la consulatul turc. Dacă e să fiu persecutat și atacat, măcar să mi se întâmple asta acasă.

– Haide, Rafo, nu te-ar ataca nimeni acolo! Mulți evrei din Germania au fugit în Turcia. Am un văr din partea mamei, Leon Arnt. Și un prieten apropiat, Auerbach. Amândoi au reușit să plece și acum predau chimie la Universitatea din Istanbul. Fă-o, Rafo! Pleacă, înainte să fie prea târziu! Înghite-ți mândria, le-o datorezi soției și copilului tău!

– Nu e vorba de mândrie. Dacă ar fi fost așa, nu aș fi venit până aici. Știi ce m-ar aștepta acolo? În primul rând, fiul meu... ar fi evreu, sau musulman? Orice am alege, lumea va fi scandalizată. Familiile și

prietenii noştri nu vor vrea să aibă de-a face cu noi. Nu e aşa rău să te simţi singur într-o ţară unde nu cunoşti pe nimeni. Dar îţi închipui cum e să te ignore toată lumea într-un loc unde ai rude şi prieteni? Socrul meu nici nu vrea să audă de fiica lui. Cât despre familia mea... Nici nu-mi mai lasă loc la masa de Pesah! De ce crezi că am venit până aici?

– Înţeleg, spuse Beno. Trebuie să fie foarte greu. Dar ţi-am mai spus, nimeni nu are viaţă uşoară în zilele astea. Toţi trăim într-un iad sau în altul.

Rafo nu răspunse. Stătea în uşă, privind către bătrânul care mergea aplecat de spate, încă tremurând vizibil.

ANKARA, 1941

Când plecă acasă, de la minister, Macit se bucura că avea ce să-i povestească socrului său, în timp ce își beau obișnuitul pahar de raki.

El și bătrânul trăiau de ceva vreme sub același acoperiș și ajunsese să-l placă pe Fazıl Reșa Pașa. La început, fusese oarecum intimidat în prezența bătrânului demnitar otoman, care se îmbrăca în haine tradiționale. Dar pașa se adaptase bine noii republici și, intenționat sau nu, se relaxase treptat în prezența lui Macit, ajungând să-și dezvăluie slăbiciunile. În ciuda tuturor ideilor lui progresiste, pașa nu reușise să se împace cu căderea imperiului și cu faptul că sultanul fusese nevoit să fugă. Era convins că războiul de eliberare ar fi trebuit să se poarte sub stindardul sultanului. Și, dacă era nevoie de schimbări, poate că ar fi trebuit schimbat sultanul, dar nu și regimul. Oamenii care trăiau pe pământ otoman nu erau la fel de educați ca europenii și nu aveau cunoștințele necesare să se guverneze singuri. Nu puteau fi conduși decât de un sultan sau de un padișah, care să dețină și autoritatea religioasă. Ori de câte ori vorbea, bătrânul evita deliberat să pomenească despre republică. Prefera să folosească termeni ca „otoman", „pământ otoman" sau „administrația otomană". Ca multe

alte paşale, Fazıl Reşat era u n o m învăţat, care ura fanatismul. Credea că reacţionarii îi distrug ţara. Însă nu voia să fie condusă de oameni fără autoritate religioasă. Şi, mai ales, nu suporta ideea ca ţara să fie condusă „de popor". Lui Macit, asemenea idei i se păreau fără sens, dar asculta întotdeauna în linişte, respectuos, abţinându-se să comenteze. Nu putea înţelege cum un om învăţat şi care se adaptase atât de bine vieţii moderne putea vorbi la nesfârşit despre importanţa sultanului.

Deşi Fazıl Reşat Paşa era un susţinător al sultanatului, înţelegea foarte bine cele mai multe lucruri şi îşi trăia viaţa din plin. În fiecare seară, îl aştepta pe Macit, stând lângă măsuţa cu mezze pe care le pregătise el însuşi. Se aşezau amândoi pe scăunele, în micul hol dintre bucătărie şi sufragerie. Vorbeau despre ce se întâmplase peste zi, bând raki rece ca gheaţa şi mâncând brânză şi năut prăjit. Macit era convins că paşa alesese micul coridor ca să nu poată să li se alăture şi femeile. După ce petrecea toată ziua cu fiica, soţia şi nepoata lui, ascultând numai discuţii femeieşti, bietul om avea, firesc, nevoie de o schimbare seara.

Fazıl Reşat Paşa îl asculta întotdeauna cu atenţie pe Macit şi făcea deseori observaţii neaşteptate şi incisive. De exemplu, era convins că o eventuală intrare în război alături de germani ar fi avut consecinţe dezastruoase. Pentru el, germanii erau cei care stârneau tot timpul probleme în lume. Deşi nu pomenea niciodată de Selva şi de Rafo, îl înfuriau atrocităţile comise de germani asupra evreilor. Credea cu tărie că istoria îi va judeca într-o zi şi că vor ajunge să plătească pentru nedreptăţile comise.

Macit nu reuşea să înţeleagă cum un om atât de înţelept nu găsea resurse în inima sa ca să-şi ierte fiica.

Astăzi, paşa pregătise carafa cu raki pe tejgheaua de marmură din bucătărie. Amândoi luară paharele şi începură să soarbă.

– S-a întâmplat ceva foarte important azi, domnule, spuse Macit. Ambasadorul britanic i-a adus o scrisoare preşedintelui Inönü.

– Serios? Şi ce vor englezii?

– Două lucruri. În primul rând, vor să semnăm un acord cu ruşii.

– Nici vorbă!

– La drept vorbind, avem asta în vedere de la o vreme. Celălalt lucru este ceva la care am sperat, chiar dacă pare negativ. Dar în împrejurările de acum, suntem foarte izolați, și geografic, și strategic. Se pare că britanicii nu vor putea să ne vină în ajutor, dacă suntem atacați.

– Ca să vezi! Noi trebuie să sărim să-i salvăm, dar ei nu fac la fel pentru noi. Apele liniștite sunt adânci, nu? Au învățat tare bine cum să înjunghie pe la spate.

– Să vă spun sincer, nouă ne convine, domnule. Au spus că, întrucât ei nu pot să ne ajute, li se pare firesc ca noi să luăm legătura cu germanii, ca să eliminăm măcar pericolul să fim atacați.

– Nu mai spune! Cu alte cuvinte, vulpoiul bătrân și surd care ne e președinte a rezolvat problema doar având răbdare.

Macit își înăbuși râsul.

– Poate că Inönü nu aude bine, domnule, dar are mintea limpede. Acum, că Hitler a atacat Rusia, s-a mai relaxat puțin. Când l-au sunat în zorii zilei și l-au trezit să-i spună de invazia germană, a început să râdă și nu se mai putea opri. Vă dați seama ce strălucit a fost planul lui? Dacă ne-am fi aliat cu englezii, acum ar fi trebuit să-l înfruntăm pe domnul Hitler. Dar așa cum stau lucrurile, nu suntem nici de partea germanilor, nici a britanicilor, și am evitat și să devenim dușmanii lor. Mai mult, englezii ne încurajează să avem relații bune cu germanii!

– Și cum au ajuns ei la decizia asta strălucită?

– E singura cale de a-i opri pe germani să invadeze Turcia. Firește însă, mai vor ceva.

– Ce anume?

– Trebuie să-i informăm în scris despre detaliile negocierilor și nu ni se permite sub nicio formă să acționăm în afara lor.

– Știi ce, fiule, spuse pașa cu voce tremurândă, nu pot să suport gândul că străinii ne dictează ce să facem. Marii conducători otomani s-ar fi înjosit așa?

– Dar nu era la fel înainte de republică, domnule? Cum am putea să ne dotăm armata, când am moștenit datorii copleșitoare de pe vremea imperiului? Nu era de așteptat să stăm la mila englezilor?

– Nu le iau apărarea otomanilor, fiule. Sunt conștient de toate greșelile noastre. Dar tot mă doare.

– Nu sunt greșelile domniei voastre, domnule. Sunt greșeli adunate de-a lungul secolelor. Cu voia Domnului, noi am putea crea o națiune mai bogată și mai puternică, pentru copiii noștri.

– Așa e, am stricat rău lucrurile. *Inșallah*, voi o să reușiți, spuse Fazıl Reșat Pașa cu tristețe.

– Înțeleg ce simțiți, domnule, dar credeți-mă, Inönü face tot ce poate ca să apere onoarea țării noastre. Știu asta, fiindcă mă ocup de corespondența cu Hitler. Germanii ne-au trimis o scrisoare prietenoasă în februarie. Ne promiteau că armatele lor n-o să se apropie de granițele turcești. Dar exista și o adăugire: „atâta timp cât guvernul turc nu ne silește să ne schimbăm atitudinea".

– Și?

– În răspunsul său, Inönü i-a mulțumit lui Hitler, dar a adăugat ceva, întorcându-i vorbele.

– Ce-a spus?

– „Atâta timp cât guvernul german nu ia măsuri care să silească Turcia să-și schimbe atitudinea prietenoasă." Cu alte cuvinte, ne purtăm așa cum vă purtați. Hitler a avut întotdeauna o atitudine agresivă față de țările mai slabe. Poate că răspunsul mândru și aproape arogant al lui Inönü l-a descumpănit puțin.

Fără îndoială, conversația ar fi continuat, dacă nu li s-ar fi alăturat Sabiha. Ținea în mână o scrisoare și câteva fotografii.

– Uite, Macit, o scrisoare mai veche a ajuns, în sfârșit. Selva ne-a trimis poze cu micul Fazıl, spuse ea, aruncând o privire către tatăl său. Băiețelul trebuie să fi crescut, de când ne-a trimis scrisoarea. La vârsta asta, copiii se schimbă așa repede! Uită-te, scumpule, nu e drăguț? La ochi și la nas seamănă leit cu Selva!

Macit privi pozele nonșalant, evitând orice contact vizual cu socrul lui. Apoi le puse înapoi în plic.

– Da, e foarte drăguț.

– Nu ți se pare că seamănă cu Selva? Mai ales la gură.

– Discutam ceva important cu tatăl tău, Sabiha.

– Așa faceți mereu. Ce discutați e tot timpul așa important...! exclamă ea supărată. Lăsă plicul cu fotografiile pe măsuță, la vederea tatălui ei, și plecă. Fazıl Reșat Pașa nu se uită. Își turnă din nou raki, din carafa cea mică.

– Mă duc să mai aduc gheață, spuse Macit, pornind spre bucătărie.

Așa-numita „cutie cu gheață" era un dulăpior ferecat cu zinc. Cumpărau bucăți mari de gheață de la un restaurant, le spărgeau și le puneau în dulap. Înăuntru, mai erau niște sticle lungi de bere Tekel, între care fusese înghesuită o carafă cu apă. Leman Hanım plătise un cărăuș, care adusese cutia de gheață de la vila lor de vară din partea asiatică a Istanbulului. Apoi, cu trenul, cutia ajunsese la Ankara.

Când îl văzu pe Macit încercând să spargă gheața, servitoarea îl opri.

– Lăsați-mă pe mine, domnule! Trebuie să o și spăl, după ce o sparg.

Macit se întoarse la socrul lui. Îl văzu pe bătrân uitându-se la fotografii una câte una și punându-le la loc în plic, cu mâini tremurânde. Se întoarse la bucătărie în vârful picioarelor, ca să nu-l deranjeze.

MARSILIA

Selva citea ziarul, când văzu teribilul titlu. Conform ultimului edict dat de guvernul de la Vichy, trebuia ca toți evreii să își declare oficial, în fața autorităților, originea și averea. Cei care nu făceau asta aveau să fie amendați și trimiși în lagăre de concentrare.

Era publicată și o listă cu cei deja trimiși în lagăre fiindcă nu respectaseră instrucțiunile sau o făcuseră cu întârziere. Selva citi lista tremurând. Din fericire, numele lui Rafo nu fusese trecut deloc în actele farmaciei. Cu toate acestea, administrația de la Vichy, cu spionii și dulăii ei, lua urma evreilor mai eficient decât naziștii înșiși. Dacă aflau că mama lui Benoit fusese evreică? Nici nu voia să se gândească la asta acum!

Mulți turci, mai ales din Istanbul, emigraseră în Franța după Primul Război Mondial, stabilindu-se în principal la Paris, Lyon și Marsilia. Copiii acestor familii se căsătoriseră cu francezi, formându-și propriile familii. Mama lui Benoit era un asemenea caz. Plecase de la Istanbul și se mutase în Franța, cu familia, și se căsătorise la douăzeci și unu de ani cu un francez care nu era evreu. Benoit și mama lui mergeau în fiecare an la Istanbul, în vacanța de vară. În asemenea ocazii, petreceau câteva

zile cu familia Alfandari, la casa lor din Tarabya. Cine știe de câte ori au înotat acolo, în apele de cerneală ale Bosforului? De câte ori s-au jucat de-a v-ați ascunselea în crângurile de pe dealuri și au pescuit pe mal?

Înainte ca germanii să fi ocupat Parisul, când Rafo căuta cu disperare un loc sigur pentru familia lui, Benoit sugerase să vină la Marsilia. Se oferise să-l ia asociat la farmacia lui, după ce își lămurea situația financiară.

Și câțiva dintre prietenii de familie ai Selvei plecaseră în Franța, așa că ea citi lista din ziar plină de teamă că le va descoperi numele. Doenyas, Alhadef, Eskenasy... Unele i se păreau cunoscute. Eskenasy... Nu așa o chema pe partenera de pocher a bunicii sale, Ester Hanım? Bunica ei, acum răposată, care fusese atât de afectată când ei hotărâseră să se mute la Paris. Avea să-l întrebe pe Rafo când se întorcea acasă pentru masa de prânz. El știa sigur cine erau oamenii aceia. Dar ce rost avea? S-ar fi supărat așa tare dacă unii dintre ei ar fi fost cunoscuți de-ai lui!

Micul Fazıl stătea pe oliță, în timp ce ea continua să citească ziarul. Băiatul începu să urle în același moment când sună telefonul.

„Probabil are un al șaselea simț", se gândi Selva.

Un moment, *s'il vous plaît*, spuse ea și se repezi la Fazıl. Micuțul răsturnase olița, așa că dură ceva până când îl ridică, îl șterse și goli oala.

– Doamne, își spuse. Am uitat de telefon! Apucă receptorul, temându-se că cine era la capătul celălalt închisese.

– Alo? Alo?

O voce de bărbat răspunse.

– La telefon Tarık Arica, Selva Hanım. Sora dumneavoastră mi-a dat numărul. Sunt secretar la consulatul turc de la Paris.

– Tarık-bei! Știu cine sunteți. Sabiha mi-a pomenit deseori despre dumneavoastră în scrisorile ei.

– E foarte amabilă. Îmi cer scuze, se pare că am sunat într-un moment nepotrivit. Pot să revin mai târziu, dacă doriți.

– Nu, Tarık-bei, e foarte bine acum. Nu închideți, vă rog! Îl schimbam doar pe Fazıl... pe fiul meu... Îl culcam, vreau să spun. Dar acum

se joacă mulțumit. Ce dor mi-e de casă, Tarık-bei! Mai ales acum, că vorbesc cu dumneavoastră. Mi-e dor să vorbesc în limba mea maternă! E în ordine, putem vorbi acum.

– I-am promis surorii dumneavoastră că vă sun de îndată ce ajung la Paris. Din nefericire, am fost extrem de ocupat de când am sosit și nu am putut să vă sun mai repede. Lucrurile sunt cam haotice aici. Oricum, mi-a spus să vă transmit toată dragostea ei. Am și câteva lucruri pentru dumneavoastră, o să încerc să vi le trimit cât de repede pot.

– Nu e nicio grabă. Poate i le dați cuiva care vine aici. Dar vă rog, nu le trimiteți prin poștă, nu sunt sigură că o să ajungă.

– Aveți dreptate. Știu că trimitem un curier la consulatul nostru din Marsilia săptămâna viitoare. O să-i dau și pachetul pentru dumneavoastră.

– Ați călătorit cu bine, Tarık-bei? Ați reușit să treceți fără să vă hărțuiască germanii? întrebă Selva, încercând să prelungească discuția. În afară de rarele ocazii când vorbea cu mama sau cu sora ei și, firește, în afara discuțiilor cu Rafo, nu avea niciun prilej să vorbească turcește. Nu recunoscuse, nici față de ea însăși, cât îi lipsea limba ei maternă. Chiar acum, încerca să-și potolească dorul vorbind cu un bărbat pe care nici nu-l cunoștea! Iar când îl auzea vorbind, se simțea de parcă ar fi respirat aerul de Istanbul.

– A fost o călătorie tare obositoare. N-am putut să iau trenul direct de la Istanbul în ziua când voiam. A trebuit să merg la Edirne cu autobuzul. O adevărată rablă! Apoi am făcut un drum îngrozitor cu trenul până la Varna și de acolo am luat un vapor la fel de groaznic până la Constanța, unde m-am urcat într-un alt tren. În vagoane înghețai și nu era nimic de mâncare. Germanii ne-au oprit de multe ori, pentru controale, dar s-au purtat decent cu mine. Am tot schimbat trenurile, a fost o adevărată aventură! Dar acum sunt aici.

– Bun venit! spuse Selva din toată inima. La drept vorbind, vă așteptam telefonul. Sora mea vă pomenea tot timpul în scrisori și, după cum mi-a vorbit despre dumneavoastră, simt că am un prieten apropiat în Franța, chiar dacă suntem în orașe diferite.

– Mulțumesc, Selva Hanım. E totul în ordine acolo? Vă rog să mă sunați, dacă dumneavoastră sau Rafael-bei aveți nevoie de ceva.

– Pentru moment, ne descurcăm.

– Sper că și dumneavoastră, și soțul dumneavoastră aveți pașapoartele turcești.

– Le avem, dar am depus cerere pentru cetățenia franceză, așa că Rafo nu și l-a prelungit.

– E o mare greșeală! Trebuie să mergeți imediat la consulatul nostru de la Marsilia și să vă puneți actele în ordine! Vă rog să faceți asta! De fapt, chiar imediat! Astăzi!

– Chiar? O să-i spun lui Rafo, când vine acasă. Ne era puțin jenă. Adică... Oricum, îi spun când vine acasă.

– Selva Hanım...

– Vă rog, spuneți-mi Selva!

– Dați-mi puțin timp, Selva Hanım! O să sun la consulatul nostru din Marsilia chiar azi și o să le spun numele dumneavoastră. Nu aveți motiv să vă fie jenă! Întrebați de Nazım Kender, e consulul nostru acolo. O să iau legătura cu el chiar azi.

Selva tăcu. Nu știa ce să îi spună acestui om aproape necunoscut, care își făcea atâtea griji pentru ei.

– Selva Hanım, pentru numele lui Allah, faceți ce vă spun și neîntârziat! Dacă aveți actele turcești în ordine, nu se pot atinge de dumneavoastră!

– Mulțumesc, Tarık-bei, spuse ea cu glas tremurând. Vă mulțumesc pentru grijă. Probabil că sora mea v-a îndemnat să...

– Vă asigur că e ceva grav. N u are nicio legătură cu Sabiha Hanım. Selva Hanım, nu știu dacă ar trebui să vă spun asta, dar am aflat din surse de încredere că armata germană va înainta către sud foarte curând. Ocupația se va extinde. Și dacă nu aveți actele în ordine, o să vă pară rău. Nu puteți spune că nu v-am prevenit.

Vorbea serios, vocea i se schimbase complet. Nu mai lungi conversația. Îi dori o zi bună și închise.

Selva merse direct la sertarele din dormitor și găsi pașapoartele lor. Cum plecaseră din Istanbul la o zi după căsătorie, nu apucase să își schimbe numele de familie, așa că pașaportul ei era încă pe numele de fată. Behice Selva Kırımlı. Folosise pașaportul ăsta când fusese în călătorie în Italia, cu părinții ei, cu un an înainte ca ea și Rafo să plece din Turcia. Leman Hanım organizase totul, încercând să îndrepte lucrurile între soțul și fiica ei. Alesese Italia fiindcă știa cât de mult admira Fazıl Reşat Paşa țara aceasta. Își închipuise că peisajele magnifice, mâncarea delicioasă și vinurile minunate aveau să vindece ruptura dintre ei. Sperase că soarele cald italian va topi gheața. Fusese prea optimistă. Speranțele ei nu se concretizaseră. Cei doi rămaseseră distanți, vorbindu-și doar când era neapărat nevoie. Se întorseseră acasă după o săptămână, la fel de plini de resentimente unul față de celălalt. Arhitectura rafinată a monumentelor italiene, sticlele de Frascati rece ca gheața și diferitele feluri de paste la satisfăcuseră, poate, simțurile, dar nu reușiseră deloc să le încălzească inimile.

Selva se tot uita la pașapoarte. Micul Fazıl adormise. Hotărî să îl lase cu tatăl lui, când se trezea, și să meargă ea însăși la consulat. Avea să-i spună lui Rafo că îi lua și pașaportul lui. Și doar dacă reușea să-l prelungească avea să îi spună de ce. Poate cei de la consulat nu vor vrea să-l prelungească, se gândi ea. La urma urmei, Rafo comisese o fărădelege de neiertat. Un sacrilegiu, cum spunea Sabiha. Se căsătorise cu o fată musulmană. În mod ciudat, bărbații turci care se căsătoreau cu fete armence, grecoaice sau evreice nu aveau parte de același tratament ca Rafo. Bărbații turci se puteau căsători cu cine voiau. Fetele turcoaice, nu. Selva se simți revoltată de asemenea nedreptate, în timp ce punea pașapoartele în geantă. Exact atunci, telefonul sună din nou.

– Alo?

– Selva Hanım, la telefon tot Tarık Arıca, de la Paris, se auzi vocea pe care acum o cunoștea bine. V-am programat o audiență la consulat. Vă așteaptă astăzi, la trei și jumătate.

– Nu trebuia să vă deranjați, Tarık-bei. Hotărâsem să merg oricum.

– Se stă foarte mult la coadă, nu voiam să treceți prin asta. Le-am dat numele dumneavoastră, așa, veți fi primită la domnul consul imediat.

Selva închise telefonul confuză. Bărbatul ăsta era oare nebun? De ce se agitase atât ca să îi facă programare?

Coada din fața consulatului o ului. În dreapta porții, era o întreagă mulțime de bărbați și femei între două vârste, care se înghesuiau și se înghionteau. Selva făcu așa cum îi spusese Tarık. Merse direct la poartă și sună la sonerie. Bărbatul care răspunse o repezi, în franceză.

– Trebuie să vă luați număr oficial de acolo, spuse el, arătând către un funcționar care stătea în fața porții.

– Am venit la domnul consul. Am întâlnire.

– Cum vă numiți?

– Selva Kırımlı.

– Așteptați aici!

Cavasul se întoarse după scurtă vreme, vorbind mult mai politicos.

– Veniți, vă rog, doamnă!

O conduse pe Selva pe scările clădirii vechi, oprindu-se în fața unui birou aflat pe hol, la care stătea un secretar.

– Luați loc, vă rog! spuse acesta, un bărbat în vârstă, care vorbea cu accent armean. Consulul este ocupat momentan. Vă voi conduce la el de îndată ce se eliberează.

Selva se așeză pe marginea scaunului din fața biroului și aștept㠔. După douăzeci de minute, secretarul o anunță că putea să intre la consul. Selva se ridică, netezindu-și fusta. Își trecu mâna prin breton și apoi străbătu coridorul lung până la biroul consulului, așteptând câteva clipe înainte să bată la ușă.

– Intrați, vă rog! se auzi o voce dinăuntru.

Deschise ușa și intră. Bărbatul tânăr care stătea la birou se ridică în grabă. Veni către ea și îi dădu mâna Selvei, care fu uluită să vadă un domn înalt și chipeș. Și-l imaginase pe consul gras și chel.

– Luați loc, vă rog!

Selva se așeză în fotoliu.

– Sunt Nazım Kender. Cumnatul dumneavoastră, Macit-bei, e un coleg pe care îl admir foarte mult. Tarık-bei, prietenul nostru de la Paris, mi-a spus că sunteți sora Sabihei Hanım. Mi-a telefonat ca să vă programez audiența. De ce nu ne-ați contactat chiar dumneavoastră? Trebuia să sunați și să spuneți că sunteți cumnata lui Macit-bei. Dacă aș fi știut că stați la Marsilia, v-aș fi sunat eu însumi, de mult. Încercăm să ne întâlnim cu turcii de aici cel puțin o dată pe lună. *Inșallah*, sunteți bine? Cu ce pot să vă ajut?

Selva se întrebă dacă bărbatul de la birou știa de Rafo. Dacă știa că soțul ei e evreu.

– Mi-ar plăcea să vă pot servi cu ceva, dar cred că înțelegeți, în împrejurările actuale nu prea avem provizii. Săptămâna trecută, am terminat toată cafeaua turcească pe care o primisem din țară.

– Mulțumesc, nu vreau nimic de băut. Selva stătea pe marginea scaunului, neliniștită.

– Tarık-bei mi-a vorbit de niște acte care trebuie aduse la zi. Înțeleg că aveți nevoie să vă prelungiți pașapoartele.

– Așa e. Tarık-bei a fost foarte amabil să îmi aranjeze audiența. Mă gândisem că nu era neapărat nevoie, dar când am văzut coada de afară mi-am dat seama că mă înșelasem.

– Da, coada... E din cauza cerințelor ca toți cetățenii turci să se înregistreze în evidența consulatelor turcești. Cine nu o face poate să-și piardă cetățenia. Se pare, din păcate, că mulți dintre cetățenii noștri evrei nu au ținut seama de această cerință. De ce ar fi făcut-o, de fapt, când obținuseră cetățenia franceză? Mulți dintre ei nu au venit deloc, pur și simplu din neglijență. Și acum sunt oameni fără țară. Nu au decât vechile lor pașapoarte otomane, scrise în arabă. Dar din cauza atitudinii guvernului de la Vichy, se înghesuie să și le înnoiască. Ce altceva să facă, bieții oameni? Autoritățile locale nu țin seama de nimic, nici măcar de vârsta lor. Îi adună, pur și simplu, tineri și bătrâni, și îi trimit în lagăre. Dar dacă pot să ne arate orice dovadă că au avut cândva cetățenie turcă, facem totul ca să îi ajutăm. Din nefericire, nu este întotdeauna ușor. Uneori nu

putem face mare lucru. Însă fiindcă germanii speră că o să intrăm în război de partea lor, nu riscă să ne contrazică prea tare. Dar de-ajuns cu asta. Pașapoartele dumneavoastră sunt, desigur, pașapoarte ale Republicii, nu cred că trebuie reînnoite, ci doar prelungite, nu?

– Da, sunt scrise cu caractere latine, dar... Vreau să spun...

– Putem să le prelungim imediat.

– Pașaportul soțului meu a expirat. Puteți să îl prelungiți chiar și așa?

– Desigur.

– Trebuie să vă spun că soțul meu se numește Rafael Alfandari.

– Este cetățean turc, nu?

– Da, este turc.

– Atunci, de ce ar fi vreo problemă?

Selva se foi în scaun. Era limpede că nu se simțea deloc în largul ei.

– Sper să am onoarea să îl cunosc, adăugă chipeșul consul. V-am spus, organizăm din când în când întâlniri cu comunitatea turcă. Sper că veți accepta invitația să veniți și dumneavoastră, data viitoare.

Chipul Selvei se lumină. Poate că oamenii de aici nu erau la fel de condescendenți și răutăcioși precum cei pe care îi considerase prieteni la Istanbul.

– Mulțumim mult! Firește că ne-ar face plăcere.

– Dați-mi, vă rog, pașapoartele dumneavoastră!

Selva le scoase din geantă.

– Mă tem că nu avem aceleași nume de familie. Ați putea îndrepta asta, dacă vă las certificatul de căsătorie? întrebă ea.

Selva întrerupse tăcerea care urmă.

– Am plecat din Istanbul a doua zi după căsătorie și n-am avut timp să schimbăm numele meu în pașaport.

Puse pașapoartele și certificatul de căsătorie pe masa consulului. Acesta citi certificatul, părând că își caută cuvintele, înainte să vorbească.

– Selva Hanım, spuse el, sigur că putem face modificările necesare. Dar dacă tot nu v-ați ocupat de asta atâta vreme, pot să vă sugerez să mai așteptați?

– De ce? exclamă Selva aproape indignată.

– Fiindcă e greu de spus ce vor face germanii în continuare. Nu v-aș recomanda să vă schimbați numele din Kırımlı în Alfandari, deocamdată. Păstrați-vă pașaportul așa cum e. Noi suntem pregătiți, firește, să îi ajutăm pe cetățenii noștri evrei, dar, cum v-am spus, uneori autoritatea noastră nu este suficientă. Aveți și un fiu, nu?

– De unde știți?

– Mi-a spus Tarık-bei. Cred că îi datorați fiului dumneavoastră să nu schimbați nimic, până nu se termină războiul. O să trec numele băiatului pe pașaportul dumneavoastră. Ce s-a întâmplat?

– Cu alte cuvinte, vă așteptați să mă gândesc numai la pielea noastră și să-mi las soțul la voia întâmplării, nu?

– Exagerați, Selva Hanım. Eu fac ce spuneți dumneavoastră. Vă sfătuiam doar să fiți prudentă. Poate ar trebui să discutați cu soțul dumneavoastră, înainte să luați o hotărâre.

Consulul se uită la numele din pașaport, înainte să adauge:

– Sunt sigur că domnul Alfandari va fi de acord cu sfatul meu.

– Mulțumesc, dar noi trei nu ne despărțim. Vă rog să faceți schimbările necesare! Vreau ca toți trei să avem pașapoarte pe numele Alfandari.

– Prea bine, cum doriți. Vă felicit sincer pentru curajul dumneavoastră. Soțul dumneavoastră e un bărbat norocos.

Consulul cel chipeș se ridică și o conduse pe Selva până la ușă.

– Vă puteți lua noile pașapoarte peste două zile. Firește, dacă vă mai pot ajuta cu ceva, contactați-mă oricând!

– Vă mulțumesc. Mulțumesc mult.

– Și transmiteți-le, vă rog, salutările mele lui Macit-bei și încântătoarei dumneavoastră surori. Țineți legătura cu ei, nu?

– Încercăm să corespondăm, dar din nefericire nu e ușor. Scrisorile ajung după un secol, dar ce putem face? Selva îi întinse mâna și îi mulțumi sincer din nou, iar apoi plecă. Pe coridor grăbi pasul. Acasă, avea să-i spună soțului ei că nu văzuse niciodată bărbat mai chipeș decât consulul turc la Marsilia.

PARIS

Tarık lovea tastele mașinii de scris Remington cu intensitatea unui pianist concertant. Mișcările corpului său reflectau cuvintele pe care le scria. Ridica o mână, dădea din cap și apăsa clapa. Apoi ridica mâna cealaltă, dădea din cap și așa mai departe, oprindu-se din când în când să caute o literă anume. Ochea litera dorită și lovea cu putere, ca și cum ar fi tras cu pușca, rop-rop-rop.

„Noi, ambasada Turciei, avem onoarea să vă aducem la cunoștință vederile guvernului nostru față de clauza 2333 adoptată de guvernul domniilor voastre în data de 2.06.1941. Potrivit acestei clauze, cetățenii evrei trebuie să își declare etnia și averea. Clauza are în vedere și cetățenii evrei de naționalitate turcă. Turcia nu face diferențieri între cetățenii săi, pe criterii de rasă, culoare sau credință religioasă și, ca urmare, este îngrijorată de această decizie a guvernului francez. Guvernul turc are responsabilitatea absolută de a proteja drepturile cetățenilor săi."

Al treilea secretar de la ambasadă, Muhlis, care stătea față în față cu Tarık, exclamă glumind:

– De unde toată pasiunea și virulența asta?

– Folosesc genul de limbaj pe care îl înțeleg oamenii ăștia.

– Ei nu înțeleg decât blasfemia.

– Ce păcat că înjurăturile nu sunt permise în diplomație!

– Cred că vă descărcați sentimentele asupra bietei mașini de scris.

– Ce vrei? Trebuie să mă descarc cumva. Dac-ai ști ce s-a întâmplat săptămâna trecută...

– Da, am auzit. Dacă n ua ș fi livrat documentele, v-aș fi fost alături. Înțeleg că i-ați salvat pe Rivka Mitrani, Yakop Barbut și pe Eli Farhi din mâinile Gestapoului. Am văzut biletele de mulțumire pe care vi le-au trimis dimineață, așa că le-am reținut numele.

– A fost tragic. Să o fi auzit pe fiica doamnei Mitrani la telefon! Mi s-a frânt inima, plângea, țipa și urla, fiindcă îi luaseră mama.

– Și unde au dus-o?

– Întâi, de la Lyon la Paris. Voiau să o trimită la Drancy. Uneori îi duc cu trenul la Berlin.

– Și pe urmă, nimeni nu știe ce se întâmplă.

– Așa e. Nici nu mă gândeam că oamenii civilizați pot să se poarte așa. De ce atâta dușmănie? De ce?

– Și eu aș vrea să știu. Dacă îl întâlnesc într-o zi pe Hitler, o să-l întreb, spuse Muhlis. Cine știe? Poate a fost încornorat de vreo frumoasă evreică în tinerețe. Nu se spune că în spatele a orice se ascunde o femeie? *Cherchez la femme*!

Muhlis Edin era nou-venit la consulat. Numărul cererilor pentru pașaport crescuse enorm după ce Tarık fusese trimis la Paris, așa că i se dăduse un ajutor. Spre deosebire de Tarık, care făcea totul temeinic și cu seriozitate, Muhlis nu prea lua viața în serios. Avea o fire frivolă și glumea pe seama tuturor. Tarık nu se hotărâse încă dacă îl simpatiza sau nu. Însă trebuia să admită că, în vremurile îngrozitoare pe care le trăiau, Muhlis reușea să-l facă să râdă și însenina puțin atmosfera. Cu toate acestea, Tarık nu era prea sigur câtă încredere putea să aibă în el.

– Dragă Muhlis-bei, lasă glumele astea. S-ar putea să te pomenești cândva într-o situație asemănătoare, și atunci ce vei face?

– Exact, tocmai voiam să vă întreb. Ce ați făcut după ce ați primit telefonul?

– Am sunat imediat la ambasada Germaniei la Paris. Am insistat că persoana respectivă este cetățean turc. Ei mi-au cerut actele. E foarte important să ai întotdeauna toate actele în ordine. Fata mi-a trimis certificatul de naștere al mamei ei. Soțul fetei a călătorit toată noaptea ca să mi-l aducă. Când a ajuns aici era absolut epuizat. Tocmai ne pregăteam să urcăm în Citroënul meu, ca să mergem la poliție, când am primit un alt telefon. Se părea că mai erau doi oameni, în aceeași situație, la aceeași secție de poliție. Oricum, slavă Cerului că germanii par să ne respecte oarecum, pentru moment. Știi că acum cumpără crom de la noi. În fine, am ajuns la secție. Nu știu dacă ții minte că mai salvasem doi oameni de la altă secție de poliție, săptămâna trecută. Cred că încep să mă perfecționez. Trebuia să vezi cum s-au îmbrățișat, cu câtă bucurie și cu câte lacrimi, când au urcat în mașină. Biata femeie nu se mai oprea din plâns! Încerca să mă îmbrățișeze și să-mi mulțumească, în timp ce eu conduceam! Oricât am avertizat-o să nu-mi distragă atenția, nu se oprea din pupături. Nu înțelegea, am fi putut avea un accident! Și ceilalți se purtau ciudat. Yakop era în stare de șoc, nu scotea o vorbă. Bărbatul de lângă el se ruga încontinuu, în toate limbile pe care le știa. În cele din urmă, printre multe lacrimi, am ajuns aici. Ce vreau să spun e că dacă oamenii au acte care să arate că sunt cetățeni turci, nu trebuie să eziți nicio clipă. Și după ce ai depus cererea, trebuie să urmărești cazul personal și insistent. La nevoie, contactezi ambasada turcă de la Vichy, ca să facă presiuni și mai mari. Și dacă nici asta nu merge, apelezi la ambasada noastră de la Berlin.

– Înțeleg, spuse Muhlis. Și apoi ce s-a întâmplat?

– Le-am luat toate actele vechi și le-am înlocuit cu pașapoarte turcești noi. Erau așa recunoscători! Ne-au mulțumit de mii de ori și pe urmă au plecat.

– Nu i-ați întrebat de ce naiba au plecat din Turcia ca să vină aici?

– Nu. Pentru numele lui Allah, cum poți să întrebi așa ceva, într-un asemenea moment? Nu ne dorim și noi uneori să fim europeni? Nu

invidiem nivelul de civilizație al europenilor? Cunoștințele și ordinea lor? Bieții oameni trebuie să fi gândit la fel, așa că au plecat. Ce greșeală!

– Exact când Muhlis voia să răspundă, fură întrerupți de secretară.

– Consulul așteaptă scrisoarea, domnule. A întrebat dacă ați terminat-o, spuse bruneta minionă.

– O aduc în zece minute, răspunse Tarık, și începu să bată din nou la mașină. Rop, rop, rop...

MARSILIA

În drum spre casă, Selva se gândea la ce veste bună avea să-i dea lui Rafo. Înainte să se întoarcă în apartamentul lor, merse la farmacie să-l ia pe Fazıl. Rafo îl așezase pe scaunul lui cel înalt, în spatele tejghelei. Îi dăduse o foaie de hârtie și niște creioane colorate, să se joace. Când o văzu pe Selva, ridică băiatul și i-l dădu mamei sale.

– Unde ai fost? o întrebă el iritat.

– Îmi pare rău, abia acum am ajuns. De ce, s-a întâmplat ceva?

– I-au luat pe Rosa și pe fiul ei. Benoit a mers la secția de poliție. Te așteptam ca să merg și eu.

Selva își îmbrățișă strâns fiul. Rafo continuă:

– Se pare că i-au arestat exact când se urcau în autobuz. Au verificat actele tuturor. Am primit vestea cam la douăzeci de minute după ce ai plecat.

În timp ce vorbea, Rafo se îmbrăca deja.

– Du-te acasă, Selva, vreau să încui ușa!

– Așteaptă, trebuie să discut cu tine.

– Ce e de discutat? Nu pot să-l las pe Benoit singur, zise el trist și aproape disperat.

– Știu, dar poate îl ajut eu.

– Cine? Tu?

– Da.

– Cine te crezi? La Marsilia nu înseamnă mare lucru că ești fiica pașei Fazıl Reșat.

– Ce tot spui, Rafo?

– Îmi pare rău, sunt tulburat și tu mă ții aici. A trebuit să-l las pe Benoit singur din cauza ta. Dacă nu era Fazıl, aș fi putut să merg cu el.

– Trebuie să vii acasă cu mine, Rafo. Să-mi spui exact de unde și când i-au luat. Am nevoie de numele complete și de adresele lor.

– Și ce vrei să faci cu toate astea, dacă pot să întreb? O să mergi la secția de poliție și o să le zici: „Sunt doamna Alfandari, o să vă pară rău de ce-ați făcut"?

Selva fu nevoită să ridice vocea.

– Taci, Rafo, și ascultă!

El nu era obișnuit ca soția lui să-i vorbească așa.

– Hai să-l sunăm pe consulul cu care am vorbit azi, el sigur poate să ne ajute!

– Nu fi ridicolă!

O apucă pe Selva de braț și o conduse afară din farmacie. Apoi închise ușa, trase obloanele și încuie.

– Haide, scumpo, mergi acasă! Nu știu dacă ajung la cină, dar o să mă întorc cât de repede pot.

– Nici măcar nu mă întrebi ce am făcut azi?

– Vorbim când mă întorc, răspunse Rafo.

Selva traversă strada ținându-și fiul în brațe și merse acasă.

– Să nu plângi, micuțule! Stai acolo și joacă-te, spuse ea, lăsându-l pe Fazıl în pătuț. Trebuie să dau un telefon și pe urmă îți aduc ceva de mâncare, bine?

O clipă păru că băiatul avea de gând să se opună. Dar, văzând privirea hotărâtă a mamei sale, luă mașinuța roșie și începu să se joace.

Selva se uită prin carnetele de lângă telefon și găsi foaia pe care scrisese numărul consulului.

– Alo? Consulatul turc? Aș vrea să vorbesc cu domnul consul Nazım Kender, vă rog. E urgent. Da, e urgent. Sunt Selva Kırımlı, am fost la domnia sa în după-amiaza aceasta. Puteți să-i spuneți că... Da, aștept. Mulțumesc.

Duse degetele la buze, ca să îi facă semn fiului ei să tacă.

– Alo? Da, sunt eu, Selva Kırımlı, domnule Kender. Îmi pare rău că vă deranjez, dar chiar în timp ce mă aflam la domnia voastră a fost ridicată o prietenă foarte bună de-ale mele, împreună cu fiul ei. De fapt, este verișoara partenerului de afaceri al soțului meu. Da, din partea mamei. Sunt o familie din Istanbul.

Selva începu să plângă și vocea i se înecă în lacrimi.

– Nu știu unde, să văd dacă pot să aflu. O cheamă Rosa. Rosa Hatem. Numele copilului e Yako. Adresa lor e... Doamne, unde stau? Rue Boissiere, numărul 48. Asta e, sigur. Am înțeles că soțul ei e internat în spital. A fost operat de fiere acum trei zile. Presupun că nu știe nimic despre toate astea. Ajutați-ne, vă rog! Vă implor, domnule Kender! Mulțumesc! Nu vă pot mulțumi îndeajuns.

Lăsă receptorul jos, merse în bucătărie și se asigură că ușa era închisă, ca să nu o audă Fazıl plângând.

LYON

Rifka făcea prăjituri în bucătărie, când telefonul începu să sune. Familia Rifkăi emigrase inițial de la Toledo la Istanbul și nici măcar după douăzeci și șapte de ani de stat la Paris ea nu își schimbase preferințele și obiceiurile culinare. Se apropia Pesahul, iar Rivka pregătise deja lista cu ce avea să gătească pentru mica ei familie, pe lângă pâinea nedospită. Ce păcat însă că lăsase la Paris vasele speciale pe care le avea pentru o asemenea sărbătoare sfântă! La drept vorbind, trebuise să lase acolo lucruri mult mai importante decât niște farfurii. Dar dacă le-ar fi avut, acum ar fi fost ocupată să le spele pentru sărbătoarea de Sedar.

Primul ei impuls fu să ignore telefonul. Oricum, probabil era cineva care o căuta pe fiica ei, iar ea nu era acasă. Dar când continuă să sune, merse în sufragerie, ștergându-și mâinile de șorț.

– Alo? spuse ea.

Ascultă o vreme vocea de la capătul firului, cu chipul tot mai palid. În final, întinse mâna și își trase un scaun, să se așeze. Începu să se legene înainte și înapoi, lovindu-și genunchii cu pumnii. După ce puse receptorul la loc, merse în bucătărie și apucă un cuțit ascuțit. Deschise

ușa din față și încercă să desprindă un mezuzah care fusese bătut în cui în colțul din dreapta sus.

Rivka Mitrani se mutase de la Paris la Lyon. După Primul Război Mondial, ea și soțul ei plecaseră de la Istanbul, ca să stea la Paris. Strămoșii ei emigraseră din Spania la Istanbul în 1492. Fusese urmarea directă a decretului semnat de regele Ferdinand și regina lui, donna Isabella, în luna martie a acelui an. Conform acestuia, evreii, considerați eretici, erau obligați ca până în iulie să părăsească țara și să nu se mai întoarcă niciodată. Cei care nu respectau ordinul și rămâneau sau se întorceau în Spania aveau să fie executați, indiferent dacă erau bărbați sau femei, bătrâni sau tineri. Mai mult, înainte de plecare erau obligați să își vândă averile și să lase totul în urmă: bani, aur, argint și bijuterii.

În același timp, Baiazid al II-lea, al optulea sultan al Imperiului Otoman, le-a făcut o invitație oficială celor 250.000 de evrei alungați din Spania, să vină în țara lui. Lăsând totul în urmă, evreii s-au îmbarcat pe corăbii șubrezite, către singura țară care le oferea adăpost. După aproape 500 de ani, Moris Karako, unul dintre urmașii fugarilor de atunci, scria: „Otomanii ne-au primit cu sinceritate și am putut să ne practicăm religia și să ne vorbim propria limbă. Am fost chiar apărați de cei care voiau să ne alunge din nou, pe pământuri străine. Ne-au redat onoarea și demnitatea."

Declarația lui Baiazid al II-lea menționa: „Se spune că Ferdinand este un rege înțelept. Însă scăpând de evrei, el și-a sărăcit țara și a îmbogățit-o pe a mea."

Refugiații s-au așezat în noua lor țară, găsind prosperitate și fericire. Dar noua patrie nu era lipsită de probleme. Secole întregi, locuitorii ei se luptaseră cu sărăcia și greutățile. Către sfârșitul secolului al XIX-lea, Imperiul care dăinuia de 500 de ani a început să se destrame, rând pe rând. Cum evreii adunaseră averi uriașe, din negoț, au început să se răspândească în zone și orașe diferite. Mulți s-au mutat în Franța cea rafinată, mai ales la Paris, steaua cea strălucitoare, orașul care pe atunci era centrul civilizației, al artei și al distracției.

Nesim Mitrani, soțul Rivkăi, a înființat o companie financiară la Paris. La nașterea primului lor fiu, Maurice, nu numai că deveniseră o familie avută, ci dobândiseră deja pașapoarte franțuzești. Însă Rivka nu avusese inimă să arunce vechile pașapoarte, scrise cu caractere arăbești. Așa că le puse în cutia de pălării unde păstra fotografiile vechi. Rivka ținea la fel de mult la religia ei ca și la tradițiile moștenite de la bunica sa, la limba ladino și la suvenirurile din trecut. Păstra tot ce avea semnificație nostalgică. Era ceva tipic pentru oamenii care se mută tot timpul.

– Casa noastră nu e o casă! spunea soțul ei. E o piață de vechituri!

Averea lor câștigată cu ajutorul băncilor creștea, așa că Rivka strângea mai departe tot felul de obiecte. La nașterea fiicei lor deveniseră extrem de bogați. Își petreceau vacanțele de vară în sudul Franței, iar iarna își trimiteau copiii la schi în Alpi. Locuiau într-unul dintre cele mai elegante cartiere din Paris, își făceau cumpărăturile în Faubourg St. Honoré și luau cina la cele mai scumpe restaurante. Între timp, Rivka ajunsese să colecționeze antichități și obiecte de artă rare, la licitații. Dar viața cea bună luă sfârșit brusc în 1940, ca și cum i-ar fi lovit fulgerul. Transferarea companiei Mitrani către un om de afaceri francez și catolic a durat doar trei zile.

Nesim Mitrani crezuse că pierderea companiei și a averii lui era cea mai mare nenorocire pe care trebuia s-o îndure, dar se înșela. Într-o zi, când organiza mutarea familiei lui în sudul Franței, departe de zona de ocupație, cei de la Gestapo îi ridicară pe el și pe fiul său și îi trimiseră la Drancy.. Familia nu avea să mai audă nimic despre ei.

Rivka reuși să fugă la Lyon cu fiica ei, Constance. Sperase că acolo vor putea începe o nouă viață. Chiar dacă guvernul francez părea să fie pro-Hitler, ea și Constance aveau, la urma urmei, pașapoarte franceze. Zilele de lapte și miere se terminaseră, poate, și le era foarte greu să îndure pierderea celor dragi, dar viața trebuia să continue.

Constance studia la Universitatea din Lyon. Acolo a cunoscut un tânăr francez, cu care s-a căsătorit. Soțul ei era de origine evreiască, dar nu ca familia ei. Stăteau în Franța de șapte generații. Pentru că o iubea

pe Constance, acceptase ca ei doi să stea la soacra lui, deși aveau gusturi culinare și muzicale diferite. Ca să câștige mai mulți bani, tinerii fură nevoiți să se angajeze. Seara, când veneau acasă obosiți, găseau întotdeauna supă caldă și ce mai gătise Rivka. După ce li se întâmplase soțului și fiului ei, Rivka își pierduse aproape de tot pofta de viață. Avea și probleme cu inima. Dimineața, devreme, pleca la cumpărături și apoi gătea pentru copii. În timpul liber, mergea la sinagogă și se ruga pentru cei dragi. Singurele ei bucurii erau veștile pe care le primea de la prieteni și rude, majoritatea răspândiți în toate colțurile lumii. Cei care avuseseră bani fugiseră în America. Unii se întorseseră în Turcia, iar alții făcuseră la fel ca ei, mutându-se în diverse orașe din sudul Franței. Rivka nu avea prieteni în Lyon, dar monotonia existenței de aici îi dădea o oarecare pace interioară.

Nu reuși să taie mezuzah-ul cu cuțitul, așa că merse să caute o șurubelniță în sertar. Când Constance se întoarse acasă, pe la prânz, Rivka era încă în plină activitate la ușă.

– Pentru numele Domnului, mamă, ce faci aici?

– O, Constance... Nu știu cum să-ți spun. Vești proaste, draga mea. M-a sunat Rachel azi, de la Marsilia.

– Care Rachel?

– Câte Rachel cunoști, Constance? Mama Rosei.

– Și de ce a sunat?

– Biata mea copilă... O să ne găsim vreodată liniștea pe pământul ăsta?

– Ce s-a întâmplat? Spune, mamă!

– Blestemații de colaboraționiști! Poliția i-a ridicat pe Rosa și pe băiatul ei și i-a dus la secție.

– Doamne!

Rivka începu să plângă. O veșnicie trecu până când reuși să-i spună lui Constance ce se întâmplase.

– Deci consulul turc a reușit să-i salveze? Așa ai spus?

– Întocmai. Rachel mi-a telefonat ca să avem și noi grijă.

– Tu nu ai pașaport turcesc, mamă? La cum aduni toate lucrurile, sunt sigură că l-ai păstrat. De ce nu-l cauți?

– Nu ții minte cum am plecat de la Paris, scumpo? N-am putut să iau nici măcar o pereche de pantofi în plus, cu atât mai mult cutia cea veche unde țineam pașaportul.

Constance observă că mama ei continua să învârtă șurubelnița.

– Oprește-te, mamă, o să-ți faci rană! Se ocupă Marcel diseară, când vine acasă.

– Pot să-l fixez pe ușa de la dormitorul meu, spuse Rivka, ștergându-și nasul.

– Poți să-l pui unde vrei, răspunse Constance, ridicând din umeri. Numai să nu mai mergi la sinagogă! Te rog, mamă, lucrurile sunt serioase! Dă-mi numărul lui Rachel, să o sun! Cred că au fost îngroziți.

– Dar au avut noroc, adăugă Rivka. Ca azi i-au arestat, iar a doua zi au fost liberi.

Din nefericire, nu același noroc o însoțea și pe ea, iar în curând fu prinsă în cumplita plasă. Deși îi promisese lui Constance că nu va merge la sinagogă, într-o zi nu se putu stăpâni să nu intre să se roage. Chiar de la intrare, Gestapo-ul o arestă, împreună cu ceilalți evrei de acolo. Rivka se împotrivi cu disperare și protestă vehement, spunând că era turcoaică. Dar nimeni nu asculta. O urcară cu forța în mașina poliției, care o duse la secție. De acolo, fu mutată într-un autobuz până la gară, de unde fu trimisă la Paris. Trenul era arhiplin. Ajunși la poliția din Paris, ea și mulți alții fură aliniați la perete, pe coridor, înainte să fie trimiși la Drancy. Un ofițer german îi strigă numele:

– Rivka Mitrani, un pas înainte!

Rivka fu convinsă că avea să o împuște. În sfârșit, urma să ajungă lângă soțul și fiul ei. Făcu un pas înainte și îl urmă pe ofițer până la capătul culoarului.

Acolo, într-o cămăruță, un tânăr discuta cu polițiștii. O rugă pe Rivka să semneze câteva acte și apoi o conduse către mașina lui, un Citroën. Pe bancheta din spate stăteau deja doi bărbați.

– Unde mă duceți, domnule? întrebă ea.

– Unde vreți să mergeți, doamnă?

– La fiica mea.

– Acolo vă duc.

– La Lyon?

– Nu, doamnă. La consulatul turc. Ginerele dumneavoastră vă așteaptă acolo.

Când Rivka își dădu seama că fusese salvată, îl îmbrățișă și îl sărută pe tânărul care conducea mașina. Dar apoi îi fu jenă. Nu fiindcă îl sufoca pe tânăr cu sărutări, ci pentru că se simțea atât de fericită că fusese salvată de la moarte, în timp ce soțul și fiul ei... Se înfioră, gândindu-se că înfruntase moartea cu atâta curaj.

– Ce interesant, își spuse ea, când moartea e departe, nu te sperie. Dar când o privești în față, pare un dușman nemilos, pe care vrei cu orice preț să-l ocolești.

La Lyon, pe Rivka o aștepta o altă surpriză. Fiica și ginerele ei o anunțară că, peste câteva săptămâni, intenționau să treacă munții către Spania. Aveau să aștepte apusul și să străbată trecătoarea la adăpostul întunericului. Erau deja pregătiți să își pună planul în aplicare.

– Eu nu pot să trec Pirineii la vârsta mea, copii. Sigur o să-mi cedeze inima și o să mor pe drum, spuse ea.

– Dar o să mori și dacă rămâi aici, mamă. Naziștii n-o să ne lase în pace. Măcar așa ai avea o șansă, insistă fiica ei.

– Te asigur, Constance, că n-o să fac nici măcar un singur pas pe ușa asta. Renunță la idee, te rog!

– Dumneata poți să spui că nu ieși din casă. Dar cu noi cum rămâne?

– Ce e cu voi? Cu siguranță nu sunteți în pericol, așa ca mine.

– Ba da și încă cum!

– Dar de ce?! Nimeni nu are cum să știe că ești evreică. Nici măcar nu ai accent evreiesc!

– E timpul să afli, mamă. Marcel face parte din Rezistență. Iar o parte dintre camarazii lui au fost prinși deja. Dacă rămânem aici, nu putem fi în siguranță! Trebuie să plecăm din Franța cât mai repede!

Rivka ascultă uluită. Marcel voia să traverseze munții către Spania de îndată, dar soacra lui refuza să se întoarcă în țara care le provocase celor din neamul ei suferințe de nedescris și îi alungase.

– Toate astea s-au întâmplat acum câteva secole, ce rost are să mai ținem seama acum? protestă Marcel.

– Voi n-aveți decât să mergeți. Eu rămân aici. La urma urmei, ce contează dacă ajung pe mâinile germanilor sau ale spaniolilor? Și ca și cum asta nu ar fi de ajuns, mai vreți și să cutreier munții, ca o capră! La vârsta mea și bolnavă de inimă! Și pentru ce? Ca să fiu înjosită? Niciodată!

– Ești ridicolă, mamă! Se poate să te porți așa din cauza a ceva ce s-a întâmplat în secolul al XV-lea? Nu-ți dai seama că ne pui în pericol? Ți-am spus deja că au prins doi camarazi de-ai lui Marcel din Rezistență! Dacă ei vorbesc, suntem pierduți! Nu înțelegi? Pentru numele Domnului, fii rezonabilă, trebuie să plecăm! Și cu cât mai repede, cu atât mai bine!

– Atunci, plecați!

Constance era convinsă că mama ei se va răzgândi, așa că aștepta răbdătoare ca Rivka să accepte. Ea și Marcel continuară să plănuiască fuga. Câteva nopți, dormiră la niște prieteni și apoi se mutară la alții, schimbându-și mereu domiciliul. Dar Rivka avea un plan. Îi scrisese consulului turc care o salvase de Gestapo. Îl întrebase dacă nu putea emite pașapoarte și pentru fiica și ginerele ei. Îl implorase în scrisoare. La nevoie, era dispusă să renunțe la propriul ei pașaport, în schimb. Ar fi făcut orice, numai să vadă consulatul turc întinzându-și aripile ocrotitoare și asupra copiilor ei.

ANKARA, 1942

Leman Hanım dezlegă panglica de satin din jurul cutiei roz prăfuite. Scoase de acolo câteva fotografii și le răspândi pe pat. Avea în fața ochilor întreaga ei viață, surprinsă în fotografii în nuanțe de sepia, lipite pe carton maroniu. Alese una la întâmplare. În poză, părul lung i se unduia pe umeri, prins cu o fundă uriașă, și îi cădea în valuri pe piept. Se sprijinea de genunchii tatălui ei și ținea în mână un buchet de flori. Propria copilărie o privea direct, cu ochii larg deschiși ai inocenței, Tatăl ei stătea mândru într-un fotoliu din lemn sculptat. Într-o altă fotografie, făcută la celebrul Studio Michailides, avea părul prins în coc, iar vălul străveziu de mireasă cobora din vârful acestuia până la podea. Părea atât de fragilă, în rochia ei cu multe rânduri de dantelă! Avea o talie atât de mică, încât părea că orice pală de vânt ar fi doborât-o. Într-o altă poză, era îmbrăcată la fel, dar, de data aceasta, soțul ei îi stătea alături. Avea mustața bogată răsucită și un fes care ajungea până pe centrul frunții. Era atât de înalt și chipeș, cu umeri lați, în uniforma lui de ofițer!

Leman Hanım trase aer adânc în piept, puse pozele la loc și se uită din nou în cutie. Următoarele fotografii care îi căzură în mână fuseseră făcute la Sabah Studio. Erau poze cu fetele ei, cele mai frumoase fetițe din lume, își spunea ea. În fiecare an, fără excepție, li se făcea poză de ziua lor. Chiar dacă erau poze alb-negru, se vedea imediat cum scânteiau ochii Sabihăi și cum îi strălucea părul blond. Parcă era primăvara însăși, proaspătă și frumoasă. Lângă ea stătea Selva, cu ochii ei uriași și părul prins în cozi împletite. Deși în unele poze se vedea că era mai mică, în multe părea că-și privește sora de sus. Ce spusese în ziua aceea Sabiha, la studio? Leman Hanım zâmbi, amintindu-și.

– Vreau să stau jos în poză, mamă. Iar Selva poate să stea lângă mine în picioare.

– Nu se poate, copilă scumpă. Dacă tu stai jos și ea în picioare, nu vă putem prinde în aceeași poză, răspunsese Enver-bei, proprietarul studioului, neștiind ce supărare îi producea Sabihăi. Să stea ea jos, iar tu în picioare, alături.

Sabiha se posomorîse imediat. De unde se născuse obsesia asta legată de înălțime? Era ridicol ca o fată așa frumoasă ca ea să-și facă atâtea griji că nu era înaltă. Leman Hanım continuă să caute printre fotografii, până când găsi ceea ce voia. Ultima fotografie cu Selva, dinainte să plece. Purta un costum deux-pièce simplu, bej, și avea părul în cozi împletite, prinse în jurul capului, ca de obicei. Zveltă și elegantă, stătea lângă masa de la Starea Civilă, în ziua nunții ei. Semna în registru, purtând doar verigheta și nicio altă bijuterie. Niciun inel cu diamant, nicio broșă, niciun șirag de perle. Și se presupunea că e mireasă! Leman Hanım simți cum i se preling lacrimi pe obraz.

– Draga mamei, de ce ai făcut asta? Fetița mea încăpățânată! Cât aș fi vrut să te văd în rochie albă, cu voal lung și argintiu, mireasa perfectă! Cât aș fi vrut să pot să-ți dau bijuteriile de familie să le porți în ziua nunții!

Sărută cu dor fotografia fiicei sale, ducând-o la inimă. Era sigură că în ziua aceea li se mai făcuseră vreo trei fotografii. Se uită în cutie și le

găsi. Într-una, făcută probabil de Macit, cele două surori stăteau alături, iar respingătorul acela de Rafo era în spatele lor. Oricum, nimeni nu l-ar fi recunoscut pe Rafo, fiindcă Leman Hanım îi zgâriase complet fața cu un ac. Într-o altă poză, făcută, evident, de Rafo, Macit stătea între Selva și Sabiha. Ultima fotografie fusese făcută, probabil, de cineva de la Starea Civilă. Cu câtă greutate ascunsese Leman Hanım fotografiile astea de soțul ei! Nu le pusese în albumul familiei, ci le ascunsese cu multă grijă la fundul cutiei roz. De parcă Fazıl Reșat Pașa s-ar fi obosit să le caute! Oricum, nu voia să riște, el ar fi putut să le rupă. Și erau ultimele fotografii pe care le avea cu fiica ei iubită, fiica ei cea înaltă și zveltă, în taiorul ei bej. Poate că fotografiile se decoloraseră, dar fata era prezentă în continuare, la fel de puternic ca oricând, în mintea și inima ei.

Când auzi ușa deschizându-se, strecură imediat pozele sub pernă.

– Doar nu te uiți din nou la pozele alea, bunico! spuse nepoata ei intrând în cameră.

– Ba da, scumpo.

– Nu te plictisești să te tot uiți la ele?

– Nu, în ele e toată viața mea. Trecutul meu.

– Așa spui mereu, dar nu te uiți la toate. Eu știu la care te uiți.

– Serios? Și la care mă uit?

– La pozele cu mătușa. Ți-e tare dor de ea?

– Da, foarte tare. Mi-e tare dor de ea.

– De ce nu vine la noi vara? Chiar dacă lucrează, ar putea să vină în vacanță, vara, nu? Mi-ar plăcea să-l văd pe micul Fazıl. Dacă l-ar aduce la noi!

– E război peste tot, micuța mea. Și unde stă mătușa. Nu poate să vină acum! Dar sunt sigură că o să vină, *Inșallah*, când o să se termine războiul.

– Înseamnă că bunicul a iertat-o?

– Ce întrebare e asta?

– Haide, bunico, știu! Bunicul s-a înfuriat că s-a căsătorit cu bărbatul acela.

– Cine ți-a spus?! Mama?

– Nu, Hacer.

Leman Hanım se încruntă.

„Ce lipsiți de tact sunt servitorii!" se gândi ea. „Nu numai că au răspuns la orice, dar mai și ascultă tot ce se vorbește în casă. Ce vremuri, când erau pe deplin devotați, parte din familie! Ce vremuri apuse!"

– Nu se cuvenea. Nu discuți unele lucruri cu copiii.

– Nu vorbi așa, bunico! Nu sunt copil. O să am nouă ani luna viitoare.

– Nu exagera, copilă! Abia împlinești opt ani. Ce te mai grăbești să crești! Așteaptă să te faci mare, n-o să mai gândești așa, dimpotrivă! Timpul zboară, oftă ea. Au trecut aproape cinci ani de când a plecat mătușa ta. O ții minte, Hülya?

– Da, bunico. Îmi citea povești seara și mă ducea de multe ori în parcul Kızılay. Și acolo beam apă minerală din niște pahare mari, mari. Îmi arăți poza cu mătușa ținând buchetul de margarete în mână, bunico?

Leman Hanım căută poze cu Selva purtând o rochie albă, cu nenumărate straturi de șifon coborând pe șolduri ca niște petale. Ținea în mână un buchet de margarete, florile ei preferate.

– Margaretele seamănă leit cu Selva, își spuse Leman Hanım. Puțin sălbatice, poate, dar categoric modeste.

Își aminti cum polenul de la flori pătase superba rochie. În cele din urmă, găsi fotografia și o privi, încercând să-și oprească șiroaiele de lacrimi. Selva părea puțin tristă în poză și avea o privire melancolică.

Așa e! își spuse Leman Hanım. Poza era făcută la colegiul american, în ziua absolvirii. Probabil că se gândea că de-atunci înainte n-o să-i fie ușor să-l vadă pe ticălosul de Rafael!

– Uite-o, am găsit-o! Nu e frumoasă mătușa?

Hülya luă poza și o privi o vreme. Se uită la fața tristă a Selvei, care părea cioplită în marmură. Apoi se uită la celelalte poze, răspândite pe pat, și văzu una cu mama ei în adolescență. Chipul oval era încadrat de buclele ce cădeau în valuri, în timp ce își sprijinea gânditoare bărbia în mâini.

– Mama e mai frumoasă, dar știi ce, bunico? Aș fi vrut să fiu fata mătușii.

– Ce vrei să spui?! De ce?

– Cred că mătușa mă iubește mai mult decât mama.

Leman Hanım rămase încremenită. O clipă nu putu să scoată o vorbă.

– Hülya! De unde ți-a venit ideea asta? Cum să nu te iubească mama? Ești singura ei fiică, pentru numele lui Allah!

– Cred că o plictisesc, bunico. Nu vrea niciodată să stea cu mine.

– Trebuie să stea tot timpul cineva cu tine? Știi unde lucrează tata. Mama trebuie să meargă cu el peste tot! La cine și la cocteiluri, indiferent că vrea sau nu! Și nu poate merge oricum! Trebuie să se coafeze, să facă probe la croitoreasă... Așteaptă să crești. Cu voia lui Allah, dacă o să te măriți cu un diplomat ca tatăl tău, o să înțelegi ce spun.

– N-o să mă mărit niciodată cu un diplomat! De asta poți să fii sigură!

– De ce, scumpo? Nu-mi spune că nu ești mândră de tatăl tău.

– Sunt! Doar că... Aș vrea să mă mărit cu cineva care să poată să stea cu mine.

Răspunsul Hülyei o făcu pe Leman Hanım să simtă că îi zvâcnește sângele la tâmple. Cuvintele astea cunoscute, atitudinea familiară... Se ruga ca istoria să nu se repete.

– Bărbații deștepți au slujbe importante. Nu pot să petreacă prea mult timp cu soțiile lor. Numai leneșii stau acasă cu familia.

– Dar bunicul stă tot timpul cu noi.

– Bunicul tău s-a retras din lumea politicii. Dar când eram tineri nu stătea mai deloc cu mine. Aproape că nu-l vedeam la față.

– Cum adică, s-a „retras", bunico?

– Bătrânii se retrag când îmbătrânesc. Adică nu mai muncesc. Stau acasă, așa, ca bunicul.

– O să stea și tata cu noi când o să se re... Re... Cum ai spus tu.

– Mai e mult până atunci, scumpo. Dar da, atunci o să stea tot timpul acasă.

– Mai bine să nu stea. De câte ori e acasă, se ceartă.

– Eu nu i-am auzit niciodată pe părinții tăi certându-se, spuse Leman Hanım cu voce severă.

– Așa e, nu s-au certat de când ești tu aici. De ce nu stai la noi tot timpul, bunico? Aș vrea să nu mai pleci niciodată! Când nu ești tu aici, mama e tot timpul bolnavă. Stă bosumflată și plânge.

– Într-adevăr?

Gura copiilor adevăr grăiește, se gândi Leman Hanım. Hülya îi spunea lucruri pe care nu le știuse. Încercă să afle mai multe, fără să dea impresia că o trage de limbă.

– Mami e bolnavă deseori? întrebă cu voce blândă. Sabiha are bronșită, se poate să se simtă mai rău iarna.

– Nu cred, nu tușește aproape niciodată. Dar stă mult în pat și nu mă lasă niciodată să intru la ea în dormitor. Și nici nu merge așa des la coafor.

– Ca să vezi! N-a fost bolnavă o singură zi, de când am venit noi.

– Asta îți spun și eu, bunico. Te rog, să nu pleci! Altfel mama o să se închidă în cameră și eu o să fiu iar singură!

Leman Hanım puse fotografiile înapoi în cutie, legă panglica de satin și împinse cutia în sertarul al doilea al șifonierului, sub lenjerie. Se întâmplau lucruri despre care evident nu știa. Și unul era limpede: fiica ei era nefericită. Poate că nici nu-și dădea seama. Să fi avut Macit o legătură cu o altă femeie?

– Hai să mergem alături, iepurașule, să vedem ce face mami. Dacă o rugăm, poate ne cântă la pian o nocturnă de Chopin.

Macit luă mesajul cifrat de la ofițerul de gardă, își puse ochelarii și citi. Era un răspuns dat de guvernul de la Vichy mesajului trimis de guvernul turc. Francezii insistau că, din punctul lor de vedere, evreii erau evrei, indiferent de naționalitate.

„Guvernul nostru are onoarea să informeze ambasada Turciei că persoanele respective sunt oaspeți în Franța, așadar supuse indirect

legilor țării noastre. Ca urmare, acțiunile în privința rasei evreiești au în vedere atât evreii francezi, cât și pe cei de alte naționalități."

– Nenorociții! își spuse Macit. Ticăloși nenorociți! Ani de zile i-am considerat simbolul civilizației. I-am invidiat și ne-am străduit din greu să-i imităm. Ca să vezi! Aceasta e mândra nație franceză! Care a creat atâtea capodopere de artă și poezie. Care face cele mai bune vinuri din lume. Eroica națiune franceză! Eroică?! Nici vorbă! N-au fost în stare să reziste presiunilor germane nici 46 de zile! Au capitulat imediat! Iar acum se așteaptă ca alții să moară pentru ei, să le salveze pielea! Și, ca și cum nu ar fi de-ajuns, ne mai și privesc de sus! Aroganța lor e de necrezut! Nu mă cheamă Macit dacă nu le spun în față că noi ne-am câștigat războiul de independență luptând aproape cu mâinile goale! Colaboraționiști nenorociți!

Macit își împinse scaunul cu tărie și se ridică de la birou. Luă mesajul codat cu el și ieși din cameră. Pe coridor, în drum către secretarul general, se tot gândea cum să răspundă acestui mesaj. Credea că ar trebui să protesteze împotriva legilor discriminatorii ale guvernului de la Vichy. O țară cu onoare nu putea răspunde altfel! Poate ar fi mai eficient să protesteze împreună cu alte țări împotriva trimiterii evreilor în lagăre. Groaznic era și că toate astea se întâmplau când avea deja atâtea pe cap. Oricum, în primul rând trebuia să pregătească răspunsul. Credea că evreii turci deportați ar trebui să le ceară acte oficiale autorităților turce și să reziste cât mai mult posibil.

– Macit-bei!

Macit se întoarse. Nihat alerga pe coridor către el.

– O clipă, vă rog, trebuie să vă spun...

– Știu deja. Trebuie să înceapă negocierile turco-germane. Ministrul m-a trimis să asist la întâlnirea preliminară. Vin, dar mai întâi trebuie să vorbesc vreo douăzeci de minute cu secretarul general, ca să stabilim cum răspundem mesajului francezilor. O să ajung imediat.

Macit își continuă drumul pe culoar.

– Așteptați, Macit-bei! O clipă!

Macit se opri iritat și se întoarse.

– Ați primit un telefon, domnule. Se pare că socrul dumneavoastră a făcut infarct.

Macit intră în camera socrului său în același timp cu doctorul. Fazıl Reșat Pașa stătea întins pe jos, lângă pat. Avea fața albă ca varul. Sabiha îi ștergea broboanele de transpirație de pe frunte cu batista, iar Leman Hanım stătea aplecată lângă soțul ei, cu o privire neliniștită și disperată.

Doctorul Fahri îl rugă pe bătrân să inspire adânc dintr-o sticlă pe care o scosese din geantă. Îl desfăcuse la cămașă și, după ce îi luă pulsul, îi spuse lui Macit să cheme ambulanța. Ceru apoi puțină colonie.

Sabiha îi aduse imediat. Cu mâinile tremurânde, Leman Hanım încerca să pună o pernă sub capul soțului ei, dar se retrase după ce doctorul îi spuse că nu e bine.

– Trebuie să vă calmăm cumva. Aveți, din întâmplare, niște Nevrol?

– Nu, nu, nu-mi dați nimic! protestă Leman Hanım. Vreau să mor înaintea lui, spuse ea și începu să plângă. Din cauza mea a făcut infarctul. Dacă moare, eu sunt de vină.

– Sunteți în stare de șoc, spuse Macit, apucând-o de după umeri. Ce tot spuneți? Hai să mergem de-aici! Macit o sprijini, încercând să o ridice.

– Sunt bine, n-am nevoie de ajutor. Nu trebuie să mă compătimești, Macit. De el trebuie să-ți fie milă, zise ea arătând către soțul ei. Din cauza mea s-au întâmplat toate astea, nu vezi? Eu am uitat pozele sub pernă.

– Gata, mamă, liniștiți-vă... Ce poze?

Abia atunci, în timp ce întreba, observă că socrul lui ținea strâns la piept niște fotografii. Când încercă să-i desfacă degetele lui Fazıl Reșat Pașa, acestea căzură pe jos. Macit se aplecă să le ia și își dădu seama că erau pozele pe care le făcuse la nunta Selvei cu Rafo.

– De unde au apărut astea? întrebă nedumerit.

– Mai bine nu le-aș fi scos! De unde era să știu? E numai vina mea, eu sunt de vină!

Doctorul Fahri nu știa ce să creadă. Macit îi explică.

– Acum câțiva ani, cumnata mea s-a căsătorit fără consimțământul tatălui ei. Acestea sunt fotografiile făcute la Starea Civilă.

– Liniștiți-vă, Leman Hanım, infarcturile nu sunt declanșate de asemenea lucruri. Există multe alte cauze. Nu vă mai pedepsiți așa!

Doctorul încercă în zadar să o liniștească, ea continua să plângă. Sabiha se întoarse cu o sticlă de colonie, pe care doctorul o folosi ca să-i dea lui Leman Hanım pe frunte și la încheieturile mâinilor. Tocmai îi masa brațele, când se auzi soneria.

– Și exact astăzi Hacer are liber! spuse Sabiha, pornind să deschidă ușa.

– Trebuie să fie Hülya, Macit. N-o lăsa să intre aici, fiule! rosti Leman Hanım printre sughițurile de plâns.

Zgomote de pași și de voci se auziră pe holul din fața camerei. Sabiha tocmai spunea...

– Nu intra, scumpo! Oprește-te, pentru numele Domnului!

Hülya o împinse pe mama ei din cale și se repezi în cameră. Se aruncă deasupra bunicului întins pe jos și începu să-l îmbrățișeze.

– Bunicule... Dragul meu bunic... Nu muri! Ce aș face fără tine? N-aș putea sta fără tine! Nu mă lăsa singură, te rog!

Macit mergea către spital, ținând strâns mâna fiicei lui. Se gândea cum să abordeze subiectul care îl frământa.

– Bunicul se simte mult mai bine, scumpo, dar ține minte, nu trebuie să-l obosești.

– Promit, tati.

– E încă slăbit, așa că nu trebuie să te urci peste el și să-l sufoci pupându-l. Trebuie să avem grijă.

– Am înțeles.

– Știam că o să înțelegi, steluța mea. Mami o lasă pe bunica să stea cu bunicul, așa că voiam să mergem toți trei să luăm masa la Karpiç. Ce zici?

– Nu, mulțumesc, tati.

– De ce nu?

– Aș vrea să stau cu bunicul la spital. Și oricum, cred că tu ai mult de lucru la serviciu.

– Am, dar l-am rugat pe adjunctul meu să-mi țină locul. Era momentul ca noi trei să petrecem o zi împreună.

– Poți să iei masa cu mami. Eu rămân cu bunicul și cu bunica.

– Nu vrei să iei masa cu noi?

– Nu l-am văzut pe bunicul de atâtea zile! Mi-e dor de el!

– În ziua aceea, când bunicul a făcut infarct... Ții minte ce ai spus, Hülya?

– Ce am spus?

– Când plângeai și îl îmbrățișai. Ai spus că, dacă moare, o să rămâi singură...

– Credeam că a murit. Când mami mi-a deschis ușa plângând, mi-a zis că bunicul e tare bolnav. Și n-a vrut să mă lase să intru în cameră, am crezut că a murit.

– Bine, dar nu asta te întrebam. Vreau să spun că, chiar dacă bunicul ar muri, e greșit să crezi că ai rămâne singură. Ne ai pe mine și pe mami, nu?

Hülya nu răspunse, dar Macit îi simți mânuța încordată.

– Aș vrea să știu de ce simți asta.

– Îi iubesc mult de tot pe bunicul și bunica. Ei țin la mine, mă iubesc așa tare! Nu vreau să moară!

– Allah să-i binecuvânteze! Cu voia Lui, vor mai trăi încă mulți ani de-acum încolo. Dar și mami și cu mine te iubim mult de tot. Te iubim foarte tare.

Hülya nu spuse nimic. Macit insistă.

– Nu știi asta, Hülya? Nu știi că te adorăm? Ești fetița noastră, singura noastră fetiță!

– Știu, tati.

– Nu-ți dai seama cât o doare pe mama ce ai spus atunci? Nu numai că își făcea griji pentru tatăl ei, dar a suferit și din cauza purtării tale!

– Nu cred că a suferit din cauza mea. Nu-și face griji pentru mine.

– Ce vrei să spui?

– Păi... Vreau să spun că are multe alte griji.

– Din ce cauză crezi că își face griji?

– Fiindcă e plecată mătușa. Și fiindcă nu poate să-l vadă pe micul Fazıl. De-asta. Nu știu chiar tot, dar nu-și face griji pentru mine.

– De unde știi asta?

– O aud când vorbește.

– Cu cine, de exemplu?

– De exemplu cu bunica. Și cu prietenele ei. Chiar și cu Hacer. Vorbește tot timpul despre mătușa Selva.

– Și e ceva așa ciudat? Firește că îi e dor de sora ei. Asta nu înseamnă că nu ține la tine.

– Dar nu are deloc timp pentru mine! La fel ca tine, tati. Nici tu nu ai timp pentru mine. Ești tot timpul la lucru. Iar mama își face griji pentru una sau alta. Noroc că bunicul și bunica sunt aici acum. Bunicul se face bine, nu? În curând o să vină acasă, nu?

Fu rândul lui Macit să amuțească. Nu știa când avea să se întoarcă acasă socrul său. Dar știa că, dacă Hitler ocupa sudul Franței, ar fi fost cumplit pentru familia lui. Germanii atacaseră în toată Europa și de când ocupaseră Atena și Creta, băteau la ușa Turciei. Și ca și cum asta nu ar fi fost de ajuns, guvernul de la Vichy aduna evreii turci și îi trimitea în lagăre. Macit știa foarte bine ce însemna asta pentru familia lui. De când Fazıl Reșat Pașa făcuse infarct, părea că războiul ăsta nenorocit cuprindea până și inima fetiței lui.

– Nu mi-am dat seama cât de mult te-am neglijat, spuse el cu afecțiune.

Copila nu răspunse. Continuă doar să meargă, alături de tatăl ei.

Macit hotărî să nu insiste să ia prânzul cu ea. La urma urmei, poate era mai bine să se vadă doar cu Sabiha. Ar fi avut prilejul care îi lipsise în ultima vreme să stea de vorbă cu soția lui într-un alt loc, departe de soacra sa.

Și oricum, de când se născuse Hülya, nu avuseseră prea multe ocazii să vorbească doar ei doi. Dacă stăteau în salon, exista mereu

posibilitatea să fie auziți de cameristă sau de bona Hülyei. Aceasta fusese trimisă înapoi în țara ei când fetița începuse școala. Macit își dădu seama uluit că nu prea simțiseră nevoia să discute doar ei doi de când se căsătoriseră. Când Fazıl Reşat Paşa și Leman Hanım veniseră să stea la ei, nu mai foloseau de mult salonul decât dacă aveau oaspeți. Sabiha se retrăgea în cameră să citească, iar el fie asculta radioul, fie mergea în birou să analizeze dosarele pe care le adusese de la serviciu. Părea că aproape uitaseră cum să stea de vorbă unul cu celălalt. Macit se întrebă cum avea să fie mai târziu, la prânzul de la Karpiç.

Mirosul de dezinfectant umplea aerul, când tatăl și fiica urcară cele două rânduri de scări ale spitalului. Le găsiră pe Sabiha și pe mama ei pe scaunele din coridor, în fața camerei lui Fazıl Reşat Paşa. Soarele de dimineață care intra strălucitor pe fereastra din spatele Sabihăi crea o aură în jurul părului ei blond. Hülya își trase mâna din cea a tatălui și fugi către bunica ei, îmbrățișând-o. Sabiha își aștepta liniștită rândul, dar fetița nu veni. Hülya nu o îmbrățișă, ci doar protestă că trebuie să stea în fața ușii.

– Infirmierele îl spală pe bunicul, așa că trebuie să aștepți puțin, îi spuse Sabiha fiicei sale. Era palidă, după nopțile de nesomn, iar Macit o sărută pe ambii obraji.

– Cum a fost noaptea trecută?

– Bine, răspunse Sabiha.

– Atunci, o să puteți să vă odihniți la noapte.

– Nu pot să nu-mi fac griji când nu sunt lângă el. Azi-noapte n-am închis un ochi, spuse Leman Hanım.

– Mi-am dat seama. Plecaserăți deja, înainte ca eu și Hülya să ne trezim.

– Nu trebuie să meargă la școală? întrebă Sabiha uitându-se la ceas. Nu e încă nici pauza de prânz. Nu-mi spune că a chiulit de la ore!

– N-am dus-o la școală. Amândoi ne-am luat liber azi. O să-i țină companie bunicului ei, iar tu, draga mea, o să mă însoțești să luăm un prânz plăcut la Karpiç.

Leman Hanım își privi ginerele dezaprobator.

– Glumești! spuse Sabiha. Crezi că merg la restaurant, când tata se zbate între viață și moarte?

– Să așteptăm, mai întâi, să vedem cum se simte. Și oricum, stă mama ta cu el, iar noi trebuie să discutăm anumite lucruri.

– Ce lucruri?

Macit o luă de braț și încercă să o ducă departe de privirea iscoditoare a soacrei sale.

– Trebuie să vorbim despre Hülya. Cred că e deprimată.

– Are doar șapte ani, Macit!

– Opt.

– Oricum, la vârsta asta nu faci depresii.

– Poate, dar cu siguranță nu e fericită.

– Nu e singura.

– Nu putem să ne rezolvăm problemele fără să discutăm, nu înțelegi?

– Și crezi că rezolvăm totul la un prânz la Karpiç? Asta e soluția?

Exact când Macit era pe cale să răspundă, Hülya veni alergând.

– Putem intra, bunicul e gata! Vă așteaptă! spuse ea și alergă în rezerva bătrânului. Macit și Sabiha o urmară, mergând unul lângă celălalt.

Fazit Reșat Pașa stătea ridicat în pat, sprijinit de mai multe perne. Era neras. Îi zâmbi ginerelui său cu o privire obosită.

– Arătați foarte bine, spuse Macit, încercând să ascundă ce gândea, de fapt. Bătrânul îi făcu un semn cu mâna, indicându-i, parcă, să nu se obosească să mintă.

– E bine, slavă Cerului. Se pare că am trecut de ce era mai rău. De acum, depinde de el. Trebuie să renunțe la fumat și chiar și la raki-ul pe care îl beți seara.

– Îți vine să crezi? întrebă bătrânul tremurând ușor.

Exact când voia să răspundă, Macit se opri. Văzuse una dintre fotografiile care, după cum spusese Leman Hanım, îi provocaseră infarctul. Era pusă pe noptieră, sprijinită de ulciorul cu apă. Nu una dintre cele făcute de Macit, ci una cu Selva semnând în registrul stării civile, făcută de fotograful oficial de acolo. Macit înghiți în sec și se uită uimit către

Sabiha. Aceasta își întoarse privirea și Macit făcu la fel, prefăcându-se că nu văzuse poza.

– Dacă doctorii nu ne dau voie să bem raki, va trebui să ne mulțumim cu bere, nu-i așa? glumi el.

– Când pot să plec acasă, Macit? întrebă bătrânul. Femeile astea nu-mi spun adevărul. Mă gândeam chiar să mergem direct la Istanbul. N-aș vrea să vă mai fim povară.

Hülya apucă mâna bunicului ei și o sărută.

– Să nu aud așa ceva! spuse Macit cu sinceritate. Casa noastră e și casa dumneavoastră. Și nu ne sunteți deloc povară, e o bucurie să stați la noi.

– Sigur că tata nu vrea să plece, se jenează doar, replică Sabiha. Și oricum, doctorul Fahri ne-a spus clar, trebuie să se odihnească măcar o lună.

– Puteți merge cu toții la Istanbul când se termină școa...

Macit nu apucă să termine ce spunea. Unul dintre portari, în uniformă albă, îi privea cercetător. În final, se îndreptă către Macit.

– Dumneavoastră trebuie să fiți Macit-bei.

– Așa e.

– Sunteți chemat la telefon.

– Ce s-o fi întâmplat? zise Macit și îl urmă grăbit în jos, pe scări.

De îndată ce Macit ieși din rezervă, Sabiha se întoarse către Hülya.

– Ai cerut măcar voie să lipsești azi de la școală?

– Tati a sunat-o pe doamna învățătoare.

– Și ce i-a spus?

– Că bunicul voia să mă vadă în dimineața asta. A rugat-o să mă învoiască.

– Știi că nu se cuvine să lipsești de la școală, nu, Hülya? Puteai să vii să-l vezi pe bunicul după ore. Ar trebui să mergi măcar după-amiază la cursuri.

Hülya se bosumflă imediat și ridică din umeri.

– Mă întreb ce s-a întâmplat, spuse Leman Hanım.

– Probabil e de la minister. Ai putea crede că Macit e conducătorul Turciei. Nu are o clipă de liniște, zi sau noapte. Mă întreb ce s-ar face fără el, dacă ar fi trimis în străinătate. Probabil l-ar aduce înapoi cu avionul, de câte ori s-ar ivi vreo criză.

Macit apăru în cadrul ușii, cu o expresie foarte îngrijorată.

– Ce s-a întâmplat? întrebă Fazıl Reșat Pașa cu vocea lui tremurândă.

– Trebuie să mă întorc la minister, au apărut noutăți.

– Ce anume? Ce s-a întâmplat?

– Trebuie să aflu detaliile. O să vă spun diseară, când vin, promise el și îi făcu semn Sabihăi să îl însoțească.

– Credeam că mergem la masă la Karpiç, să ne lămurim problemele, zise ea sarcastic.

– N-am vrut să vorbesc în fața tatălui tău. Nu vreau să se agite. Dar situația e gravă. Azi-dimineață, Hitler a ocupat și restul Franței.

MARSILIA, 1942

Selva supraveghea strada de câteva minutebune, din spatele draperiilor trase. Apoi își chemă soțul.

– E liber, Rafo. Poți să traversezi acum, nu mai sta!

Rafo își sărută soția pe gât și merse către ușă.

– Îți faci prea multe griji, Selva. N-o să se întâmple nimic astăzi, o să vezi, spuse el ca să o liniștească, în timp ce închidea ușa.

Selva ascultă până când zgomotul pașilor lui amuți de tot pe scări.

Rafo ieși din clădire, merse până la marginea trotuarului și aștepta ca polițistul din intersecție să oprească mașinile. Selva respiră ușurată după ce îl văzu pe Rafo intrând în farmacie și închizând ușa. Trase draperiile, deschise fereastra și inhală adânc aerul rece și umed. În dimineața asta nu avea să iasă cu Fazıl în parc. Norii negri erau semn sigur de ploaie. Și măcar dacă norii ar fi rămas doar pe cer! Însă de când ocupația germană se extinsese și în sudul Franței, era ca și cum norii ar fi intrat și în casa, și în toată ființa ei. Nu mai dădea lecții particulare, deși acestea fuseseră ca o rază de soare în viața ei monotonă. Nimeni nu se așteptase să înceteze lecțiile, dar, de la începutul invaziei,

pe 11 noiembrie, Selva adoptase un nou rol: să își ocrotească soțul, atât de mult cât putea. Soțul pe care ea îl convinsese să emigreze în Franța, aruncându-l, astfel, fără voie, în groapa leilor.

Ca toți ceilalți evrei, Rafo verifica atent strada, înainte să iasă. Oricine ieșea cât timp patrulau trupele SS o căuta cu lumânarea. Slavă Cerului că Rafo lucra chiar vizavi de casă! Dar misiunea Selvei începea după ce Rafo intra în farmacie. În afară de timpul petrecut având grijă de Fazıl, în restul zilei stătea la fereastră, pe un scaun înalt. În clipa când auzea motocicletele Gestapoului și îi vedea pe nemți patrulând pe stradă, suna la farmacie, să-i spună lui Rafo să se ascundă în depozit.

– Aud și eu zgomotele, scumpo. Stai liniștită, mă ascund imediat. Dacă o ții tot așa, o să-ți pierzi mințile.

– Și dacă într-o zi intră peste tine fără să-ți dai seama?

– Trebuie să continuăm să ne trăim viața normal. Nu uita că există un kismet al fiecăruia dintre noi. Eu nu sunt musulman, dar cred în soartă mai mult decât tine.

– Și dacă o să te aresteze, Rafo?

– N-ar îndrăzni. Datorită ție, avem în sfârșit pașapoarte turcești.

– Dacă pașapoartele astea ar fi de-ajuns ca să ne protejeze, Tarık-bei nu ar suna de la Paris din două în două zile, să vadă dacă suntem bine.

– Pentru numele Domnului, nu te mai agita atât, scumpo! Amintește-ți cum a scăpat-o consulul pe Rosa din mâinile lor.

– Dar tu îți amintești ce a spus? „E ca la ruleta rusească. De data asta am reușit, dar data viitoare poate n-o să mai am același noroc."

– Dacă a reușit să-l salveze pe unul dintre noi, o să poată să ne salveze pe toți.

Dintr-un motiv necunoscut, Selva nu reușea să gândească la fel ca Rafo.

În fiecare noapte avea același coșmar, în care ea și familia ei erau înghesuiți într-un tren cu oameni țipând în timp ce erau deportați. Sărea din pat și se plimba la nesfârșit prin casă. Selva regreta acum că îi făcuse pașaport fiului ei pe numele Alfandari. Și Tarık fusese furios că pusese în pericol viața copilului. Dar ea nu reușise să-și calce pe

mândrie și i s-ă l e spună că se răzgândise. Cât regreta că moștenise orgoliul prostesc al tatălui ei! Nu-i plăcea să fie așa, dar nu putea să se abțină. Ca și cum înăuntrul ei ar fi fost cineva care îi dicta ce să facă.

Selva hotărâse să meargă și mai departe cu supravegherea. Fereastra din colț a apartamentului lor era locul ideal ca să vadă când se apropiau trupele SS. Le putea zări încă de pe strada principală, înainte să intre pe aleea lor. Așa că le telefonase mamelor foștilor ei elevi și, după ce se prezentase, se oferise să le avertizeze în caz de pericol. Dar vecinele fuseseră deranjate de turcoaica băgăreață pe care nici nu o cunoșteau prea bine. Și Rafo o certase că se amestecase. Selva fusese nedumerită. Părea că nimeni nu îi înțelege bunătatea.

Când tocmai îi dădea lui Fazıl niște piure de mere, se auzi un ciocănit la ușă. Mai era o oră până ca Rafo să vină la masă. Cum nu mai avea nici elevi, Selva se gândi cine putea fi. Merse și întrebă. Se auzi vocea unei femei.

– Doamnă Alfandari, locuiesc în zonă. Mă numesc Afnaim, Camilla Afnaim.

Selva deschise imediat ușa. În prag stătea o femeie elegantă, de vreo patruzeci și cinci de ani.

– Pe mine mă căutați, doamnă Afnaim?

– Da, doamnă.

– Și dumneavoastră sunteți din Istanbul?

– Nu.

– De altundeva din Turcia?

– Familia mea e din Liban. Nu am fost niciodată în Turcia.

– Înseamnă că ați venit să mă întrebați de lecții. Mă tem că nu mai dau meditații.

– Am venit doar să vă vorbesc.

Selva era surprinsă. Femeia nu avea nici măcar vârsta ei.

– Pot să vă întreb despre ce?

– E cam greu să vorbim așa, în pragul ușii...

– Iertați-mă, intrați!

Selva îi luă haina femeii și o conduse în sufragerie. Fazıl stătea pe scaunul înalt, încercând să mănânce și aruncând piureul în toate direcțiile.

– Ce copilaș drăguț! spuse femeia.

– Luați loc, o pofti Selva.

– Doamnă Alfandari, nu mă cunoașteți, dar eu știu multe despre dumneavoastră. Știu, de exemplu, că soțul dumneavoastră lucrează la farmacia de vizavi, că dădeați lecții particulare și că acum două săptămâni ați fost drăguță să o sunați pe mama Leei și v-ați oferit să o anunțați dacă se întâmplă ceva afară. Cum spuneam, și eu locuiesc în cartier.

– Pe strada aceasta?

– Nu, la două străzi de aici.

Selva văzu că femeia se uita la scaunul înalt de lângă fereastră.

– Da, acolo e turnul meu de observație, spuse ea. De acolo văd totul, de la intersecție și dincolo de ea. Când stau acolo, am toată zona înaintea ochilor. Am vrut să ajut familiile de pe strada asta, dar niciuna nu mi-a dorit ajutorul, din păcate.

– Nu puneți la suflet, toată lumea e așa speriată în perioada asta...

– N-am pus la suflet. Și oricum, mă uit în continuare, pentru soțul meu.

Femeia nu spuse nimic, așa că Selva continuă.

– M-ați căutat ca să-mi vorbiți despre asta?

– Nu. Voiam, într-adevăr, să vă rog ceva, dar nu asta.

– Atunci, cu ce vă pot ajuta?

– Sunteți turcoaică, nu?

– Da.

– Consulatul turc pare să-i ajute mult pe evrei.

– Cei de acolo înnoiesc actele persoanelor de origine turcă.

– Ar putea face asta și pentru cineva care nu e de origine turcă?

– Poftim? Cum să facă așa ceva? Nu cred că se poate.

– Nu întrebam pentru mine sau soțul meu. Dar am doi copii foarte reușiți... Femeii îi tremura glasul. Îmi fac atâtea griji pentru ei! Vedeți dumneavoastră, eu am insistat să venim aici. Mi-am convins soțul să renunțe la afacerile lui din țara noastră și mi-am adus

familia aici. Femeia se opri și rămase, o vreme, cu capul plecat, în mâini. Selva aștepta, simțind că i se frânge inima. Când mama Leei mi-a spus că ați sunat, mi-am dat seama ce om bun sunteți. Oricum, Lea vă adoră.

– Lea e foarte talentată, sunt sigură că o să ajungă o pianistă cunoscută.

– Dacă nu sfârșește într-un lagăr.

Selva lăsa capul în jos, cu tristețe.

– Dacă întâmplător cunoașteți pe cineva la consulat, poate... spuse femeia șovăielnic.

– Îl cunosc pe consul.

– Nu ați putea vorbi cu el pentru copiii mei?

– Sincer, nu cred că o să ajute la ceva dacă vorbesc cu el.

– Am putea merge împreună, poate? Dacă m-ați prezenta, i-aș spune eu.

– Beți o cafea? întrebă Selva, neștiind ce să răspundă.

Femeia o privi surprinsă.

– Îmi cer scuze, în țara mea se obișnuiește să le oferi musafirilor ceai sau cafea.

– Așa e, avem aceleași obiceiuri. O cafea, mulțumesc. Fără zahăr. Pot să vă ofer o țigară?

– Nu, mulțumesc. M-am lăsat când am rămas însărcinată și nu m-am reapucat. Încă.

Fazıl scăpă lingura, iar Selva se repezi să o ridice. Apoi îl luă din scaun și îl duse la bucătărie, în timp ce făcea cafeaua.

– Mă uit eu în locul dumneavoastră, spuse femeia, așezându-se pe scaunul cel înalt. Într-adevăr, de aici se vede foarte bine intersecția.

Puțin mai târziu, Selva se întoarse cu două cești cu cafea pe o tăviță și cu Fazıl, care se ținea de fusta ei.

– De ce ați plecat din țara dumneavoastră atât de frumoasă, ca să veniți aici? întrebă femeia. N-am văzut Istanbulul cu ochii mei, dar cunoscuții care l-au văzut sunt înnebuniți după el.

– Nici familia mea, nici familia lui Rafo nu au fost de acord cu căsătoria noastră. Vedeți, eu sunt musulmană – Selva văzu cum femeia își ridică privirea, uimită. Așa că, în loc să stăm în același oraș cu părinții noștri, am crezut că e mai bine să ne mutăm în altă țară.

– Deci sunteți musulmană! N-aș fi ghicit niciodată!

Așezând ceașca de cafea pe măsuță, Selva răspunse:

– De ce? Un evreu și o musulmană nu pot să se îndrăgostească?

– Îmi pare rău, nu asta am vrut să spun.

– Veniți să luați loc aici, pot să stau eu pe scaunul meu acum.

– Nu pot să cred că stați și supravegheați așa toată ziua, răspunse femeia, îndreptându-se spre canapea.

– Nu chiar toată ziua. Dar după ce termin treaba în casă, stau aici și ascult radioul, împletesc sau citesc ziarul. Și supraveghez ce se întâmplă.

– Dar, doamnă... începu femeia și făcu o pauză. Dacă sunteți musulmană înseamnă că aveți mai multă trecere la consulat.

– Vă asigur că pentru consulatul nostru nu contează ce religie ai, atâta timp cât ești turc, răspunse Selva, cu vocea plină de mândrie. Din politețe, femeia nu o întrebă, de ce, în cazul acesta, avea probleme cu propria ei familie.

Selva luă o înghițitură de cafea și privi către stradă.

– Nu vă promit nimic, dar o să merg la consulat să întreb dacă pot să vă ajute cumva.

– Doamnă Alfandari... Nu știu cum să vă mulțumesc.

– Nu-mi mulțumiți. Sincer, nu-mi fac nicio speranță.

Femeia scoase o fotografie din geantă și i-o dădu Selvei.

– Vă rog, păstrați-o! Dacă i-o arătați domnului consul, poate că chipurile luminoase ale copiilor o să îi înmoaie inima.

– Sunt sigură că fotografiile n-o să schimbe cu nimic lucrurile, doamnă. Dacă poate face asta, consulul o să vă ajute, dar trebuie să vă dați seama că nu va abuza de autoritatea sa, sub nicio formă.

– Poate dacă ați spune că sunt niște prieteni de-ai dumneavoastră... Sau să întrebați dacă putem plăti cumva... Trebuie să existe un preț.

Selva împietri. Își descărcă mânia asupra lui Fazıl, care tocmai își aducea toate jucăriile din dormitor în sufragerie.

– Du-le imediat înapoi la locul lor! țipă ea la fiul ei. Apoi se ridică și luă de pe măsuța de lângă femeie ceașca pe jumătate goală.

– Îmi pare bine că v-am cunoscut, doamnă. Dar acum am treabă.

Era evident că femeia nu se așteptase la o asemenea reacție.

– Îmi pare rău dacă v-am jignit, doamnă, spuse ea tremurând.

– Nu m-ați jignit, răspunse Selva.

– Aș putea să vă vizitez din nou, cam într-o săptămână?

– Nu, vă rog să nu mai veniți.

– Pot să vă telefonez?

– Nu.

– Văd că v-am jignit. Vă asigur că nu a fost cu intenție. Sunt absolut disperată, iertați-mă, vă rog!

– Nu m-ați jignit deloc.

– Totuși, vă las numărul meu de telefon, în caz că vă răzgândiți.

Scoase un creion din geantă și scrise numărul de telefon pe spatele fotografiei cu copiii. Selva rămase în picioare lângă ea, așteptând. În cele din urmă, femeia se ridică și merse către ușă. Selva și Fazıl o urmară și rămaseră în prag. Femeia îl mângâie pe creștet.

– Și dumneavoastră sunteți mamă, spuse ea aproape plângând. Am încredere în dumneavoastră numai pentru asta. Numai fiindcă sunteți mamă.

Selva închise ușa după ea, îl ridică pe Fazıl și, în timp ce se întorcea în sufragerie, murmură printre dinți:

– Ce obraznică!

Îl lăsă jos pe Fazıl, luă ceașca în care mai avea cafea și se uită pe fereastră. În intersecție era agitație. Deschise și auzi strigătele. Oamenii Gestapoului se adunau în colț, pe motociclete. Vedea lume alergând în toate direcțiile. Se aplecă pe fereastră și strigă:

– Doamnă! Doamnă! Doamnă Afnaim!

Femeia tocmai ieșea din bloc. Când o auzi pe Selva strigând, se uită în sus.

– Întoarceți-vă! Veniți sus imediat!

Se repezi apoi la telefon, fără ca măcar să închidă fereastra, și formă numărul lui Rafo.

– Rafo! Tu ești?Ascunde-te! Pentru numele Domnului, ascunde-te imediat! Și să nu ieși din depozit până nu te sun eu!

Lăsă receptorul jos și merse să descuie ușa.

– Nu pot să cred, au apărut din senin! Hărțuiesc oamenii în intersecție, mai bine așteptați aici până pleacă.

Femeia tremura în fața ușii.

– Domnul să vă binecuvânteze, draga mea, spuse ea și merse către fereastră, fără ca măcar să-și mai dea jos haina. În cartierul ăsta stau o mulțime de evrei, de-asta nu avem liniște o clipă. Din păcate, și cei care nu sunt evrei trebuie să îndure.

Înghiontindu-se, Selva și Camilla se înghesuiră în colțul din fața ferestrei înguste. Fazıl începu să plângă, fiindcă voia să stea în brațele mamei.

– Încetează! îl certă ea. Nu e momentul să plângi, încetează imediat, ai auzit?

Fazıl auzi țipătul sirenelor. I se făcu frică și se opri din plâns. Selva se lăsă jos în genunchi, lângă el.

– Haide, mergi și joacă-te cu mașinuța roșie în dormitor, scumpule, spuse ea, încercând să-l liniștească.

– Doamnă Alfandari! Uitați-vă ce fac! Doamne! Nu se poate, e prea mult!

Selva se ridică și încercă să privească peste umărul ei. Doi soldați germani îi apucaseră brațele unui tânăr care urla din toți rărunchii. Un al treilea soldat îi dădea jos pantalonii. Cu o răbufnire de forță, tânărul se străduia să-i împiedice să-i tragă și chiloții, dar în zadar. Selva închise

ochii, strâns de tot. Când îi deschise din nou, germanii îl târau pe tânăr către un camion al armatei, în care îl aruncară.

– Uitați-vă acolo, în stânga! Au aliniat toți bărbații, vedeți? O iau de la capăt!

Selva făcu schimb de locuri cu femeia și se aplecă ușor pe fereastră. Avea dreptate, germanii îi dezbrăcau cu forța, să-i controleze. Un băiat alerga pe stradă, ascunzându-se la intrările clădirilor.

– Aveți cumva un binoclu? întrebă femeia.

– Pentru ce?

– De aici, nu văd fețele celor aliniați. Poate cu binoclul i-aș recunoaște, poate sunt prieteni de-ai mei printre ei.

– Nu am binoclu, spuse Selva. Doamnă Afnaim... Așa vă cheamă, nu? Nu mai stați, vă rog, la fereastră! La ce ar folosi dacă i-ați recunoaște?

Închise geamul și trase draperiile, dar femeia rămase cu ochii la stradă.

– Priviți, l-au mai luat pe unul! Îl târăsc către camion! Doamne! Bietul om, are pantalonii în vine!

Selva o apucă de după umeri cu afecțiune.

– Veniți, doamnă, nu vă mai uitați la asemenea cruzime! Dați-mi haina și stați jos aici!

– Vă rog, spuneți-mi Camilla!

– Îți încălzesc cafeaua, n-o băuseși pe toată, Camilla.

– Doamnă Alfandari...

– Selva, te rog!

– Selva... Nu crezi că ar trebui să facem ce ai avut de gând înainte? Chiar dacă ți-au refuzat ajutorul, ar trebui să-i sunăm pe cei de pe strada ta, să-i prevenim. Și pe urmă îi sun și eu pe vecinii mei, să le spun să nu iasă.

– Ce idee bună! Sună-i tu pe prietenii tăi, până merg eu să caut numerele.

În timp ce Selva merse în dormitor să-și caute agenda, Camilla formase deja primul număr.

– Camilla la telefon, Menahim. Cei de la Gestapo sunt în intersecție și perchezițonează toți bărbații, să vadă dacă sunt circumcișii. Sună la școală și spune-le să nu trimită băieții acasă sub nicio formă! Și anunță-i și pe soții Razon, să le zică tuturor de pe strada lor! Să sune pe toată lumea! Eu vorbesc cu familia Marcus.

ANKARA

Doctorul Sahir Erhan încerca să-și amintească unde îl mai întâlnise pe bărbatul chipeș care insistase atât să-l primească la ora prânzului. Nu reuși, așa că citi din nou cartea de vizită din mână:

Macit Devres
Ministerul Afacerilor Externe
Departamentul Politică
Director

– Îmi pare rău, spuse el, fața dumneavoastră mi-e foarte cunoscută, dar nu reușesc să-mi amintesc unde ne-am mai văzut. Ankara nu e un oraș mare, sigur drumurile noastre s-au mai încrucișat undeva.

– La drept vorbind, aveți o memorie excelentă. Am jucat bridge împreună, acasă la doctorul Celal, cam acum doi ani.

– Serios?

– Dar nu stăteam la aceeași masă.

– În cazul acesta, memoria mea e departe de a fi excelentă. E îngrozitor, nu știu cum am putut să uit.

– Nici eu nu v-aș fi ținut minte, probabil, dacă doctorul Celal nu mi-ar fi amintit de ziua aceea de vară când am jucat bridge. Sincer vorbind, n-am reușit să-mi conturez imaginea dumneavoastră din descrierea lui, dar v-am recunoscut de îndată ce ați intrat.

– Deci și dumneavoastră jucați bridge. Și înseamnă că jucați bine, dacă ați fost invitat acasă la doctorul Celal.

– Sunt sigur că aș juca și mai bine dacă aș avea ocazia să o fac mai des. Din nefericire, în perioada asta avem foarte multă treabă la minister. Sunt consemnat la birou.

În cele din urmă, doctorul Sahir decise să pună capăt amabilităților și să treacă la subiect.

– Deci cu ce vă pot ajuta? întrebă el, înmânându-i un formular pe care îl scosese din sertarul lui. În primul rând, v-aș rămâne îndatorat dacă ați completa asta. Evident, am nevoie de câteva detalii.

Macit îi înapoie formularul.

– Nu e cazul. Nu am venit pentru mine.

– O...

– N-am vrut să-i spun secretarei dumneavoastră. Soția mea vă face mâine o vizită și am vrut să discutăm înainte.

Doctorul Sahir era nedumerit. Să fi fost vreun soț gelos?

– Sunteți genul de om care nu crede în tratamentul psihologic?

– Nici vorbă! Dimpotrivă, de fapt. Nu vă închipuiți cât m-am străduit să-mi conving soția să meargă la un psihiatru. Doctorul Celal este și medicul, și prietenul nostru. El a convins-o pe Sabiha să vină la dumneavoastră.

– Și despre ce vreți să îmi vorbiți?

– Sabiha, soția mea, vine la dumneavoastră mâine după-amiază la ora trei. Cred că trece printr-o criză, de mai multă vreme. Noaptea nu reușește să doarmă și categoric e nefericită. E tot timpul irascibilă și din ce în ce mai retrasă. Dar nimic din viețile noastre nu ar trebui să

o facă să se simtă așa. E adevărat că, în împrejurările de acum, nu sunt în situația să pot să îi dedic prea mult timp, așa că ne-am cam îndepărtat unul de celălalt. Dar nu într-atât încât să apară o criză.

– Știți, desigur, că există multe detalii care pot să afecteze viața cuiva.

– Soția mea vă va povesti, cu siguranță, despre sora ei din Franța și despre infarctul recent al tatălui lor.

– Înțeleg.

– Toate sunt adevărate, dar nu pentru asta am venit.

– Vă ascult.

– Sunt aici, fiindcă îmi fac griji pentru fiica mea, Hülya. Are doar opt ani, dar mă tem că soția mea... Să spunem că nu pare prea interesată de fiica ei. Copilul e foarte deștept și e clar că își dă seama. Și cred că felul cum se poartă e o reacție la nepăsarea mamei ei. Are nevoie de afecțiune! *Inșallah*, soția mea va depăși problema, dar îmi fac griji pentru urmările pe care toată povestea le va avea asupra fiicei mele. Cum să îndreptăm tulburarea copilului?

– Dacă nu vă deranjează, cred că mai întâi ar trebui să stau de vorbă cu pacienta mea.

– Firește, înțeleg. Dar sunt sigur că Sabiha n-o să vă vorbească despre situația cu fiica noastră. De aceea am vrut să vă explic. Poate că dumneavoastră veți găsi motivul indiferenței sale. Fiica mea caută cu disperare afecțiunea bunicilor ei, fiindcă mama ei nu îi arată așa ceva. Mie, asta nu mi se pare deloc sănătos.

– V-ați gândit că și starea soției dumneavoastră ar putea fi urmarea indiferenței?

– Poftim? Nu înțeleg.

– Lipsa dragostei îi afectează și pe cei mari la fel de mult ca pe cei mici.

– Desigur.

– Mi-ați spus că soția dumneavoastră trece printr-o criză și, totuși, vă faceți mai multe griji pentru fiica dumneavoastră, decât pentru ea. Ați mai zis și că, pentru că fetița e deșteaptă, conștientizează că mama ei o neglijează și se gândește că poate nu o iubește îndeajuns.

– Așa e.

– Nu se poate, atunci, ca și soția dumneavoastră, care este, la rândul ei, deșteaptă, să simtă anumite lucruri care contribuie la nefericirea ei?

– Vă asigur că îi sunt absolut credincios soției mele și că nutresc cel mai profund respect pentru ea.

– Dragostea și respectul sunt două lucruri complet diferite. Din câte îmi spuneți, este posibil să nu îi arătați soției dumneavoastră dragoste și afecțiune, chiar dacă o respectați profund.

– Credeți?! răspunse Macit uimit și confuz. Își scoase ceasul din buzunar și se uită. Pauza de prânz se apropia de sfârșit.

– E adevărat că poate mi-am neglijat soția, fiindcă în ultima vreme sunt copleșit de muncă. Dar tocmai de aceea i-am poftit pe părinții ei să stea la noi.

–Aș vrea să-i putem delega pe alții să ne țină locul pe lângă cei dragi. Ce păcat că mamele și tații nu pot înlocui soțiile și soții! Și dumneavoastră sunteți exasperat că fetița e mai legată de bunici decât de propria ei mamă. Există o nouă metodă de terapie care se practică acum în Europa. Este pentru rudele care nu se înțeleg și se numește simplu „terapie de familie". Încă nu e folosită la scară largă, dar sunt convins că în curând i se va recunoaște eficiența. Terapeutul îi reunește pe toți membrii familiei, simultan, le ascultă problemele și încearcă să găsească o soluție. V-ar interesa această metodă?

– Sincer, aș prefera să nu fiu implicat. Și nu doresc ca fiica mea să meargă la psihiatru, nu la vârsta ei, oricum. Soția mea și-a făcut programare la dumneavoastră fiindcă e tulburată. Eu am vrut doar să cunoașteți situația în ceea ce o privește pe fiica noastră.

– Dumneavoastră decideți, firește. Dar aș vrea să nu considerați psihiatrii un fel de sperietoare. Scopul nostru este să ajutăm oamenii de toate vârstele.

– Vă asigur că nu vă consider vreo sperietoare. Nici vorbă. Cât despre terapia aceea comună, sau cum se numește, nu sunt de acord.

– Atunci, vă mulțumesc că v-ați făcut timp să mă informați despre toate aceste detalii. Să sperăm că, după ce voi discuta cu soția dumneavoastră, voi găsi o terapie care să vă poată ajuta pe toți. Îmi e de folos că mi-ați spus despre atitudinea ei față de fetiță, mi-ați dat indicii prețioase, spuse doctorul Sahir, ridicându-se să-l conducă pe Macit. O să vorbesc cu Celal să mai organizeze o partidă de bridge într-o seară, când sunteți liber, adăugă el, dându-i mâna.

În timp ce cobora scările ca să iasă din clădire, Macit murmură:

– Sigur, să organizeze o partidă de bridge, să-ți mai retez din nas, deșteptule!

PARIS

TarıkArica locuise la un hotel ieftin de când ajunsese la Paris. Acum, luase un taxi și mergea cu cele două valize la noul său apartament. Era fericit. Își închiriase ceva, așa că nu mai trebuia să stea într-o cameră cât o celulă, în care erau doar un pat, o noptieră și un dulap. Noua lui locuință avea două dormitoare, un mic salonaș, o bucătărie în care încăpea o masă, și o baie uriașă, cu cadă și bideu. Mai mult, era complet mobilată și aproape de stațiile de metrou și de autobuz. Era aproape perfectă. Singura problemă o reprezenta chiria ridicată, din cauza căreia se văzuse nevoit să mai stea cu cineva. Acel cineva avea să fie Muhlis, colegul lui de la consulat. Când Tarık îi spusese că văzuse un apartament și că era prea scump, Muhlis, care căuta el însuși ceva convenabil, se oferi imediat să împartă chiria. Cum erau două camere, lui Tarık i se păruse o idee bună. Dar acum, în ziua semnării contractului, nu mai era așa de sigur. Putea să împartă locuința cu cineva alături de care lucra zi de zi? Putea el să suporte un om care vorbea tot timpul și făcea mereu glume? Dar hotărârea fusese luată, așa că semnară contractul și plătiră avansul.

În ziua mutării, Muhlis trebui să ducă niște documente la ambasada turcă de la Vichy, așa că Tarık fu nevoit să mute bagajele singur. După ce își aranjă lucrurile în dulapuri, ieși să se plimbe. Se așeză la o cafenea, să bea un pahar de Pernod și să se bucure de o țigară. Avea mai multe lucruri de sărbătorit. Mai important decât mutarea era că Sabiha îi telefonase!

Trecuseră aproape doi ani de când nu îi mai auzise vocea. Fusese atât de surprins și de încântat, că Muhlis, care stătea la birou, îl întrebă prin semne ce se întâmplase.

Sabiha sunase să îl roage să aibă grijă de sora ei și de familia acesteia, care se mutaseră în sud. Tarık se întreba cine putea ocroti pe cineva în fața lui Hitler. Îl credea cumva Dumnezeu? Îi spuse Sabihăi că atât Selva, cât și soțul ei dețineau pașapoarte perfect legale și puteau să se întoarcă în Turcia dacă doreau. Sabiha îi povestise lui Tarık și despre infarctul tatălui ei. Dacă Selva și băiețelul pățeau ceva, inima lui nu avea să reziste. Tarık ascultase tot ce spunea Sabiha ca și cum ar fi primit vești despre propria lui familie. Îi luase destulă vreme să o consoleze pe Sabiha și să o convingă că nu avea să i se întâmple nimic rău Selvei. Îi promisese și să o sune pe sora ei, ca să îi spună orarul trenurilor de la Paris către Istanbul. Avea să insiste să plece de la Marsilia și să încerce să-i protejeze pe ea și ai ei.

Spusese toate astea la telefon, dar cum avea să le facă era cu totul altă problemă. Nu putea decât să ia legătura cu Nazım Kender la Marsilia și să îl roage să stea cu ochii pe ea. La drept vorbind, lui Nazım Kender nu avea să i se pară ciudat că Tarık îl ruga să aibă grijă de o femeie măritată? Nu, cu siguranță nu putea face asta.

De îndată ce închisese telefonul, se simțise dator ca, din dragoste față de Sabiha, să verifice măcar ce trenuri mergeau către Istanbul. Călătoriile prin țările ocupate erau foarte periculoase. Din cauza problemelor de pe traseu, orarele nu se respectau. Nu se știa când pleca un tren de la Paris, încotro mergea și unde ajungea. Nu putea să o silească pe Selva să facă o asemenea călătorie, dar în timpul cercetărilor,

află ceva care îi trezi o rază de speranță. Diplomații turci căutau o soluție pentru toți evreii din Paris pe care îi salvaseră de la deportare. Voiau să îi trimită cu trenul la Istanbul și de acolo, pe mare, în Palestina. Ambasadorul turc la Vichy îi dezvăluise planul lui Tarık. Nu avea să fie ușor. Guvernul turc intenționa să închirieze un vagon pe care să îl atașeze la unul dintre trenurile care mergeau la Edirne. Cum Turcia era țară neutră, avea să își exercite dreptul de a pune vagonul sub protecția sa. Se făceau multe eforturi pentru a duce planul la îndeplinire.

Asta însemna că Tarık chiar ar fi putut face ceva pentru Sabiha. Și mai era ceva care îl încântase.

Sabiha îi spusese la telefon că începuse să meargă la un psihiatru. Se părea că acesta își făcuse studiile în Austria și era un medic neobișnuit. Nu unul dintre acei psihiatri care își tratau pacienții prescriindu-le somnifere și tranchilizante. Dimpotrivă, petrecea ore în șir vorbind cu ei și astfel ajungea la rădăcina problemelor acestora. Sabiha mergea la el de două ori pe săptămână și era foarte mulțumită. Nu o judeca, nu o învinovățea, nici măcar nu îi dădea sfaturi. Pur și simplu o asculta.

Sabiha găsise, în sfârșit, pe cineva cu care putea vorbi despre spaimele și îndoielile ei. Puțin gelos, Tarık o întrebase cum arăta medicul. Era bătrân? Chipeș? Nu, nu era bătrân. Și da, era chipeș.

– Într-adevăr?! exclamase Tarık. Glasul Sabihei i se părea cea mai dulce muzică. Dar ea îi aminti că psihiatrul era, totuși, doar un medic și nu avea să-i ia niciodată locul unui prieten devotat. Ducea dorul prieteniei calde a lui Tarık.

Către seară, Muhlis ajunse la noul apartament. Făcuse o mulțime de cumpărături, pe care le duse în bucătărie și le puse pe diferite rafturi.

– Pentru numele lui Allah, ce sunt toate astea? Ce ai cumpărat? întrebă Tarık.

– Asemenea lucruri fac ca viața să merite trăită! Brânzeturi de mai multe feluri, vin și pâine.

– Mă gândeam să ieșim să luăm cina în oraș.

– Astea nu sunt mâncare pentru cină, prietene, astea sunt delicatese.

– Unde ai găsit asemenea brânzeturi?! Am întrebat la băcănie, când am venit încoace, dar nu aveau deloc Brie. Mi-a zis că în vremurile astea nu se găsește ușor. Și cât vin! Cine o să bea atât, pentru numele lui Allah?!

– Eu pot să găsesc orice, răspunse Muhlis. Cât despre vin, e pentru noi, firește, și pentru musafirii noștri.

– Ce musafiri?

– O să vezi. Ferit și soția lui o să vină în curând. Ferit e un prieten de-al meu din Galatasaray, școala mea de la Istanbul. Era la universitate aici, când a început războiul, și n-a mai putut să se întoarcă acasă. Așa că acum predă la facultate. Sunt sigur că o să-ți placă! Nu e măscărici ca mine, e un tip serios, ca tine. Și e și foarte talentat. A fost campion la atletism în școală. Juca foarte bine și în spectacolele pe care le dădeam. N-o să uit niciodată cum a dansat cazacioc într-o seară, era ca în transă! Toți am rămas muți.

Tarık se supără. Spera să asculte radioul sau să citească o carte după cină, în prima lui seară în noua casă. Se gândise cu plăcere că avea să se culce devreme, gândindu-se la telefonul primit dimineață. Avea să încerce să-și amintească discuția, cuvânt cu cuvânt, și poate chiar să citească ceva printre rânduri. Voia să analizeze cu mintea limpede tonul neliniștit, dar și fericit al Sabihăi.

– Aș fi vrut să mă întrebi, mai întâi, spuse el.

– Poți să rămâi la tine în cameră, dacă nu vrei să ni te alături. Mi s-a părut o idee bună să sărbătorim prima seară în noua noastră casă.

– Ar fi jenant să stau la mine în cameră. Dar ți-aș rămâne îndatorat dacă m-ai întreba, înainte să inviți musafiri.

– Parcă am fi la școală! Ascultă, Tarık, știi că îți arăt respectul cuvenit, fiindcă ești șeful meu la lucru. Dar trebuie să înțelegi că, dacă e să stăm în același apartament, trebuie să avem statut egal. Altfel n-o să meargă. Trebuie să putem amândoi să venim și să plecăm când vrem și să invităm pe oricine, indiferent că e vorba de vreo companie feminină

sau de prieteni veniți în vizită. Îți convine așa? În fond, nu mai suntem copii, nu?

– Dacă nu te deranjează, aș vrea să mă gândesc puțin. În caz că nu sunt de acord, e mai bine să meargă fiecare pe drumul său, înainte să ne periclităm prietenia, spuse Tarık și merse în camera lui. Se așeză pe fotoliul de lângă fereastră, fără să aprindă becul, gândindu-se la lumina felinarului de pe stradă. Se purta ciudat? se întrebă. Vorbele lui Muhlis îl puseseră pe gânduri. Ce spusese el? Că ar trebui să aibă libertatea să aducă acasă pe oricine voiau, inclusiv companie feminină. Și el era tânăr, dar nu îi trecuse niciodată prin minte să aducă o femeie în apartament, mai ales când cineva dormea în camera de alături. Asta era diferența între un băiat crescut în Anatolia și unul crescut la Istanbul. Simplul gând la așa ceva îl făcea pe orice absolvent al unui liceu din Sıvas să roșească. Însă era ceva perfect normal pentru cineva care studiase la Galatasaray Lycée din Istanbul. Poate venise vremea ca Tarık să se maturizeze. Poate că era timpul să își dea seama că viața nu însemna doar să mergi la muncă și să te întorci de acolo și că dragostea nu însemna doar să iubească o femeie care nu avea să fie niciodată a lui. Poate întâlnirea cu Muhlis era un dar ceresc. Poate că el avea să îl scoată din carapacea lui și să îl familiarizeze cu locuri și prieteni noi? Putea să-i lărgească orizontul, deschizându-i calea către viața de noapte și barurile pariziene unde te bucurai de compania femeilor.

Ieși din cameră și merse în bucătărie, unde Muhlis așeza diverse brânzeturi pe farfurie. Tarık îi puse mâna pe umăr și spuse cu obișnuita lui voce calmă:

– Ai dreptate, prietene. Nu suntem la școală, ci în apartamentul nostru, casa noastră. Poți să pleci și să vii când vrei și firește că poți să-ți inviți prietenii când vrei. Te rog doar să mă anunți când îi inviți, ca să îmi pot face alte planuri, dacă nu vreau să particip și eu. Aș putea să merg la cinema sau altundeva.

La sfârșitul serii, Tarık era mulțumit că hotărâse să li se alăture. Ferit și soția lui erau într-adevăr oameni foarte plăcuți. Aduseseră o

sticlă de vin și conversația decursese spontan și interesant. Contrar așteptărilor lui Tarık, Ferit se dovedi un om inteligent, care cunoștea multe lucruri și nu era deloc un dandy frivol, așa cum îl crezuse. Muhlis îl descrisese perfect. Soția lui, Evelyn, era o franțuzoaică foarte drăguță, pe care Ferit o întâlnise la universitate. Se cunoșteau de vreo șase ani când, în sfârșit, se căsătoriseră, cu șase luni în urmă. Evelyn știa puțină turcă, dar o vorbea cu dificultate. Însă după câteva pahare cu vin, pe măsură ce seara curgea, dispăruse orice barieră lingvistică. Se simțeau bine împreună. Discutară despre toate, câte în lună și în stele. Inevitabil, discuția ajunse la războiul care cuprinsese Europa și la condițiile cumplite în care trăiau. Ferit își împărtăși părerile despre atitudinea crudă și inumană a germanilor față de evrei. El însuși ascunsese câțiva prieteni de la universitate, turci evrei, în apartamentul său. Fiindcă le era frică să meargă la consulat, mersese el în numele lor și completase formularele de cerere.

Tarık povesti cum salvase și el niște evrei din mâinile Gestapoului. Muhlis le spuse cum o doamnă bătrână îl sărutase pe Tarık în mașină tot drumul către consulat, drept mulțumire că o salvase. Râseră cu toții.

Și Evelyn avea de povestit. Auzise lucruri îngrozitoare despre ce se întâmpla în lagăre. Îi spusese logodnicul unei prietene. Fiindcă fusese pro-german, i se dăduse permisiunea să ducă provizii în lagăre, cu o camionetă. În timpul incursiunilor, vorbise cu cei care lucrau acolo și aflase despre cumplitele atrocități săvârșite. Fusese, firește, sfârșitul vederilor lui pro-germane.

Evelyn, Ferit, Muhlis și Tarık discutară până târziu în noapte, cu glasurile ușor tulburate de vinul băut. Poveștile cumplite îi făcură să cadă de acord că bieții oameni aveau nevoie de ajutor. Își promiseră să facă tot ce puteau pentru asta.

– Voi faceți deja tot ce puteți, spuse Ferit, dar în felul nostru, facem și noi puținul care ne e la îndemână.

– Într-adevăr? Ce vrei să spui? Ați creat o asociație? O organizație?

– Nu chiar, răspunse Ferit, ridicându-se de lângă Tarık și pornind radioul. Răsuci cadranul până când găsi un post cu muzică. Și astfel, discuția luă sfârșit. Când Muhlis, după ce răsucise iar cadranul, reuși să dea de muzică de dans, dispoziția lor se schimbase.

După ce musafirii plecară, Tarık și Muhlis făcură ordine și se retraseră în camerele lor. Tarık se întinse pe pat, cu mâinile la ceafă. Era aproape beat, dar fericit.

Colegul lui de apartament, Muhlis cel cu diaree verbală, adusese categoric puțină culoare în viața lui.

ANKARA

Sabiha stătea într-un fotoliu, cu picioarele pe scăunel, în cabinetul doctorului Sahir, încercând să se relaxeze.

– Așteptăm, ca de obicei, până când sunteți pregătită, spusese el. Nu vorbiți, vă rog, înainte de asta! Stați comod și relaxați-vă! Lăsați-vă gândurile să vină! Dacă vreți, pot să vă pun muzică. Știu că vă place muzica clasică. Am aici concertul pentru pian de Brahms. Vreți să îl ascultați?

– Da, vă rog.

Doctorul Sahir luă în mână discul cel negru, îl șterse cu grijă de praf și îl puse la gramofon. După câteva scârțâituri, Sabiha auzi primele note ale concertului. Închise ochii și ascultă muzica pe care o știa atât de bine. O ajută se relaxeze, ca și cum ar fi adormit pe jumătate. Auzea vocea doctorului, dar nu era sigură de unde venea. Nu din fața ei, cu siguranță. Stătea în spatele ei sau mergea prin cameră? Vorbea puțin, apoi asculta și, din când în când, punea întrebări.

– Vă amintiți ziua când s-a născut sora dumneavoastră?

– Aproape... ca într-un vis. Aveam cam doi ani, doi ani și jumătate. Nu pot spune că îmi amintesc clar.

– Dormeați în aceeași cameră?

– Nu, Selva a dormit în camera mamei, cam un an.

– Probabil că asta v-a înfuriat.

– Desigur! Îmi tot lua din ce era al meu...

– E o formă firească de gelozie, cei mai mulți copii simt asta când li se naște un frate.

– Nu cred! La mine a fost altfel. Îmi amintesc momente când voiam să o omor.

– Haideți...

– Poate nu să o omor, dar categoric au existat momente când voiam să moară. Când a făcut pojar, de exemplu, și pe mine m-au trimis de acasă, fiindcă nu voiau să mă molipsesc și eu.

– Și unde v-au trimis?

– La bunica din partea tatei. Fiindcă cealaltă bunică venise la noi, să aibă grijă de sora mea, când starea ei s-a agravat. Țin minte că mi-au spus să mă rog pentru Selva, înainte de culcare. M-am rugat, dar nu ca să se facă bine. M-am rugat să moară.

– Vă simțeați abandonată?

– Și încă cum! Aveam doar șase ani, voiam să stau cu familia mea, chiar și cu riscul de a face pojar!

– Și ce s-a întâmplat mai departe?

– Mai departe... Selva s-a simțit rău de tot. Cam când eu mă rugam să moară, vreau să spun. I-au trimis veste bunicii mele și ea l-a luat pe bunicul și au plecat în grabă amândoi. Au rămas acolo toată noaptea. Mi-a fost frică și am plâns încontinuu. Apoi, am început să mă rog mult de tot ca sora mea să se facă bine.

– Și s-a făcut.

– Da, slavă Domnului, dar recunosc că am fost bântuită de remușcări și m-a durut multă vreme după aceea. Întotdeauna m-am simțit vinovată față de ea din cauza asta.

– Au existat și alte asemenea situații?

– Nu chiar ca asta. Dar cred că am avut sentimente copilărești, când creșteam.

– Povestiți-mi!

– Uneori, mă înfuriam pe ea și îmi doream să i se întâmple lucruri îngrozitoare.

– De exemplu?

– Știu eu... Odată, când a primit rolul principal într-un spectacol la școală, am considerat că rolul mi se cuvenea, de fapt, mie. În fond, eram mai mare decât ea. Era dreptul meu.

– Și de ce i-au dat rolul ei?

– Fiindcă era înaltă ca un vrej. Era un rol de băiat.

– Și?

– Mi-am dorit să se îmbolnăvească și să nu poată să joace la premieră. Ningea în ziua aceea și totul era alb în jur. Și, ca să vezi, a căzut și și-a rupt mâna!

– Chiar așa? Incredibil! Și ce ați făcut?

– Mi-a părut rău. Mă mustra conștiința. Firește, nu i-am spus nimănui. Dar voiam să îmi găsesc liniștea, așa că am devenit sclava ei până și-a revenit.

– I-ați spus ce simțeați?

– Am vrut. Chiar foarte tare. Dar n-am putut. Oricum, nu m-ar fi crezut. E foarte naivă și e tot timpul bine intenționată. Crede că o iubesc foarte tare.

– Dar o iubiți, nu?

– Da, foarte tare. Însă cred că am fost geloasă pe ea toată viața.

– Ascultați-mă, Sabiha Hanım, toți primii născuți au asemenea sentimente când copiii mai mici se bucură de mai multă atenție decât ei. Sunt geloși când trebuie să împartă dragostea părinților. Dar treptat, pe măsură ce cresc, aceste sentimente dispar.

– Se poate, dar eu simt încă urmele. Nu știu să spun exact, dar parcă aș avea conștiința vinovată. Mi se pare că i-am influențat viața, din cauza crizelor mele ilogice de gelozie.

– Nimeni nu este atât de puternic, încât să influențeze complet viețile altora.

– Nici măcar niște primi născuți cumplit de geloși?

– Nici vorbă! Deci credeți că toți primii născuți sunt geloși?

– Nu asta ați spus?

– E ceea ce cred eu. Voiam să știu ce credeți dumneavoastră.

– Vă împărtășesc părerea. Cred că toți primii născuți sunt o pacoste.

– De ce?

– Fiindcă sunt vicleni și capabili de tot felul de intrigi! Încearcă să manipuleze viețile celor născuți după ei, fiindcă vor toate jucăriile, toate hainele, toată dragostea numai pentru ei.

– Toți primii născuți? Vreți să spuneți și băieți, și fete?

– Nu știu cum sunt băieții. Poate sunt altfel.

– De aceea nu vă plac fetele care sunt primele născute? Ce credeți?

– Ascultați muzica asta, domnule doctor! Simțiți entuziasmul? Ta, tata, taa... Ce concert magnific! Întotdeauna mi-am dorit să cânt bine la pian. Aveți, cumva, vreunul dintre concertele de Beethoven? întrebă Sabiha, mișcându-și mâinile ca un dirijor.

– Promit să vă pun Beethoven la următoarea întâlnire. Cum vă simțiți acum? Nu v-ați mai relaxat?

– Ba da, categoric! Vă asigur că e prima dată când am recunoscut ce simt față de Selva. Nu aș fi putut face asta în fața nimănui altcuiva. Dar dumneavoastră sunteți altfel. Dumneavoastră înțelegeți, nu-i așa? Sunteți ca un duhovnic pentru mine, domnule doctor. Când mă așez pe scaunul ăsta, încep să mărturisesc totul și mă relaxez.

– Mă bucur să aud asta.

– Mai era cineva căruia puteam să-i fac confidențe. Un prieten. Era singurul om cu care puteam să vorbesc despre anumite lucruri. Dar nu cum vă vorbesc dumneavoastră, firește.

– Și ce s-a întâmplat cu el?

– A fost detașat la Paris și a plecat.

– V-a părut rău?

– Foarte tare! Era singurul meu prieten în orașul ăsta.

– Deci, când a plecat, v-ați folosit de somnifere.

– Așa e! Dar cred că n-o să mai am nevoie să iau câte două, ca să pot să dorm. Cel puțin așa simt.

– Inshallah.

– Și asta, datorită dumneavoastră, domnule doctor. De câte ori vă vizitez, mi se pare că vă apropiați tot mai mult de tumoarea cea rea din capul meu. Cred că, până la urmă, o să găsiți locul, o să faceți puncție, o să iasă tot puroiul de acolo și eu o să-mi revin.

– Nu, Sabiha Hanım, nu eu o să fac asta. Dumneavoastră faceți totul. Se poate, într-adevăr, să ne fi apropiat de „tumoare", cum ați numit-o, fiindcă m-ați ajutat. Dar mă tem că încă nu am găsit locul precis. Însă veți veni la mine în continuare și, când o să-l găsim, ne vom da seama împreună ce a cauzat-o și apoi va fi sarcina dumneavoastră să faceți puncția. Dar nu am ajuns încă acolo.

– Cum spuneți dumneavoastră, răspunse Sabiha. Deci săptămâna viitoare, Beethoven. Promiteți?

– Promit.

Sabiha se ridică ușor, căscând. Simțea că se clatină, de parcă tocmai ar fi coborât de pe un vapor. Doctorul Sahir îi ținuse mâna puțin cam mult, când se salutaseră la ușă, sau i se păruse?

Când ieși din clădire, vântul rece aproape că o plesni peste față. Nu voia să ia un taxi, așa că merse pe jos până acasă. Doctorul Sahir... Doctorul... Sahir... Ce om extraordinar! Putea să îi citească în suflet ca într-o carte deschisă! Să îi citească în suflet... Sufletul ei... Merse către casă ca o somnambulă.

În seara aceea, stând la masă când lua cina cu familia, Sabiha continua să viseze cu ochii deschiși. Fazıl Reșat Pașa ieșise din spital cu zece zile înainte și acum li se alăturase, în sfârșit, la cină.

– Ce s-a întâmplat cu scumpa mea fiică? întrebă el. Pari îngrijorată.

– Sunt foarte obosită, tată. Am mers mult pe jos azi.

– Nu trebuia să mergi pe jos pe vremea asta! O să răcești! exclamă Leman Hanım.

– Mă ajută să merg pe jos, mamă, mă face să mă simt mai bine.

– De fapt, cred că ai nevoie de o vacanță, Sabiha, spuse Macit încântat. Nu pot să promit nimic momentan, dar m-am trecut pe lista celor care vor liber la următoarea sărbătoare națională, pe 23 aprilie. E la mijlocul săptămânii, așa că, dacă la minister colegii mei se vor descurca fără mine, poate reușim să mergem undeva, doar noi doi, ce spui?

– Mai e mult până în aprilie.

– Așa e, dar trebuia să-i înștiințez din timp.

– Și unde ai vrea să mergem? E război peste tot în Europa, spuse Sabiha.

– Nu mă gândeam la Europa.

– Dar atunci unde?

– Mă gândisem că ar fi plăcut să mergem la casa mătușii mele din Gebze. E minunat acolo primăvara! Am putea face lungi plimbări împreună. Firește, dacă nu se întâmplă nimic drastic la minister.

– Nu cred că pot. Cum știi, am programări la medic.

– Mai e mult până în aprilie, sunt sigur că până atunci o să termini ședințele.

– Pot să vin și eu cu voi, tati?

– Poftim, spuse Sabiha, poți să o iei pe Hülya cu tine. Plecați în vacanță împreună, iar eu îmi continui ședințele.

– Doamne, câte ședințe! exclamă Leman Hanım.

Sabiha își spintecă mama din priviri.

– Vă asigur că mă ajută foarte mult. Deja mă simt mai bine.

Macit își privi soția uluit. Își amintea încercările fără număr de a o convinge să meargă la psihiatrul recomandat de doctorul Celal.

– Am înțeles bine, nu vrei să mergi în vacanță? Nu te plîngeai tu că te simți ca în cușcă la Ankara și că nu avem niciodată ocazia să fim împreună?

– De ce trebuie să transformi mereu lucrurile în ceartă, Macit? întrebă Sabiha.

– Nu pot să cred că ai spus asta! Eu provoc certuri?! Ajută-mă, Doamne, să nu-mi pierd cumpătul!

– Tati, tati, hai să mergem noi, te rog! Dacă mama nu vrea să meargă la țară... Pe 23 aprilie e Ziua Copiilor, oricum am vacanță!

– Trebuie să ții cont de școală, micuța mea. Nu ai liber decât o zi, nu poți să lipsești mai mult. Aranjasem asta pentru mama ta, credeam că schimbarea de aer o să-i facă bine.

– Dar tati, din cauza războiului, vacanța de vară începe anul ăsta pe 14 aprilie! Ai uitat?

– Doamne, ai dreptate. Uitasem complet! Am fost așa preocupat să aflu unde vor lovi germanii și ce vor rușii de la noi, că am uitat complet. Îmi pare rău, îngerașule. În cazul ăsta, putem merge cu toții în vacanță. Cu voia Domnului, și bunicul o să se simtă mai bine, ca să vină și el, și bunica. Mergem toată familia. O să luăm trenul, spuse Macit, căutând din priviri aprobarea soției sale.

– De-ajuns, ai vorbit mult prea mult despre asta, Macit, răspunse Sabiha. Și oricum, mai e până atunci, o să ne gândim când se apropie momentul.

Când părinții Sabihăi se retraseră în camera lor, Leman Hanım începu să-l critice pe Macit.

– Jur că nu-l înțeleg pe omul ăsta! Înainte, se plângea că Sabiha nu merge la doctor. Și acum, când biata fată spune că se simte mai bine, el vrea să întrerupă terapia și să meargă în vacanță la Gebze! Tocmai la Gebze! Ce fel de vacanță poți să ai acolo, printre vaci și găini? De neînchipuit!

MARSILIA

Selva se gândi multă vreme lângă telefon, înainte să decidă că era mai bine să poarte această discuție față în față. Avea să îl ia pe Fazıl și să meargă la consulat personal. Bănuia că, dacă acolo era obișnuita coadă, ca femeie cu copil avea să i se acorde întâietate. Și oricum, Rafo nu voia ca Selva să-l mai lase pe Fazıl cu el, fiindcă acum trebuia să se ascundă mereu în depozit. Selva se gândise să-și facă mai întâi programare, prin intermediul secretarului armean, dar se răzgândi. Dacă secretarul ar fi refuzat-o, nu ar mai fi putut să meargă deloc. Odată ce luase hotărârea, căută în dulap ceva potrivit cu care să se îmbrace. Știa că o femeie bine îmbrăcată putea deschide multe uși, dar nu avea nimic care să o ajute în sensul acesta.

În final, hotărî să își ia din nou haina verde și eșarfa Hermes de mătase, precum și poșeta din piele de crocodil pe care Sabiha insistase să i-o dea și pe care o scoase de la fundul șifonierului. Îl înveli bine pe Fazıl, îl luă în brațe și plecă. Înainte să meargă în stația de autobuz, se întrebă dacă să îi spună lui Rafo unde se ducea, dar știa că el ar fi căutat să o facă să se răzgândească. I-ar fi zis că soarta unor copii necunoscuți

nu era treaba ei şi că, în vremurile astea, fiecare trebuie să îşi poarte singur de grijă. Nu era bine să ceară favoruri pentru alţii, când se putea ca, în final, să aibă ea însăşi nevoie de ele. Ar fi îndemnat-o să nu forţeze limita relaţiilor cu consulatul.

Staţia de autobuz, de obicei aglomerată, era aproape pustie acum. Oamenii din Marsilia se obişnuiseră să rămână acasă, dacă nu era absolut nevoie să iasă.

Îşi găsi un loc în faţă, îl aşeză pe Fazıl la geam şi se aşeză lângă el. De îndată de autobuzul porni, controlorul veni la ea.

– Un bilet până la Avenue de Prado, vă rog, spuse Selva.

– Două bilete.

– Nu, doar unul.

– Ocupaţi două locuri, doamnă.

– Dar autobuzul e aproape gol, nu vedeţi?

– Nu contează, ocupaţi două locuri.

Selva îl luă pe Fazıl la ea în poală.

– Poftim, acum ocup doar unul.

– Dar aţi mers deja până acum ocupând două locuri.

– E o glumă?

– Vi se pare că glumesc? Voi, escrocii, sunteţi toţi la fel.

– Ce vreţi să spuneţi?

– S-o lăsăm baltă, plătiţi-mi un bilet şi gata.

– Vă purtaţi aşa fiindcă am urcat în autobuz dintr-o zonă unde stau mulţi evrei. Vă anunţ că, în primul rând, nu sunt nici evreică, nici franţuzoaică, lucru evident din accentul meu. În al doilea rând, sunt de origine germană şi nu doar atât, dar am şi prieteni, cum se spune, în cercurile înalte. Am prieteni apropiaţi în Gestapo. Credeţi-mă, o să plătiţi pentru asta. Cum vă numiţi?

– Nu sunt obligat să vă spun numele meu.

– Nu contează, am reţinut numărul de pe uniforma dumneavoastră şi voi nota şi numărul autobuzului, după ce cobor.

Controlorul se îndepărtă, dar Selva continuă.

– Așteptați, n-am plătit biletul.

– Nu mai plătiți nimic și suntem chit.

– Dacă nu încasați banii, va trebui să depun plângere contra dumneavoastră, la administrație.

Controlorul o privi disprețuitor și îi dădu un bilet, pe care Selva îl puse în buzunar. Când ajunse la destinație, trecu pe lângă controlor și spuse:

– Cred că meritați tot ce vi se întâmplă cu ocupația asta. Domnul vă pedepsește pentru că sunteți așa aroganți!

Când coborî din autobuz, Selva simți că îi tremurau picioarele. Se așeză pe banca din stație ca să se liniștească. Bine că Fazıl nu știa încă să vorbească, așa că nu putea să-i spună tatălui său ce se întâmplase.

Când ajunse la consulat, Selva obosise deja, după ce îl dusese atât pe Fazıl în brațe. În fața clădirii de lemn era, ca de obicei, o mulțime de oameni. Hotărî să o ocolească și merse direct la poartă, unde sună la sonerie. Același cavas al consulatului veni și, recunoscând-o pe Selva, îi zâmbi fiului ei.

– Aș vrea să vorbesc cu domnul Kender, spuse ea.

– Presupun că aveți programare.

– Aș fi venit dacă nu aveam?

– Mergeți, vă rog, sus, la secretarul său!

– Mulțumesc, știu drumul, spuse Selva, lăsându-l jos pe Fazıl.

Mama și fiul urcară scările de mână. Secretara fu uimită să o vadă pe Selva.

– Ce s-a întâmplat, doamnă? Sper că nu e nimic în neregulă cu actele dumneavoastră.

– Nu, totul e în ordine. Am venit la domnul Kender cu o problemă personală. M-ar putea primi câteva minute?

Secretara deschise agenda din fața ei și verifică.

– Aș putea să vă las zece minute, între două întâlniri, dar mă tem că trebuie să terminați repede.

– Foarte repede, promit.

– Băieţelul e fiul dumneavoastră, nu? Ce copil drăguţ!

– Da, este.

- Cum te cheamă, tinere?

- Fafa... Fafa... gânguri Fazil.

- Fazil. I-am pus numele după tatăl meu.

Ţinându-l pe Fazil în braţe, Selva se aşeză pe scaunul de lângă biroul secretarei, la fel ca la vizita anterioară. Nu ştia cât timp trecuse, fiindcă se gândea în continuare cum să înceapă discuţia. Brusc, îl văzu pe Nazım Kender, aşa înalt cum era, stând în faţa ei. Se ridică imediat. Consulul o privi nedumerit.

– Selva Hanım, ca să vezi! Nu ştiam că aveţi programare.

– La drept vorbind, nu aveam. Speram să mă puteţi primi, dacă aveţi puţin timp liber.

– Văd că aţi venit cu băieţelul dumneavoastră. S-a întâmplat ceva?

– Da.

Nazım Kender îşi întrebă secretara la ce oră avea următoarea întâlnire şi apoi se întoarse către Selva.

– Din fericire, consulul italian întârzie întotdeauna. Dar sper că înţelegeţi, când vine următorul oaspete...

– Voi pleca imediat, îl întrerupse Selva. Apoi, întorcându-se către fiul ei, spuse:

– Aşteapt-o aici pe mami, scumpule! Ignoră protestele lui Fazıl şi îl urmă pe Nazım-bei, care îi ţinea deschisă uşa biroului său. Consulul merse apoi la birou şi se aşeză, dar Selva rămase în picioare.

– Ştiu că avem foarte puţin timp, aşa că trec direct la subiect. Vreau să îi ajutaţi pe copiii unei vecine de-ale mele. Au treisprezece şi cincisprezece ani. Nu sunt turci, părinţii lor sunt din Liban. Dar cred că au dreptul la fel de mult ca şi fiul meu să trăiască. Aţi putea să le daţi şi lor acte?

– Selva Hanım! Vă daţi seama că îmi cereţi să fac ceva ilegal?

– Îmi dau. Dar nu vă cer să faceţi ceva inuman. Şi oricum, ce a mai rămas legal în lumea asta? Până şi dreptul nostru la viaţă e la voia Gestapoului.

Selva căută în geantă, scoase fotografia de la Camilla Afnaim și i-o lăsă pe birou.

– Ei sunt copiii pe care vă rog să îi salvați. Am venit azi aici, riscând să mă dați afară, fiindcă eu cred categoric că au dreptul să trăiască. Vă mulțumesc că nu ați refuzat să mă primiți.

Se auzi un ciocănit la ușă și secretara băgă capul și spuse:

– A venit oaspetele dumneavoastră, domnule consul.

Selva puse pe birou, lângă fotografie, două certificate pe care scrisese numele Sami Naim și Peri Naim.

– O să o sun pe secretara dumneavoastră luni și o să vin să iau certificatele, dacă nu ne puteți ajuta. Promit că nu o să vă mai deranjez, domnule Kender.

– Vă dați seama că, dacă în timpul călătoriei, cineva află că acești copii nu sunt turci, nu vor suferi doar ei consecințele? O să am eu însumi probleme serioase.

– N-o să afle nimeni, sunt sigură. O să încep chiar astăzi să îi învăț turcă eu însămi. O să știe suficient ca să poată vorbi între ei, vă garantez.

– Nu pot să vă promit nimic.

Selva părăsi încăperea. Fazıl stătea pe jos, jucându-se cu bucățile de hârtie pe care le scosese din coș. Se lăsă lângă el, puse hârtiile înapoi în coș și îi mulțumi secretarei. Apoi, ea și fiul ei coborâră demn scările, mână în mână.

Când ieșiră de la consulat, Selva abia dacă reuși să se uite la bieții oameni care așteptau la nesfârșit, plini de speranță, afară.

– Doamne, își spuse ea, unde pe pământ aș putea merge ca să îmi cruț fiul de asemenea suferințe? Mai există, oare, vreun colț pe lumea asta unde oamenii trăiesc fără să-i chinuiască pe alții?

PARIS

Tarık se simți destul de mulțumit de sine, în timp ce-și lega noua cravată. Nici măcar nu își dădu seama că fluiera, până când nu se surprinse în oglindă cu buzele țuguiate, fredonând „Lili Marlene". I se făcu jenă și se opri. Se întrebă de ce era așa de fericit.

Femeia era unguroaică. Blondă, cu ochii verzi, exact genul lui. Nu știa franțuzește prea bine și vorbea cu accent, ceea ce îi convenea lui Tarık, fiindcă, deși franceza lui se îmbunătățise, era încă departe de a o vorbi perfect și îi plăcea să fie el vioara întâi. Însă cel mai mult îl neliniștea perspectiva că nu va găsi despre ce să discute cu Margot, cât vor fi împreună.

Până atunci, singura femeie din afara familiei lui cu care discutase între patru ochi fusese Sabiha. Cu ea nu avusese nicio problemă să converseze, și pentru că aproape întotdeauna vorbea ea, iar el doar asculta și răspundea din când în când. După ce o invitase pe Margot să ia cina în oraș, se tot întrebase dacă nu cumva de asta era obsedat de Sabiha. Fiindcă nu se simțise niciodată stânjenit să rămână singuri sau să discute cu ea.

Muhlis i-l prezentase lui Margot. Ea era prietenă cu iubita lui, lucrau împreună la o fabrică de medicamente. Ieșiseră toți patru de câteva ori la film și la teatru și o dată luaseră cina împreună.

Cu o săptămână în urmă, Muhlis îl întrebase dacă îi plăcea Margot, iar el răspunsese că da.

– În cazul ăsta, de ce nu o inviți într-o seară la cină?

– Crezi că ar accepta?

– Dacă n-o întrebi, n-o să știi.

Așa că o întrebase, iar fata se învoise. Muhlis alesese restaurantul și le făcuse rezervare. Tarık nu fusese prea convins la început, dar treptat ajunsese să îi placă ideea.

– Ce poți să discuți toată seara cu un om pe care nici nu-l cunoști? îl întrebă el pe Muhlis.

– Cum adică, n-o cunoști? N-am ieșit cu toții, împreună, de mai multe ori?

– Asta era altceva, nu eram singuri.

– Povestește-i despre țara ta! Întreab-o despre familia ei! Spune-i că e frumoasă. N-o călca pe picioare, dacă dansezi cu ea, și sărut-o, când o conduci acasă.

– Ce?!

– Sărut-o, prietene, sărut-o! Femeilor le place să fie sărutate.

– Pe buze, vrei să spui?

– Presupun că nu strică să fii precaut. Încearcă să o săruți întâi pe obraz, pe urmă poți să mergi mai departe. Vreau să-mi povestești tot, când te întorci!

– Nici vorbă!

– Pe Allah, ce gentleman! Păcat că n-am o soră, să ți-o prezint. Nu mi-aș face nicio grijă dacă ar ieși cu unul ca tine.

Discuția lor fu întreruptă în clipa aceea de o secretară care intră să îi aducă lui Tarık un comunicat. Tarık i-l dădu la rândul său lui Muhlis, schimbând brusc subiectul.

- Lasă asta, înapoi la treabă! Uite un mesaj codat, de la ambasada noastră. Decodează-l, te rog!

Muhlis ieși din cameră și se întoarse după câteva minute, cu mesajul decodat.

– Tarık-bei, conține câteva instrucțiuni care o să te mulțumească. „Potrivit raportului din 15 decembrie 1942, evreii turci care au documente valabile nu pot fi ținuți în lagăre de concentrare. În eventualitatea unor asemenea situații, le vom oferi, firește, protecția noastră. Aceste instrucțiuni trebuie aduse la cunoștința poliției. Orice raport detaliat despre asemenea cazuri va fi trimis autorităților competente." Sunt instrucțiuni primite de la ambasadorul nostru.

Tarık respiră ușurat.

– Știam că așa ceva ar fi imposibil, dar tot mă temeam că ne vor spune să nu ne amestecăm, răspunse el. Acum pot sta liniștit.

– Atunci, ai ce sărbători în seara asta, comentă Muhlis, făcându-i cu ochiul.

Tarık se purtă ca și când n-ar fi observat. Nu era adeptul unei familiarități prea mari la birou.

Stăteau la una din mesele acoperite cu fețe albe, la braseria Lipp. Tarık comandă o sticlă de Chateauneuf-du-Pape, vin recomandat elogios de Muhlis.

– Prietena ta a zis că îți place vinul roșu, îi spuse el lui Margot. Sincer vorbind și eu îl prefer.

Nu știa că, la sfârșitul serii, avea să-i adreseze multe invective în gând lui Muhlis, fiindcă îi recomandase un vin atât de scump.

Tarık își făcuse griji degeaba, Margot era o fată vorbăreață. Amândurora le era dor de țările lor natale, așa că acestea fură principalul subiect de discuție. Încercară să facă paralele între unguri și turci. La un moment dat, Margot spuse:

– Turcia e singura țară din Europa care încearcă să-i ajute pe evrei. Faceți asta fiindcă țineți la oameni în general sau aveți vreo legătură anume cu ei?

– Noi am încercat să-i ajutăm încă din secolul al XV-lea, așa că se poate spune că e o tradiție. În 1492, când regele spaniol Ferdinand i-a alungat pe evrei din Spania și le-a luat tot ce aveau, sultanul otoman le-a oferit adăpost în țara lui, permițându-le să-și practice în voie religia, să-și vorbească limba și să facă negoț. Le-a alocat zone întregi din oraș.

– Serios? De ce?

– Probabil era un sultan care se gândea la viitor. După aceste întâmplări, evreii au fost cei mai credincioși supuși otomani. Nu au încercat să-și înjunghie gazdele pe la spate, precum celelalte minorități.

– Nu știam că legătura voastră cu evreii e atât de veche.

– Foarte veche. De fapt, acum câțiva ani cercetam ceva și am găsit un firman, un vechi edict imperial, dat de Mahomed el Fatih, cuceritorul Constantinopolului. Prin acel edict, imediat după cucerire, în 1453, el invita toți evreii care trăiau în țara lui să se stabilească în orașul care este acum Istanbul.

– Oare de ce? Fiindcă evreii sunt deștepți și buni negustori?

– Se poate, Margot. Nu țin minte cine a spus că evreii sunt precum semințele risipite de vânt. Cultivă pământul pe care ajung. Se poate ca Mahomed Cuceritorul să fi gândit la fel. Și mai e un lucru pe care creștinii europeni par să nu-l înțeleagă. Pe noi nu ne-a deranjat niciodată să trăim la un loc cu alte religii și neamuri. Nu ne-a incomodat. Nu am fost ca germanii, care se pretind arieni puri. Secole întregi, Anatolia a fost un mozaic de neamuri și credințe. Urfa, de exemplu, care pe vremuri se numea Edessa, era un oraș unde au prosperat și creștinismul, și islamismul.

– De ce spui „au prosperat", la trecut?

– De la proclamarea republicii, am devenit cu toții mai naționaliști. Și mozaicul acela s-a destrămat. Au rămas mai ales turcii musulmani. Și noi am fost nevoiți să punem pe primul loc originea și religia.

– Patriotismul nu e ceva rău.

- Sigur că nu. Dar când se aprinde, sfârșești având problemele pe care le avem noi azi. Slavă Domnului că ne-am păstrat toleranța față de alte religii și după ce am devenit naționaliști!

– Știți, monsieur Tarık, eu am mai avut contacte cu Turcia.

– Serios? Cum anume?

– Fabrica la care am lucrat în țara mea exporta medicamente în Turcia. Mai ales sulfamidă.

Chiar dacă lui Tarık subiectul nu îi era familiar, își aminti vag că, atunci când englezii încetaseră multe exporturi, inclusiv pe cel de medicamente, Turcia se aprovizionase din Ungaria, mai ales cu atebrină, medicament folosit contra malariei.

– Vedeți, spuse el, e clar că țările noastre ne-au luat-o înainte în privința cooperării.

Toate neliniștile lui Tarık în privința întâlnirii se spulberaseră. Când chelnerul le aduse felurile principale, Margot nu se putu abține să nu privească farfuria lui Tarık cu superioritate. Friptura ei era aproape crudă, în timp ce a lui era prăjită bine.

– Nu vă place friptura în sânge? întrebă Margot.

– Nu sunt leu, răspunse Tarık, declanșând o discuție despre obiceiurile culinare din țările lor. Tarık recunoscu că îi era foarte greu să se obișnuiască să mănânce melci. Legumele făcute cu usturoi erau mâncarea lui preferată în Franța, dar tânjea după dolmasul de acasă, făcut în ulei de măsline.

Margot se plânse că nu găsise încă la Paris un local care să facă gulaș adevărat, mâncarea ei ungurească preferată. Către finalul cinei, Margot se aplecă peste masă.

– Și ce metode folosiți ca să îi salvați pe evrei? Ați reușit să-i scoateți pe unii dintre ei din Franța?

Terminaseră vinul de ceva vreme. Tarık nu comandase o altă sticlă, fiindcă se temea că nu va avea bani să plătească. Când Margot îi puse întrebarea, Tarık se înnegură brusc. Mai bine că nu comandase o a doua sticlă. Cine era femeia asta care stătea la masă cu el? Vreo spioană, poate, care încerca să-i smulgă informații?

– Ce tot spuneți?! exclamă Tarık cu duritate. Ce v-a făcut să întrebați asta? Nu le dăm pașapoarte decât celor care pot dovedi că sunt cetățeni turci, atât! Că rămân apoi aici, pleacă sau cer vize pentru alte țări nu ne mai privește!

– Dar cum au ajuns unii dintre ei să nu aibă pașapoarte?

De-ajuns, se gândi Tarık. Mă chestionează despre același subiect, de când am venit. Ori e de la poliție, ori e spioană! Apoi rosti cu voce tare:

– Există evrei turci care s-au stabilit în Franța. Se pare că nu s-au îngrijit să își reînnoiască pașaportul turcesc. Așa că, după ce depun cererea, noi le prelungim valabilitatea, atât!

– Și de ce credeți că n-au făcut asta până acum?

– Poate nu au vrut să călătorească în străinătate. Nu ar fi posibil? Familia mea, de exemplu, nu a călătorit niciodată, deci nu a avut nevoie de pașapoarte.

– Și cât durează să obții un pașaport?

Dispoziția lui Tarık se schimbase complet. Îi făcu semn chelnerului să aducă nota, fără ca măcar să își întrebe invitata dacă nu voia și cafea.

– Fiecare caz e diferit. Trebuie să facem cercetări în țară, deci depinde cât durează până primim răspuns.

Achită nota și plecară de la restaurant cu un taxi. Tarık îi dădu șoferului adresa lui Margot. Pe drum, nu vorbiră aproape deloc, iar Tarık se posomorâse. Când taxiul ajunse la destinație, coborî din mașină și o conduse pe Margot până la ușă.

– Nu vreți să intrați, să beți o cafea? întrebă ea.

– Mulțumesc, dar e târziu. Rămâne pe altă dată, spuse Tarık și dădu mâna cu fata, înainte să se întoarcă la taxi. După ce ea intră în casă, îi plăti taximetristului și merse restul drumului pe jos, în aerul răcoros al nopții. Încercă să își aducă aminte despre tot ce discutaseră în seara aceea.

– Nătărăul de Muhlis! El mi-a adus-o pe cap!

Tarık se trezi destul de târziu. Când intră în bucătărie, Muhlis lua deja micul-dejun.

- Pe cine vedem? Cum se simte Excelenţa sa în dimineaţa asta? Pare că ai stat până târziu aseară, nu te-am văzut niciodată trezindu-te la ora asta. Cred că mi-ai urmat sfatul!

– Care sfat?

– Să săruți fata înainte să-i spui „la revedere".

– Dacă aș fi în dispoziție bătăușă, ți-aș trage un pumn în nas.

– Ce irascibil suntem! Ai început deja s-o ocrotești pe micuța unguroaică?

– Ce vrei să spui?

– Te-am întrebat doar dacă ai sărutat-o și te-ai și simțit jignit!

– Spune-mi ceva: cât de bine o cunoști pe fata asta pe care mi-ai adus-o pe cap?

– Nu m-am „coucher avec", jur! Nici măcar n-am sărutat-o, Tarık.

– Lasă glumele!

– La drept vorbind, n-o prea cunosc. E prietenă cu Jeanne. Într-o zi, când ne-am întâlnit la o cafenea în Montparnasse, a venit și ea și te-am sunat să ni te alături. Nu ții minte? Deci o cunosc exact de când o cunoști și tu. Acum îmi spui ce s-a întâmplat?

– Nu mi-a plăcut ce mă tot întreba.

– Despre ce?

– De exemplu, dacă scoatem ilegal evrei din Franța. Și despre cum eliberăm pașapoartele și cum stabilim cine poate să le primească. Mi-a pus o mulțime de întrebări. Nu m-am simțit deloc în largul meu. Nu mi-a plăcut.

– Atunci, trebuia să nu-i răspunzi.

– Nu asta era ideea! Mă întreb dacă nu e spioană.

– Ce?!

– Sau agentă de poliție.

– De unde ți-a venit ideea asta?!

– Gândește-te, am salvat atâția oameni din mâinile poliției! Ar fi așa de mirare să ne urmărească?

– Dar nu suntem singurii implicați, nu? Și Hikmet face asta, și Selahattin, în Rodos, și Nazım, la Marsilia...

– Și ce? Probabil că îi urmăresc și pe ei.

– Cu alte cuvinte, aseară ai luat cina cu Mata Hari, asta vrei să spui?

– Nu sunt sigur. Dar dacă e așa, tu ești responsabil că m-ai implicat!

– Haide...

– Ș i n u e tot! Știi cât a costat vinul pe care mi l-ai recomandat așa insistent? Să nu te aștepți să mai cumpăr nici măcar o bere în casa asta, până la sfârșitul lunii!

– Toate lucrurile bune pe lumea asta costă.

– Pentru cine își permite!

– Uite cine vorbește! De luna asta ai fost avansat viceconsul! Nu e de ajuns? Cât despre fată, lasă totul în seama mea, o să încerc să aflu câte ceva de la Jeanne, când ne întâlnim.

– Nici nu se discută! Să nu spui nimic! Ai înrăutăți și mai mult lucrurile. Dacă bănuielile mele sunt adevărate, asta e, ce a fost a fost. Iar dacă mă înșel, o să ne facem de râs.

Tarık luă ceașca de cafea din mâna lui Muhlis și îl privi drept în ochi.

– Lucrurile sunt serioase, Muhlis. Îți vorbesc ca superior al tău. Ai înțeles? Niciun cuvânt!

– Da, *mein Kommandant,* răspunse Muhlis. Dar, spune sincer, ai sărutat-o sau nu?

MARSILIA

Samuel și Perla încercau să citească din caiete, cu voce tare.

A venit iarna. Astasi e foarte rese. Noi am rasit.

– Nu, copii, nu e corect. Ascultați cu atenție! „Astăzi e foarte rece." „Astăzi", nu „astasi". „E foarte rece". „Rece", nu „rese". Haideți, încă o dată!

Băiatul cu ochii ca alunele se străduia din răsputeri.

– Noi am răsit.

– Nu „rasit", „răcit". Spune „c" și apoi „i", ca în „ceai".

– Ce... Cit... Răcit!

– Bravo! Vezi? Dacă încerci, poți. Trebuie să știți doar vreo cincizeci de propoziții și promit că o să vă învăț. Acum e rândul tău, Perla. Nu Perla, cum am spus?

– Peri.

– Bravo, foarte bine! Și pe tine cum te cheamă, Samuel?

– Sami.

Selva se uită la însemnările din caietul ei, continând să-i învețe pe copii.

– Vreau să notați următoarele cuvinte turcești, precum și ce înseamnă. Trebuie să le știți pe dinafară. „Ekmek" – „pâine"; „peynir" – „brânză"; „çay" – „ceai"; „kahve" – „cafea"; „gece" – „noapte"; „abla" – „soră mai mare"; „abi" – „frate mai mare"; „tuvalet" – „toaletă"; „mutfak" – „bucătărie"; „oda" – „cameră". Gata, de ajuns.

Stăteau cu toții în jurul mesei, acasă la Selva. Trecuseră cincisprezece zile de când lăsase certificatele de naștere ale copiilor la Nazım Kender. Începuse să le dea lecții chiar de a doua zi după ce fusese la consulat. Nu telefonase încă să întrebe de pașapoarte, dar era hotărâtă ca Sami și Peri să îi mulțumească domnului Kender în turcă pentru ele, dacă le primeau.

– Te-ar fi sunat, dacă hotărau să le dea acte, comentase Rafo.

– Și m-ar fi sunat să merg după certificate, dacă hotărau să nu le dea.

– Of, Selva... Nu înțeleg, iubito, de ce te amesteci în treburile altora. Și noi suntem imigranți, s-ar putea să avem nevoie de ajutor.

– Noi avem pașapoarte, Rafo.

– Dar nu putem pleca.

– Fiindcă trebuie să trecem prin iad, ca să plecăm!

– Haide, scumpo, recunoaște! Am plecat din Istanbul în oprobriul tuturor, nu ne putem întoarce cu coada între picioare, așa că ne găsim tot felul de scuze ca să nu plecăm, spusese Rafo râzând. Nu aș fi vrut să ne întoarcem, dar, la cum stau lucrurile, va trebui să ne călcăm pe mândrie, de dragul fiului nostru. Asta, firește, dacă povestea cu trenul se adeverește.

– Trebuie să-ți spun ceva, Rafo.

– Pe cine ai mai încercat să salvezi?

– Pe nimeni! Dau lecții de turcă. Ca să nu aibă probleme pe drum. Asta, dacă pleacă.

– Dacă începi din nou să predai, mai bine te-ai limita la engleză.

– Nu înțelegi. Le-am propus să le dau lecții gratis.

– Nu știu ce să spun, Selva. Ești incredibilă! Ce rost are să-i înveți turcă?

– În caz că o să poată lua trenul și...

- Selva! Nu-mi spune că le-ai vorbit despre tren!

– Nu pot să cred că tu vorbești așa, Rafo! Cât te-ai schimbat de când am venit aici! Tu poți să te salvezi, dar cu ceilalți cum rămâne? Să stea aici și să moară?

– Ascultă, Selva, tu vorbești așa numai fiindcă nu ai fost nevoită niciodată să privești moartea în ochi. Când e în joc viața ta, trebuie să te gândești în primul rând la tine, altfel nu supraviețuiești!

– Iartă-mă, poate că îmi scapă ceva. Amintește-mi, de câte ori ai privit tu moartea în față?

– N-am privit-o, dar am frica de moarte în sânge. Moartea îmi bântuie neamul de mii de ani.

– Întocmai! De-asta mă străduiesc să-i salvez pe cei ca tine!

– Nu ar trebui să te simți tu responsabilă, iubito. Nu țara ta le vrea viețile și averile.

– Nu fac asta fiindcă mă simt vinovată! O fac fiindcă sunt om. Te rog, nu încerca să mă oprești!

Copiii cărora Selva le spunea acum Sami și Peri își terminaseră lecția, așa că se pregăti să primească următorul grup. Erau unsprezece bărbați și femei, pe care Camilla îi adusese la ea. Toți, nepoții unor evrei turci, care nu aveau nicio legătură cu Turcia. Încă de când Tarık o sunase de la Paris să-i spună că peste câteva luni s-ar putea să plece un tren către Edirne, Selva își asumase misiunea de a-i învăța pe cei care aveau pașapoarte turcești și ar fi putut, așadar, să plece cu trenul respectiv, suficientă turcă, încât să nu se dea de gol. Deși o rugaseră ei înșiși să îi învețe, Selva se jena să le predea alfabetul turc unor adulți și să-i pună să repete propoziții de școală primară.

– Cumpără-mi o carte, tată! Aruncă-mi mingea! „Tut“ – „Prinde!“ „Koş“ – „Fugi!“ „Git“ – „Pleacă!“ „Gel“ – „Vino!“ „Söyle“ – „Spune!“ „Al“ – „Ia!“ „Ver“ – „Dă!“ „Kaça?“ – „Cât?“ „Nerede?“ – „Unde?“ „Nasıl?“ – „Cum?“

Camilla nu stătealângă ceilalți, ci rămânea liniștită în colț, în timp ce Selva preda. Își folosise toată energia ca să își salveze copiii, așa că nu mai îndrăznea să ceară ceva pentru ea însăși.

– Dacă ar reuși să ajungă la Istanbul... Pe urmă ar putea merge în Palestina. Dacă reușim să ne salvăm copiii, soțul meu și cu mine n-o să mai luptăm. O să ne acceptăm soarta. Am văzut și am făcut destule în viață, cu bune și cu rele. Trebuie să ne mulțumim cu asta.

– Nu îndrăznesc să sun la consulat, Camilla, îi spusese Selva. Știu ce frustrant trebuie să fie pentru tine, dar ai răbdare. Cred că m-ar fi căutat până acum dacă nu ar fi vrut să le dea pașapoarte.

– Fă așa cum crezi că e bine, răspunsese Camilla. Se apropiaseră mult după acea primă întâlnire, când văzuseră ce făceau cei de la Gestapo. După ce ofițerii plecaseră, cele două femei se îmbrățișaseră cu ochii în lacrimi. Selva sunase la farmacie.

– Au plecat, Benoit. Rafo poate să iasă din depozit.

Chiar dacă nu lua parte la lecții, Camilla își dădu seama că învățase câteva cuvinte. De exemplu, că „çay" însemna „ceai". Fiindcă, de câte ori veneau elevii, Selva îi întreba în turcă dacă voiau ceai. Învățase și diferența dintre literele „ç" și „ş". De fapt, astăzi mersese chiar mai departe, uimindu-i pe toți când spusese „Un ceai, te rog!" în turcă. Întreaga clasă o aplaudase.

Selva termină lecția puțin mai devreme, fiindcă micul Fazıl avea o febră ușoară și trebuia să aibă grijă de el. Elevii plecară, câte doi-trei, la intervale de zece minute, ca să nu atragă atenția. Camilla plecă ultima, pupând-o pe Selva pe obraz.

– Mai ai răbdare încă puțin! îi spuse Selva.

După ce închise ușa, merse în dormitor și văzu că Fazıl aproape adormise. Merse la fereastră, să-i facă, la fel ca întotdeauna, cu mâna Camillei. În timp ce aștepta ca ea să iasă din clădire, observă brusc o furgonetă oprind în fața farmaciei. Din ea ieșiră câțiva bărbați cu banderole SS. Alergă la telefon și formă numărul farmaciei. Când Benoit îi auzi vocea, spuse:

– Ați greșit numărul, și trânti receptorul.

Selva se repezi înapoi la fereastră și îi văzu pe soldați târându-l pe Rafo. Deschise fereastra și începu să țipe, cât de tare putea:

– Domnilor! Soldați! Dați-i drumul, el e turc! Dați-i drumul, am spus! Are actele aici, uitați-vă! Rafo!

Vântul îi acoperea vocea. Alergă în dormitor și luă actele lor, din sertarul de la noptieră. Când ajunse la etajul trei, se întâlni cu Camilla, care urca în grabă, cu răsuflarea tăiată. O apucă de mână.

– Nu te duce, Selva! Gândește-te la copilul tău! o imploră.

Selva o împinse și se repezi pe scări, sărind câte două-trei trepte deodată. Când ajunse la ieșire, privi în urmă și o văzu pe Camilla, ținându-se după ea.

– Întoarce-te, te rog, la Fazıl! Pentru numele Domnului, nu-l lăsa singur!

Dintr-o singură mișcare, Selva descuie ușa și o deschise. Camilla o încuiase din interior cu câteva clipe mai devreme. Se repezi și traversă strada, fără să se uite dacă venea ceva. Două mașini frânară brusc, iar șoferii îi strigară câteva înjurături.

Furgoneta se pregătea să plece, când Selva ajunse lângă farmacie. Tânăra alergă și ciocăni în parbrizul șoferului. Acesta nici măcar nu se obosi să o privească. Văzând că nu reușește nimic, Selva izbi cu pumnii în ușa închisă a furgonetei, țipând cât o țineau puterile:

– Rafoooo! Mă auzi? Coboară și spune-le că ești turc! Rafooo!

Furgoneta porni brusc și Selva căzu. Cineva vru să o ajute să se ridice.

– Mulțumesc, mă descurc, spuse ea în franceză, în timp ce se ridica. Era murdară de noroi din cap până în picioare. Benoit o îmbrățișă strâns. Era alb ca varul.

– Vino în farmacie, Selva! Uite cum arăți, nu sta așa în frig!

Îndată ce intrară, Benoit puse pe ușă semnul cu „Închis".

– Uite, te-ai julit la picior când ai căzut. Stai să-ți curăț rana și să-ți dau cu iod!

– Nu, Benoit, du-mă imediat la consul!

– Ești plină de noroi, Selva! Spală-te măcar pe mâini!

– Nu e timp de pierdut!

– Ce rost are să mergi așa, în grabă? N-o să trimită pe nimeni nicăieri, până mâine.

– Trebuie să aflăm unde l-au dus, Benoit! Haide, grăbește-te! Unde ți-e mașina?

– În spate, răspunse el confuz.

– Mergi odată și adu-o!

Benoit stinse lumina și ieșiră amândoi.

– Mai repede, Benoit! îl imploră Selva.

– Așteaptă o clipă, să închid.

În timp ce Benoit merse pe aleea din spate, să aducă mașina, Selva se sprijini de vitrina farmaciei, acoperindu-și fața cu mâinile, în timp ce plângea. Când auzi mașina apropiindu-se, își șterse lacrimile cu dosul palmei și privi în sus, la fereastra apartamentului ei. Silueta Camillei se vedea în spatele perdelei, ca o apariție tristă.

În fața consulatului nu era nimeni, când Selva coborî din mașină și alergă către poartă. Sună la sonerie cu o mână, iar cu cealaltă bătu, în același timp. Brusc, auzi pe cineva târșâindu-și picioarele. Cavasul se uitase să vadă cine era și o reunoscuse pe Selva. Deschise și întrebă:

– Ce s-a întâmplat?

– Trebuie să vorbesc cu domnul consul Kender.

– Consulatul e închis acum.

– Dar trebuie să-l văd neapărat!

– A plecat de vreo jumătate de oră.

– Atunci, trebuie să vorbesc cu altcineva. Viceconsulul...

– Nu e nimeni aici, au plecat toți acasă.

– Atunci, dați-mi adresa locuinței domnului Kender.

– Îmi pare rău, nu se poate.

– Pentru numele Domnului, vă implor! Trebuie neapărat să-l văd!

– Vă rog, nu-mi faceți probleme! Nu am voie să dau adresa domniei sale. Oricum, ce e? Ce s-a întâmplat?

– L-au ridicat pe soțul meu! răspunse Selva, cu atâta disperare în voce, încât, deși o văzuse doar de trei ori până atunci, cavasului i se făcu milă.

– Cine l-a ridicat? Și unde l-au dus?

– Gestapoul!

– Gestapoul?! Trebuie să fie o greșeală.

– Vă rog, pe tot ce vă e mai drag pe lume, ajutați-mă să-l găsesc pe domnul Kender!

– Nu vorbiți așa! spuse cavasul.

– Vă implor!

– Ei bine... Din câte știu, domnul Kender avea o întâlnire cu cineva la cafeneaua de la Grand Hotel de Louvre. Ar trebui să fie acolo, dacă nu și-a schimbat planurile.

Selva îi apucă mâna și încercă să o sărute.

– Nu, vă rog... spuse omul, retrăgându-și degetele.

Femeia se repezi înapoi în mașină și îi spuse lui Benoit:

– Pornește! Mergem la Grand Hotel de Louvre et de La Paix! Grăbește-te, te rog!

În cafeneaua din holul hotelului Grand Hotel de Louvre, Nazım Kender lua ceaiul cu atașatul comercial de la ambasada Italiei și cu soția acestuia. Cum stătea cu spatele la ușă, nu o văzu pe femeia care se repezise înăuntru cu iuțeala vântului, îndreptându-se direct către el. În clipa când observă privirile aproape speriate ale invitaților lui, era deja față în față cu Selva. Afară se făcuse frig și ploua, dar ea nu purta pardesiu. Fusta pepită și puloverul pe gât șiroiau. Selva căzu în genunchi în fața lui Nazım Kender și îi apucă mâna strâns.

– L-au ridicat pe soțul meu, spuse ea cu voce răgușită. Cei de la Gestapo l-au scos cu forța din farmacie. L-au urcat într-o furgonetă și l-au luat! Vă rog, găsiți-l! Salvați-l pe Rafael, vă implor! Am adus toate actele, am tot aici. Pașaportul lui, certificatul de naștere, permisul de rezidență...

Consulul se ridică.

– Vă rog, Selva Hanım, ridicați-vă!

Selva rămase în genunchi și îi cuprinse picioarele cu brațele.

– Vă rog, salvați-mi soțul înainte să-l ducă de-aici!

– Ce se întâmplă? întrebă atașatul italian. Soția lui părea dezgustată de imaginea acestei femei șleampete care se agăța de genunchii consulului.

– Vă rog, Selva Hanım, ridicați-vă!

Selva încercă să se ridice, dar nu reuși. Puterile o părăsiseră. Își simți genunchii moi și se prăbuși. Chiar atunci, Benoit, care parcase mașina, intră pe ușă și o văzu căzută la pământ.

– Ce i-ați făcut?! îl întrebă pe consul.

– A leșinat, răspunse Nazım Kender.

Oamenii de la celelalte mese începuseră să se adune în jurul lor.

– Mă ocup eu de ea. Vă rog, mergeți și vedeți ce puteți face! îl imploră Benoit. Firește, în caz că puteți face ceva.

– Dumneavoastră cine sunteți?

– Asocia... prietenul lui Rafael Alfandari. Lucrează la mine la farmacie.

– Când s-au întâmplat toate astea?

– Nu demult. Am mers imediat la consulat și de acolo am venit direct aici.

– Știți unde l-au dus?

– Nu sunt sigur, dar mi s-a părut că vorbeau între ei ceva despre gară.

– Poftim?! Adică îl duc din Marsilia?

– Cred că sunt și alții cu el. Unul dintre soldați i-a spus lui Rafo să nu se zbată și l-a amenințat că o să-i pară rău dacă se întârzie din cauza lui.

Nazım Kender se aplecă și ridică actele pe care Selva le scăpase pe jos.

– O las pe Selva Hanım în grija dumneavoastră, domnule, spuse consulul și, după ce le ceru scuze italienilor, se repezi afară.

– Vă rog, faceți loc! le spuse Benoit celor din jurul lor. Doamna a leșinat, o să-și revină îndată.

– Scandalos! Ce se întâmplă? vru să știe italianca.

– Luați, vă rog, persoana aceasta de aici! ordonă un chelner în uniformă neagră.

O doamnă în vârstă sugeră să fie chemat un doctor.

– Sper că nu e însărcinată, murmură ea.

Sub ochii privitorilor nedumeriți, Benoit o scoase pe Selva în stradă. Aerul rece o făcu să-și revină.

– Ce s-a întâmplat? întrebă ea.

– Ai leșinat. Te duc acasă.

– Dar consulul? Și Rafo?

– Nu-ți face griji! Consulul a luat actele și a plecat imediat. Sunt sigur că va face tot ce trebuie. Tu nu mai ai cum să-l ajuți. Trebuie să mergi acasă și să aștepți.

Selva îl rugă pe Benoit să o lase jos din brațe. Îi tremurau genunchii, își simțea capul vâjâind și se sprijinea de brațul prietenului ei.

– Cred că-mi vine rău, Benoit.

– Încearcă să reziști, te rog, până ajungi acasă!

Selva merse către mașină clătinându-se și ținându-se de brațul lui Benoit.

VAGONUL FRICII

Când Nazım Kender coborî din taxi în fața consulatului, văzu cu uimire o mulțime de oameni înghiontindu-se în fața porții. Era ciudat, programul de lucru se terminase, în mod normal nu ar fi fost nimeni acolo. Se grăbi către poartă.

Halim, cavasul consulatului, dădea din mâini, încercând să le explice ceva oamenilor care țipau. Când îl văzu pe consul, se grăbi către el și spuse:

– Se pare că i-au urcat în tren și i-au dus din oraș.

Cincisprezece-douăzeci de oameni se repeziră către Nazım Kender, agățându-se de brațele și picioarele lui.

– Încetați! Ce s-a întâmplat? întrebă consulul perplex. Fiindcă femeile plângeau, nu reușea să-i audă pe cei care încercau să-i explice.

– Faceți loc! strigă cavasul. Domnul consul pierde timp din cauza voastră.

Oamenii se opriră imediat.

– I-au ridicat! Le-am zis că sunt turci, dar n-au vrut să asculte! explică un bătrân cu ochii în lacrimi.

– Unde i-au dus? întrebă consulul.

– La gara Saint Charles.

– Dați-mi voie să trec, trebuie să iau din birou actele necesare, spuse Nazım Kender, alergând în clădire. Se întoarse după scurtă vreme, cu un dosar în mână.

– Are cineva de aici mașină? întrebă el.

– Am eu! răspunse un tânăr.

– Aduceți-o imediat!

– E acolo, lângă poartă, veniți!

Tânărul alergă înainte și deschise portiera Citroënului. Apoi urcă la volan, gata să pornească. Oamenii înconjuraseră mașina. Unii băteau în parbriz, alții încercau să deschidă portierele. Halim, cavasul, își făcu loc prin mulțime.

– Vin cu dumneavoastră.

– Atunci, urcă!

Halim reuși cumva să urce pe bancheta din spate.

– Nu avem timp de pierdut! Mergi direct la gara Saint Charles! spuse consulul.

Mica mașină porni ca săgeata, printre oamenii adunați.

Pe vagonul din care se auzeau țipete, plânsete și vaiete, se vedea o plăcuță cu următoarea inscripție: ACEST VAGON POATE ADĂPOSTI 20 DE VITE ȘI 500 KG DE NUTREȚ. Nazım Kender îi ignoră pe ofițerii germani care patrulau prin preajmă și merse direct către vagon. Cam optzeci de femei și bărbați erau înghesuiți înăuntru și se înghionteau încercând să ajungă la marginile de lemn, cu actele în mână, țipând după ajutor. În marea de zgomote, consulul încerca să-și dea seama ce spuneau. Apoi, auzi pe cineva care, în mod clar, îl recunoscuse, strigând în turcă.

– Cei mai mulți avem pașapoarte turcești, dar cei din Gestapo nu înțeleg!

Dându-și seama că nu era timp de pierdut, Nazım Kender merse direct către clădirea gării, urmat îndeaproape de cavas.

– Vreau să vorbesc cu superiorul dumitale, imediat! îi spuse el soldatului de la ușă. Un ofițer german veni și se opri exact în fața lui.

– Vă grăbiți? întrebă el.

– Da, foarte tare. Se pare că s-a făcut o greșeală. Câțiva cetățeni turci au fost arestați și se află în vagon, iar trenul e gata de plecare. Trebuie să îi dați jos imediat.

– Nu s-a făcut nicio greșeală.

– Am în acest dosar lista cu cetățenii mei. Putem să o strigăm.

– Nu vă deranjați.

– Vă garantez că o să plătiți din plin îmbarcarea cetățenilor turci în acest tren!

Ofițerul german smulse dosarul din mâna lui Nazım Kender și se uită peste lista pregătită de consul.

– Ăștia sunt turci?! Alhadef Jak, Alhadef Izi, Alfandari Rafael, Anato Josef, Franco Lili, Kalvo Luna, Menașe İsak, Soriano Moris... Dacă ăștia nu sunt evrei, atunci eu nu știu cine sunt! exclamă el, agitând dosarul în fața consulului. Nazım Kender i-l smulse din mână.

– Da, sunt turci! Majoritatea practică, probabil, credința evreiască, dar sigur sunt și creștini și musulmani printre ei! Iar potrivit țării mele sunt turci, indiferent de religia lor! Sunt cetățeni turci!

Ofițerul în uniformă era pe cale să răspundă, dar se răzgândi auzind fluierul locomotivei. Ridică din umeri, îi întoarse spatele consulului și intră în clădire. Trenul se pusese în mișcare.

Nazım Kender privi neajutorat în direcția ofițerului. O clipă, vru să meargă după el, dar trenul începea să prindă viteză. În clipa următoare, începu să alerge către vagoane, îl împinse pe soldatul care încercă să-l oprească și sări în tren. Halim fugea și el, chiar în spatele consulului, și rămăsese aproape fără răsuflare, când apucă mâna pe care Nazım Kender i-o întinsese. Puse un picior pe scară și se ridică spre vagon. O fracțiune de secundă, fu cât pe ce să cadă, dar cei dinăuntru îl traseră de umeri, către ei.

Soldatul pe care îl împinsese consulul alerga acum, dădea din mâini și striga, încercând să-i atragă atenția ofițerului care intrase în clădirea gării. Acesta se întoarse și privi frustrat către locomotiva în mișcare. Nu mai putea face nimic. Trenul prinsese viteză și mergea tot mai repede, scuturându-i din ce în ce mai tare pe oamenii înghesuiți în el.

Nazım Kender și cavasul Halim se uitau unul la celălalt nevenindu-le să-și creadă ochilor. În ce se amestecaseră? Ce avea să se întâmple?

Dar nu existau răspunsuri. Nazım Kender sărise în tren fără să se gândească. Curajul lui izvorâse, poate, dintr-un sentiment de revoltă și furie, sau poate din impetuozitatea tinereții. În timp ce trenul se îndepărta în viteză de gara Saint Charles, începu să conștientizeze gravitatea situației și să se teamă de urmări. Dar nu mai exista decât o soluție acum: să termine ceea ce începuse. Ca orice om de onoare, avea să lupte până la capăt. În fond, nu era consulul la Marsilia al marii Republici Turce? Toți oamenii sărmani din tren se așteptau ca el să îi salveze. Nu putea să arate că îi era frică. Nu putea să dea înapoi. Avea să rămână cu ei, până la capăt.

– Știți unde ne duc? întrebă Halim.

– De mult tot vrei să ajungi la Paris, nu? Ei bine, acolo mergem. Și închipuie-ți, mergi gratis! Cavasul vru să râdă, dar nu-i venea. Se afla într-un vagon de animale, înghesuit printre oameni care stăteau ca sardelele. Nu era nimic de râs. Bărbatul de alături, un om în vârstă, făcuse pe el de frică. Mirosul de urină se răspândise în vagon. Toți cei care țipaseră și urlaseră înainte ca vagonul să plece nu mai scoteau acum un sunet. În afară de țiuitul roților de tren, când atingeau șinele, și de vâjâitul vântului printre crăpăturile vagonului, nu se mai auzea nimic. Părea că toți amuțiseră.

– Așa trebuie să sune frica, își spuse consulul.

Strania tăcere fu întreruptă de vocea răgușită a unei femei, cu siguranță fumătoare înrăită. În ochii injectați i se citea groaza.

– Unde ne duc? întrebă ea.

– Cred că la Paris, doamnă, răspunse Nazım Kender, în timp ce femeia se străduia să-și facă puțin loc. În final, reuși să se ridice, apucând mâna unui tânăr, care se întinsese să o ajute.

– Sunt consulul turc. Cei dintre dumneavoastră care au cetățenie turcă ar putea ridica, vă rog, mâna?

Cam cincizeci de mâini se ridicară îndată.

– Înțeleg. Voi face tot ce pot ca să-i ajut pe cetățenii turci, dar mă tem că nu pot face nimic pentru ceilalți. Îmi pare sincer rău.

O fată țipă și leșină în clipa următoare. Se auziră și câteva plânsete înăbușite.

– Domnule consul, spuneți, vă rog, că și noi suntem turci! strigă un bărbat. O să ne luăm cetățenia turcă și o să vă fim sclavi până la moarte!

– Nu există sclavi în Turcia, domnule, ci doar cetățeni. Puteți, categoric, să depuneți cerere pentru cetățenie când veți fi eliberați. Dar mă tem că nu am autoritatea necesară să vă declar cetățeni turci pe loc.

– Nu ne condamnați la moarte, vă rugăm!

– Salvați-ne și pe noi!

– Să ne înțelegem: nu spun că voi putea să îi salvez nici măcar pe cetățenii turci. Spun doar că voi face tot ce pot. De-asta sunt aici, cu dumneavoastră, în vagon. Câți aveți actele asupra dumneavoastră?

Halim numără mâinile ridicate. Cei mai mulți nu le aveau, fuseseră arestați pe neașteptate.

– E mai ușor în cazul celor care au vreun act asupra lor. Dar ceilalți...

Dintr-odată, cineva țipă în spatele vagonului:

– Moare! Doamne, soțul meu moare!

– E vreun doctor aici? Vă rog, e vreun doctor?

Un tânăr încerca să își facă drum către oamenii așezați. Un bătrân de vreo șaptezeci de ani zăcea întins pe jos, cu capul la pieptul soției sale și cu picioarele întinse peste cei din jur. Avea chipul pământiu și asudat.

– Vă rog, dați-mi voie să trec...

– Sunteți medic?

– Sunt farmacist. Dați-mi voie...

Tânărul îi desfăcu gulerul bătrânului și vru să îi ia pulsul.

– Faceți puțin loc! Puteți să vă dați mai în spate? Are nevoie de aer. Vă rog, faceți-ne puțin loc!

– De ce nu-l ducem la marginea vagonului? Acolo e mai mult aer.

– Nu, nu-l mișcați! Să nu facă infarct! Are cineva vreo pastilă la el?

– Faceți loc! strigă cineva.

– Ce noroc are! Mai bine să moară aici, decât în mâinile germanilor! spuse o altă voce.

– Dați-vă puțin mai în spate! Numai puțin. Așa.

Cei din jurul bătrânului se străduiau cât puteau să se miște, dar fără prea mari rezultate. Erau optzeci de oameni acolo, înghesuiți în spațiul conceput pentru 20 de vite. Rafael Alfandari privi în jur disperat. Nu putea decât să calmeze pacientul. Îi șterse broboanele de transpirație de pe frunte cu batista și încercă să-și închipuie ce ar fi făcut tatăl lui în asemenea împrejurare. Își aminti ce spunea acesta mereu:

– Moralul! Trebuie să-i ridici moralul! E foarte important pentru pacient. Omul trebuie să simtă că inima lui e în stare să lupte cu moartea.

– E doar un atac de panică, nu e infarct, spuse el cu voce sigură. Trebuie să stați liniștit, vă rog. Relaxați-vă și inspirați adânc! Nu simțiți nicio durere în piept, nu? Sunt sigur că deja v-ați mai revenit, se vede după culoarea feței. Relaxați-vă!

Un alt bărbat reuși să treacă, sărind peste cei din jur. În mână ținea o pastilă.

– Am mereu așa ceva la mine, fiindcă sufăr cu inima. Puteți să o luați.

– Și dacă veți avea nevoie și dumneavoastră?

– Oricum o să murim, răspunse bărbatul. Nu sunt cetățean turc.

Vagonul se cufundă în întuneric, odată cu lăsarea nopții. Pasagerii pierduseră orice noțiune a timpului. Nu știau de când călătoreau. Nu se mai auzeau decât rugăciuni. Oamenii se rugau încontinuu, cu voce tare sau în gând. În vagon se simțea prezența morții. Consulul și

cavasul vorbeau fără întrerupere, în șoaptă, încercând să își dea seama cum și unde se va sfârși călătoria lor. Nazım Kender îi dădu lui Halim toate monedele pe care îl avea în buzunare.

– Ține-le și, dacă trenul oprește undeva, caută un telefon și sună la consulatul nostru de la Paris, cât timp vorbesc eu cu șeful gării. Explică-le situația și cere să ia măsuri imediat! Trebuie să contacteze neîntârziat ambasadele noastre de la Berlin și Vichy.

– Și dacă nu oprim, domnule?

– Atunci, o să faci la fel la Paris.

– Dar la consulat nu e nimeni mai devreme de 9 dimineața.

– Știi numărul lui Hikmet Özdöğan?

– Nu, îmi pare rău. Știu doar numărul de la consulat, dar cum ziceam, acolo n-o să răspundă nimeni la ora asta.

– Eu îi știam numărul. Cum era? Poate mi-l amintesc. Dacă da, trebuie să-l ții minte și să-l suni cât de repede. Sunt sigur că el o să poată face ceva. Eu o să discut cu șeful de gară cel puțin jumătate de oră.

– Nicio grijă, o să-l sun pe domnul consul. Firește, dacă vă amintiți numărul.

– La Marsilia știe cineva că suntem în trenul ăsta?

– Nu cred. Toată lumea de la consulat plecase deja.

– Eu eram la ceai cu atașatul italian. Sigur și-a dat seama că s-a întâmplat ceva îngrozitor. Poate va face cercetări.

– Eu cred, domnule, că doamna aceea turcoaică... Știți dumneavoastră, care a venit să vă vadă, cu băiatul ei. Doamna aceea tânără și înaltă. Ea a ajuns prima la consulat. Sunt convins că n-o să lase lucrurile așa.

– Dumneata i-ai spus unde eram?

– Păi, domnule...

Trenul se zgudui brusc. Cei care stăteau în picioare căzură, iar cei așezați se loviră unul de celălalt. Roțile se opriseră, cu un scârțâit prelung. Toți cei din vagon încercau să ajungă la margine, să vadă printre stinghii ce se întâmplase.

– Înapoi! strigă un ofițer în franceză, dar cu accent german. Apoi sări în vagon și rămase acolo drept, ca o statuie de bronz, printre oamenii căzuți. Se ridică și consulul. Îl depășea cu câțiva centimetri buni. Rareori vedeai un turc atât de înalt. Ofițerul german îl măsură din cap până în picioare. Venise, probabil, pe peron așteptându-se să vadă un domn între două vârste, scund și corpolent.

Se opriseră, din câte părea, undeva între două gări. Dar intra destulă lumină în acel vagon al fricii, ca Nazım Kender să vadă uimirea din ochii ofițerului.

– Dumneavoastră sunteți consulul turc?

– Da, eu sunt.

Alți câțiva ofițeri germani urcară în vagon, împingându-i pe oamenii dinăuntru și călcând peste ei.

– *Monsieur le consule*, se pare că șeful de gară de la Marsilia a făcut o greșeală gravă. Trenului i s-a dat ordin de plecare înainte să coborâți din vagon. Vă asigur că responsabilii vor fi pedepsiți cu asprime. Veniți cu mine, vă rog! Vă așteaptă o mașină, o să vă ducă înapoi la Marsilia.

– Vă mulțumesc pentru grijă, dar vă înșelați. Șeful de gară de la Marsilia nu a făcut nimic care să merite pedepsit. Am urcat în acest tren din proprie inițiativă.

– Nu contează, nu trebuia să permită plecarea trenului, cât timp erați în el. Pe aici, vă rog, domnule! îi indică el drumul.

– Trebuie să subliniez că acest vagon este plin cu cetățeni turci. Vreau să știu unde îi duceți. Mai mult, i-ați urcat cu forța într-un vagon pentru vite! Vreau o explicație!

– Sunt evrei și sunt duși către Paris.

– Chiar dacă sunt evrei, toți sunt cetățeni turci. Au acte legale care dovedesc asta.

– Repet, domnule, vă rog să coborâți!

– Să cobor din acest vagon de vite? Vă rog să înțelegeți că reprezint o țară care nu tolerează asemenea abuzuri comise față de niște ființe umane, din cauza religiei lor. Și vă spun clar că eu și ajutorul meu nu

vom coborî din tren decât împreună cu acești oameni sau ne vom continua călătoria către Paris.

– *Monsieur le consule*, îngreunați situația. Acesta este un vagon de marfă. Trebuie să coborâți amândoi. Ne vom ocupa la Paris de cei care au acte turcești.

– Nu îmi dați de ales. Se pare că ne e sortit să continuăm cu toții drumul către Paris, în acest vagon de vite.

– Ce vreți să spuneți?

– Spun că refuz să cobor din acest vagon de vite fără cetățenii mei.

– Iar eu, repet, spun că trebuie să coborâți și să vă întoarceți la Marsilia cu mașina care vi s-a pus la dispoziție.

– Atunci, trebuie să repet și eu: fie coborâm cu toții, fie ne continuăm cu toții călătoria.

– În cazul acesta, ați ales. Preferați să mergeți mai departe, cu evreii, în aceste condiții.

– Întocmai. Sunt cetățenii noștri. Fie coborâm cu toții, fie mergem toți mai departe.

Ofițerul german încercă să îl coboare cu forța pe Nazım Kender, apucându-l de brațe, dar consulul își duse mâinile la piept și le ținu cu putere.

– Nu v-aș recomanda asta, tinere. Nu faceți o greșeală ireparabilă. Sunt diplomat și reprezint o țară neutră. Am imunitate diplomatică. Dacă ridicați mâna, veți isca un adevărat scandal diplomatic.

– Dumneavoastră ați iscat deja scandal! spuse ofițerul german, cu fața roșie de furie.

– Prevenirea scandalului depinde de dumneavoastră, replică Nazım Kender. Unul dintre pasagerii din acest vagon dezgustător este în vârstă și a suferit un infarct din cauza supărării. Sunteți gata să vă asumați consecințele, dacă nu ajunge în viață la Paris?

Ofițerul sări din vagon, rostind printre dinți ceva în limba lui. Ceilalți germani îl urmară. Era limpede că nu știau franceză și nu înțeleseseră nimic din ce se întâmpla.

În vagon, nimeni nu scoase nici cel mai mic sunet. În cele din urmă, o voce timidă întrebă:

– Unde suntem?

– Am putea fi undeva lângă Nîmes, răspunse Halim, cavasul.

Nimeni nu avea curajul să se aplece din vagon să se uite, dar Nazım Kender o făcu. Se aplecă și privi. În afara celor cincisprezece soldați germani, aliniați cu puști în mână, peronul părea pustiu. Nu vedea unde erau, căci ceasul din stație îi acopera numele gării. Dar încercă să calculeze unde puteau fi, judecând după ora indicată de ceas.

– Da, suntem undeva între Arles și Nîmes, spuse el, uitându-se către Halim, spre încuviințare.

Trenul fusese oprit. Nu venea și nu pleca nimeni. Toată lumea aștepta neliniștită. Fiecare minut ce trecea părea o oră. Toate privirile erau îndreptate asupra consulului, care rămăsese drept, în picioare, gata să le susțină cauza.

Deodată, se auzi vocea unei femei, dintr-un colț al vagonului.

– Haidei, haide... spuse ea, încurajând doi copii să facă un lucru de care ei se jenau.

– *Monsier le Consule*, strigă femeia, copiii ăștia vor să vă spună ceva.

– Da? întrebă consulul. Ce e?

– Eu, turcă. Eu voi apă. Burta goală. Mie frig. Ce faceți? Fetița care tremura deja izbucni în plâns. Era clar că învățase propozițiile în turcă pe dinafară.

– Ești turcoaică, micuță domnișoară? întrebă consulul în turcă.

Fata dădu din cap în semn că da.

– Și cum te cheamă?

– Per... Peri.

Consulul se întoarse către băiat.

– Și pe tine cum te cheamă?

– Sa... Mă cheamă Sami.

Consulul avu o strălufgerare. Îi mai văzuse pe acești copii, într-o fotografie, amândoi în grădină. Așa că îi strigă cavasului:

– Uite pe cine avem aici, Halim-bei! Peri și Sami ai noștri.

Halim privi nedumerit. Încerca să își dea seama ce voia să spună consulul, când se auziră pași pe peron. Se întinse ca să se uite prin despicăturile dintre scândurile vagonului. Ofițerul cu care consulul vorbise mai devreme se întorcea, cu aceeași soldați. Nazım Kender aștepta, ținând mâinile pe umerii copiilor.

Neamțul nu sări în vagon la fel de sprinten ca înainte. De data aceasta, se ținu de bara de fier care zăvora vagonul.

– Deci nu vreți să coborâți din tren. Am înțeles bine, *Monsieur le consule*?

– Absolut. Nu cobor.

Ofițerul german respiră adânc. După câteva clipe de tăcere, spuse:

– Coborâți! Haideți, coborâți!

– Poftim?

– Dacă nu vreți să coborâți singur, atunci coborâți cu toții!

– Într-adevăr?

– Așa mi s-a ordonat.

– Întâi să coboare ei. Toți.

– Toți sunt turci?

– Unii nu au actele la ei, dar de îndată ce ajungem la Paris...

– AM SPUS SĂ COBORÂȚI! strigă germanul, vizibil înfuriat că trebuia să execute un asemenea ordin.

– Ajutorul meu și cu mine vom coborî ultimii, spuse consulul, încrucișându-și brațele la piept. Cavasul era lângă el, stând drepți de parcă i-ar fi fost ordonanță.

Oamenii din vagon începură să coboare. Bărbatul care făcuse infarct fu mutat cu grijă. Cei doi copii rămaseră lângă consul, nevrând să se despartă de el. Femeia care îi împinsese să vorbească părea fericită că putuseră dovedi că erau turci, dar nu voia să îi privească direct în ochi, de teama a ce s-ar putea întâmpla în continuare.

– Sunt copiii dumneavoastră, doamnă? întrebă Nazım Kender.

– Nu, sunt mătușa lor. Eram la cumpărături la piață, când ne-au ridicat.

– Haideți, Peri și Sami, e rândul vostru, spuse consulul.

Cavasul o apucă pe fetiță în brațe și o coborî pe peron. Băiatul sări singur. Consulul părăsi ultimul vagonul, ca un căpitan care își abandonează vasul. Cavasul stătea lângă el.

Ofițerul german se apropie.

– Mașina vă așteaptă în fața gării.

– Mulțumesc, dar prefer să mă întorc cu taxiul. Dacă nu vă deranjează, aș fi recunoscător ca mașina să îl ducă pe bătrânul care a făcut infarct.

O femeie îl întrerupse, înainte ca neamțul să poată răspunde.

– Nu, mulțumim mult, ne descurcăm. Dar vă mulțumim oricum.

Ofițerul german o privi parcă spunând: „Sunteți nebuni!", apoi îl salută pe consul, se întoarse și plecă, urmat de ceilalți soldați. După ce germanii se îndepărtară, un val de entuziasm străbătu grupul. Toți cei optzeci de oameni îl înconjurară pe Nazım Kender. Voiau să-i sărute mâna sau obrajii și încercau să-l îmbrățișeze. Cei care nu se puteau apropia îndeajuns întindeau degetele, cât să-l poată atinge pe umăr sau pe spate, ca pe un sfânt.

– Pentru numele Domnului, nu mă ridicați! exclamă consulul. Dar era imposibil să oprească valurile de afecțiune care se revărsau asupra lui. Nimic nu putea descrie recunoștința pe care o simțeau cu toții.

– Vă sfătuiesc ca toți cei ce nu au cetățenie turcă să plece să se adăpostească undeva în siguranță. Întoarceți-vă cât mai repede! Apoi continuă, căci îi venise un nou gând: De fapt, unde naiba suntem?

– La Arles, răspunse cavasul.

– Cred că trebuie să vină un tren către Marsilia cam peste o oră, completă cineva. Asta, dacă nu a fost anulat.

Nazım Kender și cavasul părăsiră împreună gara. Mercedesul Benz pe care naziștii i-l pregătiseră consulului era parcat în față.

– O fi vreun taxi pe aici? Poți să te interesezi, Halim?

Se așeză pe o bancă, în fața gării, în timp ce cavasul se îndepărta. Într-un colț al minții, se întreba dacă totul fusese un vis urât sau chiar se întâmplase. După câteva minute, vocea lui Halim îl aduse la realitate.

– Am găsit o mașină pe lemn. Să o tocmesc?

– Da, plătește repede.

Nazım Kender se ridică, trecu încet pe lângă Mercedes și traversă demn strada.

PARIS

Ferit își privi soția traversând strada și apoi dispărând în zare. Când Evelyn nu se mai zări, trase perdelele, verifică ușa să fie încuiată și apoi merse în dormitor. Aruncă grăbit pe jos pătura, cearceaful și perna, iar apoi pipăi sub saltea până când găsi ce căuta: o ruptură suficient de mare ca să îi încapă mâna. Își cufundă brațul adânc, cercetând. Comunicatele erau acolo, undeva în mijloc. Le apucă și le scoase, iar apoi făcu cu grijă patul la loc. Scuturâ pernele ca să se umfle și le puse cum stăteau de obicei. Apoi se așeză la masa din bucătărie și scrise un bilet soției:

„Iubito,

Merg la un fost coleg din facultate, care stă pe malul celălalt. Nu-ți face griji dacă întârzii."

Își strecură comunicatele sub vestă, ieși din apartament și merse către metrou.

De mai multă vreme deja, Ferit făcea parte din Rezistență, o organizație ilegală ale cărei acțiuni deveniseră tot mai importante în contextul

guvernului colaboraționist de la Vichy. Ferit nu era francez, dar iubea Franța ca un francez adevărat. Și, mai important de atât, îl ura pe Hitler.

Fiindcă nu era francez, ceilalți membri ai comitetului nu îi împărtășeau planurile privind problemele naționale. Însă închideau ochii în privința activității lui cu celule care organizau scoaterea pe ascuns din Franța a comuniștilor și a evreilor.

Ferit nu îi pomenise niciodată lui Evelyn de legăturile sale cu Rezistența. Ea știa că soțul ei se oferise să devină asistentul profesorului său preferat din liceu, care îi fusese și conducător de teză. Așa îi explica dispariția lui în anumite dimineți, după-amiezi și seri și, destul de des, chiar și noaptea. Profesorul făcea parte din aceeași organizație, așa că, se părea, Evelyn nu avea cum să afle adevărul. Ferit reușise să acționeze ca intermediar pentru mulți dintre prietenii lui evrei, eliberându-le pașapoarte ale unor țări neutre. În ultima vreme, cel mai râvnit pașaport era cel turcesc, fiindcă turcii își apărau cetățenii în fața Gestapoului. Ferit luase legătura la consulat, prin vechiul său prieten Muhlis. Apoi îl cunoscuse pe Tarık și testase, discret, terenul, invitându-l la o cafea și aducând în discuție subiectul. Putea consulatul să emită pașapoarte și pentru cei care nu erau turci? întrebase el. Răspunsul fusese clar:

– Aș vrea să am autoritatea să îți pot răspunde altfel, Ferit. Fiecare prilej de a scăpa un om de la durere și moarte ne umple de satisfacție. Dar știi ce riscuri ne asumăm de câte ori mergem în vreun lagăr sau la vreo secție de poliție. În fond, suntem o națiune cu demnitate și onoare și, prin urmare, nu ne putem amesteca în nimic ilegal.

– Deci să renunț la orice speranță?

– Da, prietene.

Ferit trase adânc din țigară și trimise în sus cercuri de fum.

– Bine, atunci nu o să te mai deranjez pe tema asta.

– Promit să fac tot ce pot ca să te ajut în alte privințe. Recunosc că îți respect acțiunile. Și aș fi de partea ta, crede-mă, dar ca funcționar guvernamental, nu pot.

– Înțeleg.

– Pot să te întreb ceva, dacă nu te deranjează? Cum ai ajuns să fii implicat în toate astea?

– Orice om cu inimă e implicat. E adevărat, nu vezi francezii pe câmpul de bătălie, dar te asigur că au o organizație care acționează în ilegalitate extrem de eficient. Eu am ajuns să iau parte printr-un prieten de la facultate. Mă ducea la întâlniri și, în final, m-am alăturat și eu Rezistenței.

– Nu te surprinde că francezii nu au luptat cu mai mult curaj?

– Ascultă, Tarık. Sunt sigur că și tu recunoști, Parisul e unul dintre cele mai frumoase orașe din lume. Eu cred că nu au vrut să riște să fie bombardat.

– E o posibilitate.

Continuară să își soarbă cafeaua în tăcere. Stăteau la o cafenea studențească din Cartierul Latin.

– Vrei să-ți spun un secret, prietene? întrebase Tarık. Englezii și americanii nu pot să-l sufere pe De Gaulle. Nu-l înghit deloc. Dacă ar fi fost altcineva care să conducă mișcarea de eliberare, poate că v-ar fi sprijinit mai mult.

– Englezii nu suportă nimic care le-ar putea afecta interesele, spuse Ferit. Iar de Gaulle nu e omul căruia să-i pese de interesele lor. E un individ încăpățânat și certăreț, care consideră orice atac la adresa lui drept un atac împotriva Franței.

– Între noi fie spus, cred că, dacă v-ați schimba conducătorul, ați primi mai mult sprijin din partea englezilor și chiar și a americanilor.

– S-a căutat un alt conducător, dar din păcate fără succes. Toți activiștii din Rezistență îl sprijină pe De Gaulle, spuse Ferit. Stai să vezi, sunt sigur că, până la urmă, toți cei care nu-l plac pe De Gaulle o să-și înghită vorbele și o să-l susțină.

– Ce te face așa sigur?

– Până la urmă, Aliații vor fi nevoiți să invadeze Franța, ca să câștige războiul. Iar când va veni ziua aceea, vor trebui să recunoască atât

Comitetul Național de Eliberare, cât și pe de Gaulle. Fără sprijinul lor, nu ar putea duce la capăt invazia cu succes.

– Cu cât mai repede vine ziua aceea, cu atât mai bine, spuse Tarık. Apoi, cerură nota.

– Sper că nici Muhlis, nici Evelyn nu vor afla de întâlnirea noastră de azi. Pot conta pe tine, nu? întrebă Ferit.

– Sigur că da.

– Mulțumesc.

– Nu te supăra că întreb, dar nu crezi că e o greșeală să-i ascunzi asta soției tale?

– Este, dar nu vreau să-și facă griji. E însărcinată.

– Nu știam! Felicitări!

– Și noi am aflat de curând. N-am spus încă nimănui. Aș prefera să nu dai de înțeles că știi.

– Înțeleg. Dar să ai grijă, bine? răspunse Tarık și își bătu prietenul pe spate. Ești abia la începutul responsabilităților tale în viață. Nu te amesteca în nimic periculos, prietene!

Ferit se gândea încă la discuția cu Tarık în după-amiaza aceea, în metrou. Cât ar fi vrut să-l fi convins să coopereze! De când îl văzuse prima dată, simțise că poate să aibă încredere în el. Era un om cinstit, foarte muncitor și deloc lipsit de discreție. Avea toate calitățile ca să facă parte din organizație. Ce păcat că, așa cum era de așteptat, Tarık alesese să respecte legile țării sale! Cu toate acestea, lăsase ușa ușor întredeschisă, când spusese:

– Promit să fac tot ce pot ca să te ajut.

Ferit deveni bănuitor când văzu reflectat în geamul metroului chipul unui bărbat uscățiv care îl urmărea. Încercă să-l privească mai atent, din spatele ziarului. Când omul respectiv începu să se agite, Ferit se întrebă dacă se dăduse de gol.

„Să cobor la prima stație?“ se gândi el.

Se ridică de îndată ce metroul se opri. Bărbatul coborî, iar Ferit se așeză la loc. Își făcuse griji degeaba.

– Atâtea griji... Nu Gestapoul, ci grijile o să mă omoare!

Grijile îl făceau să-și spună că ar putea încerca, totuși, ușa pe care Tarık o lăsase deschisă. Dacă se întâmpla ceva, Tarık era singurul om care ar fi putut face, poate, ca Evelyn să ajungă cu bine la familia lui din Istanbul. Nici Muhlis, prietenul lui de atâția ani, și nici altcineva nu ar fi reușit. Își promise că, dacă își va îndeplini cu bine misiunea, avea să meargă la Tarık chiar a doua zi dimineața. Dar ce avea să-i spună? Cum avea să apeleze la acest om pe care nu-l întâlnise de mai mult de cinci ori în viață? Ce ar fi putut să-i spună? „Ți-o încredințez pe soția mea"? Nici vorbă! Tarık l-ar fi crezut, probabil, nebun. Sau poate că nu. Până la urmă, nu avusese încredere în el să îi spună de legăturile lui cu Rezistența, deși se întâlniseră doar de câteva ori? Iar Tarık nici măcar nu clipise. Nu fusese surprins. Nu îl dezaprobase și nu încercase să îi dea sfaturi. Da, Tarık era cel de care avea nevoie! Putea să i-o încredințeze pe soția lui. *Inșallah*, avea să termine totul azi fără probleme, iar mâine, la prima oră...

Când coborî din metrou, în timp ce mergea către ieșire, Ferit observă o coadă lungă. Femeile erau lăsate să treacă, dar bărbații erau puși să arate actul de identitate. Soldații germani îi urcau pe cei găsiți fără acte sau cu dovada că erau evrei într-un camion care aștepta lângă stația de metrou.

– Era tot ce-mi lipsea! își spuse Ferit, căutându-se agitat prin buzunare. Slavă Domnului, avea actele la el. Respiră ușurat, dar tot își făcea griji că trebuia să aștepte la rând. Bine că mergea repede! Blestemații își făceau treaba rapid și eficient. Când îi veni rândul, îi arătă atât certificatul de naștere, cât și pe cel de profesor soldatului cu banderola SS la braț. Ticălosul privi actele și spuse:

– Treci!

Ferit luă hârtiile și le puse la loc, în buzunarul din interior. Merse pe jos câțiva kilometri și apoi se abătu pe o stradă lăturalnică, intrând

într-o prăvălie sordidă, cu ferestre murdare și rafturi pe jumătate goale. În spatele tejghelei era un bărbat cu un aer foarte plictisit.

– Dați-mi un *Paris Soir,* spuse Ferit.

– Vreți și suplimentul?

– De ce nu, dacă e gratis?

Ferit puse niște bani pe tejghea.

– Nu aveți mărunt?

– Nu. Dumneavoastră?

– Pe ușa aceea, jos pe scări și la stânga, răspunse vânzătorul fără să ridice privirea, continuându-și socotelile.

Ferit ieși pe ușa din fundul prăvăliei, coborî scările și deschise o altă ușă, din fața lui. Era acum într-un garaj. Cinci-șase oameni erau adunați la o masă mică, în spatele unor mașini.

– Unde ai fost, turcule? întrebă unul dintre ei.

– Îmi pare rău, de-abia am reușit...

– Stai jos, am primit azi niște informații care s-ar putea să te intereseze.

Ferit luă un taburet din apropiere și se strecură lângă bărbații de la masă.

– Ce informații?

– Se pare că turcii fac pregătiri să-și ducă evreii în Turcia. Ai auzit de asta?

– Nu.

– Sfinte, despre ce vorbești cu prietenii tăi de la consulat?!

– În niciun caz nu le zic: „Organizația noastră a aflat că vreți să scoateți evreii turci din Franța, e adevărat?"

– Acum o să-i întrebi.

– Bine, îi întreb. Și dacă e adevărat, ce-i cu asta?

– O să aranjăm să urce în tren și cei care nu sunt turci.

– Nu vor accepta.

– Știm.

– Și?

– Tot o să-i urcăm.

– Cum?

– O să găsim o cale.

– Câți oameni aveți în vedere?

– Sunt douăzeci și opt până acum, dar ar putea fi mai mulți.

– Ce?! Ați înnebunit?

– Tu ce zici, turcule, am face tot ce facem, dacă n-am fi nebuni?

– N-ai putut să ne ajuți cu pașapoartele, așa că fă măcar asta! spuse bărbatul cu nas coroiat care stătea în capul mesei.

– Trebuie să ne dai informații precise. Află dacă povestea asta cu trenul e adevărată! Și dacă da, când o să plece?

– O să fac tot ce pot, spuse Ferit.

– Acum, să vorbim despre punctul doi, spuse cel din capul mesei. Avem un grup de trecut granița elvețiană, săptămâna asta.

Brusc, becul care spânzura din tavan se stinse. Se ridicară cu toții. Doi dintre ei începură să spele mașinile. Altul urcă într-un automobil ținând o șurubelniță în mână. Ferit și ceilalți doi alergară către ușa pe care intraseră. Becul începu să lumineze din nou.

– Gata, domnilor, pericolul a trecut. Înapoi la masă, se auzi vocea coroiatului.

– Mâine, își spuse Ferit. Mâine trebuie să vorbesc neapărat cu Tarık.

PARIS

Nu fusese ușor ca Tarık să primească mesajul de la Selva. Dacă ea nu ar fi insistat și nu ar fi avut o voce atât de îngrozită la telefon, paznicul consulatului nu s-ar fi deranjat să îi trimită vorbă lui Tarık acasă, iar acesta nu ar fi aflat nimic. Vestea că optzeci de oameni fuseseră urcați într-un vagon de vite și trimiși la Paris ar fi ajuns la el abia a doua zi.

Paznicul de la consulat îi trântise receptorul Selvei de două ori. Femeia asta chiar nu înțelegea ce îi spunea?

– Consulul nu este aici! Nu e nimeni! Nici secretarii! Toată lumea a plecat acasă! Vă rog să sunați din nou, mâine!

Dar ea nu voia să asculte. La drept vorbind, paznicul se speriase puțin, când ea sunase a treia oară. Se întreba dacă femeia putea fi cineva important, care avea legături cu cei de sus. În momentul acela decise să sune la băcănia de sub apartamentul unde locuia Tarık Arıca, așa cum fusese instruit să facă, în caz de urgență. Îi spuse băcanului să le transmită domnilor de la apartamentul cinci să sune de urgență la consulat. Dar trecu jumătate de oră, până când băcanul îl trimise sus pe ajutorul lui, cu mesajul.

Tarık alergase imediat la consulat. Paznicul îl informă că o femeie isterică telefonase fără oprire de la Marsilia. El ghici îndată despre cine era vorba și o sună imediat pe Selva. Dar nu află de la ea decât că mai mulți evrei fuseseră urcați într-un tren care plecase din gara Saint Charles către Paris și că Nazım Kender se afla în același vagon. Selva îl implorase să aștepte trenul la Paris și să-i salveze soțul.

Tarık sunase imediat la ambasada turcă de la Berlin. Findcă Parisul se afla sub ocupație germană, consulatul trebuia să ceară instrucțiuni de la ambasada de acolo. Apoi îl informase și pe Behiç Erkin, ambasadorul turc la Vichy,, fiindcă știa că acesta era foarte preocupat de salvarea evreilor.

Behiç-bei, care fusese prieten apropiat cu Atatürk, nu era diplomat de carieră, însă avea o experiență vastă în tot ce ținea de problemele de stat. Era un om inteligent și cinstit, cu foarte mult bun-simț. Aceste calități făcuseră să fie trimis la Paris. Poate că Allah îl trimisese.

– Domnilor, chiar dacă trebuie să avem grijă să nu ne punem rău cu cei de la Gestapo, asta nu înseamnă să ne uităm omenia, le spusese el tinerilor său colegi. Chiar și regatul Urartu, în secolul VII î.e.n, în Anatolia Centrală, le arăta respect națiilor pe care le cucerea, acordându-le libertatea credinței. Nu înțeleg cum pot germanii să se poarte așa, în plin secol XX! Nu vă lăsați atrași în nicio confruntare, însă încercați să faceți ceea ce considerați că se cuvine.

Tarık se întreba deseori dacă ar fi avut curajul să meargă în lagăre și la secțiile de poliție fără sprijinul unui asemenea ambasador.

La o săptămână după ce Behiç Erkin închiriase o clădire potrivită să fie sediul ambasadei, germanii ocupaseră clădirea de alături, stabilindu-și acolo cartierul general. Ofițerii germani erau permanent cu ochii pe cei care veneau și plecau de la ambasadă, intimidându-i. Pentru a pune capăt situației, ambasadorul angajă un francez uriaș, care lucrase înainte la piața de pește. Îi dădu uniformă și îl puse să stea în fața porții, ca paznic. Sarcina lui era să-i însoțească pe cei care plecau din ambasadă până la capătul străzii, împiedicându-i astfel pe soldații germani să-i hărțuiască.

Behiç Erkin își instruise personalul să le emită imediat pașapoarte tuturor celor de origine turcă, indiferent cât de îndepărtată era legătura lor cu Turcia. Dacă, de-a lungul anilor, uitaseră turca sau nu o știuseră niciodată, fiindcă se născuseră în Franța, era suficient să învețe propoziții precum „Sunt turc" sau „Am rude în Turcia". Ambasadorul era convins că, atâta timp cât puteau rosti câteva propoziții în turcă, trebuia să li se dea șansa de a se salva de furia germanilor și a francezilor progermani.

După ce își înștiințase superiorii, Tarık o sunase din nou pe Selva.

– Ambasadorii noștri au luat deja măsuri, vă asigur. Vă rog, mergeți la culcare și încercați să dormiți puțin!

Cum nu reuși să o calmeze, hotărî, de dragul surorii Sabihăi, să petreacă noaptea la consulat. Simțea că ea ar fi fost mai liniștită știind că îl poate suna oricând. Și oricum, în felul acesta, și el ar fi putut să-i telefoneze, dacă ar fi avut vești despre Rafael.

Tarık dădea deja telefoane de două ore, încercând cu disperare să afle ceva, când paznicul consulatului veni să-l caute.

– E cineva la ușă care vrea să vă vadă. Spune că sunteți prieteni.

– Cum îl cheamă?

– Ferit-bei. Ferit Say...

– Saylan?

– Asta e. Saylan.

– Lasă-l să intre, suntem prieteni.

Tarık se neliniști când văzu ce palid era Ferit.

– Ce s-a întâmplat, prietene? întrebă el.

– La drept vorbind, îmi făceam griji pentru tine, răspunse Ferit. Am mers la voi să te văd și Muhlis mi-a zis că ai fugit degrabă la consulat. Ce s-a întâmplat? Pot să te ajut cu ceva?

– Mulțumesc, dar nu cred. Cei de la Gestapo au ridicat mai mulți evrei, printre care și pe soțul unei prietene de-ale mele. Se pare că îi aduc la Paris. Am anunțat ambasadele noastre de la Berlin și Vichy, iar acum, după cum vezi, stau și aștept. O să mă sune, dacă află ceva.

– Vrei să-ți țin companie?

– Mulțumesc, dar nu are sens să stai și tu aici să te amărăști. Și oricum, Evelyn te așteaptă probabil acasă.

– Evelyn e plecată, a mers la o prietenă care a născut de curând. A rămas acolo peste noapte.

– Bine, atunci stai! Vrei să bei un ceai?

– La ora asta?

– Aș putea să-i spun paznicului să ne aducă o sticlă de vin, dar nu se știe niciodată, poate rămâne miros în cameră și nu s-ar cuveni, în clădirea consulatului.

– Nimănui în afară de tine nu i-ar păsa. Numai tu respecți toate regulile. De-asta te plac așa tare.

Tarık se simți jenat de complimentul prietenului său.

– Știi ce? Dacă primesc vești bune, mergem la Prolope, să mâncăm ceva, răspunse el.

– Bine. Atunci, spune să îmi aducă un ceai și pe urmă stăm de vorbă. Trebuie să discut ceva important cu tine, iar la cafenea n-am putea vorbi în voie.

– Ce s-a întâmplat? Ai probleme?

Ferit nu răspunse. Tarık ieși din birou și îi strigă paznicului:

– Hasan Efendi, poți să ne aduci două pahare cu ceai?

– Pahare? Ce pahare? Nu avem pahare, spuse paznicul. Aici nu avem pahare de ceai, trebuie să bem din castroane, ca de ciorbă!

Frumoasele pahare ornamentate aduse din Turcia se spărseseră toate. Nu mai aveau decât boluri mari franțuzești, de porțelan. Consulul promisese să roage pe cineva să le aducă șase pahare de sticlă din Turcia. Slavă Cerului că era om de cuvânt! În curând, aveau să bea ceaiul din pahare turcești adevărate. Asta în caz că se găsea cineva îndeajuns de nebun să vină în iadul de aici.

Firește, în vremurile acelea, nimeni în afară de evreii persecutați și de Hasan Efendi cel bolnav de dorul de casă nu ar fi considerat Parisul

un iad. Fusese declarat oraș deschis și era plin de viață. Cabareturi, cafenele, teatre, baruri, restaurante și săli de dans, toate erau deschise până la primele ore ale dimineții. În mod ciudat, Parisul devenise un oraș al distracției.

– Hai, spune, ce s-a întâmplat? întrebă Tarık. Ai probleme, Ferit?

– Nu am, dar știi că îmi fac griji pentru cei care au.

– Da, știu că mergi pe nisipuri mișcătoare.

– Și tu la fel.

– Dar eu am sprijinul guvernului turc și pe cel al ambasadei noastre. Tu faci parte dintr-o organizație ilegală. Și nici măcar nu ești francez! Cine o să te salveze, dacă o încurci?

– Tu, sper!

– N-aș putea. Cum aș reuși să salvez pe cineva care are legături cu Partidul Comunist și e membru în Rezistență? Faci parte dintr-o organizație pe care noi nu o recunoaștem oficial! Te susțin din toată inima, dar asta nu va fi de ajuns să te scape de necazuri.

– Mă mulțumesc cu atât.

– Vorbești prostii! Nu m-aș opune așa de tare să faci lucruri periculoase și să slujești drept curier, dacă Evelyn nu ar fi însărcinată.

– Tocmai despre asta voiam să vorbim, Tarık. Dacă o s-o încurc vreodată, aș vrea să ai grijă de Evelyn pentru mine, să o ocrotești.

Tarık îl ascultă șocat. Ferit continuă:

– Poți să faci asta pentru mine, prietene?

– Dar ce anume ai vrea să fac?

– Să aranjezi ca soția mea să ajungă cu bine la Istanbul.

– Evelyn nu are rude aici?

– Nu la Paris. Și oricum, vrem să nască în Turcia. Vrem ca mama mea să își vadă nepotul.

– Și părinții lui Evelyn?

– Au murit amândoi. Are doar un frate, iar el vrea să plece în curând în America. O să fie deja plecat, când se va naște copilul.

– Nu ar fi mai bine să lași baltă totul și să-ți duci chiar tu soția în Turcia?

– Mai am o misiune de terminat. Una singură. Sunt prea implicat ca să mai dau înapoi acum. După ce se termină, cu voia Domnului, o să urc în trenul ăla și o să mă întorc la Istanbul.

– În care tren?

– Cel de care mi-ai spus tu.

– Nu ți-am spus de niciun tren.

– Dar nu există un asemenea tren?

– Muhlis a deschis gura?!

– Contează de unde am auzit? Spune-mi, când pleacă trenul ăla?

– Vrei să mergi cu el?

– Nu se poate?

– Ba da, desigur. Adică, firește, dacă pleacă. Am tot căutat o cale să scoatem evreii turci din Paris și să îi trimitem în Turcia. Încă mai studiem situația. Vrem să vedem cât ar costa să închiriem un vagon, care ar fi drumul cel mai sigur și când... Mai sunt încă atâtea lucruri de lămurit! Discutăm acum cu țările de pe traseu. Deci da, avem în vedere asta, dar nimic nu e încă sigur. Dacă vrei să fii în trenul acela, pot să aranjez totul, pentru tine și soția ta.

– Ești sigur?

– Firește! Dar, pentru numele Domnului, nu mai pomeni despre asta peste tot! Germanii ne-ar împiedica planul, dacă ar afla! Încercăm să aranjăm totul discret. Muhlis n-ar fi trebuit să-ți vorbească despre asta.

– Crede-mă, te rog, Muhlis n-a spus o vorbă.

– Și-atunci, de unde ai aflat? Nu știm decât trei oameni, în afară de ambasador. Hikmet Özdoğan, Muhlis și cu mine. Tu nu-l cunoști pe Hikmet, deci nu mai rămânem decât Muhlis și cu mine. Deci Muhlis trebuie să ne fi dat de gol!

– Jur pe onoarea mea că nu a fost Muhlis. Și oricum, el nu știe de legăturile mele cu Rezistența.

– Și atunci, de unde știi?

– Nu pot să-ți spun.

– Trebuie neapărat să aflu!

– Niște prieteni de-ai mei din comitet vor să își urce rudele în trenul ăsta.

– De unde știu ei?!

– Pereții au urechi. Iar Rezistența e o organizație care află tot.

– Îți spun sincer, prietene, nu îmi place deloc! Cum se poate să se afle asemenea lucruri confidențiale?

– Nu-ți face griji, Tarık. Cei care știu nu vor să vă pericliteze planul, ci doar să profite de el.

Când intră paznicul, aducând o tavă, cei doi se opriră din discuție. Hasan lăsă bolurile cu ceai pe biroul lui Tarık și plecă. Apucaseră să soarbă câteva înghițituri, când sună telefonul. Era de la ambasadă. Ambasadorul sunase să îi spună lui Tarık că Nazım Kender, consulul de la Marsilia, și toți cei care erau cu el fuseseră eliberați.

– Mulțumesc pentru vestea bună, domnule! spuse Tarık. Poftim? A, trenul. O să mă ocup mâine, domnule. Aveți dreptate, desigur. Înainte ca bieții oameni să fie prinși din nou. Sunt convins că toți cei de la Imigrații vor fi mult mai săritori, după problema din seara asta. Poftim?

Tarık încerca să scurteze conversația, fiindcă nu voia ca Ferit să audă. Se limita la răspunsuri scurte, precum „Da, domnule" și „Nu, domnule". În cele din urmă, puse receptorul în furcă și se întoarse către prietenul lui.

– Ura! Gestapoul le-a dat drumul oamenilor din trenul de la Marsilia! Am reușit din nou, prietene! exclamă el încântat.

– Nu te bucura prea tare! Le-au dat drumul de data asta, dar sigur o să-i ridice din nou, în curând.

– Poate. Dar scuză-mă, trebuie să-mi sun prietena de la Marsilia, așteaptă telefonul meu. Îi dau vestea cea bună și apoi putem ieși, spuse Tarık în timp ce forma numărul Selvei.

Selva ridică receptorul imediat ce telefonul începu să sune. Era evident că stătuse lângă el.

– Veşti bune, Selva Hanım! Se pare că soţul dumneavoastră şi toţi ceilalţi au fost eliberaţi la Arles. Bănuiesc că o să le fie puţin mai greu să se întoarcă, la ora asta din noapte şi cum sunt atât de mulţi. Dar sunt sigur că dimineaţă va ajunge acasă.

Nu se auzea nimic de la celălalt capăt al firului.

– Selva Hanım... Selva?

– V-am auzit, spuse ea cu voce slabă. Aveaţi dreptate, Tarık-bei, trebuie să ne întoarcem. Cât mai repede.

– E posibil să plece un tren către Edirne, dar trebuie să veniţi aici, ca să puteţi să-l luaţi. Vă daţi seama că nu vă poate aştepta până veniţi de la Marsilia. Trebuie să fiţi la Paris.

– Înţeleg, firește, dar unde vom sta? Dacă nu se ştie când pleacă trenul, ar trebui să stăm undeva zile întregi. Şi, cum ştiţi, avem şi un copil.

– La nevoie, puteţi sta la mine. Dar trebuie să veniţi imediat, să fiţi pregătiţi în următoarele două săptămâni.

După ce lăsă receptorul jos, Tarık ezită o clipă.

„Ce naiba am făcut?!" se gândi el. Cum avea să găzduiască trei oameni în apartamentul lui? Ce avea să spună Muhlis? Se întoarse către Ferit.

– S-ar putea să am nevoie să stau undeva, îi zise. Mi-ai putea găsi un loc? Mă întreb dacă e vreun hotel pe lângă apartamentul meu.

– Pentru tine sau pentru prietenii tăi?

– Ei sunt trei. Sigur va fi mai uşor să găsesc ceva pentru mine, iar ei pot să stea în camera mea.

– Până când pleacă trenul?

– Da.

– Deci e sigur că va pleca un tren?

– Dacă pleacă, vrei ca tu şi soţia ta să fiţi în el, nu?

– Se poate.

– Atunci, promite că n-o să mă pui în vreo situaţie dificilă! Nu am purtat discuţia asta şi nu ştii nimic de niciun tren! Nu ştii absolut nimic, s-a înţeles?

– Nu ți-am spus că pereții au urechi? Aș fi aflat de el, chiar dacă nu mi-ai fi spus tu. O să văd ce pot face să le găsesc prietenilor tăi un loc unde să stea. Ce ai zice de apartamentul meu?

– Al tău?!

– De ce nu? Avem o cameră mare liberă, n-o folosim aproape deloc. Înainte stătea un prieten de-ai mei, dar a plecat după ce noi ne-am căsătorit. De ce să pleci de la tine de-acasă? Ei vor sta foarte bine la noi.

– Mulțumesc, Ferit! Și nu discutăm, oricine va sta la voi o să vă plătească chirie.

– Asta nu contează. Aranjăm noi ceva, răspunse Ferit.

– Să mergem, mai vorbim pe drum, spuse Tarık.

Se simțea ca un șoarece prins în cursă. Dacă Ferit nu voia bani de chirie, ce avea să-i mai ceară în continuare?

ANKARA, 1943

Petrecerea și partida de bridge de la doctorul Celal se terminaseră brusc, când afară începu să ningă puternic. Ceilalți oaspeți se pregăteau să plece. Leyla, soția doctorului Celal, încerca să o convingă pe Sabiha să rămână.

– Nu vreau să mergi acasă de una singură, Sabiha. Și oricum, Macit e plecat.

– Mulțumesc, scumpo, dar e mai bine să plec. Hülya e acasă și o să-și facă griji dacă nu vin, răspunse Sabiha.

– Putem să îi telefonăm.

– Ești foarte amabilă, dar prefer să merg acasă. Mulțumesc.

– Macit face ce trebuie, spuse doctorul Celal râzând. Probabil stă la soare la Cairo, în timp ce noi înghețăm aici, în ninsoarea asta nesfârșită.

– Sigur nu îi e ușor, cu Churchill de-o parte, Roosevelt de alta și Inönü la aceeași masă. Eu n-aș vrea să fiu în locul lui, nici pentru tot soarele din lume! Mai bine aici, în furtuna de zăpadă, replică Adnan-bei, unul dintre invitați.

– Cred că Inönü încasează loviturile, nu Macit, spuse Leyla. Cine știe cum îl încolțesc Roosevelt și Churchill!

– De fapt, lui Inönü rușii îi dau dureri de cap, răspunse Adnan-bei. Rusia vrea cu orice preț ca Turcia să intre în război.

– De ce? întrebă doctorul Sahir.

– Fiindcă, dacă Germania atacă Turcia, rușii o să-și trimită armata să ne ajute.

– Nu, mulțumim, nici una, nici alta, spuse doctorul Celal. Nu vreau favoruri de la niciuna.

– Vulpoiul ăla bătrân de Inönü n-o să cedeze ușor. Cine știe ce așa mai are în mânecă, fu de părere Ahmet Bei, unul dintre invitați.

– Bătrânul trebuie ținut în frâu, spuse soția lui Ahmet-bei, care era din provinciile de la Marea Egee și ca urmare îl antipatiza pe Inönü.

– Discuțiile astea de la plecare pot dura la nesfârșit! exclamă Adnan-bei. Vă spunem rămas-bun.

– Tu cu cine ai venit, Sabiha? întrebă doctorul Celal.

– Vremea era bună, așa că am venit singură, pe jos.

– Nu se poate să te întorci singură, pe zăpada asta!

– O conduc eu pe doamna, spuse doctorul Sahir.

– Mulțumesc, dar nu e nevoie.

– Vă rog, dați-mi voie! insistă doctorul Sahir.

Plecară cu toții, împreună, mergând pe jos până în rondul de la capătul străzii, iar de acolo se despărțiră, apucând în diverse direcții. Sabiha și Sahir își continuară drumul către Kızılay. Burnița se transformase în fulgi mari și devenise acum o adevărată furtună de zăpadă. Sabiha alunecă, dar doctorul o prinse de braț.

– Țineți-vă de mine! Sabiha Hanım, spuse el.

– Cine putea ști că o să ningă? răspunse Sabiha, luându-i brațul. Era soare azi-dimineață. N-aș fi plecat de acasă, dacă știam că se strică vremea așa.

Continuară să meargă, braț la braț, înfruntând furtuna. Sabiha, care nu se sfia să-și dezvăluie sentimentele intime în cabinetul doctorului Sahir, era acum tăcută și prea jenată chiar și să îl privească în ochi.

Fusese destul de tulburată văzându-l acasă la doctorul Celal. El era cel la care se gândea în nopțile întunecate, bărbatul pe care tânjea atât de mult să-l vadă. Cel care o făcuse să numere zilele, orele și minutele până la următoarea lor întâlnire. Cel de a cărui voce îi era dor, dacă nu o auzea câteva zile. Azi se mirase să-l vadă la petrecere, chiar dacă Leyla îi pomenise că s-ar putea să-l invite să îi țină locul lui Macit la joc, dacă acesta nu s-ar fi întors de la Cairo. Chiar și așa, dintr-un motiv necunoscut, în salonul Leylei simțise o tulburare stranie, văzându-l pe acest bărbat care o cunoștea atât de bine. Se simțise dezgolită, fără apărare. Tot ce îi spusese, toate discuțiile ei, confesiunile, lacrimile, toate sentimentele pe care nu le-ar fi recunoscut nici față de ea însăși, în afara cabinetului... cumva, i se părea că nu se cuvine să fie împreună cu el acolo. Se rugase în gând să nu fie așezați la aceeași masă de joc.

Când se apropiară de Kızılay, doctorul Sahir sugeră să bea ceva cald.

– Pe frigul ăsta, o să vă simțiți mai bine dacă beți ceva. Ce ziceți de o ciocolată caldă?

– Mi-ar face plăcere.

De îndată ce spuse asta, Sabiha regretă. Intrară într-o cafenea goală și se așezară față în față la o măsuță rotundă, lângă fereastră. Sabiha își scoase mănușile și își dădu jos șalul de pe cap. Doctorul Sahir îi spuse chelnerului care stătea la tejgheaua cu galantare de sticlă:

– Două ciocolate calde, vă rog!

Mâinile Sabihăi se învinețiseră de la frig. Doctorul i le luă și începu să le frece ușor. Sabiha se înroși, dar nu și le retrase.

– Mi se pare ciudat să fiu cu dumneavoastră aici, nu la cabinet, spuse ea cu voce scăzută, ca să nu o audă chelnerul.

– De ce vi se pare ciudat?

– Nu știu. E ciudat.

– De ce?

– Nu-mi vine nimic în minte să spun.

– Atunci, să vorbim despre ce discutăm la întâlnirile noastre.

– Nu ar fi și asta ciudat?

– De ce?

– În primul rând, când vin la cabinet, vă plătesc consultația.

– Dacă tot suntem aici, încercați să-mi vorbiți ca unui prieten! Nu ar fi cazul să ne împrietenim, după tot acest timp?

– Dar cum o să vă plătesc?

– Plăcerea companiei dumneavoastră îmi este o plată suficientă.

– Vă face plăcere să fiți cu mine, domnule doctor?

– Categoric. Îmi face plăcere și să vă privesc numai. Sunteți o femeie foarte frumoasă.

– Dar să fiți în compania mea s-ar putea să nu fie la fel de plăcut cum e să mă priviți. Sunt o ființă complicată, întotdeauna nervoasă și tulburată. Poate de aceea îmi plictisesc soțul și, dacă mă gândesc bine, chiar și fiica.

– Credeți că vă plictisiți fiica?

– Să spunem doar că nu-i place să stea cu mine. Poate vă amintiți că v-am spus că stă tot timpul cu părinții mei, de când au venit la noi. Pare mai apropiată de ei.

– Bunicii au un loc deosebit în viețile copiilor. Sunt o sursă permanentă de iubire și îngăduință.

– Nu, era rece față de mine și înainte de venirea lor. Hülya e un copil ciudat.

– E singurul dumneavoastră copil?

– Da.

– Deci e răsfățată, geloasă și încăpățânată.

– Ce vă face să spuneți asta?!

– Dumneavoastră, Sabiha Hanım. Aveți idei preconcepute în privința primilor născuți.

– Într-adevăr? spuse Sabiha, luând în mână una dintre cești. Presără puțin zahăr în ea și sorbi ușor.

– O! E minunat!

– Să beți ciocolata, sau să recunoașteți adevărul?

– Am impresia că nu aveți o părere prea bună despre mine. Cred că vă par o femeie mofturoasă și capricioasă. Nu e așa?

– Absolut deloc. Vă consider o femeie foarte impresionabilă și sensibilă. Tocmai de aceea, răutatea și gelozia pe care cei mai mulți copii le manifestă față de frații lor mai mici au lăsat urme atât de adânci asupra dumneavoastră. Altfel spus, nu sunteți nici capricioasă, nici mofturoasă. Sunteți sensibilă și delicată.

Sabiha luă o nouă înghițitură din ceașca pe care o ținea cu mâinile tremurânde.

– Știți, Sabiha Hanım, cred că duceți o mare povară fără rost. Și este posibil ca uneori să credeți că fiica dumneavoastră are sentimente asemănătoare în ceea ce vă privește. Dar nu este deloc așa. Experiențele pe care le-ați trăit cu sora dumneavoastră fac parte din țesătura bogată a vieții. Tot ce ați simțit în copilărie este absolut normal.

– Cred că am pus prea mult zahăr.

– Sabiha... Sper că nu vă deranjează că vă vorbesc așa familiar. Dar nu fugiți! Nu trebuie să înfruntați adevărul doar în cabinetul meu.

– Ce vreți să spuneți?

– Că problema dumneavoastră este fetița, nu sora dumneavoastră.

– Dacă v-ați terminat ciocolata, poate ar trebui să plecăm, spuse Sabiha.

Doctorul se întoarse și chemă chelnerul. Îi trase scaunul Sabihăi, ea își puse mănușile și șalul și apoi plecară. Furtuna se mai potolise.

– Aș sugera să vă țineți în continuare de brațul meu, e foarte alunecos pe jos.

– Mulțumesc, dar cred că ar trebui să ne despărțim la următorul colț, să o luăm fiecare spre casele noastre.

– Aș prefera să vă conduc până acasă. Și, poate, când ajungem, mă invitați înăuntru, să beau ceva.

– Părinții mei și Hülya sunt acolo.

– Ce bine! Aș putea să o cunosc pe fetiță.

O vreme, continuară să meargă în tăcere. Apoi, Sabiha se opri brusc și, privindu-l pe doctorul Sahir în ochi, întrebă:

– Credeți că mă port rău cu fiica mea?

– Dumneavoastră așa credeți?

– Nu, dar dumneavoastră păreți convins de asta.

– Nu v-am văzut niciodată cu ea, dar cred că pot să vă citesc în inimă. Fiindcă nu vă place propria dumneavoastră copilărie, vă învinovățiți fiica. O considerați o reprezentantă a tuturor fetițelor și, ca urmare, o lipsiți de dragostea dumneavoastră.

Sabihăi îi dădură lacrimile.

– Nu mă port rău cu ea.

– Sunt sigur.

– De ce?

– Fiindcă...

– Fiindcă?

– Fiindcă sunteți minunată. Și mult prea bună ca să faceți rău cuiva.

– Chiar credeți? Îmi spuneți adevărul?

– Da, Sabiha.

– Spuneți-mi, o să pot vreodată să scap de toate regretele care mă chinuiesc atât de mult?

– Sigur că da.

– Când?

– Vreau să vă rog ceva, Sabiha. Veniți cu mine la cabinet, acum?

– Acum?

– Da.

– Vin.

– Sigur vreți asta?

– Da.

Se întoarseră în Kızılay, unde traversară și urmară o vreme strada Kazım Özalp, iar apoi făcură la dreapta, până pe strada Karanfil. Nu-și spuseră niciun cuvânt. Ca și cum amândoi s-ar fi temut că orice sunet

ar fi distrus magia clipei, care avea înțelesuri diferite pentru fiecare dintre ei. O vreme, ninsoarea încetase, dar acum începuse din nou.

Sahir deschise poarta clădirii în care se afla cabinetul său și îi făcu loc Sabihăi să intre. Nu reuși să aprindă lumina de lângă scări, așa că luă o cutie de chibrituri, aprinse unul și îl ținu în fața lor.

– Cred că s-a ars becul. Dați-mi mâna, Sabiha!

Urcară scările ținându-se de mână. Sahir aprinse un alt chibrit în fața ușii lui, ca să descuie. Erau acum în cabinet. Sahir aprinse becul pe hol. Sub strălucirea sa crudă, amândoi arătau ușor caraghios, ca niște personaje ditr-un tablou suprarealist, cu părul și hainele acoperite de zăpadă. Sabiha se scutură și își scoase mănușile, șalul și haina. Sahir intră în camera de consultații și aprinse lampa de pe biroul lui.

– Intrați, vă rog, Sabiha Hanım!

Sabiha intră.

– Luați loc!

Sabiha pe așeză pe fotoliul obișnuit, cel atât de comod, și își întinse picioarele pe un scăunel.

– Nu puneți muzică?

– Ba da. Ce ați vrea să ascultați?

– Alegeți dumneavoastră ceva!

– Vă place pianul, nu?

– Da.

– Așteptați puțin, o să găsesc un disc cu Chopin.

Sabiha închise ochii și întinse picioarele. După câteva minute, auzi o cunoscută poloneză.

– Aveți o colecție de discuri impresionantă.

– Provine din anii când eram student la Viena.

– Le puneți muzică tuturor pacienților dumneavoastră?

– Da, dacă vor. Muzica poate fi foarte relaxantă. Păcat că nu prea multor oameni din orașul ăsta le place muzica clasică.

Nu mai vorbiră o vreme. Apoi, Sahir zise:

– Vă ascult.

– Ce vreți să spun?

– Ce vreți dumneavoastră.

– Mie mi-ar plăcea să ascult muzica.

– Nu trișați! Dacă nu vă puteți hotărî despre ce să vorbiți, vă călăuzesc eu. Mai devreme, vorbeam despre fiica dumneavoastră. Ce-ar fi să continuăm discuția de acolo?

– Nu, nu vreau.

– De ce?

– Pur și simplu.

– De ce evitați mereu subiectul acesta? Vă deranjează ceva legat de fiica dumneavoastră.

– Cine spune asta?

– Eu, ca doctor al dumneavoastră. Puteți să-mi spuneți orice, Sabiha. Promit să nu vă judec, orice ar fi, știți asta.

– Nu de-asta nu vreau să vorbesc.

– Vă îndemn să o faceți. Nu mi-ați spus mai devreme că vreți să scăpați de chinul acesta? Acum aveți prilejul.

– Veniți, vă rog, lângă mine!

Sahir se ridică de la birou, merse către Sabiha și se așeză pe scăunelul pe care ea își sprijinise picioarele.

– Sabiha... Haideți să rezolvăm în seara asta, haideți să punem capăt, să înfruntăm ce...

Nu apucă să termine propoziția. Sabiha se ridică, se aplecă spre el și își puse degetele pe buzele lui.

– Nu vorbiți! Vă rog, nu spuneți nimic! Da, să înfruntăm asta acum.

O clipă, se priviră în ochi, Sahir prefăcându-se că nu îi vede disperarea.

– Bine, atunci sunt pregătit.

Sabiha se ridică brusc, ca arsă.

– Nu, nu pot. Nu sunt pregătită. Să mergem, spuse ea rece.

– De ce sunteți așa furioasă?

Când Sabiha nu răspunse, Sahir merse către cuier, îi aduse haina și i-o puse pe umeri. Sabiha se întoarse încet către el. Era atât de aproape,

încât Sahir simțea mirosul de ciocolată din răsuflarea ei. Rămaseră tăcuți, în lumina difuză. Apoi, Sahir o trase brusc către el și îi sărută buzele calde. O clipă, Sabiha simți că leșină. Genunchii îi tremurau. Îl lăsă să-i sărute fața, gâtul și buzele, iar și iar. Se îmbrățișară pasional, apoi Sabiha se desprinse brusc.

– Sabiha... Sabiha... Te rog!

– Nu... Lasă-mă, nu se poate!

– Te joci?

– Ce vrei să spui?

– Nu știi ce vrei, Sabiha!

– Dimpotrivă, tu nu știi ce vrei! Îmi faci complimente, mă aduci aici, îmi pui muzică... Și toate astea când știi prea bine că sunt o femeie neglijată de soțul ei! O femeie nefericită. Și știi că am o slăbiciune pentru tine și... Și încerci să profiți de mine...

– Sabiha! Ce tot spui?

– Vrei să mă înjosești!

– Îți pun întotdeauna muzică, fiindcă te relaxează, știi bine! Am crezut că erai pregătită de terapie. Există momente speciale, când oamenii sunt gata să iasă din carapacea lor. Jur că am crezut că venise momentul acela.

– Totuși, nu pot să-mi recâștig fiica riscând să-mi pierd soțul!

– E clar că a fost o neînțelegere. Îmi pare foarte rău.

Sabiha avea ochii în lacrimi, dar pe față nu i se citea nimic.

– Sunt o proastă, spuse ea.

– Nici vorbă. Te-am adus aici ca să poți să privești în adâncul tău. Crede-mă, te rog, nu am avut niciun alt scop. Dar nici măcar un doctor nu se poate stăpâni mereu.

– Ești îndrăgostit de mine?

– Nu am niciun drept să fiu. Ești pacienta mea.

Ochii Sabihăi ardeau, ca și obrajii și palmele ei.

– Și mie îmi pare rău, spuse ea în șoaptă.

– Hai să lămurim măcar un lucru, te rog! Crezi că ești nefericită fiindcă soțul tău te neglijează. Dar nu e așa! Soțul tău își iubește familia mult mai mult decât crezi.

– De unde știi?

– Nu pot să-ți spun. Dar știu.

– Crezi că eu nu-mi iubesc soțul?

– De ce aș crede asta?

– Fiindcă am venit aici, acum.

– Nici vorbă!

– Nu trebuia să vin. Nu trebuia să fac asta!

– N-ai făcut nimic.

– Dar sigur ți-ai dat seama de slăbiciunea mea pentru tine.

– Poate, dar e din cauză că pot să te citesc ca pe o carte deschisă. Toate pacientele simt asta față de medicul lor.

– Precum elevele care se îndrăgostesc de profesorul lor?

– Nu asta am vrut să spun.

– Dar ce, Sahir-bei?

– Sabiha…

– Am avut încredere în tine și am fost atât de fascinată, fiindcă mi-ai făcut bine.

– E datoria mea să îți fac bine.

– Ai scos lucruri pe care le țineam de ani de zile în mine. N-aș fi vrut să se întâmple așa.

Doctorul se apropie de ea și o îmbrățișă cu afecțiune.

– Să uităm ce s-a întâmplat, Sabiha! Îți sunt medic, dar și prieten. Ești aici ca să-ți înfrunți sufletul, iar eu te ajut. Atâta tot.

– Să plecăm, te rog! spuse Sabiha. Vreau acasă!

– Bine, să mergem.

– Pot să merg singură, domnule doctor.

– Nici nu mă gândesc! Nu la ora asta.

Îi ținu haina, să o îmbrace, apoi opri muzica, stinse lampa și ieșiră amândoi pe holul abia luminat. Când văzu fața roșie și părul răvășit ale Sabihăi, Sahir o întrebă:

– Vrei să-ți dai cu pudră?

– Nu, mulțumesc.

Ieșiră din apartament. De data aceasta, Sabiha coborî treptele fără să mai apuce mâna lui Sahir.

Ningea încă, dar ușor.

– Ține-te de brațul meu, te rog, să nu aluneci.

Continuară să meargă, braț la braț, pierduți în gânduri.

Asta sunt eu, își spuse Sabiha rușinată. Exact cum a vrut tata. Educată și cu mintea deschisă, dar în sinea mea în continuare sclava presiunilor și ideilor de modă veche. O lașă care îl atâță pe bărbatul de care e atrasă, dar nu poate merge mai departe. Tata și cu mine suntem absolut la fel. Nu și-a alungat el fiica doar pentru că s-a măritat cu Rafo? După ce se lăudase atâta vreme că e un om civilizat, al vremurilor moderne?

– La ce te gândești? întrebă Sahir.

– La nimic, răspunse Sabiha.

Nu am fi mai fericiți dacă am putea să ne eliberăm de obișnuințele și convențiile din trecut, cu care am fost îndoctrinați? Dacă am lăsa să cadă lanțurile care ne leagă de trecut? Cu siguranță am fi mai liberi așa, dacă nu și mai fericiți.

În timp ce înainta cu grijă, zdrobind zăpada sub picioare și ținându-se de brațul lui Sahir, Sabiha nu se îndoia că luase decizia corectă. Dar știa și că pierduse șansa de a simți extazul și poate singura ocazie să aibă aventura la care visase luni de zile. Cât de mult își dorise să ajungă în brațele lui Sahir, cu trupul dezgolit, la fel cum își dezgolea sufletul în timpul ședințelor cu el! Luni de zile tânjise să i se ofere, să facă dragoste cu el. Dar nu o făcuse. Nu avea curajul Selvei. Se tot folosea de pretextul că nu trebuie să le facă rău celor din jurul ei. Își aminti brusc faimoasele vorbe ale mamei sale:

– Nu distruge totul în jur!

Cu siguranță, era la fel de mult fiica mamei sale, ca și a tatălui. Nu se temea numai să nu distrugă totul în jur. Se temea și de felul cum o judecau ceilalți.

Merseră până la Kızılay fără să-și vorbească. Apoi, urmară strada de pe lângă parcul Güven. La un moment dat, Sabihăi îi alunecă piciorul. Sahir o ținu strâns.

– Pe aici, zise Sabiha când intrară pe strada ei.

Când se apropiară de casă, își scoase brațul de sub brațul lui Sahir. Merse singură până la poartă și așteptă ca Sahir să o ajungă din urmă.

– Mă tem că nu pot să te invit înăuntru.

– Înțeleg.

– Și nici n-o să ajung la programarea de miercuri.

– Nu faceți asta! Sigur vă dați seama cât de aproape suntem să ne încheiem cu succes ședințele.

– Da, domnule doctor, sunt conștientă. Dar, cum spuneam mai devreme, nu pierderea soțului meu trebuie să fie prețul ca să-mi recâștig fiica. Îi întinse mâna: La revedere!

Sahir îi apucă mâna și îi scoase mănușa. Îi ridică degetele și le atinse de buzele lui. În aerul rece al nopții, erau încă fierbinți precum flăcările.

– La revedere, Sabiha!

Brusc, Sabiha îl apucă de reverele hainei, se ridică pe vârfuri și îi sărută ușor colțul gurii. Apoi se întoarse repede și intră pe poartă.

Sahir simți din nou vaga aromă de ciocolată din respirația Sabihăi. Își duse degetele către locul unde îl sărutase și, fără să se uite în urmă, porni pe strada acoperită cu zăpadă.

Sabiha îl privi cum se îndepărtează în ninsoarea deasă. În clipa următoare i se făcu, dintr-odată, teribil de dor de soțul ei.

CAIRO, 1943

Macit tresări când își văzu chipul reflectat în oglindă, în timp ce își făcea nod la cravată. Pungile negre de sub ochi erau rezultatul multor nopți de nesomn. Se simțea stors.

În ultimele cinci zile, parcă îmbătrânise cu cinci ani. Din data de patru, luau parte încontinuu la întruniri. Președintele Inönü, ministrul de Externe, secretarul general din minister și Macit ajunseseră la Cairo cu două avioane personale, trimise la Adana de către președintele american Roosevelt și prim-ministrul britanic Churchill. Aveau loc multe întruniri generale, precum și altele, bilaterale sau trilaterale. Și luau parte și la cine oficiale, unde se discutau lucruri foarte importante. Întreaga delegație turcă, de la președinte și până la ultimul membru, trebuia să facă față dormind doar trei ore pe noapte. Macit nu înțelegea cum un om așa în vârstă ca Inönü făcea față unei asemenea presiuni și reușea să își păstreze judecata limpede.

În ziua când plecase de la Ankara, Sabiha făcuse o glumă malițioasă, spunându-i că fugea de frigul din Ankara către zări însorite. De fapt, de când erau la Cairo nu văzuseră decât lungi coridoare, săli uriașe de

conferințe și mese rotunde. Fără să mai spunem de toți oamenii cu aer grav și ochi obosiți, căutând cu disperare să obțină cele mai bune rezultate pentru țările lor.

Pe lângă Roosevelt, care părea extrem de înalt, chiar dacă era în cărucior cu rotile, și Churchill, pe cât de înalt, pe atât de lat, Inönii arăta ca un vulpoi costeliv, căutând să fie mai abil decât lupii aceștia și să iasă din confruntare fără zgârieturi. Jongla cu tot felul de idei în minte, încercând să nu calce pe nimeni pe bombeu.

– Să rămâneți cu judecata limpede! le spusese el membrilor delegației sale. Trebuie să fiți gata să surprindeți orice aspect care mi-ar scăpa mie. Mergem pe o frânghie foarte subțire. Trebuie să fiți cu toții extrem de vigilenți!

Macit mai fusese o dată la Cairo, cu ministrul de Externe, cam cu o lună în urmă. Purtaseră discuții nesfârșite ca să pună bazele acestei partide de șah politic. Fusese o călătorie extenuantă, dar nici nu se putea compara cu aceasta. Acum, ajungeau în sfârșit la punctul culminant al celor patru zile de convorbiri intense.

Marea Britanie presa Turcia să invadeze insulele din Marea Egee, fără să-i ofere vreun sprijin, dar gata să își transforme astfel înfrângerea de acolo într-un triumf. Mai mult, dorea să își stabilească baze militare în provinciile din sudul Turciei. În secret, și Rusia trăgea sfori, cu toată puterea ei. Voia disperată ca Turcia să declare că intră în război și să închidă Bosforul pentru vasele germane, atât militare, cât și comerciale. Rusia insista și ca Aliații să poată folosi neîntârziat toate aerodromurile din Turcia. Era convinsă că, după o asemenea măsură, Germania ar fi invadat teritoriul turc, lăsând Rusia în pace.

Aceasta era condiția care îl îngrijora cel mai mult pe Inönü. Credea că, dacă Germania ar fi invadat Turcia, Rusia ar fi putut să-și trimită propriile trupe, sub pretextul că vine în ajutor. Inönü, cu pantofii lui de modă veche, dansa un vals periculos, pe o suprafață tare alunecoasă, cu trei primadone masive. În timp ce Marea Britanie își petrecea brațele pe după mijlocul lui, încercând să-l facă să se întoarcă spre ea, Germania îi

apuca mâinile, trăgându-l către ea, iar Rusia îl călca pe picioare, cu masivele ei cizme de luptă.

Macit păstrase însemnările de la întâlnirea miniștrilor de Externe britanic și turc care avusese loc la Cairo pe 5 noiembrie. Numan Menemencioğlu, ministrul de Externe, venise foarte bine pregătit. Exact înainte să plece către Cairo, ambasadorul german von Papen îl vizitase și îi spusese că știa ce vor cere britanicii și rușii.

– Excelență, britanicii sunt presați de ruși. O să vă ceară să intrați imediat în război. E singurul motiv pentru care v-au invitat la reuniunea de la Cairo.

– De unde sunteți atât de sigur, domnule ambasador? întrebase Menemencioğlu. Nici măcar nu am fost încă acolo!

Von Papen râsese. Nu îi spusese că un spion pe nume Cicero, care lucra la ambasada britanică, fotografiase un mesaj codat trimis de la Londra și apoi li-l vânduse germanilor.

– Nu e nevoie să fii clarvăzător ca să știi asta, răspunsese von Papen. Și sunteți avantajat astfel, ca să puteți refuza cererile Aliaților. Guvernul meu se așteaptă să le răspundeți pe măsură, adăugă el fără nicio urmă de zâmbet.

Numan Menemencioğlu ținuse minte asta la întâlnirea pe care o avusese la Cairo cu ministrul de Externe britanic, Anthony Eden.

– Suntem prinși între ciocan și nicovală, se gândi Macit înainte să intre în sala de conferințe.

După ce sosi toată lumea, el asistă la duelul verbal dintre ministrul turc și cel britanic, cu admirație nedisimulată. Era ca și cum ar fi privit un meci de tenis excepțional. Nu putea să nu admire abilitatea cu care Menemencioğlu returna orice voleu, oricât de rapid.

Încă de la început, domnul Eden nu se ascunsese după vorbe.

– Dacă ați intra în război înainte de sfârșitul anului, i-ați fi de mare ajutor Rusiei. Rușii sunt obsedați ca războiul să se termine cât mai repede posibil. Participarea Turciei ar asigura legături prietenoase cu Rusia și asta ar fi în avantajul vostru.

– Dar așa nu ar înseamna că Rusia ar putea să invadeze Balcanii? întrebă Menemencioğlu.

– Dacă rușii ar avea planuri în Balcani, nu ar vrea ca Turcia să intre în război, răspunse Eden neconvingător.

– Nu s-ar putea ca ei să dorească intrarea Turciei în război, ca Rusia însăși să scape? Asta ar însemna că noi am fi expuși unei invazii germane. Și ar trebui să luptăm, am avea un al doilea război de eliberare. Așa ceva nu ar fi o mișcare înțeleaptă!

– Germanii nu mai pot invada Turcia. Nu mai au decât 50 de bombardiere, nu pot face față avioanelor de luptă britanice. E imposibil să lupte pe încă un front.

– Dacă germanii sunt atât de slăbiți, de ce Marea Britanie nu are în vedere operațiuni în zona aceea?

– Asta e ceva ce privește planurile noastre militare. Mă tem că nu pot să comentez, replică ministrul britanic.

– Vă înțeleg, Excelență, dar și domnia voastră trebuie să ne înțelegeți poziția. Turcia nu poate intra în război fără să știe ce planuri aveți pentru zona Balcanilor.

Auzind asta, domnul Eden schimbă placa.

– Stimate coleg, Turcia ar putea fi de ajutor chiar și fără să intre în război.

– Cum anume?

– Lăsându-ne să folosim aerodromurile sale din provinciile de sud.

– Nu se poate să nu vă dați seama că, dacă Turcia ar permite așa ceva, ar fi o invitație clară pentru germani să ne atace.

– Mă tem că nu sunt de acord. Când s-au folosit aerodromurile din Azore, germanii nu au atacat Portugalia. Mai mult, au închis ochii în timpul operațiunilor noastre din insulele din Marea Egee, când ne-ați permis să vă folosim bazele pentru depozitare și aprovizionare cu hrană. Ca să nu mai pomenim că, ulterior, ne-am retras trupele prin Turcia. Știți asta.

– Desigur, Excelența Voastră. Dar dacă ați folosi aerodromurile noastre, Germania ne-ar ataca instantaneu.

– Convingerea mea, Excelență, este că nu vreți să vă folosim bazele aeriene, fiindcă vă temeți de ruși și nu vreți să intrați în război.

– Nu e nevoie să interpretați totul așa. Putem, firește, să discutăm despre intrarea Turciei în război, însă numai după ce stabilim ce garanții sunteți dispuși să ne oferiți.

– Să spunem așa: dacă Turcia intră în război acum, intrarea va avea efect major. Dacă intră peste trei luni, efectul va fi mai mic. Și dacă intră peste șase luni, nu va mai exista niciun efect. Și trebuie să vă mai gândiți la ceva. Dacă nu ne acceptați cererea și nu ne oferiți prețiosul vostru ajutor, relația noastră se va schimba.

– În ce fel?

– Într-unul negativ, mă tem.

– Suntem prima țară pe care o abordați, Excelență. Nu le-ați făcut asemenea cereri Rusiei, Americii sau chiar Iugoslaviei. Vreți să spuneți că, dacă refuzăm, s-ar putea ajunge la ruperea relațiilor noastre?

– Să vorbesc mai limpede: dacă Turcia nu cooperează cu Aliații, relațiile noastre vor avea de suferit, acum și după război.

Fața lui Numen Menemencioğlu deveni pământie. Domnul Eden făcea amenințări și în privința relațiilor de după război!

– După cum înțeleg, răspunse ministrul turc, la Moscova s-a decis ca Turcia să intre în război.

– Întocmai. Cele trei puteri aliate au ajuns la concluzia că participarea Turciei ar scurta războiul. Cererea în privința aerodromurilor este o problemă diferită.

– Domnule ministru, sunt autorizat să vă răspund așa cum consider, în privința folosirii aerodromurilor. Ca urmare, vă refuz cererea definitiv și pe loc. Cât despre intrarea Turciei în război, voi comunica această problemă guvernului meu. Este o decizie care poate fi luată numai de Adunarea de la Ankara.

De îndată ce își termină afirmația, Numan Menemencioğlu se ridică, îi întinse mâna ministrului Eden și părăsi încăperea.

Diplomații turci ținură nenumărate ședințe în camerele lor, în următoarele două zile. Mesaje codate erau trimise permanent între Cairo și Ankara. Se fuma țigară după țigară și se bea cafea la nesfârșit. Diplomații analizau minuțios diverse detalii. Trei zile mai târziu, Eden și Menemencioğlu se întâlniră din nou. Turcii erau încordați. Bănuiau că rușii făcuseră presiuni asupra britanicilor să nu le mai trimită provizii. Înainte să înceapă întâlnirea, Numan-bei îi spuse lui Macit:

– De data aceasta, s-ar putea să nu respect politețea diplomatică. Dar și asta e o tactică.

Chiar și acum, amintindu-și discuția respectivă, Macit simțea că îi transpiră palmele.

Eden le prezentase un ultimatum.

– Trebuie să intrați în război!

Numan-bei răspunsese liniștit, dar vorbele lui nu erau deloc liniștite.

– Onorabile coleg, de trei ori până acum ați încercat să ne influențați. Dacă am fi acționat pripit, de fiecare dată ambele noastre țări ar fi avut de pierdut.

– De exemplu? întrebă Eden ironic, cu un zâmbet forțat.

– Dați-mi voie să vă amintesc, răspunse Menemencioğlu. Când Italia a declarat război, în 1940, ne-ați cerut să intrăm și noi, atunci. Ce s-ar fi întâmplat dacă v-am fi ascultat? Apoi, ați făcut același lucru în 1941, în cazul Iugoslaviei.

– Nu, domnule, îmi pare rău, nu v-am cerut să intrați în război, interveni Hugessen, ambasadorul britanic.

– Dar ce ați făcut?

– V-am cerut doar să vă prefaceți că intrați, ca să încurajăm guvernul iugoslav să reziste.

Numan-bei începu să râdă.

– Bătrâne, Germania era atunci în apogeul puterii ei și înaintase deja către sud. Să ne prefacem ar fi fost ceva și mai și decât să intrăm în război de-a binelea. Mulțumesc că mi-ai confirmat afirmația.

Domnul Eden n u putu să se abțină să n u râdă el însuși. Numan-bei începuse răspunsul râzând, dar îl termină cu asprime.

– Ați încercat să faceți ca Germania să atace Turcia, ca să nu o pornească spre Rusia. Dar nu v-ați dat seama ce preț uriaș ați fi plătit.

Macit și secretarul general se uitară unul la altul. Amândoi aveau în ochi o licărire de mândrie, dar și de neliniște. Numan-bei continuă atacul.

– Și ca și cum nu ar fi fost de ajuns, sunteți pe cale să faceți aceeași greșeală astăzi, când sunteți în superioritate. Cererea voastră nu înseamnă nimic altceva decât sacrificarea Turciei! Și, mai mult decât atât, faceți asta ca să-i mulțumiți pe ruși!

Macit îi privi pe britanicii care îl ascultau cu chipurile imobile, evitând cu grijă să îl privească în ochi. Numan-bei era ca un tenor intrat pe scenă, a cărui voce prinde treptat tot mai multă forță.

– Ce rost are să-i facem pe germani să ne atace, când știți foarte bine că armata noastră nu este în măsură să ne apere? Cum v-ar ajuta, dacă Germania ar controla zonele de lângă Bosfor? Și noi? Ar trebui să stăm cu brațele la piept, așteptând să fim eliberați? Să vină rușii, să salveze Istanbulul? Vreți să spuneți că rușii vor salva Istanbulul de dragul nostru?

Numan-bei se opri și respiră adânc. Eden păru gata să răspundă, dar Numan-bei continuă.

– Nu vă dați seama că, dacă ne amenințați că nu ne mai dați provizii, ne împingeți într-un cerc vicios? Dacă nu ne trimiteți armamentul necesar, nu putem intra în război! Nu putem lupta fără provizii! Unde vă e logica?

Domnul Eden stătea cu fața împietrită, ca și cum ar fi purtat o mască. Nu părea nici să-l aprobe, nici să nu fie de acord. În final, spuse doar:

– Vă rog să transmiteți guvernului domniei voastre dorințele Marii Britanii, Rusiei și Statelor Unite, Excelență!

După ce delegația se întorsese în Turcia, problema fusese dezbătută îndelung în adunările de la minister. În final, se hotărâse ca

Turcia să intre în război, cu anumite rezerve, dar fără să permită folosirea aerodromurilor sale.

Fuseseră atâtea de discutat în luna dintre cele două întâlniri! Iar Macit era atât de ocupat cu treburile de la minister, că nu avusese deloc timp să stea acasă și să rezolve problema cu Sabiha și cu Hülya. Cei doi soți se îndepărtau tot mai mult. Nu mai făcuseră dragoste de luni întregi. În ultima lună, nici nu schimbaseră mai mult de câteva cuvinte. Macit amâna mereu și mereu să găsească o soluție pentru situația de acasă. După ce se termină ședința... După ce semnăm acordul... După ce se termină conferința...

Acum, în sfârșit, maratonul de cinci zile de la Cairo se terminase. Aveau să zboare înapoi la Adana cu avionul lui Churchill. Socrul lui îi aștepta, cu siguranță, nerăbdător întoarcerea. Știa că avea să îl găsească pe Fazıl Reșat Pașa la fereastră, dornic să-l asculte, oricât de târziu ar fi ajuns. Cine fusese cândva în slujba statului rămânea așa pe veci. Chiar dacă avea peste optzeci de ani. Ca fost ministru în ultimul guvern otoman, Fazıl Reșat Pașa nu ar fi putut să adoarmă fără să-și întâmpine mai întâi ginerele. Macit era sigur că avea să-l găsească, în caftanul său vișiniu, cu ochelarii căzuți pe nas. Suspină adânc. Măcar cineva îi aștepta întoarcerea, chiar dacă acel cineva era bătrânul lui socru.

Știind că era singura legătură a bătrânului cu lumea exterioară, Macit începu să se gândească la ce să-i spună. Știa că, dacă i-ar fi zis că ministrul britanic de Externe încercase să-i păcălească și să ducă Turcia în prima linie a războiului, ca să le facă pe plac rușilor, bătrânul i-ar fi evocat o serie de exemple din istorie, care demonstrau că nu poți niciodată să ai încredere în ruși. Ar fi putut să-i spună pașei că, atunci când Inönü afirmase că Turcia are nevoie de timp ca să poată să intre în război, iar președintele american îl sprijinise, ministrul britanic exclamase: „Uitați ce le-am promis rușilor, domnule președinte!" atât de tare, încât auzise toată lumea.

Fazıl Reșat Pașa ar fi început o adevărată tiradă despre cum britanicii îi ridicaseră pe kurzi și arabi împotriva Turciei.

După ce trecu în revistă diverse momente ale conferinței, Macit decise că Fazıl Reşat Paşa ar fi apreciat mai ales răspunsurile ferme pe care Numan-bei i le dăduse insolentului Eden.

În timp ce negocia ajutorul militar pe care trebuia să-l acorde Marea Britanie, ministrul turc spusese:

– Ajutorul acesta este suficient pentru a apăra bazele aeriene britanice. Nu pentru a apăra Turcia!

– Ajutorul este pentru apărarea bazelor britanice din Istanbul, Izmir și Zonguldak, răspunse Eden.

Numan-bei replicase:

– Sper că nu credeți că turcii se așteaptă ca britanicii să le apere întreaga țară, Excelență. Ceea ce vrem este ca, la nevoie, turcii să își poată apăra țara cu ajutorul vostru.

Știind cât se va bucura socrul lui să audă asta, Macit intenționa să-i spună cum, la sfârșitul dificilei întâlniri, președintele american insistase să mai stea puțin de vorbă cu Inönü, înainte să își ia rămas-bun. Voia să-i povestească pașei mai ales despre conversația călduroasă dintre cei doi conducători. Macit se pomeni mirându-se că se atașase atât de mult de socrul său. Se întrebă dacă nu începuse să îl considere un înlocuitor al tatălui său, de mult răposat.

– Dacă îi duc atâta dorul tatei, poate că sunt cumplit de singur, se gândi el.

Ca să nu întârzie la întâlnirea de a doua zi de la vila lui Churchill, Macit își făcuse valiza în seara precedentă. Nu îi mai rămăsese decât să-și pună pijamaua și periuța de dinți, să încuie valiza, să se încheie la haină și să își ia dosarele, înainte să iasă din cameră.

Zburară cu avionul lui Churchill înapoi la Adana, iar de acolo luară trenul către Ankara. De îndată ce intră în compartiment, Macit se întinse să se odihnească. Era complet extenuat, dar o bătaie în ușă îl făcu să sară din pat. Unul dintre ofițerii din garda lui Inönü băgă capul înăuntru și spuse:

– Președintele vă așteaptă pentru o ultimă evaluare.

– Vin imediat, răspunse Macit căscând. Se ridică, murmurând în timp ce se spăla pe față. Ce fel de om era Inönü? Nu obosea niciodată? Nu dormea? Își promise că, odată ajuns acasă, avea să doarmă două zile.

Dar Macit nu ajunse acasă când se așteptase. Zăpada blocase calea ferată, așa că fură nevoiți să stea ore în șir în tren, până la eliberarea ei. Iar când, în sfârșit, ajunseră la Ankara, fură nevoiți să meargă direct la minister, să îi arate prim-ministrului varianta finală a raportului pe care trebuia să-l prezinte a doua zi în fața Adunării Naționale.

Macit telefonase acasă, să vadă cum se simt cu toții și, după o scurtă discuție, le spusese să nu îl aștepte. Discuția cu Fazıl Reșat Pașa despre conferința de la Cairo avea să aibă loc mai încolo.

Când, în sfârșit, ajunse acasă, Macit era absolut epuizat. Simțea că îi ard ochii, avea gura uscată și îl dureau toate încheieturile. Îi plăti taximetristului, își luă mica valiză și merse către poartă. Deschise cu cheia lui și intră, în sfârșit, în casa cufundată în beznă și tăcere. În primul moment, se gândi să facă baie, dar se răzgândi imediat. Vru să se culce pe canapea, ca să nu o trezească pe Sabiha, dar își dădu seama că ar fi fost trezit el însuși la prima oră de zgomotele celor din casă. Cel mai bine era să se dezbrace în salon, să se strecoare în pat și să adoarmă imediat. Își lăsă valiza într-un colț al salonului, fără ca măcar să o mai deschidă. Își scoase haina, cravata, cămașa, pantofii și pantalonii și păși apoi în dormitor, cât de încet putea. Se întinse cu grijă în pat, învelindu-se cu așternuturile calde. Nu își mai simțea corpul. Când aproape adormise, o auzi pe Sabiha mișcându-se către el.

„Am trezit-o", se gândi Macit. Simți apoi pe piele mătasea cămășii de noapte și, dintr-odată, atingerea trupului ei cald. Sabiha se lipi de el, petrecându-și brațele strâns pe după gâtul lui.

– Bine ai venit! spuse ea. Mi-a fost dor de tine. Mi-a fost tare dor.

PARIS

Ferit urca scările ducând în spate o saltea pe care o descărcase dintr-un camion vechi. Șoferul încercă să descarce încă o saltea, iar apoi strigă după el:

– Poate că tu ești puternic ca un bivol, prietene, dar eu nu sunt! Găsește pe cineva să mă ajute!

– Așteaptă să duc asta sus, spuse Ferit, cu răsuflarea tăiată. Lăsă prima saltea sus și apoi coborî, să o ia și pe cealaltă.

– E un dormitor comun acolo sus?

– Cam așa ceva.

– Sfinte! Ce faci cu toate saltelele astea? Deschizi un hotel?

– Un bordel, răspunse Ferit. Poți să treci cândva.

– Și fetele? Sunt frumoase?

„Doamne", își spuse Ferit, „idiotul m-a crezut! Dacă se îmbată în vreo noapte și vine și bate la ușă?"

– Nu, am glumit. Vine toată familia mea la mine.

– De unde?

– Haide, fii băiat bun și ajută-mă! răspunse Ferit și începu să fluiere un cunoscut cântec franțuzesc.

Șoferul se dădu bătut după ce cărase doar o saltea. Ferit îl plăti și apoi ridică o altă saltea, pe care o sprijinise de ușă.

„Haide, băiete, dacă în țara ta și hamalii bătrâni pot să ducă greutăți de trei ori mai mari fără să clipească, sigur poți și tu", își spuse. Dar când ajunse în capătul scărilor, simțea deja că se prăbușește. Își adună forțele auzind telefonul care suna înăuntru.

Evelyn părea supărată.

– Cum adică închiriezi apartamentul? Ce înseamnă asta?

– Înțelege, scumpo. Știi că avem nevoie de bani pentru bilete, iar salariul meu nu ajunge. Așa că am hotărât să închiriez apartamentul.

– Fără să mă întrebi?!

– Nu mai era timp. Și oricum, nu stabiliserăm că trebuie să strângem bani pentru călătorie și pentru copil?

– Stabiliserăm că o să-mi caut și eu de lucru.

– Nu vreau să muncești! Ești gravidă, nu trebuie să te obosești. Și oricum, trenul pe care vrem să-l luăm pleacă în curând.

– Tot cred că trebuia să hotărâm amândoi! Ar fi trebuit măcar să mă întrebi, mai întâi!

– Uiți că sunt turc, Evelyn. Noi hotărâm fără să ne consultăm soțiile. Ce să fac? Uneori nu mă pot abține să mă port turcește.

– Nu încerca să scapi glumind!

– Crede-mă, scumpo, nu era timp să te întreb. Nu erai aici, erai la țară! Trebuia să hotărăsc repede și am făcut-o.

– Sper că îți dai seama ce ridicol e totul! Noi unde o să stăm? Ce-o să facem?

– Tu o să stai mai departe la prietena ta, la țară, iar eu o să-l rog pe Muhlis să stau la el. Sau aș putea să mă mut la prietenul meu profesor.

– Adică va trebui să stăm separați?

– De câte ori să-ți mai spun, Evelyn? Nu puteam rata ocazia asta! Ne trebuie banii! Plecăm împreună la Istanbul peste vreo două săptămâni și

apoi n-o să ne mai despărțim niciodată. Mi s-a părut o ocazie bună să câștigăm o sumă frumușică, atâta tot.

– N-am auzit niciodată ceva mai ridicol! Soțul meu ne închiriază casa și nici măcar nu mă întreabă! Pe urmă mă trimite la o prietenă și trebuie să stau acolo cine știe cât!

– Nu tu m-ai luat prima pe ocolite, fiindcă îți era teamă că o să mă supăr? Nu tu mi-ai ascuns că prietena ta era bolnavă și că de-asta ai mers la ea, până când s-a simțit mai bine? Acum poți să stai acolo mai mult, nu e bine?

– Ce figură ești! De ce nu mi-ai spus că știai? Ce egoism ai, când e în interesul tău!

– M-am făcut că nu știu numai fiindcă îmi era dor de tine și nu voiam să stai așa mult!

– Și acum ce s-a schimbat? Nu îți mai este dor de mine?

– Istețul tău soț a găsit un nătărău dispus să ne plătească bine ca să stea în apartament. Și a bătut palma imediat, fiindcă e disperat să facă rost de bani. Tot ce-ți cer acum e să fii rezonabilă. N-o să mai dureze mult. Știi ce? Dacă mâine circulă trenurile, o să vin la tine când ies de la muncă. Putem să petrecem tot sfârșitul de săptămână discutând despre asta. Ce zici? Promit să mă revanșez, scumpo.

Ferit lăsă receptorul jos și inspiră adânc.

– N-aș fi crezut niciodată că va fi mai greu s-o conving pe Evelyn, decât să car saltele trei etaje.

Trecu prin salonul pe care îl transformase în dormitor și intră în bucătărie, unde își făcu o cafea. Lăsase în cămară pâine, brânză și paste din belșug. Acum era pregătit pentru sosirea musafirilor. Cu cafeaua în mână, se întoarse în salon. Nu era prea mulțumit de cum aranjase totul. În primul rând, nici nu mai părea un salon. Șase saltele erau întinse pe jos și mai era una, pe locul fostei mese. Alți trei-patru oameni puteau dormi pe saltelele subțiri. Reușise să strecoare și un pat de campanie în dormitorul lor, așa că acolo puteau dormi încă patru. Selva și familia ei puteau sta în dormitorul mic, iar el avea să doarmă pe canapea.

Însă la sfârșitul săptămânii trebuia să meargă cu orice preț la Evelyn. Altfel, poate venea ea să-l caute și atunci ar fi văzut ce făcuse. De fapt, nu îi spusese că el va sta la Muhlis? Dacă venea la Paris, putea să-i spună să meargă direct la apartamentul lui. Și ca să nu mai vină aici, trebuia să-i ducă toate lucrurile cât mai repede. În plus, putea să aranjeze cu un agent imobiliar să închirieze apartamentul, după ce ei plecau din Paris. De fapt, poate chiar ar fi fost bine să se mute la Muhlis, să-i lase loc altcuiva pe canapea. Își dădu seama că trebuia să discute toate astea cu Tarık. Ce ciudat, își spuse, că alesese să-i facă destăinuiri lui Tarık, nu lui Muhlis, care îi era prieten de atâția ani!

Oaspeții lui Ferit aveau să vină din toate părțile Franței ocupate. Nemții ridicau evreii și îi aduceau la Paris, înainte să-i trimită în lagăre de concentrare din Germania. Rezistența făcea cam același lucru, doar că trimitea evreii în țări neutre, unde nu erau în pericol. Oamenii disperați care reușeau să fugă din orașele lor erau găzduiți în casele francezilor simpatizanți sau la hoteluri, înainte să fie transportați în țările sigure.

Încă nu se aflase că lagărele germane erau capcane ale morții. Că acolo, oamenii erau transformați în săpun, hârtie sau folosiți drept cobai.

Între timp, la Paris, nouăzeci și șapte de turci evrei așteptau să urce în trenul pregătit de guvernul de la Ankara. Stăteau înfricoșați în diverse case și hoteluri, ca să primească un semn să își continue călătoria. Unii dintre ei nu aveau nicio legătură cu Turcia și, ca urmare, nici pașapoarte sau acte de călătorie turcești. În locuințele unde fuseseră înghesuiți nu aduseseră cu ei decât speranța.

Ferit nu se îndoia că vor fi salvați cu toții. Era convins că, până la urmă, avea să-i convingă fie pe Muhlis, fie pe Tarık să cedeze. Dacă ar fi văzut fețele bieților oameni! Sau stelele galbene pe care erau siliți să le poarte în piept, simbol al credinței lor! Ca și cum ar fi fost purtători ai vreunei boli cumplite. Dacă i-ar fi auzit povestind cum fuseseră despărțiți de familiile și copiii lor! Dacă...

Auzind soneria, Ferit alergă la fereastră. Nu vedea pe nimeni afară. Poate că ușa clădirii rămăsese deschisă și cine sunase intrase deja. Auzea

pe scară zgomote de pași și voci. Merse grăbit pe hol, descuie ușa și îl văzu, uimit, pe Tarık.

– Au venit mai repede decât îi așteptam, spuse prietenul lui domol. Abia atunci zări micul grup de oameni care stătea în spatele lui Tarık, în bezna de pe scări.

– Nicio problemă. Intrați, vă rog!

– Înțeleg dacă nu ești...

– Stai liniștit, totul e pregătit.

Tarık se întoarse să îi prezinte pe nou-veniți.

– Rafael Alfandari... Soția lui, Selva. Micul Fazıl... Și Perla și Samuel.

Tânăra înaltă care stătea cu băiețelul în brațe îl corectă.

– Peri și Sami.

– Credeam că aveți un singur copil.

– Ei sunt micii mei prieteni. Nu sunt copiii mei.

– Nici eu n-am știut că sunt cinci, spuse Tarık, zâmbind jenat.

– Nu contează. Intrați, vă rog!

Intrară unul câte unul. Tarık privi uluit cum arăta salonul.

– Ce e asta? Pare un spital de campanie!

– Aștept și alți oaspeți.

– Noi vom sta în camera asta? întrebă Rafael.

– Nu, aveți o cameră separată. Dar n-am știut și despre micii dumneavoastră prieteni, spuse Ferit.

– Îmi pare rău... Am încercat să îi explic soției mele că va fi greu cu doi oameni în plus, dar nu a vrut să asculte. Eu pot să merg să stau la hotel. Am văzut unul pe drum, Hotel Bonaparte, care părea potrivit. Aveți o carte de telefon, să aflu numărul?

– Nici nu vreau să aud! spuse Ferit. Și oricum, nu e prudent să rătăciți pe străzi. Dacă nu vreți ceva luxos, putem să ne descurcăm cu toții aici.

– Copiii se pot înghesui oriunde, spuse Selva.

Samuel și Perla rămăseseră lângă ușă, încercând să înțeleagă discuția. Când recunoscură cuvântul „çocuk", „copil" în turcă, se uitară unul la celălalt speriați.

– Copiii știu turcește? întrebă Ferit.

– Învață.

– Selva le dă lecții, interveni Rafael.

– Grozav! Veniți, vă arăt camera, să vă puteți aranja. E la capătul holului, iar baia e chiar vizavi. Ferit se întoarse către copii și continuă în franceză. Cât despre voi doi, vă ofer canapeaua. Voiam să dorm eu pe ea, dar sunteți bine-veniți să o împărțiți. O să găsesc altceva pentru mine. Cum ziceați că vă cheamă?

– Samu... Sami, răspunse băiatul cu păr castaniu. Iar ea este sora mea, Peri.

– Foarte bine. Sami și Peri. Puneți-vă lucrurile în sertarele de acolo! Pașapoartele și lucrurile de valoare în sertarul de sus.

– Nu avem nimic de valoare, zise Perla. Banii pe care i-i dăduse mama ei erau ascunși într-un săculeț cusut de chiloți și nu avea de gând să-i arate nimănui.

– Pentru cine sunt saltelele astea? întrebă Tarık.

– Pentru oamenii pe care sperăm să-i aducem la Paris. Vin de peste tot din Franța. Aștept încă trei, dar nu se știe niciodată, s-ar putea să nu vină.

– De ce?

– Există o șansă să treacă munții, către Spania.

– Și Evelyn ce spune despre toate astea?

– Nu știe.

– Poftim?!

– Îți explic mai târziu.

Rafael li se alăturase, în timp ce Selva aranja lucrurile și avea grijă de fiul lor.

– Vă suntem nespus de recunoscători, Tarık-bei. Sunt sigur că și dumneavoastră ați intervenit, ca să fiu eliberat.

Tarık fu uluit că Rafael vorbea o turcă perfectă, fără nici cel mai mic accent.

– Vă rog, să nu mai pomenim! N-am făcut decât să iau legătura cu ambasadele noastre și să le rog să intervină.

– Tot dumneavoastră ne-ați spus și despre tren.

– Vor fi și alții în el, în situații similare, interveni Ferit. De fapt, unii sunt în situații mult mai rele. Dumneavoastră măcar sunteți sub protecția guvernului turc. Dar gândiți-vă la evreii francezi, germani, chiar și italieni... Adolescenți, femei, bătrâni, copii... Sute de mii de oameni care n-au făcut rău nimănui.

Tarık lăsă capul în jos.

– Bieții oameni se adună la Paris, cu un fir de speranță. Un fir foarte subțire. Și dacă cineva nu închide ochii, ca să îi lase în tren...

Se așternuse tăcerea.

– Dacă nu?

– Cineva o să închidă ochii, sunt sigur, spuse Ferit.

– Și eu cred asta, răspunse Rafael. Lor nu le-au refuzat pașapoartele, continuă el, arătând către copiii care stăteau pe canapea. Nimeni nu ar putea fi acuzat că a salvat oameni în situația lor.

– Trebuie să mă întorc la birou, spuse Tarık. Am rămas în urmă cu treburile. Se pare că fiul doamnei Russo lipsește de câteva zile. Va trebui să îl căutăm în lagăre. N-o mai deranjez pe Selva Hanım, are treabă. Vă rog să o salutați din partea mea! O să trec să vă vizitez diseară.

Tarık ieși pe hol cu Ferit, iar Rafael îi auzi vorbind în șoaptă destul de mult.

– Trebuie să-ți cer o favoare, spuse Tarık, puțin jenat.

– Sigur, ce e?

– Dacă oamenii despre care ai pomenit nu vin, aș putea să-ți trimit alți doi care speră să plece cu un anumit tren?

– Dacă ai nevoie, firește că da. Eu pot să mă mut la voi, copiii o să doarmă în bucătărie și le dăm canapeaua oamenilor respectivi. Ar fi dispuși să o împartă?

– Desigur. Sunt doi soți, niște tineri din Lyon. Poate îți minte că ți-am povestit de o femeie pe care am salvat-o de la Gestapo. Sunt fiica și ginerele ei.

– Îmi amintesc. Dar ce facem cu doamna respectivă?

– Înțeleg că a murit, răspunse Tarık.

Ferit se întoarse în salon, unde o găsi pe Selva.

– Fazıl era tare obosit, așa că l-am culcat, spuse ea.

– Selva Hanım, aș vrea să vă rog ceva! Firește, dacă nu vă deranjează... Cât sunteți aici, ați putea să... Nu apucă să termine, că Selva îl întrerupse.

– Da, Ferit-bei. Ați fost atât de bun cu noi, că sunt gata să fac orice, în schimb. Vreți să gătesc sau să fac curat?

– Nu, nici vorbă. După cum vedeți, aștept să vină și alți oameni aici.

– Văd. Presupun că și ei așteaptă trenul, la fel ca noi.

– Exact. Doar că nu sunt turci. Și nu vorbesc turcă.

– Credeam că doar cei cu pașapoarte turcești pot să ia trenul acela.

– O să le facem rost de pașapoarte. Dar dacă se întâmplă ceva pe drum... Va trebui să se poarte ca niște turci. Să poată spune cel puțin câteva cuvinte. Dumneavoastră predați turcă. Ați putea să...

– Vreți să îi învăț turcă?

– Ați accepta?

– Cu plăcere. La drept vorbind, la Marsilia făceam deja asta, de ceva vreme. Pot să-i ajut să învețe pe dinafară câteva propoziții. Dar trebuie să vă întreb și eu ceva. Cum adică, să se poarte ca niște turci? Sunt curioasă să aflu ce înseamnă asta.

– Bună întrebare. De exemplu, turcii beau mult ceai și nu pun lapte în el. Apoi, mai sunt și abluțiunile. Unii au mătănii la ei. Mănâncă brânză și măsline la micul dejun. Poate o să le dăm unora exemplare din Coran, să pară că-l citesc.

Selva râse.

– Aș putea să gătesc niște köfte și dolmas, să le aibă pe drum.

– Grozav! Dacă știți să gătiți mâncăruri turcești, ați putea să faceți ceva și pentru noi, într-o seară?

– La drept vorbind, am învățat să gătesc la Paris, după ce ne-am căsătorit. Și nu gătesc nemaipomenit. Era mai bine dacă părinții mei nu mă dădeau la lecții de vioară, pian și limbi străine. Voiau să îmi găsesc un soț bun, dar soții preferă femeile care știu să gătească. Nu, Rafo?

– Eu chiar nu gândesc așa, spuse Ferit. Eu am vrut să-mi găsesc sufletul-pereche.

– Și l-ați găsit?

– Cred că da.

– Nu te uita la Selva! Și eu mi-am căutat sufletul-pereche, dar m-am ales cu o camaradă de arme. Selva se crede soldat și vrea să salveze lumea, de una singură.

– Haideți să ne întovărășim, Selva! spuse Ferit. Să-i salvăm întâi pe cei din Paris și din casa asta și apoi și restul lumii, ce ziceți?

– E cea mai bună propunere care mi s-a făcut de mult timp încoace, răspunse Selva. Voise să spună că era cea mai bună propunere de când Rafo îi ceruse mâna, dar se oprise la timp. Își amintise că Rafo nu îi ceruse mâna, ea îl informase că se hotărâse să se mărite cu el. Se întoarse și se uită la soțul ei, care vorbea cu copiii. Slăbise mult, după ce fusese urcat în vagonul de vite. Nu putea să doarmă noaptea. Avea deseori coșmaruri care îl făceau să sară din pat.

Se întrebă dacă Rafo chiar o iubea. O considera o binecuvântare sau o povară, oare regreta că se căsătorise cu ea? O învinovățea, credea că din cauza ei fusese nevoit să se rupă de familia și de țara lui? În adâncul sufletului era, oare, furios pe ea? Selva hotărî în clipa aceea că, dacă aveau să ajungă teferi la Istanbul, o să meargă la soacra ei să o implore să-și ierte fiul. Era hotărâtă să-i redea familia lui Rafo, să-l împace cu mama, surorile și verii lui.

„Dragul meu Rafo", își spuse ea, „mă întreb dacă mă iubești la fel de mult cum te iubesc eu."

ÎNTUNERIC ÎN PLINĂ ZI

Fum ce îmi sufocă inima geroasă,
Oriunde sunt, mă însoțește istoria-mi sângeroasă.[1]

David Russo se ridică din pat dimineață simțindu-se grozav. Stătu în fața ferestrei și se întinse multă vreme. Se apropia Anul Nou. Parisul! Magnificul oraș al artei, al muzicii și al distracției! Ce putea fi mai plăcut pentru un tânăr de douăzeci de ani, decât să sărbătorească Anul Nou în orașul ăsta!

David avea un simț înnăscut pentru distracție. Doar se născuse în Beyoğlu, cartierul din Istanbul cel plin de culoare și viață.

Tânărul David se considerase mereu foarte norocos. Era fiul unei familii bogate și primise o educație privilegiată. După ce terminase gimnaziul Saint Benoît, se mutase la Paris, cu familia. Tatăl lui cumpărase un apartament luxos în arondismentul XIV, una dintre cele mai elegante zone din Paris, iar David își continuase educația la Lycée. La

[1] Fragment din poezia *Alacanım* de Murathan Mungan.

drept vorbind, îi luase destul de mult să termine liceul. Așa cum poate spune orice tânăr crescut în împrejurări asemănătoare, te distrezi foarte mult în anii de școală. Și cea mai bună cale să eviți recrutarea, însurătoarea, cu toate responsabilitățile pe care le aduc ele, este să îți prelungești studiile cât mai mult posibil. David petrecuse multă vreme în liceu, mai ales că se transferase de la Istanbul. Dar nu se plânsese niciodată. După liceu, intrase la Academie des Beaux Arts. Era un tânăr înalt și chipeș, cu privire melancolică, lucruri care îi permiteau să se bucure din plin de distracția cuvenită unui artist. Dar apoi izbucni războiul. Visul lui că fete superbe se vor îmbulzi ca el să le picteze goale trebuia să mai aștepte. Însă nu îi păsa. Continua să ducă o viață de distracții și veselie. Tatăl lui nu îl lipsea niciodată de bani, iar el nu era, la rândul lui, zgârcit cu dansatoarele. Ieșea cu prietenii în fiecare noapte, întorcând Parisul pe dos. Mergeau la spectacole de cancan, beau bere în bistrouri și vin în micile cafenele. Avea grijă să evite localurile frecventate de ofițerii germani. Se simțea în siguranță având pașaport turcesc, chiar dacă pe prima pagină fusese ștampilat cu roșu „Juif", „evreu".

Atât David, cât și mama lui fuseseră mai degrabă refractari când tatăl lui luase toate pașapoartele și actele de identitate ca să le ducă la poliție să fie ștampilate.

– De ce te grăbești așa? întrebaseră ei.

– Ați surzit sau ați orbit cumva? răspunsese domnul Russo. Nu se anunță de zile întregi că evreii trebuie să ducă documentele să le fie ștampilate? Ziarele sunt pline de avertismente!

– Da, dar de unde ar putea să știe? întrebase soția lui. Vitali, de exemplu, n-a mers la poliție.

– Mie îmi place ca totul să fie în ordine. Nu vreau să fiu nevoit să dau explicații nimănui.

– Sper doar să nu ajungi să regreți.

– Nu înțeleg de ce vă certați cu mine. Pentru numele Domnului, e doar o ștampilă!

Și așa ajunsese David să aibă ștampila roșie în pașaport.

Acum, în dimineața răcoroasă și însorită de decembrie, tatăl și fiul își beau cafeaua la micul-dejun.

– Mergi din nou pe Champs Elysées azi? întrebă tatăl lui.

– Da, mă întâlnesc cu prietenii.

– Războiul ăsta v-a transformat pe toți în pierde-vară. Nu aveți altceva de făcut decât să bateți cinematografele?

– Ce-ai vrea să facem?

– Ce-ar fi să vii să lucrezi cu mine?

– După Revelion, tată. Să se termine anul ăsta îngrozitor.

– Mă întreb ce an nu e îngrozitor pentru tine. Ceva îmi spune că o să treci prin viață așteptând un an bun. Cât despre războiul ăsta, nu cred că o să se termine prea curând. Tu și prietenii tăi nu faceți decât să căutați pretexte ca să trândăviți.

– Dar nu ar fi bine să ne începem afacerile în împrejurările de acum, tată!

– Însă e bine să stați prin baruri, până târziu în noapte?!

– Suntem generația războiului, tată. Asta e, nu suntem grozavi.

– Asta cam așa e, mă tem. Războiul v-a afectat tare rău. Dacă ai de gând să pierzi vremea în continuare, fiindcă ești, cum ai zis, „generația războiului", atunci măcar ai grijă să umbli cu actele la tine tot timpul. Ieri, se pare, vecinul nostru a fost cât pe ce s-o încurce, fiindcă nu le avea la el.

– Nu-ți face griji, tată, o să umblu.

– De fapt, cred că ar fi bine să-ți iei și pașaportul turcesc.

După micul dejun, David citi ziarul și apoi făcu câteva schițe. Astăzi, el și prietenii lui aveau să decidă, în sfârșit, unde își vor petrece Anul Nou. Fiindcă iată, în ciuda războiului, începea un nou an. Pentru tinerii ca ei, viața avea încă multe lucruri bune de oferit. Champs Elysées-ul era luminat splendid. Magazinele fuseseră deja împodobite pentru Crăciun. Pe toate străzile se vedeau luminițe colorate, așa că toate arătau ca niște mici poduri. Era ca și cum războiul nu ar fi atins deloc Parisul. Restul Europei era în flăcări, dar Parisul era un uriaș brad de Crăciun. Străzile

erau pline de domni eleganți, cu haine de cașmir și eșarfe de mătase albă. Ofițerii germani se uitau cu subînțeles către femeile elegante și parfumate, către domnișoarele împopoțonate și frivole și către prostituatele vesele, cu buze date cu roșu aprins. Și David se distra privind întreaga paradă feminină.

Tinerii hotărâră că probabil aveau să petreacă Anul Nou în La Coupole sau la Café de Floré, localuri frecventate mai ales de artiști. David era decis să o sune pe Stella, să o invite la petrecere. La miezul nopții, avea să o sărute. Da, avea să o sărute pe buze. Nu putea să-l respingă, într-o noapte când toți din jurul lor s-ar fi sărutat, sărbătorind venirea Anului Nou! Și nu se știe niciodată, după ce vor merge de mână pe străzile aglomerate, se vor săruta și vor mânca o supă fierbinte în Les Halles, poate o s-o convingă pe Stella să meargă cu el la locuința prietenului său Manuel. Și cine știe... Poate. Nu, nu era nevoie să grăbească lucrurile. Vremea pentru asta avea să vină...

În timp ce se îmbrăca, David fredona o șansonetă. Ca de obicei, își puse portofelul în buzunarul interior. Când se pregătea să-și ia paltonul, își aminti sfatul tatălui său. Se întoarse în cameră, luă pașaportul din sertar și dădu să iasă.

– O să întârzii? întrebă mama lui. Ajungi la cină?

– Nu, mamă. Nu-ți face griji, dar cred că nu ajung înainte de miezul nopții.

– Hai, David... Nu e sâmbătă. Mai fă o pauză, ieși în fiecare seară!

David nu răspunse nimic. Avea douăzeci de ani, era plin de energie, era la Paris. Trase ușa după el și coborî scările în fugă, câte două-trei trepte deodată. Ieși în stradă și respiră adânc, plin de bunădispoziție. Scăpase de părinții care îl băteau la cap. Parisul, orașul cel mai frumos și mai strălucitor, își întindea misterele înaintea lui.

Când ieși din metrou la stația Marbeuf își dădu seama că era puțin în întârziere. Prietenul lui avea să se supere, nu era prima dată. Așa că începu să alerge, croindu-și drum prin mulțime. Dar era ciudat. În loc

să iasă din stație, oamenii se buluciseră unii într-alții la ieșire. Se enervă și trecu de câțiva, îmbrâncindu-i.

„Bătrânii ăștia, care nu se grăbesc! Le ia o oră până să se miște! De ce nu stați acasă, dacă nu puteți să mergeți?" își spuse el. Se strecură printre doi care își târșâiau pașii în fața lui și ajunse la baza scărilor. Aglomerația continua și pe trepte. Se formase o coadă care înainta cu mare greutate. David se gândi că în anul acela cumpărăturile de Crăciun începuseră probabil mai devreme. Parizienilor nu le păsa de război. Viața continua, la fel și cumpărăturile.

– De ce nu înaintați? Nu avem toată ziua! strigă un bărbat din fața lui.

David făcu o săritură în sus, încercând să vadă ce se întâmpla.

„Ce o fi?" își spuse el, văzând două rânduri de soldați germani în fața ieșirii de la metrou. Părea că verifică actele oamenilor și că îi reține pe unii. Femeile erau lăsate să treacă fără a fi verificate. Bine că avea pașaportul la el! Bine că îl ascultase pe bătrân, părea să știe ce vorbește. David își duse mâna la buzunar. Slavă Cerului că pașaportul era încă acolo! Continuă să înainteze. Coada se deplasa lent către ieșire. Cinci bărbați arătară actele și fură lăsați să treacă. Pe al șaselea, nemții îl opriră. Alți șapte-opt oameni trecură. Cineva din față se întoarse. Bărbatul alergă câțiva pași, dar se auzi imediat:

– Halt! Halt!

Bărbatul se opri și se întoarse, cu fața palidă ca varul. Unul dintre soldați îi făcu semn cu degetul. Bărbatul merse către el, cu umerii căzuți. Dacă umerii ar putea vorbi! Pentru prima dată în viață, David își dădea seama cât de multe spun umerii. „Mi-e teamă, ajutați-mă!" țipau ei.

Apoi, un alt bărbat fu pus la perete. Alți trei, patru, cinci oameni trecură. David întârziase, dar nu-i păsa. Avea ce să le povestească prietenilor care îl așteptau! Avea să fie eroul zilei! Și o să-i poată povesti totul Stellei, de Anul Nou. Nu avea să stea crispat, neștiind despre ce să vorbească.

„Era cât pe ce să fiu ridicat la metrou! Dacă nu aveam pașaportul la mine, acum aș fi fost într-un lagăr! Închipuie-ți, Stella!"

– Actele! spuse tăios unul dintre soldații germani.

David arătă pașaportul pe care îl ținea în mână. Slavă Cerului, neplăcutul episod avea să se termine. Soldatul deschise pașaportul. Se uită la fotografie, citi numele și prenumele, data și locul nașterii și văzu ștampila roșie: „evreu".

– La perete!

– Dar eu sunt turc.

– La perete, am spus!

Făcu ce i se spusese și așteptă alături de ceilalți, în tăcere. Veni un alt soldat și îi despărți în grupuri de câte opt.

– Mișcați-vă!

Unul dintre ei încercă să spună ceva.

– Ține-ți gura! strigă soldatul.

Fură urcați într-o furgonetă cenușie. David se uită la tânărul acela, era cam de o vârstă cu el. Se așezase lângă el și tremura. Avea să afle mai târziu că îl chema Lambroso. Tânărul scrise cu degetul „evreu", pe haina lui. David îi făcu un semn de aprobare, cu capul. Se opriră lângă un autobuz. Fură coborâți din furgonetă și înghesuiți în el. Apoi veniră alte furgonete și în autobuzul deja plin fură înghesuiți alți oameni. Plecară. David încercă să ghicească în ce direcție mergeau. Stăteau precum sardelele, era greu să vezi ceva afară.

După o vreme, autobuzul intră într-o curte și se opri. Văzând o clădire lungă, bărbații își dădură seama că erau la École Militaire. Nemții le ordonară să se așeze pe jos, pe coridor. Le era teamă să vorbească între ei. Cei care încercaseră să le pună întrebări soldaților fuseseră reduși la tăcere. Stăteau pe pardoseala de piatră și așteptau. Așteptau și așteptau. Lumina care intra pe ferestrele încăperilor ce dădeau în coridor se estompa tot mai mult, până când fură înconjurați de întuneric. Era noapte.

– În picioare! Mișcarea!

Mai multe grupuri de oameni erau scoase din diverse corpuri ale clădirii și înghesuite în cinci autobuze, care plecară într-un final.

La Gare du Nord, coborâră și li se ordonă să meargă către marginea peronului, printre soldații care mișunau ca furnicile. Apoi, fură urcați în tren. După o călătorie de aproape două ore, trenul se opri, iar soldații îi puseră să formeze coloane de câte cinci pe rând.

– Marș înainte!

Și porniră, pe ploaia cea rece de decembrie, flămânzi și epuizați. Erau cam o mie de bărbați, cu vârste între doisprezece și optzeci și doi de ani. Frica le dispăruse, înlocuită de un sentiment fără nume. David avea să își dea seama ulterior că era resemnarea în fața morții.

După un marș fără sfârșit, lunga coloană ajunse într-un lagăr. Apoi, bărbații fură împărțiți în grupuri de câte treizeci și repartizați în niște barăci, cu dușumeaua acoperită cu paie. Merseseră atâta vreme, încât se prăbușiră imediat pe paie, sprijinindu-se unul de celălalt și încercând să se încălzească de la respirația și căldura celorlalți. Aveau să doarmă pe jos, ca animalele, o săptămână întreagă, înainte să vină paturile de campanie.

La cinci dimineața, fură treziți și puși să aștepte pe coridor. Trei ore și jumătate rămaseră așa, în picioare, pe frigul necruțător, așteptând să fie numărați.

– ALINIAȚI-VĂ CÂTE TREI PE RÂND!

Se aliniară.

– CÂTE UNUL PE RÂND!

Se aliniară. Trebuia să meargă la un soldat care stătea la o masă, într-o sală.

– Numele.

– David Russo.

– O să-ți dau patru obiecte foarte importante. Ai grijă să nu le pierzi! Ține! Castron, lingură, pătură și numărul tău. Ia-le !

David le luă.

– Citește-ți numărul!

– Trei doi trei trei.

– De acum încolo, ești numărul 3233! Ăsta e numele tău. Dacă pierzi numărul, ești mort, ai înțeles?

– Da.

– Acum semnează aici, aici și aici.

David semnă. Pentru castron, lingură, pătură și numărul 3233. Nu mai era David Russo. Nici prietenii lui, de la Café Clossier de pe Champs Elysées, nici mama sau tatăl lui nu-l mai așteptau. Fiindcă nu mai exista un David Russo. Din clipa când semnase, David Russo era terminat. Nu mai era decât 3233. Un număr. Un număr înalt și palid, fără viitor.

Își dădu seama că se făcuse amiază auzind un ordin strigat de cineva.

– ALINIEREA! CÂTE UNUL PE RÂND!

Înaintară și se opriră în fața unui cazan cu supă. Fiecare primi câte un polonic de lichid, pe care îl mâncară cu lingurile de fier. După ce terminară, puseră lingurile în buzunare, ca să nu le piardă. Apoi, fură adunați în curte, în rânduri de câte cinci, și obligați să meargă. Nu aveau voie să i se adreseze decât celui care era chiar lângă ei. Nu puteau vorbi decât doi câte doi. Niciodată în trei!

– De ce ne-au adus aici? Care e vina noastră?

– Că suntem evrei.

– Și n-o să ne salveze nimeni?

– Nu cred.

– Sigur familiile noastre o să încerce să ne dea de urmă.

– VOI DE ACOLO! GURA!

Continuară să meargă prin curte, precum măgarii la moară. Mâinile și picioarele le înghețaseră. Odată întorși în baraca lor cu paie pe jos, încercară să se încălzească stând unul lângă altul. Seara, merseră din nou, încolonați, să primească mâncare. De data aceasta, în meniu apăruse și o bucată de pâine neagră. Un soldat puse o pâine mare pe o masă de lemn și chemă pe cineva să o taie în cuburi perfecte, folosind un șablon. Apoi, soldatul începu să le împartă numerelor bucățile, care aveau 200 de grame fiecare. Numerelor. Nu mai erau ființe umane. Își mâncară bucata de pâine veche până la ultima firimitură și linseră și ultimul strop de supă din castron. Apoi se adunară la ușa latrinei mirositoare, așteptând să se ușureze, înainte să se întoarcă în baracă și să

se prăbușească pe paie, adormiți. Soldatul care îi încuie acolo strigă într-o franceză cu accent german:

– GATA CU VORBA, NENOROCIȚILOR!

A doua zi dimineață stătură peste trei ore în picioare, așteptând să fie numărați. Apoi, după mic dejunul format din niște cafea băută din castron, fură trimiși în curte, unde suluri de sârmă ghimpată erau fixate lângă perete. Acum, primiră și de lucru. Trebuia să desfacă sârma ghimpată și să o ducă într-un loc anume. David era mulțumit că putea face ceva, în loc să se preumble prin curte. Câte zile trecuseră de când îi spusese tatălui său că nu avea dispoziția necesară să muncească? Nu știa. Pierduse orice noțiune a timpului. Ce ar fi spus bătrânul lui, dacă l-ar fi văzut desfăcând sârmă ghimpată cu mâinile sângerând? Bătrânul... El însă nu avea să îmbătrânească niciodată. Nu avea să aibă copii care să-l numească „bătrânul", când vorbeau despre el. El, Robert David Russo, era acum doar 3233. Un număr care trebuia să care sârmă ghimpată. Încercă să se autocompătimească și să plângă, dar nu putea.

După o săptămână, sosiră paturile de campanie, cu saltele umplute cu paie. Unul dintre cei care le aducea exclamă:

– Ce duhoare e aici!

Numerele se uitară unul la altul. Nu se schimbaseră din ziua în care sosiseră. Dormind și muncind în aceleași haine, își pierduseră complet simțul mirosului.

Cincisprezece zile mai târziu, un nou ordin sparse existența lor monotonă. După cafeaua de dimineață, înainte să mute sârma ghimpată, li se ordonă să meargă în rânduri de câte cinci, pe un alt coridor, pe care nu-l mai văzuseră și care ducea într-o altă sală.

– DEZBRĂCAȚI-VĂ!

Nimeni nu se mișcă.

– DEZBRĂCAȚI-VĂ, AM SPUS !

Nu înțelegeau ce se întâmplă. Dar, uitându-se unul la celălalt, se dezbrăcară în chiloți.

– ȘI CHILOȚII!

– Doamne! spuse un bătrân.

– Ce ai de ascuns, decrepitule? întrebă un soldat.

Își dădură jos și chiloții, ținând grămada de haine în fața lor, încercând să-și acopere părțile intime în timp ce așteptau și așteptau. Vreo doi nu rezistară în frig și leșinară.

– ȘIR INDIAN!

Se aliniară și un soldat cu un băț în mână îi verifică pe fiecare să vadă dacă nu aveau păduchi. Un alt soldat le aruncă hainele într-o baie de abur și îi trimise afară. Apoi li se ordonă să intre într-o încăpere mare, cu mai multe rânduri de dușuri, care coborau din tavan. Se spălară, tremurând cu toții sub apa rece ca gheața. Când ieșiră de la duș, primiră înapoi hainele lor umede de la abur și fură trimiși să care mai departe sârma ghimpată.

Timpul se scurgea, zi după zi. Unii plecau, când numerele lor erau strigate, și nu se mai întorceau niciodată. Câțiva mai în vârstă se îmbolnăviră și fură duși de acolo. Toți știau care dintre ei muriseră, fiindcă saltelele acestora erau rulate și duse din baracă. Însă nu aflară niciodată ce se întâmpla cu tinerii ale căror numere erau strigate și care nu se mai întorceau.

Într-o dimineață, după tortura număratului și după ce băuseră cafeaua din castroane, apăru un soldat.

– 3233! strigă el. Nu se mișcă nimeni.

– AM SPUS 3233, MIZERABILILOR!

„Ăsta sunt eu", se gândi David. „Eu sunt 3233. Și acum?" Făcu un pas înainte.

– Deci tu ești 3233.

– Da.

– Du-te în baracă, ia-ți castronul, lingura, pătura și numărul și întoarce-te aici!

David merse în baracă, își luă pătura de pe pat și apucă lingura și castronul. Numărul îl avea oricum în buzunar. Apoi se întoarse.

– Ai luat tot?

– Da.

– Mișcă!

David se uită la ceilalți deportați, care stăteau încă în coloană. Unii lăsară capul jos, alții îi făcură cu ochiul în semn de rămas-bun.

– Probabil o să-l împuște! șopti cineva. David îl auzi, dar nu simți niciun regret. Se bucura că scăpa de lichidul maroniu care li se dădea sub numele de cafea, de supa cu gust mai rău ca al mâlului, de pâinea uscată și de mutatul sârmei ghimpate. Nu avea să-i mai fie dor de casă când se culca pe salteaua de paie, disperat că o să moară fără să o fi sărutat pe Stella, lipsit de orice demnitate și transformat într-un simplu număr.

Îl urmă pe soldat într-un mic birou. Civilul care stătea la masa de acolo avea în față un registru uriaș, ca de contabilitate.

– Numărul? întrebă el.

– 3233.

Bărbatul deschise registrul.

– Caută-ți numele pe pagina asta!

Numele lui! David își aminti că avea un nume. Dar care?

Se aplecă și se uită în registru. Totul era încețoșat. Literele dansau. Se frecă la ochi și se uită din nou, cu atenție. Mai întâi își văzu numărul, 3233. Numele era scris alături. Își fixă degetul pe el.

– L-ai găsit?

– Da.

– Citește-l!

– Robert David Russo.

– Lasă-ți lucrurile aici!

David îl privi fără să se miște.

– De ce te uiți așa? Pune tot: castronul, lingura, pătura și numărul pe masă.

David puse cu grijă castronul, lingura și pătura pe masă, iar apoi își așeză numărul peste pătură. Omul le verifică minuțios, ca pe niște giuvaieruri. Apoi îl puse pe David să semneze pentru fiecare.

– Unde merg? întrebă el.

– În iad! răspunse bărbatul.

– Aș putea să vorbesc cu familia mea ultima dată, înainte să mor?

Bărbatul zâmbi.

– Sau aș putea să le trimit o scrisoare?

– Ce vrei să le scrii?

– Că o să fiu executat.

– Asta crezi?

– Dacă nu e voie să vorbesc cu ei și vă dau numărul de telefon, îi sunați, vă rog, să le spuneți ce s-a întâmplat? Sigur ar prefera să știe, în loc să se întrebe mereu unde am dispărut.

– Ce să știe?

– Că sunt mort.

Bărbatul zâmbi malițios.

„Javră ce ești!" se gândi David.

Soldatul care îl escortase îi ordonă să iasă, așa că David îl urmă în afara clădirii. Traversară curtea și intrară într-o altă clădire, pe care fluturau steagul german și cel cu svastica. Înăuntru, urcară scările și traversară un coridor lung.

– Așteaptă aici, spuse soldatul și intră într-o încăpere. David se prăbuși pe banca de lângă ușă. Îi trecu chiar prin minte să se întindă. Presupuse că putea face orice, acum că mergea la moarte. Putea, de exemplu, să-l scuipe în față pe soldatul respectiv sau pe vreun ofițer care trecea pe acolo. Putea să-i înjure sau putea să se descheie la pantaloni și să se ușureze peste tot. Ce s-ar fi schimbat? Se gândi la toate astea, dar nu făcu nimic. Aerul curat îl făcea să se simtă extrem de letargic. Parcă nu avea energie pentru nimic. Doar pentru a duce și a desface sârmă ghimpată. Ca și cum aceasta ar fi fost pedeapsa pe care ar fi primit-o la porțile iadului. Singurul lucru pe care ar fi fost vreodată în stare în facă.

Soldatul se întoarse cu un dosar în mână.

– Mișcă-te! spuse el din nou.

David încercă să se ridice de pe bancă, dar își dădu seama că nu avea putere.

– MIȘCĂ-TE!

Încercă din nou și, târându-și picioarele, reuși să-l urmeze pe soldat. Dacă nu i-ar fi fost rușine, s-ar fi târât. Coborâră străzile până în curte și apoi ieșiră în stradă. În cele din urmă, ajunseră într-o grădină plină cu crizanteme. David văzu în fața lui o vilă elegantă.

– Ești deja mort, David! Doar că nu ți-ai dat seama. Strada asta... Grădina asta frumoasă, florile... Vila... Nu pot fi adevărate. Sigur am murit deja. Sunt mort. Slavă Domnului! N-am simțit nimic. Sunt salvat, în sfârșit sunt salvat! Bun venit, moarte!

Un gardian îl salută pe soldat când trecu pe lângă el. David salută în semn de răspuns, înclinându-se aproape până la pământ. Gardianul îl privi uluit și apoi își flutură mâna. Soldatul urcă treptele vilei. El și David intrară într-o sală cu ornamente de marmură și tablouri fanteziste pe pereți. David aștepta ca vreo hurie să se arate dintr-una dintre camere. Își dorea să aibă ochii ca Stella și glasul ca al mamei lui. Sigur, evreii nu erau așteptați în rai de hurii sau îngeri, dar auzise că pe musulmani îi primeau fecioare frumoase, iar el murise având pașaport turcesc. Zâmbi în sinea lui. Nu prea era în dispoziție de fete frumoase. Dar voia cu disperare să vadă vreun cunoscut. Un chip prietenos, cineva care să-i amintească de trecut. De aceea visa la o hurie care să arate ca Stella. Cât despre glasul mamei sale... Nu își închipuise niciodată, pentru nimic în lume, că o să-i ducă dorul. Nu voia decât să-și audă mama spunând:

– Băiatul meu! Dragul meu băiat!

Și să poată să-i răspundă:

– Mi-a fost așa dor de tine, mamă!

– Ia ăsta și intră acolo! spuse soldatul, întinzându-i dosarul. Eu o să aștept aici.

David îl luă și intră în camera cu mobilier scump. Un bărbat stătea la o masă stil Ludovic al XIV-lea.

– Îți vezi numele în caietul ăsta?

Sigur că-l vedea! Era mort deja și mergea în Rai. Se apropie și se uită în caiet. De data aceasta, privirea nu i se mai înceţoșă și își găsi numele.

– Aici... e numele meu.

– Semnează alături!

David semnă.

– Ţine. Asta e pentru Auschwitz, ăsta e biletul de tren spre Paris.

– Poftim?

– Certificatul de ieșire și biletul de tren. Poți să pleci. O zi bună.

– Unde să plec? Vreți să spuneți că plec acasă?

– Ești nătărău? Omul salută soldățește și îi arătă ușa: Să mergi direct la Paris! îi strigă, cu un accent franţuzesc lamentabil. Și când ajungi acolo, să cazi în genunchi și să-i săruți mâna consulului turc!

David părăsi încăperea și îl urmă pe soldatul care așteptase jos, lângă scări. Ieșiră din vilă, trecură printre crizanteme și ajunseră la poartă.

Nu, nu era mort, îi dădeau drumul! Asta era libertatea? se întrebă el. Soldatul intră în ghereta gardienilor, le spuse ceva, iar unul dintre ei deschise poarta. David ieși.

Cu două luni în urmă, când ajunsese în lagăr, avea 65 de kilograme. Acum, avea 47. Arăta ca un schelet, ca o fantomă trecând printre castanii desfrunziți. Nu simţea nimic. Nu era nici fericit, nici flămând. Nu era încântat, nu avea niciun fel de așteptări. Parcă aluneca spre gara de unde trenul avea să-l ducă acasă. Cine era? Dar inima lui? Întreaga ființă? Nu mai era decât un număr nenorocit. Și bătrân, foarte bătrân. Mai bătrân chiar decât tatăl lui, cel căruia îi spunea „bătrânul". Avea 3233 de ani.

PARIS

Selvei îi deveniseră foarte simpatici unii dintre cei pe care îi învăța turcă. Margot era printre ei. Ea și Selva se apropiaseră mult. Poate fiindcă era unguroaică, învăța limba mai ușor decât ceilalți. Într-o zi, îi spusese în turcă:

– Am prieteni turci.

– Sigur că ești prietena mea, răspunse Selva sincer, îmbrățișând-o.

Margot zâmbi, puțin nedumerită.

După ce fusese concediată, venea des în apartamentul lui Ferit, încercând să o ajute pe Selva. În timp ce aceasta preda, Margot avea grijă de Fazıl. Îl scotea la plimbare și făcea cumpărăturile.

– Nu ai întrebat nici măcar de ce te-au concediat așa de repede? o întrebă într-o zi Selva.

– M-am gândit că e mai bine să nu pun multe întrebări, răspunse ea. Ce aș fi făcut, dacă ziceau că pentru că sunt evreică?

Margot era una dintre cei care hotărâseră că, dacă nu se puteau adăposti în Paris, era mai bine să meargă în Palestina, prin Turcia.

– Nu se știe niciodată, poate o să-ți placă așa mult la Istanbul, că o să te stabilești acolo. Poate îți găsim chiar vreun turc chipeș, observă Selva.

– Turcii nu mă plac.

– Nu cred, Margot! Turcilor le plac blondele la nebunie!

Margo zâmbi doar și murmură:

– Aș vrea eu...

Cum deveniseră prietene apropiate, Selva îi ceruse ajutorul ca să lipească poze pe pașapoartele aduse de Ferit. Trebuia să scrie nume turcești în ele și să fie gata până la prânz. Selva și Ferit încercaseră să găsească nume care să sune cât mai aproape de cele originale. Roxanne, de exemplu, devenise Rüksan, Constance devenise Kezban, David, Davut, Lilian, Leyla, iar Marie, Meryem. Dar Selva nu reușea să găsească un nume pentru Margot. În dimineața aceea, când ajunsese, o întrebase în franceză:

– Margot, ți-ar plăcea să te cheme Meral?

– Nu sunt și alte nume care să înceapă cu „M"?

– Să vedem... Makbule, Madelet, Mergube, Mehire...

– Mă dau bătută. Alege tu unul pentru mine!

– Meral sună cel mai bine. E un nume tineresc.

– Cum adică?

– E un nume modern.

– Am auzit de nume la modă, dar nu de nume moderne, spuse Margot.

– Te asigur că o să ai multe alte surprize când o să ajungi în Turcia. În fiecare zi o să te surprindă ceva. Țara mea e foarte diferită.

– O! suspină Margot și se gândi: Ce minunat ar fi să pot să mă întorc în țara mea la fel de ușor cum poate ea!

Întinseseră pașapoartele peste tot în bucătărie. Selva lipea fotografiile, iar Margot le fixa apăsându-le cu fierul de călcat. Cele mai multe fuseseră emise de către statul turc pentru studenți. Acum, ele îndepărtau pozele inițiale, înlocuindu-le cu cele ale evreilor. Cei care erau mai în vârstă foloseau alte pașapoarte oferite de organizație.

Ferit le spusese să fie gata până la prânz, ca el să poată veni să le ducă la ștampilare. Când auzi soneria, Margot alergă să deschidă ușa, gândindu-se că era Ferit. Din bucătărie, Selva surprinse o voce cunoscută.

– Ce căutați aici?!

– Ar trebui să pun aceeași întrebare!

– Vreau o explicație imediat!

– Cu ce drept o cereți?!

Selva se repezi pe hol, când discuția continuă pe un ton tot mai ridicat. Tarık și Margot se fulgerau din priviri. Amândoi erau uluiți.

– Tarık-bei! Credeam că e Ferit. Intră, te rog!

Tarık o apucă de braț și se repezi în bucătărie. Închise ușa și îi vorbi în turcă.

– O cunoști pe femeia asta, Selva? Cine a poftit-o aici?

– E Margot, prietena mea, Tarık-bei.

– Știu cine e, dar unde ai cunoscut-o?

– Aici.

– Cum adică, aici?

– Ferit-bei a adus-o ca să învețe turcă împreună cu ceilalți, o să plece cu trenul.

– Doamne! Vă dați seama ce faceți?!

– Sigur că da.

– Ascultă-mă, Selva! Femeia asta ar putea fi spioană.

– Glumești! E evreică. De naționalitate maghiară.

În clipa următoare, auziră mânerul de la ușa din bucătărie. Margot bătea la ușă, iar Tarık se opri din vorbit. Ușa se deschise și fata intră.

– Domnule Tarık, spuse ea încetișor, te înșeli în privința mea. Dar sunt și eu de vină, nu ți-am spus adevărul. Îți datorez scuze. Sper să înțelegi, trăim cu toții înfricoșați. Cum aș fi putut să spun că sunt evreică?

– Trebuia să-mi zici, Margot. Știi că facem tot ce putem ca să ajutăm.

– Am încercat să te trag de limbă. M-am străduit cât am putut să aflu dacă voiai să-mi dai pașaport turcesc. Dar mi-ai închis toate ușile

în nas! Mi-am spus că ți-ai dat seama că sunt evreică și că voiai să scapi de mine.

– Te înșelai în toate!

– Dar nu m-ai mai sunat!

– Am crezut cu totul altceva. Abia acum am aflat că ești evreică. Muhlis nu mi-a spus nimic!

– Muhlis nu știe. De fapt, nu știe nimeni. Toți trebuie să ne ascundem actele, ca să ne putem păstra slujbele.

– Cum ai găsit locul ăsta?

– M-a adus domnul Ferit.

– Și pe el unde l-ai cunoscut?

– E prieten cu verișoara mea.

– Tarık-bei, dumneata și Margot vă cunoașteți deja? întrebă Selva.

– Da, dar trebuie să recunosc că am fost foarte uimit să o văd aici. Apoi întrebă în turcă dacă pașapoartele erau gata.

– Da, sunt gata.

– Ți-am adus și niște certificate de botez. M-am gândit că o să-ți fie de folos.

– Nu înțeleg, răspunse Selva.

Monseniorul Angelo Roncalli, reprezentantul Vaticanului la Istanbul, ne-a trimis niște certificate creștine de botez false. Dacă nu aveți destule pașapoarte, le-am putea folosi pe astea, mai ales pentru copii.

– De unde vin?

– Tocmai v-am spus, de la Istanbul.

Margot și Selva îl priviră nedumerite.

– Un preot creștin încearcă să îi ajute pe evrei? întrebă Margot.

– Dacă e cu adevărat un om cu frica lui Dumnezeu, de ce nu? Suntem cu toții copiii Domnului, remarcă Selva.

– Vă las astea, spuse Tarık, înmânându-i certificatele. Dați-mi pașapoartele care sunt gata!

– Ferit trebuia să le ia.

– Oricum le ștampilăm noi, Selva. Dă-mi-le ca să pot să plec! Ferit nu poate veni până diseară.

Așadar, se gândi Selva, discuțiile interminabile ale lui Ferit cu Tarık avuseseră urmări. Nu spusese Ferit că prietenul lui era omul cu cel mai bun suflet din lume?

Margot puse pașapoartele într-o sacoșă de pânză și așeză deasupra o franzelă, cu un capăt la vedere.

Când Tarık văzu ce făcea, spuse:

– Nu-ți face griji! Am imunitate diplomatică.

– Desigur. Nu uita, îți datorez o cafea. Mi-ai comandat o sticlă cu un vin minunat, domnule Tarık. Înainte să plec din Paris, pot măcar să îți ofer o cafea.

– O să facem asta cu primul prilej, spuse Tarık, simțindu-se oarecum ciudat.

În timp ce cobora scările în grabă, un grup de opt-zece băieți și fete urcau.

Selva îi privi pe tineri pe rând. Acum stăteau pe pat, pe scaune, pe jos. Ajunsese să îi cunoască bine și începuse să le spună pe noile lor nume. Băieții, care aveau vârste diferite, învățaseră cum îi cheamă. Fetele aveau inițialele cusute pe pulovere, iar băieții, pe buzunarul de la cămașă.

Veneau în apartamentul lui Ferit în grupuri de câte cincisprezece, la ore fixe. Selva îi învățase să numere în turcește până la o mie. Mai știau zilele săptămânii și lunile și puteau face o conversație rudimentară. În caz că ar fi fost întrebați despre trecutul lor, Selva se străduise să inventeze povești care li s-ar fi potrivit. De exemplu, dacă vreun străin ar fi împărțit cu ei compartimentul de tren, unii ar fi spus că studiază în Franța, alții, că fac tratamente medicale... Cei mai în vârstă ar fi spus că veniseră în vizită la copiii lor, iar alții s-ar fi prefăcut, pur și simplu, că nu înțeleg franceză. Însă tuturor le era frică, fie că erau tineri, bătrâni sau între două vârste. Selva încercase să-i încurajeze.

– De ce vă temeți așa? Oricum nemții nu știu turcește, cum ar putea să-și dea seama când faceți greșeli? La nevoie, continuați să rostiți sunete turcești și o să fie bine.

– Dar dacă vreunul dintre ei vorbește turcă?

– Chiar dacă ar fi așa, n-o să poată vorbi la fel de mult ca voi. O să știe cel mult câteva cuvinte. Așa că voi trebuie să vă străduiți să învățați cât mai multe propoziții.

Selva știa că începuse numărătoarea inversă până la plecarea trenului, chiar dacă Tarık nu-i dăduse încă detalii clare. Spusese doar:

– Vagonul e pe drum.

– Dar de unde vine?

– De la Ankara.

– Vrei să spui „trenul".

– Nu, vagonul. Un vagon mare, care a fost atașat unui tren plecat spre Europa.

– Și când va ajunge aici?

– Se poate spune ceva clar, în vreme de război? Cu puțin noroc și dacă nu apare nicio problemă, ar trebui să ajungă aici cam în două săptămâni.

– Atunci, ar trebui să le spunem tuturor.

– Nu, pentru numele Domnului! O să le spunem doar cu o zi înainte. Dacă informațiile ajung unde nu trebuie, toate eforturile noastre vor fi în zadar, o preveni Tarık.

– Poftim?! Dar cum o să aibă timp să se pregătească?

– Haide, Selva, sunt pregătiți de o viață! Tot ce au de făcut când va veni vagonul este să își ia bagajul, replică Rafael.

Tarık începuse să vină mai des în apartament. Uneori, după ce toți cei adăpostiți acolo primiseră de mâncare, Ferit ieșea în oraș cu Selva sau cu Rafael și se întâlnea cu Tarık la o cafenea din apropiere. Soții Alfandari stăteau pe rând cu copilul. Una dintre femeile refugiate în apartament, Constance, pe care Selva o numise Kezban, spusese de nenumărate ori că putea să aibă grijă ea de Fazıl, astfel ca soții să poată ieși împreună.

Selva refuzase, nu se simțea bine la gândul că ar fi lăsat copilul cu o femeie aproape necunoscută. Voia ca Fazıl să fie mereu cu cineva lângă care să se știe în siguranță. Dar cei mai mulți dintre oamenii care veneau și plecau din apartament deveniseră de acum prieteni apropiați. Și aveau să plece în curând din Paris, așa că hotărâră să profite din plin de timpul rămas. Chiar dacă nu mergeau la film sau la teatru, stăteau într-o cafenea și priveau trecătorii. Împreună cu Tarık și Margot, se uitau la femeile elegante, cu hainele lor pline de culoare și gulerele de blană, plimbându-se braț la braț cu ofițerii germani. Sau la tinerele din clasa mijlocie, care se tot învârteau prin zonă pe biciclete, cu șosete până la glezne și pantofi cu toc. Se distrau încercând să își imagineze care dintre femei era spioană și care dintre bărbații cu haine de piele era membru în Rezistență. Le plăcea să-și imagineze scenarii pe măsura personajelor alese. Când li se alătura și Margot, Tarık nu mai era așa grav ca de obicei și reușea să se distreze.

Într-o seară, era rândul lui Rafael să stea cu copilul, iar Selva ieși în oraș cu Ferit și Tarık. În timp ce așteptau să vină Margot la Café des Artistes, Ferit profită de ocazie ca să-i mulțumească lui Tarık pentru pașapoarte.

– Domnul o să te răsplătească pentru toate eforturile, spuse el.

– Nu-mi atribui întregul merit, răspunse Tarık. N-aș fi putut legaliza pașapoartele fără aprobarea superiorilor mei.

– Dar sunt sigură că dumneata i-ai convins să o facă. Sora mea mi-a scris atâtea despre dumneata! Mi-a spus ce om deosebit ești, răspunse Selva.

Tarık simți că se înroșește.

– Vă asigur, Selva Hanım, că atât guvernul, cât și ministerul nostru de Externe sunt foarte cooperante. Nu aș fi putut face nimic de unul singur.

Selva se întoarse către Ferit.

– Cât despre dumneata, nimeni nu poate să nege că faci lucruri de necrezut. Aș putea să te întreb ceva?

– Firește.

– De ce faci toate astea, de fapt? Mai ales că, din câte știu, soția dumitale nici măcar nu e evreică.

– Ce să spun, Selva? Poate că vreau să-mi dovedesc că în mijlocul atâtor atrocități, am rămas încă om.

– Dar riscându-ți propria viață?

– La urma urmei, ce e viața, oricum? Nu o să murim cu toții, în final? Eu cred că viața merită trăită numai dacă facem lucruri de onoare cât timp suntem pe pământ.

– Mă înclin în fața dumitale, Ferit-bei, spuse Selva cu admirație evidentă în ochii ei mari și nevinovați.

Margot întârziase puțin. Tarık își scoase ceasul din buzunar, să vadă cât era ora.

– Ești îngrijorat? întrebă Selva insinuant.

– Nu, nici vorbă. Adică da, puțin. În vremurile astea, nimeni nu e absolut în siguranță.

– Știi că încerc să o conving pe Margot să rămână la Istanbul?

– De ce?

– Haide, Tarık, nu te preface că nu înțelegi! Te citesc ca pe o carte deschisă. Știu ce se întâmplă în inima ta. Și mă pricep la asemenea lucruri.

– Poate că da, Selva, dar uiți că lucrez la Ministerul de Externe. Nu mă pot însura cu o străină.

– Nu pot să cred! De ce?

– Nu avem voie să ne căsătorim cu cetățeni ai altor țări.

– Nici dacă acei cetățeni sunt dispuși să își ia cetățenia turcă?

– Nici măcar așa, din păcate.

Selva își mușcă buzele.

– N-am știut, spuse ea cu tristețe. Mi se pare incredibil. Țara noastră pare să găsească tot felul de motive să despartă oamenii. Îi desparte nu numai din cauza religiei, ci și a naționalității!

– Nu doar în țara noastră e așa, Selva, răspunse Tarık. Discriminarea înflorește în toată lumea. Uită-te la ce se întâmplă în Europa, în ciuda lungii sale istorii!

Margot apăru de după colț, mergând grăbită. Avea pardesiul ei roșu, iar buclele blonde tresăltau în aer. Selva lăsă capul în jos, când văzu lumina care se aprinsese în ochii lui Tarık. Își simțea inima îndurerată pentru el.

Seara, Ferit și Selva se ridicară, să se întoarcă în apartament. Tarık o întrebă pe Margot:

– Pot să te conduc acasă?

– Te deranjează dacă ne mai plimbăm puțin? Aș vrea să iau puțin aer.

– De ce nu?

– Și, când ajungem, poate urci să bei cafeaua pe care ai refuzat-o data trecută.

– Mă simt îngrozitor pentru cum m-am purtat atunci. O să mă poți ierta vreodată? Îmi pare rău, dar trebuie să recunoști că ai pus tare multe întrebări. Aș fi vrut să vorbești direct.

– Nu contează, totul a trecut.

– Dar am pierdut atâta timp! spuse Tarık. Mai ales că timpul e atât de prețios pentru amândoi. Îi strânse mâna lui Margot, iar ea se lipi de el ca un pisoi. Merseră de mână pe strada viu luminată.

A doua zi, dimineața, Tarık se enervă când îl văzu pe Muhlis privindu-l lung.

– Ce e? De ce te uiți așa la mine?

– Ai venit târziu azi-noapte.

– Așa e.

– Foarte târziu, chiar. Ai venit în zorii zilei.

– Și ce?

– Vrei să-mi spui ceva?

– Ce anume?

– Nu știu, dar trebuie să fie ceva.

– Bine, am sărutat-o.

– Și altceva?

– De-ajuns, Muhlis, mergi prea departe! În plus, știu că ai bilete la teatru în seara asta. Dacă nu te porți cum trebuie, nu pleci de la birou înainte de șapte seara. Vorbesc serios!

Tarık se ridică și își luă haina și cămașa, care avea urme de ruj pe guler. Când ajunsese acasă, le aruncase grăbit pe canapea. Acum le luă și le duse la el în cameră.

NUMĂRĂTOAREA INVERSĂ

– Trebuie să alegem o anumită rută pentru vagonul ăsta. Cu asemenea oameni la bord, trebuie să fie una care să nu trezească nicio bănuială, spuse Ferit.

– Se fac multe controale, mai ales în cazul trenurilor care trec prin Elveția, fiindcă țara e neutră.

– În cazul ăsta, trenul nu trebuie să treacă prin Elveția.

– Mă întreb dacă n-ar fi mai sigur să meargă la Lyon și de acolo prin Italia.

– Ești nebun? În Italia fascistă o să fie țintă vie! O să-i împuște unul câte unul. Oamenii lui Mussolini sunt mai răi decât naziștii.

– Trenul ăsta trebuie să treacă pe undeva, nu? Prin Elveția, Germania sau Italia. Nu există altă variantă.

– Se fac controale peste tot, domnilor. Au venit niște funcționari acum o săptămână și au fost controlați sever la fiecare graniță.

– Pe de altă parte, când Galip-bei a mers recent la Istanbul, nu l-a cercetat nimeni.

– Care Galip-bei? Consulul nostru la Hamburg?

– Întocmai.

– Așa e, am auzit că nu se fac controale prea severe în trenurile din Germania și nici chiar în cele care părăsesc țara, spuse Tarık.

– Sper că nu sugerezi să-i lăsăm pe profesorii și savanții pe care nemții îi caută de mult să meargă tocmai prin Germania!

– Uiți că oamenii ăștia sunt căutați în Franța, nu în Germania.

– Dă-mi o țigară, Ferit, nu mai am, ceru Tarık.

– Poftim, spuse Hikmet Özdoğan, trecând peste masă un portțigaret din argint.

Se adunaseră în apartamentul lui Hikmet Özdoğan, consulul Turciei la Paris. Numărătoarea inversă începuse, în sfârșit. Trenul era pe drum. Urma să fie umplut când ajungea și avea să pornească imediat înapoi. Germanii puteau rechiziționa orice tren, pe loc, pentru a-și transporta trupele, așa că nu puteau risca să-l țină la Paris mai mult de o zi.

Diplomații se adunaseră ca să hotărască traseul pe care avea să se întoarcă trenul. Hikmet Özdoğan era oarecum stânjenit de prezența lui Ferit, un necunoscut pentru el. Tarık insistase ca acesta să vină, datorită legăturilor sale cu Rezistența. Avea legături care le puteau fi de mare folos.

Trenul avea să transporte 176 de pasageri, considerați de către germani „persona non grata". Jumătate dintre ei aveau pașapoarte turcești, chiar dacă nu erau, neapărat, cetățeni turci. Erau de origine turcă, deși nu vorbeau turca fluent. Așa că se stabilise ca un turc, care să aibă cetățenie și să vorbească foarte bine și limba turcă, dar și alte limbi străine, să se afle la bord. Un om care urma să fie conducătorul grupului și să discute cu ofițerii și poliția germană, în caz de nevoie.

După ce Ferit fusese investigat temeinic în Turcia, iar numirea lui fusese aprobată de ambasadele de la Berlin și Vichy, se stabilise că el avea să conducă grupul.

Vocea lui răsună acum brusc:

– Evrika! Evrika! Am găsit! Sări din scaun și începu să-l sărute pe obraji pe Tarık, care tocmai se pregătea să-și aprindă țigara.

– Ce-ai găsit? Ai înnebunit?

– Da, am înnebunit, dar datorită ție, Tarık, am găsit soluția problemei noastre! Evrika, prieteni! Trenul trebuie să meargă prin Germania.

– Nici nu se discută, spuse Hikmet Özdoğan. Nu ne putem asuma un asemenea risc. Dacă sunt prinși... Nu uitați, vagonul este proprietatea guvernului nostru.

– N-o să fie prinși, credeți-mă! Diavolul însuși n-ar bănui că poți trimite un vagon cu evrei chiar prin centrul Germaniei!

– Nici vorbă!

– Hikmet-bei, e o idee strălucită. Numai un geniu se putea gândi la așa ceva!

– Dumneata ce crezi, Tarık? întrebă Hikmet Özdoğan, așteptându-se să fie sprijinit de colegul său. Tarık tăcu. Vedeți? Nici Tarık-bei nu e convins.

– Ce-ar fi să ne gândim cu toții peste noapte, Hikmet-bei?

– Nu avem timp, domnilor. Trebuie să hotărâm și să acționăm imediat. Nu uitați, trebuie să cerem și aprobări de la țările de pe traseu.

– Dați-mi harta! spuse Ferit.

Era o hartă uriașă, nu genul care putea fi trecută de la unul la altul. Așa că dădură jos de pe perete un tablou și atârnară harta în loc.

– Aveți ceva ce ar putea fi folosit ca arătător?

Hikmet-bei merse în bucătărie și se întoarse cu o lingură de lemn. Ferit o luă și începu să indice rutele.

– Dacă o luăm spre sud, va trebui să trecem prin Elveția și apoi fie prin Italia, fie prin Austria. Nemții ne vor controla sever în ambele variante. Pe când dacă mergem până la Berlin și ne pun ștampilele acolo, drumul e mai lung, dar pe urmă nimeni n-o să ne mai verifice. Și asta e cel mai important, nu?

– Și cum o să trecem prin Berlin? întrebă Özdoğan.

– Putem cere ajutorul ambasadei turce de acolo. Un secretar poate să ne aștepte, să ia pașapoartele, să se ocupe să fie ștampilate și să ni le aducă înapoi.

– Dar de ce s-ar obosi vreun secretar să facă toate astea?

– Fiindcă o să primească instrucțiuni să o facă. Sunt sigur că Safit-bei, ambasadorul nostru, va fi încântat să o facă, spuse Tarık.

– Mă întreb dacă n-am putea găsi pe cineva din interior care să ne ajute, adăugă Ferit.

– Ce vrei să spui? Nu înțeleg.

– Un soldat german, de exemplu. Un om decent, care să fie dispus să ajute. Nu cred că toți naziștii sunt așa devotați cauzei cum crede toată lumea.

– Cu siguranță unii nu suportă ce li se întâmplă evreilor, dar ar fi prea riscant să căutăm asemenea oameni.

– Dacă știm exact ziua și ora când ajunge trenul la Berlin, aș putea aranja eu ceva, spuse Ferit.

– Nu înțeleg. Vrei să spui că ai prieteni și printre soldații germani? întrebă Hikmet Özdoğan, privindu-l uluit.

Tarık se uită furios la el.

– Nu te juca, te rog, cu focul! Nu ne putem baza decât pe angajații ambasadelor și consulatelor noastre. Nu trebuie să cooperăm cu nimeni altcineva!

– Sunt absolut de acord cu colegul meu, spuse Hikmet-bei.

Ferit se gândise să ceară sprijinul organizației. Voia ca aceasta să-și folosească oamenii infiltrați peste tot. Dar hotărî să nu insiste în această direcție. Se mulțumi doar să exclame:

– Văd că începe să vă surâdă ideea de a merge prin Berlin.

Hikmet Özdoğan răspunse:

– Ferit-bei, prietene, nu noi suntem în pericol. Dacă se descoperă adevărata identitate a unora dintre pasageri, pe ei o să-i aștepte iadul pe pământ. Trebuie să avem grijă să nu le punem viața în pericol. Să zicem că reușim să convingem autoritățile că tinerii din tren sunt studenți

turci. Cum rămâne cu profesorii, doctorii și savanții pe care nemții îi vânează? Cum o să faci să treacă și ei? Îi deghizăm?

– Desigur! spuse Ferit. Credeți că e așa greu să schimbi identitatea oamenilor? Cine e chel va primi perucă. Cine are părul bogat și mustață se va rade. Alții o să poarte ochelari, o să le vopsim părul și o să le pensăm sprâncenele.

– Vagonul ăsta se transformă într-unul de circ, conchise Hikmet Özdoğan.

– Hikmet-bei, cum am zis și mai devreme, hai să așteptăm până dimineață, s-ar putea să vedem totul mai clar atunci, spuse Tarık cu vocea lui cea mai calmă.

– Bine, dar să nu tergiversăm. Trebuie să luăm decizia finală mâine. Trenul va sosi peste câteva zile și, nu uitați, nu poate rămâne aici mai mult de o noapte.

– Atunci, ne vedem tot aici, mâine după lucru? întrebă Ferit.

– Nu, din păcate, răspunse Hikmet-bei. Soția și fiica mea se întorc mâine-dimineață.

– Apartamentul meu e plin până la refuz. Nu ai loc nici să stai în picioare, darămite jos.

– Iar la mine va fi Muhlis acasă. El are o idee despre ce se întâmplă, dar, cum vrem să fie implicați cât mai puțini oameni, e mai bine să nu știe.

– Am putea să ne întâlnim la consulat.

– Paznicul de noapte și secretarul de serviciu vor fi acolo.

– Am o idee! spuse Tarık. O prietenă de-a mea care va merge cu trenul locuiește singură. Am putea să ne vedem la ea acasă. Oricum nu știe turcă, dar pot să o rog să meargă la cinematograf sau în altă parte.

– Prietena asta e cumva Margot? șopti Ferit, aplecându-se către Tarık.

– Da.

– Împușcăm doi iepuri dintr-un foc?

– Credeam că-mi ești prieten!

– Firește că îți sunt. Dar îmi place să te tachinez.

– Oricum, există limite.

– Ce tot șușotiți acolo? întrebă Hikmet Özdoğan. Ne ascundeți ceva?

– Nu, nici vorbă, Hikmet-bei. Discutam doar despre întâlnirea noastră de mâine. O să vorbesc cu prietena mea și o să vă dau de știre, spuse Tarık. Apoi luă harta de pe perete și o rulă.

– Eu tot cred că e periculos ca trenul să treacă prin Berlin, repetă Hikmet Özdoğan.

– Mie, ceva îmi spune că dimpotrivă. Țineți minte ce zic! Și nu uitați că și soția mea, care e însărcinată, va fi în tren. Credeți că aș risca viața ei și pe cea a copilului meu nenăscut? răspunse Ferit.

– Oricum ar fi, ambasadorii noștri de la Berlin și Vichy au ultimul cuvânt.

– Nu neapărat. Ei se bazează pe noi să cântărim argumentele și să ajungem la propria noastră concluzie.

– Hikmet-bei, hotărârea definitivă e una de mare responsabilitate. Apropo, nu e prudent să discutăm toate astea la telefon. Mă gândesc serios să merg la Vichy mâine-dimineață. Ce-ar fi să veniți și dumneavoastră?

– Nu se cuvine să fim plecați amândoi de la consulat. Mergi singur, eu o să-i trimit un mesaj codat lui Saffet Arıkan-bei la Berlin, răspunse Hikmet Özdoğan.

În timp ce mergeau către mașina lui Tarık, Ferit întrebă:

– Colegul tău e foarte suspicios, nu?

– Nu neapărat. E un om foarte precaut, care vrea să-și îndeplinească îndatoririle cât de bine se poate. Ca funcționar guvernamental, ai răspunderi foarte mari. Nu poți să te bazezi pe instincte sau pe preferințele personale. Trebuie să analizezi atent cele mai mici detalii.

– Ferească-mă Domnul de vreo slujbă de felul ăsta, care să-mi înăbușe creativitatea! spuse Ferit.

SEARA DE ADIO

Când Margot se întoarse de la cinematograf, întâlnirea din apartamentul ei luase sfârșit. Tarık stătea în sufragerie și sorbea din paharul cu vin. Când auzi cheia întorcându-se în ușă, se repezi la bucătărie și mai luă un pahar.

– Cum a fost filmul? Sper că ți-a plăcut, spuse el, oferindu-i paharul cu vin.

– Am văzut două filme, unul după altul, ca să nu vă deranjez întâlnirea.

– Poftim răsplata, fiindcă ai fost așa înțelegătoare. Țin minte că ți-a plăcut tare mult vinul ăsta când am ieșit prima dată la cină, spuse el și propuse un toast, ridicând paharul.

– Drum bun! Fie să ai o călătorie plăcută și fără probleme!

Margot luă o înghițitură, lăsă paharul pe masă și își petrecu brațele pe după gâtul lui Tarık.

– Ați luat o hotărâre?

– Da. Vrei să-ți spun sau preferi să fie surpriză?

– Sunt îngrozită, Tarık. Nu-mi spune, te rog, că mergem prin Berlin!

– Atunci, nu-ți spun.

– Nu! Chiar e adevărat?

– Ce anume?

– Că mergem prin Berlin.

– Vino aici, spuse el și se așeză, cu ea pe genunchi. O legănă ca pe un copil. Crede-mă, Margot, drumul cel mai sigur e prin Berlin. Am discutat, i-am întrebat și pe alții. Am luat legătura și în Turcia. Până la urmă, și Hikmet Özdoğan a recunoscut că e cea mai bună soluție.

– Mi se ridică părul numai când mă gândesc.

– Tocmai de aceea e drumul cel mai sigur. Dacă te sperie așa numai ideea, cine s-ar gândi că un tren plin cu evrei ar îndrăzni să treacă prin Germania? Nu-ți dai seama? Tocmai asta vă garantează siguranța.

– Nimeni nu și-ar închipui așa ceva!

– Exact, pe asta contăm! Facem ceva la care nu s-ar gândi nici măcar Necuratul. Și odată ce vor vedea că pașapoartele voastre au ștampilă de la Berlin, nu vă va mai deranja nimeni, în Germania, Austria sau Italia. De acolo, o să mergeți fără probleme până la Constanța.

– Nu mergeam la Istanbul?

– Cei mai mulți dintre pasageri se vor îmbarca pe un vapor, la Constanța. Cei care vor să meargă la Istanbul vor fi mutați într-un alt tren. Soții Alfandari merg la Istanbul, ai face bine să rămâi cu ei.

– Și cât o să dureze aventura asta?

– Într-adevăr, e o aventură. Nimeni nu știe. O să vedeți de la o zi la alta. În unele locuri, șinele au fost bombardate. Altele s-ar putea să fie rupte. În asemenea cazuri, trenul va fi trimis pe un alt traseu. Ați putea ajunge în locuri unde vor urca și soldați la bord, ca să fie transportați.

– Ar putea dura un an?

Tarık râse.

– Poți face ocolul Pământului în optzeci de zile! Cum să dureze călătoria voastră un an?

– Dar e război!

– Nu-ți face griji, Margot! Sunt sigur că o să dureze cam zece-douăzeci de zile. Să-mi trimiți o telegramă de îndată ce ajungeți. Promiți?

Margot începu să plângă încetișor, în brațele lui Tarık.

– Nu plânge, scumpo! Nu uita că nu ești singură! O să fii printre prieteni. Soții Alfandari au promis că vor avea grijă de tine la Istanbul. Și mai sunt și Ferit și Evelyn. Crezi că Ferit și-ar lăsa soția să meargă cu trenul ăsta, dacă ar fi așa periculos?

– Nu de-asta plâng, Tarık. E ciudat, dar nu-mi vine să plec, când înainte voiam asta cu disperare. Nu... Nu vreau să te părăsesc, nu înțelegi?

Tarık îi sărută fața și gâtul.

– Aș vrea să te pot ruga să rămâi, scumpo.

– Și de ce nu o faci?

– Nu pot, Margot. Nu am dreptul să-ți cer să-ți irosești cei mai frumoși ani din viață. Ești tânără și frumoasă și, ca orice fată, sigur vrei să te măriți și să ai familie.

– Știu că nu poți să te căsătorești cu mine dacă nu demisionezi, Tarık.

– Nu mi-a fost ușor să ajung unde sunt. Tata a muncit din greu ca să pot să învăț la școli bune. Nu știi câte a făcut, ca eu să reușesc să studiez la Istanbul. Și nu doar ca să-mi poată plăti școala și internatul, ci și hainele, cărțile... Nu voia să arăt mai rău decât colegii mei. În final, inima lui n-a mai rezistat la atâta efort. Dar am ajuns acolo unde voia. N-aș putea să demisionez acum. Ar însemna să-mi bat joc de eforturile și amintirea lui.

– Nici eu n-aș vrea să demisionezi, Tarık. Cât despre copii... Ce va fi va fi.

– Iubito... Chiar nu-ți dai seama. Să ai un copil din flori... Să nu poți să-i dai numele tău... În Anatolia, asta e ceva mai rău decât moartea! Poate că nu gândești așa acum, dar crede-mă, peste câțiva ani, o să-ți dorești ce își dorește orice femeie tânără și atunci o să dai vina pe mine. Nu, Margot, nu trebuie să ne facem asta unul altuia.

– Atunci, să ne bucurăm cât mai mult de seara asta!

– Da, hai să facem să fie seara noastră! Seara noastră de neuitat! O seară a dragostei, o seară prețioasă, pe care o să mi-o amintesc cât trăiesc.

Tarık o ridică și o lăsă ușor pe covor. Începu să o sărute și să o dezbrace cu tandrețe. Îi scoase hainele una câte una, inspirându-i adânc parfumul trupului, privindu-i vrăjit formele translucide pe covorul întunecat, ca și cum ar fi fost un tablou de Goya. Voia ca imaginea asta, a frumoasei femei blonde, abandonându-se plină de dor în brațele lui, să i se întipărească în minte pentru totdeauna, ștergând imaginea celeilalte femei blonde care domnea acolo.

ANKARA

Macit fusese atât de surprins de telefonul pe care tocmai îl primise, că rămase cu receptorul în mână, căutându-și cu privirea colegul. Dar era singur în încăpere. Numai secretara lui era în biroul de alături, iar Macit prefera să nu discute știrea cu ea, până când nu era confirmată. Lăsă receptorul jos și merse în biroul ei.

– Mediha Hanım, merg până la Hüsnü-bei. Anunță-mă imediat dacă mă caută cineva la telefon.

Exact când voia să plece, se ciocni de Hüsnü. Se întoarseră în biroul lui Macit, iar el închise ușa.

– E adevărat? întrebă Hüsnü.

– Abia am aflat eu însumi. Veneam la tine să te întreb același lucru.

– Când s-a întâmplat?

– Von Papen, ambasadorul german, a cerut o audiență la ministrul nostru de Externe, Numan-bei, la ora unsprezece în dimineața aceasta. A venit exact la ora stabilită și a mers direct la el. Întâlnirea a durat cam douăzeci de minute. Nu l-am văzut pe von Papen plecând, dar cei care erau de față spun că avea o față foarte lungă. În jur de ora unu, primul

ministru l-a sunat pe Numan-bei și i-a cerut să se vadă, înainte de sfârșitul pauzei de prânz. Mi-am dat seama că se întâmpla ceva ciudat, dar nu m-am gândit că se va termina cu demisia.

– Se vede că s-a terminat.

– Cred că ar trebui să păstrăm vestea pentru noi o vreme. Poate că președintele Inönü îl va convinge pe Numan-bei să...

– Numan Bei pe care îl știu eu nu se va răzgândi niciodată, dacă a hotărât să demisioneze.

– Mă întreb dacă a fost ideea lui sau a fost forțat, spuse Macit.

– O să aflăm în curând. Până atunci, o să fiu la cancelarie.

– Ai grijă, Hüsnü! Să nu discuți cu nimeni despre asta! Totul s-ar putea schimba.

– Nu te mai agita atât! Firește, ca protejat al ministrului, nu vrei să plece.

– Nu e deloc adevărat! Nu pot să cred că ai spus asta! Sunt diplomat de carieră, am ajuns unde sunt după ani întregi de muncă, nu fiindcă m-a favorizat cineva! spuse Macit furios.

– Nu te aprinde așa, glumeam doar.

– Iar eu îți spuneam să mai aștepți. Nu are rost să agravăm o situație care se poate schimba. În fond, nimeni nu știe dacă nu își va retrage decizia. Asta e tot, fă cum vrei!

– Ți-am cerut scuze, nu? Nu e nevoie să continuăm discuția. Promit că o să am grijă. Sunt la fel de conștient ca și tine că nu ar fi înțelept să schimbăm caii la jumătatea râului. Mai ales când e vorba de un râu atât de turbulent. *Inșallah*, poate am fost informați greșit. O să aflu detaliile.

– Eu trebuie să mă ocup de două delegații diferite azi, deci sunt blocat aici. Dacă auzi ceva, anunță-mă! spuse Macit rece.

Era supărat atât din cauza demisiei ministrului de Externe, cât și a insinuărilor prietenului său. Se așeză la birou și încercă să analizeze câteva dosare, dar era incapabil să se concentreze. Telefonul suna încontinuu. Toți voiau să discute despre același lucru și să își ofere părerea.

Macit îi spuse secretarei să nu-l întrerupă în timpul întâlnirilor cu delegațiile decât dacă primea un telefon urgent. A doua întâlnire dură mai mult decât ar fi crezut. Când ieși din birou ca să meargă la toaletă, secretara îi spuse că Hüsnü-bei sunase de mai multe ori. Abia către sfârșitul zilei, Macit reuși să ajungă în biroul acestuia și, de îndată ce îi văzu fața, știu că vestea primită dimineață era adevărată.

O oră mai târziu, plecă spre casă, pierdut în gânduri, în timp ce afară burnița. De ce nu se putea să-i meargă bine? Exact când lucrurile începeau să se îndrepte acasă, apăruse problema asta la minister! Dacă draga lui mamă ar mai fi trăit, i-ar fi spus cu siguranță:

– Vino să-ți descânt de deochi, fiule!

După ce ajunseseră aproape în pragul despărțirii, relația lui cu Sabiha se îmbunătățise brusc. Nu știa ce o făcuse dintr-odată să-și schimbe atitudinea, la fel cum nu aflase niciodată de ce se îndepărtase atât de mult de el. Dar un lucru era sigur: în noaptea aceea, când se întorsese de la Cairo, ea îl îmbrățișase în pat.

Deși nu-i plăcea să recunoască, lui Macit i se părea că doctorul acela atoateștiutor îi făcuse bine Sabihăi. Și relația ei cu Hülya se îmbunătățise. Părea, cel puțin, că se străduiește mai mult să se intereseze de fiica ei.

Lui Macit nu-i venise să creadă când Hülya îi spusese că fusese la cinematograf cu mama.

– Adevărat? o întrebase el pe Sabiha.

– Firește că e adevărat! îi întrerupse Hülya. Au mers și tanti Hümeyra și Pelin cu noi. Am văzut un film cu Esther Williams. Nu-i așa că înoată minunat, tată? Aș vrea să învăț și eu să înot așa.

– La vară, scumpo, când mergem la Istanbul. Pe insulă o să poți să exersezi.

– O să am profesoară?

– Pentru ce? Mama ta înoată grozav. Sigur te poate învăța ea.

– Aș vrea să fie mătușa Selva aici. Ea înoată mult mai bine decât mine, te-ar învăța și pe tine, răspunse Sabiha.

Macit se uită la socrul lui, care stătea vizavi la masă, cu o expresie enigmatică la auzul numelui Selvei. Acum, măcar, părea să fie trist, nu furios, ca în trecut. Și puteau pomeni liniștiți numele Selvei în prezența lui.

Când Macit ajunse în Kızılay, o apucă pe strada Sakarya. Se opri la florăria din colț și cumpără garoafe albe pentru soția lui. Când se logodiseră, îi promisese că o să-i cumpere întotdeauna flori albe, fiindcă...

– Ești delicată și plină de puritate, ca o floare albă.

Psihiatrul acela nesuferit îmbunătățise categoric relațiile dintre ei doi. De când doctorul Sahir îl acuzase că își neglijează soția și e preocupat doar de muncă, Macit își dăduse seama că putea face lucruri care însemnau foarte mult pentru Sabiha. În timp ce mergea acasă cu florile, Macit se întrebă de ce doctorul îi era așa nesuferit. Bietul om nu făcuse nimic greșit. Dimpotrivă, încercase să îl ajute, susținând că atitudinea Sabihăi apăruse fiindcă Macit o neglija. Se poate să fi fost gelos pentru că Sabiha petrecea atâta timp dezgolindu-se în fața acestui om? Nu în sensul propriu al cuvântului, firește. Totuși, Sabiha îi spusese:

– Mă simt dezgolită în fața lui. Nu știu cum face, dar îmi înlătură toate inhibițiile și îmi pătrunde adânc în suflet.

Macit se simți dintr-odată rușinat, gândindu-se că fusese gelos pe soția lui. Ce s-ar fi înfuriat Sabiha să îi cunoască gândurile! I-ar fi spus cu siguranță:

– Drept cine mă iei?!

Macit grăbi pasul, pe măsură ce gândurile îl asaltau. Ce făcea Sabiha în tot timpul cât era singură? Cu cine se întâlnea? Exista altcineva în viața ei, care o făcea să fie așa distantă? Se împiedică și privi în jur. Văzuse cineva că fusese cât pe ce să cadă? Nu. Ankara era plină de oameni epuizați, cufundați în propriile gânduri, copleșiți de probleme, în timp ce se grăbeau către casă. De unde apăruseră brusc îndoielile astea? De ce avea asemenea închipuiri ciudate despre soția lui, după atâția ani?

Dintr-odată, dispoziția lui se schimbă. Simți o căldură interioară, în ciuda burniței și a frigului. Își amintise cum îl îmbrățișase soția lui în

noaptea când se întorsese de la Cairo. Cum îi înfierbântase ea corpul, când îi simțise sânii lipiți de pieptul lui. Buzele ei fierbinți îl umpluseră de dorință, făcându-l să simtă o pasiune cum nu simțise de ani de zile. Fusese uluit de intensitatea a ceea ce simțiseră amândoi în noaptea aceea. Se putea să se fi îndrăgostit din nou de capricioasa și timida lui soție?

Când Macit ajunse acasă, Fazıl Reşat Paşa îi deschise ușa.

– Nu trebuia să te deranjezi dumneata. Hacer nu e acasă? întrebă el.

– Nu m-am deranjat deloc. Hacer are liber astăzi, răspunse socrul lui. Stăteam la fereastră așteptând-o pe Leman Hanım și te-am văzut venind.

– Hülya e cu ea?

– Nu, a mers la vecina, să se joace cu prietena ei. Iar Sabiha e la ea în cameră. Ce flori frumoase! Ieși undeva diseară?

– Nu, le-am luat pentru noi. Mă duc să mă schimb de hainele astea ude, răspunse Macit pornind către camera lui.

Sabiha era în halat, cu un prosop înfășurat în jurul capului. Stătea pe pat și se dădea cu ojă pe unghiile de la picioare. Fu uimită să îl vadă.

– Ce repede ai venit, Macit! Nu te așteptam așa devreme.

Macit îi așeză florile în poală.

– Ce sunt astea?

– Pentru tine.

Luă sticluța de ojă de lângă ea și o puse pe noptieră. Apoi îi descheie halatul și o împinse pe pat. Sabiha încercă să se opună. El îi trase chiloții verzi cu o mână, în timp ce cu cealaltă încerca să se descheie la pantaloni.

– Ce faci, Macit?! Îmi strici oja! Și o să se păteze patul! Ce te-a apucat deodată? Tata e alături! Zdrobești florile!

Macit se lipi în forță de Sabiha. Îi apăsă buzele cu putere, sărutându-le, ca să nu aibă cum să vorbească. În timp ce îi privea trupul parfumat cu iasomie unduindu-se, Macit se întrebă dacă îl înșelase cumva cu doctorul acela. Sau cu altcineva. Se afundă tot mai adânc în ea, până când, în final, se răsuci și se întinse alături.

– O, Sabiha... spuse el.

Macit ieși din cameră simțindu-se puțin jenat. Intră în salon, unde Fazıl Reșat Pașa privea încă pe fereastră, așteptându-și soția.

– Pari cam obosit, Macit, spuse acesta, privind pe deasupra ochelarilor.

– A fost o zi obositoare. S-au întâmplat lucruri neplăcute.

– Îmi pare rău. Ce lucruri?

– Prim-ministrul i-a cerut demisia ministrului de Externe.

– Serios?! De ce?

– Numan-bei nu a fost niciodată de acord să ne aliem cu germanii. Dimpotrivă, spunea că, dacă vom fi nevoiți să luăm partea cuiva, ar trebui să ne alăturăm Aliaților. Doar că se pare că a făcut exact contrariul.

– Poftim?!

– Se pare că a trecut de partea germanilor.

– Adică a schimbat taberele?

– Sincer, nu cred că Numan-bei ar face asta. Dar când armata germană era la granița bulgară, am semnat un acord care prevede că nu vom interveni. Și mai e și problema cromului...

– Ce e cu el? Nu trebuia să-l vindem Aliaților?

– Acordul pe care l-am semnat cu Aliații a expirat. Iar germanii nu numai că vor să-l cumpere, dar au și acceptat să semneze un acord prin care se obligă să-l cumpere neîntrerupt, până la sfârșitul războiului. Aveam nevoie disperată de un asemenea contract. Numan-bei era adversarul germanilor, dar nu și al unui acord care e în folosul nostru. El consideră că națiunile nu au nici prieteni, nici dușmani. Nu au decât propriile interese.

– Și ce s-a întâmplat?

– Se pare că unor vase germane de mic tonaj li s-a permis trecerea prin Bosfor fără să fie percheziționate. Acordul de la Montreaux interzice percheziționarea vaselor comerciale. Dar în ciuda acestuia, britanicii ne-au trimis note prin care ne cer să oprim trecerea navelor germane. Numan-bei a fost împotriva unei asemenea decizii.

– Când s-au întâmplat toate astea?

– Astăzi. Se pare că britanicii au trimis un nou mesaj prin care ne amenință că nu vor semna acordul economic bilateral dacă nu oprim navele și nu le percheziționăm. Ministrul nostru de Externe le-a transmis că are mâinile legate, din cauza Acordului de la Montreaux, însă prim-ministrul l-a contrazis și l-a obligat să-l convoace pe ambasadorul german și să-l informeze că, de acum înainte, toate vasele germane care trec prin Bosfor vor fi percheziționate. După aceea, a ținut un discurs foarte tăios, la reuniunea miniștrilor. Toți au fost uluiți. Și când a terminat, i-a cerut lui Numan-bei să demisioneze, ceea ce acesta a făcut pe loc.

– Ce ciudat! Am ascultat la radio toată ziua și n-am auzit nimic despre toate astea.

– Cred că se va afla diseară. Ministrul de Externe a insistat să se respecte legile internaționale. Și mai există o latură a problemei. Interesele noastre economice. Banii. Mai ales în perioada asta, când țara noastră este atât de strâmtorată. Oricum, îmi pare foarte rău pentru Numan-bei. Am învățat aproape tot ce știu sub protectoratul lui și îi voi fi mereu recunoscător.

– Înțelegerile astea economice sunt o sabie cu două tăișuri, spuse Fazıl Reșat Pașa. Țări ca a noastră acceptă împrumuturi vitale pentru ele. Și uită că înapoierea lor le poate îngenunchea. Nu asta s-a întâmplat cu mărețul Imperiu Otoman? Dar să lăsăm trecutul. Cine va fi noul ministru de Externe?

– Nu a fost numit nimeni încă. Prim-ministrul va conduce el însuși ministerul o vreme.

– Sper că va numi pe cineva care să-ți fie pe plac, spuse pașa.

– Nu-i pasă nimănui ce cred eu. Va trebui să-mi continui, pur și simplu, îndatoririle și să lucrez pentru oricine este numit.

Bătrânul se ridică, porni radioul și se întoarse la fereastră. Sabiha apăru în capătul holului, cu garoafele albe în mână. Intră în salon și luă o vază de cristal. Era roșie la față și evita privirea tatălui ei. Spuse doar:

– Uite, tată, Macit ne-a cumpărat flori. Apoi merse în bucătărie, să pună apă în vază.

Fazıl Reşat Paşa nici măcar nu auzi ce spunea fiica lui. Se tot uita afară, pe drum, aşteptându-şi soţia.

– Pe unde umblă femeia asta?! Se întunecă! mormăi el.

– Mama a mers la croitoreasa ei, Fazıla Hanım, strigă Sabiha din bucătărie. Nu cred că termină prea repede. Sigur se uită prin toate revistele de modă.

– De ce trebuie să dureze atât?! E aşa întuneric afară!

– Nu-ţi face griji, tată, Hacer e cu ea, spuse Sabiha, întorcându-se cu florile în salon.

În clipa aceea sună telefonul, iar ea se repezi pe hol, cu vaza încă în mână. Macit încercă să asculte, când o auzi oftând, dar nu auzea din cauza radioului.

Câteva clipe mai târziu, Sabiha apăru în uşa salonului. Obrajii înainte îmbujoraţi erau acum la fel de albi ca florile din vază. Aproape că nu putea să vorbească.

– E Tarık la telefon, Macit. Tarık Arıca. Vrea să vorbiţi. Cei de la Gestapo l-au ridicat pe Rafo din farmacie şi l-au urcat într-un tren, împreună cu alţii. Se pare că pe urmă i-au dat drumul, dacă am înţeles bine. Biata, scumpa mea soră! Prin ce trebuie să fi trecut!

– Ce-ai spus? Ce s-a întâmplat? întrebă Fazıl Reşat Paşa, în timp ce Macit se repezi să prindă vaza care era cât pe ce să alunece din mâna Sabihăi.

Cei doi soţi făcură un schimb de priviri, dar nu răspunseră.

– Ce îmi ascundeţi? întrebă bătrânul. Nu-mi spuneţi că Selva a păţit ceva!

Era prima dată de ani întregi când pomenea numele fiicei sale.

– Nu-ţi face griji pentru Selva, ştie să se descurce, răspunse Macit.

– Tarık vrea să vorbiţi, îi aminti Sabiha. Macit se repezi la telefon.

– Cine era? Cine e la telefon, Sabiha?

– Un prieten de-ai noştri de la Paris. E consul acolo, are veşti pentru noi.

– Ce fel de veşti?

– Nu știu prea bine. Sigur o să ne spună Macit.

– Ce a pățit Selva?

– Cum a spus Macit, ea știe să se descurce. O să fie bine, nu-ți face griji! Se pare că germanii l-au arestat pe Rafo, dar apoi l-au eliberat.

– Și copilul?

– Fazıl, adică?

Bătrânul nu răspunse.

– Fazıl e bine. Toți sunt bine. Îți tremură mâinile, tată, liniștește-te, te rog! Mama trebuie să ajungă, n-o lăsa să te vadă așa! Liniștește-te, te rog! Fă-o pentru mine!

Când Macit se întoarse în salon, o găsi pe Sabiha în genunchi, lângă tatăl ei.

– Tarık spune că familia Alfandari se va întoarce în curând acasă.

– Familia Alfandari? Adică Selva?

– Toți trei.

– Cine i-a convins să facă asta?

– Presupun că arestarea a fost ultima picătură.

– Și când se întorc?

– Asta nu se știe încă. Tarık a zis că probabil cam într-o lună.

– Trebuie să le găsim un loc unde să stea, nu?

– Cine? întrebă Fazıl Reșat Pașa.

– Selva, tată. Se pare că se întorc, repetă Sabiha.

Se lăsă tăcerea. Fazıl Reșat Pașa se întoarse, ca să-și ascundă lacrimile. Privea afară, în întuneric.

ADIO, PARIS!

Gare de l'Est era un adevărat haos. Oamenii alergau în toate direcțiile, schimbând liniile. Vedeai femei trăgând copii după ele, bărbați încercând să prindă trenuri, hamali ducând bagaje, călători cu priviri nedumerite, evident turiști, și, printre toți, mai ales soldați. Tineri cu fețe nevinovate, înaintând în grupuri cu cizmele lor scârțâitoare. Îi vedeai peste tot în gară. Plecau să ucidă sau să fie uciși. Oamenii se strigau între ei. Unii se găseau și țipau de bucurie. Alții, despărțiți, strigau cu disperare. Se auzeau clopote, fluiere, roți de tren țiuind pe șine, soldați mărșăluind monoton. Și se simțeau tot felul de mirosuri. Mirosul de fum care îți umplea nările, mirosul de abur, unda de parfum de la femeile care treceau, amestecul de sudoare și usturoi ce ieșea din hainele țăranilor și mirosul rânced răspândit de corpurile soldaților. Speranța și durerea își împărțeau gara.

Ferit alerga spre vagonul al cincilea al unui tren foarte lung. Cu o mână ținea strâns mâna soției lui, iar cu cealaltă ducea o valiză mare. Pe umăr avea alte două genți.

– Domnule! Vă rog, uitați-vă la biletul ăsta!

Conductorul, căruia șapca îi ajungea până la sprâncene, se uită la bilet și mormăi:

– Ce căutați aici, domnule? Peronul dumneavoastră e în partea cealaltă. Coborâți scările și traversați!

Ferit se întoarse, trăgându-și soția după el.

– Stai, Ferit, dă-mi drumul! O să mă faci să cad, se plânse Evelyn.

– Nu pot să-ți dau drumul, scumpo, nu vezi ce aglomerație e? Dacă îți dau drumul și ne pierdem, n-o să te mai găsesc niciodată. Încearcă, te rog, să mergi repede!

Coborâră scările în grabă, de mână, și apoi urcară la celălalt peron lung, unde aștepta un alt tren cu locomotiva fumegând deja. Ferit observă în mulțime un bărbat înalt, care părea să semene cu Rafael. Respiră ușurat și încetini. Îi arătă biletul unui alt controlor, care stătea lângă ușa unui vagon.

– Mai în față! spuse acesta.

Continuară să meargă. Momentul dificil se apropia. Ferit era cel care urma să aranjeze locurile pentru toți pasagerii, așa că trebuia să ajungă în vagon cât mai repede.

Fusese la gară peste noapte și se întâlnise cu Evelyn în zori. Hikmet Özdoğan și Tarık veniseră cu o zi înainte să preia vagonul și să se ocupe de formalitățile necesare. Vagonul fusese atașat la capătul unui tren care pornea spre Berlin la ora nouă în dimineața aceea. După ce terminase cu formalitățile, Hikmet Özdoğan plecase acasă. Ferit și Tarık hotărâseră să meargă într-o cafenea deschisă toată noaptea și comandaseră coniac. Tarık era cufundat în gânduri.

– Nu uita, Ferit, spusese el, e foarte important ca garnizoana de la granița turcă să fie anunțată din timp de sosirea voastră! Reprezentanții noștri în Bulgaria trebuie să anunțe că sunteți pe drum. Sper să nu se întâmple nimic rău.

– Totul o să fie bine, prietene, nu-ți face griji. Nu văd de ce ești așa preocupat.

– Sincronizarea e foarte importantă! În timp ce voi traversați granița, garnizoana de acolo va fi plecată la un meci de fotbal cu garnizoana vecină.

– Pe Allah!

– Întocmai! Acestea sunt dedesubturile diplomației. E absolut vital ca soldații de la graniță să nu știe nimic despre trecerea voastră. Altfel ar putea observa ceva în neregulă la pașapoarte. Însă dacă sunt ocupați să joace fotbal, nimeni nu va remarca nimic.

– Dar de ce atâtea precauții?

– Din cauza germanilor, firește! Crezi că e ușor să flirtăm cu englezii și să apărăm evreii, fără ca, în tot acest timp, să îi înfuriem pe nemți?

– Sigur că nu. Înțeleg, prietene. Allah fie cu voi! spuse Ferit. Pot să fac ceva ca să dau de știre garnizoanei de la graniță?

– Nu cred. Ar putea fi riscant să suni la ambasada noastră. O să încercăm să aranjăm totul cu colegii noștri din Bulgaria.

Continuară să stea unul lângă altul, bând cafea și coniac, fără să vorbească prea mult. Nu erau prieteni de multă vreme, dar fiecare se simțea în largul său cu celălalt. Împărtășeau neliniștea pentru aventura care îi aștepta. În cele din urmă, Tarık îl lăsă pe Ferit singur cu gândurile sale. Acesta își văzu viața plină de culoare de până atunci trecându-i prin fața ochilor, precum o înșiruire de cascade.

Ferit fusese poreclit „Deșteptul" încă de când învăța la Galatasaray Lycée din Istanbul. Amintirile care îi veneau acum în minte ilustrau cu brio porecla. Viața lui fusese plină de reușite și obsesii. Putea să se îndrepte către orice: teatru, muzică, drept, matematică. Dar pe lângă reușitele universitare, își folosise energia și ca să lupte pentru cauzele în care credea. Toate îi veneau acum în minte, în mizera cafenea pariziană. Studia la Paris în 1940, când Hitler invadase Franța. Guvernul turc le ceruse tuturor turcilor să se întoarcă în țară. Dar, fiindcă războiul fusese pornit de un dement, Ferit se alăturase Rezistenței, organizația secretă, ca să lupte pentru omenire. Nimeni nu știa cât vor mai continua toate astea. Singurul lucru cert era că a doua zi avea să se afle

în trenul care pleca la Berlin. Ajunsese într-un punct din care nu mai exista cale de întoarcere și tot trecutul se aduna acum în mintea lui.

Și, ca și cum nu ar fi fost de ajuns, își făcea și griji cum avea să-i explice lui Evelyn că vor călători în vagoane diferite.

Când ajunseră la vagonul numărul cinci, Ferit o ajută pe Evelyn să urce, înainte să ridice valiza. Apoi urcă el însuși. Înaintară pe coridorul strâmt, privind numerele compartimentelor.

– Uite-l! spuse Ferit. Și ai loc la fereastră! Ce frumos, nu?

Restul compartimentului era încă gol.

– Tot nu înțeleg de ce trebuie să mergem la Istanbul prin Berlin, spuse Evelyn.

– De câte ori să-ți mai zic? Săracul nu alege, răspunse Ferit punând valiza sus și geanta de umăr pe scaunul de lângă soția lui.

– Ai loc lângă mine? Ar fi mai comod dacă am avea locuri vizavi și am putea să ne întindem picioarele.

Ferit se prefăcu că își verifică biletul.

– La drept vorbind, se pare că nu am loc în compartimentul ăsta.

– Ce?!

– Incredibil! Mi-au dat loc în alt vagon.

– De ce?!

– Ai tot dreptul să te înfurii, Evelyn. Și eu sunt furios. Dar nu putem face nimic.

– Sunt sigură că știai deja asta!

– Înțelege, iubito, când am mers să iau biletele, trenul era deja aproape plin. Nu mi-au găsit decât locuri în vagoane diferite. Îți jur că am făcut tot posibilul să avem locuri unul lângă celălalt. Le-am spus că soția mea e însărcinată. Mi-au promis că încearcă să mă ajute, dar se vede că nu au reușit.

– Nu pot să cred! Trebuie să călătoresc de una singură tocmai până la Istanbul, iar tu ai acceptat asta!

– Te rog, scumpo, nu țipa! se uită lumea la noi.

– Puțin îmi pasă! Dă jos valiza! Evelyn se ridică și încercă să apuce valiza.

– Încetează, ai înnebunit?!

– Ori călătorim împreună, ori deloc! E tot ce am de spus!

– Stai jos, scumpo, te rog! Dacă te ridici de-acolo o să-ți ia altcineva locul și n-o să mai poți sta la fereastră. Uită-te la toți oamenii ăștia! Ferit lăsă jos geamul compartimentului și își trase soția lângă el. Uite, sunt mii de oameni care încearcă să prindă un loc în tren! Îți închipui câți o să meargă stând în picioare, pe culoar? Eu am reușit să-ți fac rost de loc, și încă la fereastră! Dar tu nu faci decât să te plângi! Ca să vezi, recunoștință! Și ce dacă nu putem sta unul lângă celălalt?

– Nu înțeleg de ce trebuie să mergem tot drumul despărțiți, când ai rezervat biletele de atâta timp!

– Bine. Stai acolo jos, ca o fată cuminte cum te știu, iar eu o să merg să-mi găsesc locul. Nu se știe niciodată, poate facem schimb cu cineva.

– Și dacă nu se poate?!

– Atunci va trebui să ne descurcăm cu ce avem. Dacă nu putem sta împreună, promit să vin să te văd în fiecare stație.

Evelyn voia să protesteze din nou, dar chiar atunci intrară niște oameni în compartiment. Era aproape să înceapă să plângă.

– Te rog, Evelyn, fii rezonabilă! Haide, scumpo, lasă-mă să plec să-mi găsesc vagonul. Promit să fac tot ce pot. Și, pentru numele Domnului, nu te ridica de aici! Mă întorc cât de repede se poate.

Ferit ieși din compartiment și coborî din tren, cu geanta pe umăr, iar apoi o luă spre capătul trenului. Evelyn se ridică și se aplecă pe geam, privindu-și soțul. Acesta se oprise lângă un vagon aflat mai departe. Vorbea cu un bărbat înalt.

– Ați putea ridica geamul, doamnă? Se face frig, spuse o femeie în vârstă care se așezase vizavi de ea.

Evelyn se îndepărtă de geam și se uită spre ea cu ochii în lacrimi.

– Dați-mi voie! spuse un tânăr care tocmai intrase în compartiment și ridică fereastra.

Evelyn își lipi fruntea de geam, dar nu-l mai vedea pe Ferit. Scoase un ziar din geantă, ca să încerce să se calmeze. Compartimentul se umplu treptat. Ferit avusese dreptate, locurile erau date. Familia care stătea vizavi avea trei copii, dar numai două locuri. Era clar că voiau să țină copiii în brațe.

Ferit se întoarse când Evelyn dezlega un rebus. Nu mai avea geanta cu el.

– Ce-ai reușit? Schimbăm locurile? întrebă ea.

– E foarte greu. Eu am loc la clasa a doua, nu e la fel de comod ca al tău.

Evelyn privi în jur, spunând parcă: „Aici ți se pare comod?"

– Nimeni de aici n-ar accepta să facă schimb de locuri cu mine.

– Eu aș face! Putem ruga pe cineva din compartimentul tău să vină aici, la geam.

– Crezi că nu m-am gândit? Dar nu e nimeni la mine în compartiment care să călătorească singur. Nu sunt decât cupluri sau familii.

– Și ce o să facem? întrebă Evelyn cu ochii înlăcrimați.

– Va trebui să mergem așa, scumpo. Nu se știe niciodată, poate coboară cineva. O să așteptăm să vedem. Vrei să-ți aduc ceva? Alt ziar? O revistă? Țigări? Dulciuri?

– Nu, mulțumesc.

– Apă?

– Nu încerca să te dai pe lângă mine!

– Te rog, Evelyn, nu te uita cu ochii ăștia triști! Promit că o să vin să te văd în fiecare stație. Ferit se aplecă să-și sărute soția. Când ieșea, se întoarse către un domn în vârstă care stătea lângă ea și îl rugă să aibă grijă de soția lui.

– Se poate și mai rău de-atât? întrebă acesta, arătând către compartimentul plin. Stai liniștit, tinere, o să am grijă de soția dumitale.

Ferit își făcu cu greu loc pe culoarul aglomerat și sări din tren, alergând către ultimul vagon. Umpluseră vagonul special, adus din Turcia, cu oameni care aveau pașaport turcesc. Ferit merse în compartimentul

unde își lăsase geanta cu pașaportul. Selva îi așezase pe Samuel și Perla la geam, unul în fața celuilalt. Fazıl stătea în brațele Perlei. Când îl văzu pe Ferit, începu să bată bucuros din palme.

– Bună, micuțule! spuse acesta. Ai avut grijă de geanta mea?

– Unde e soția ta? întrebă Selva. Unde stă?

– E în alt vagon.

– De ce?

– Nu știe despre vagonul ăsta. I-am spus doar că mergem la Istanbul prin Berlin. Atât.

– Nu înțeleg.

– Evelyn așteaptă un copil, Selva. A făcut hemoragie când sarcina avea două luni. Nu i-am spus nimic fiindcă nu voiam să se neliniștească mai mult decât e nevoie. Nu știe nimic despre vagonul ăsta.

– Dar o să facă așa o călătorie lungă de una singură?

– În compartimentul ei sunt oameni de treabă, iar ea are un pașaport perfect legal. Poate o să se plictisească, dar asta e nimica toată pe lângă alte lucruri care se pot întâmpla.

– Vrei să spui că s-ar putea să nu ajungem la destinație?

– Știi că ne asumăm cu toții un risc. Ți-am spus de atâtea ori, nu? De fapt, am insistat ca tu și Fazıl să mergeți cu pasagerii obișnuiți, la fel ca Evelyn. Și soțul tău și Tarık te-au implorat, dar n-ai vrut să asculți. Ești foarte încăpățânată, știi?

– Îmi dau seama.

– Atunci, nu-mi pune întrebări la care nu pot să răspund! Unde e Rafael?

– A mers la farmacia de lângă gară, să cumpere niște lucruri de care am uitat.

– Mă duc să văd cum s-au așezat cu toții în compartimente. Nu uita, tu, Rafael și cu mine trebuie să ne împărțim așa cum am discutat.

– Știu. Câți oameni ar trebui să stea aici?

– În mod normal, doar trei pe fiecare banchetă, dar sunt nouă oameni și în compartimentul lui Evelyn. O să încerc să aranjez să stai undeva fără să fii înghesuită.

– Nu, nu de-asta te-am întrebat. Nu te mai gândi! spuse Selva.

Cei care stătuseră în apartamentul lui Ferit deveniseră prieteni apropiați. În seara când Ferit îi anunță că vor pleca a doua zi, nimeni nu păru să se bucure prea tare, deși așteptau vestea asta de ceva vreme. Porneau în cea mai lungă și cea mai periculoasă călătorie din viața lor. Aveau să ajungă la destinație sau nu. Tăceau cu toții. Mâncau baghetă cu brânză și beau vin. Fără îndoială, toți simțeau același lucru. Plecau în necunoscut, dar se puteau sprijini unii pe ceilalți.

Tarık trecea prin dreptul fiecărui compartiment, cu o pungă de hârtie în mână, și privea înăuntru. Când o văzu pe Evelyn, se opri și bătu la geam. Ea se întoarse nedumerită. Privirea i se lumină când îl văzu pe Tarık. Cum în gară era multă gălăgie, nu-l auzi când spuse:

– Vin înăuntru.

Dar îi citi asta pe buze. Se ridică imediat și ieși să îl întâmpine pe culoar. Se îmbrățișară cu căldură.

– Ai un loc confortabil? întrebă Tarık.

– Da. Dar știi ce a făcut priceputul meu soț?

– Știu, însă te asigur că n-a fost vina lui, Evelyn. Și el e supărat. Am vorbit eu însumi cu conductorul, mai devreme, și ne-a promis să ne anunțe dacă apar locuri libere. Nu-ți mai face griji! Important e să ajungeți cu bine, spuse Tarık, evitându-i privirea. Nu putea să-i zică: Măcar tu ești în siguranță aici. Nu se știe unde va ajunge vagonul lui Ferit.

– Sunt foarte îngrijorată, Tarık. Nu înțeleg de ce trenul ăsta merge prin Berlin.

– Se pare că alte linii au fost bombardate. În vreme de război se întâmplă asemenea lucruri. Oricum, uite ce ți-am adus! Tarık scoase din pungă biscuiți și bomboane de ciocolată și i le dădu lui Evelyn.

– Ce prieten bun ești, Tarık! Mulțumesc că ai venit să ne conduci!

– Nu puteam să vă las să plecați fără să-mi iau rămas-bun.

– Puteam să ne vedem mai repede, dar Ferit nu m-a lăsat să vin la Paris până în ultimul moment. Sigur știi că ticălosul ne-a închiriat apartamentul, nu?

– Știu, dar nu ți se pare o idee grozavă? Așa, o să primiți niște bani în fiecare lună.

Tarık insistă să o conducă înapoi la locul ei.

– Nu te obosi! Relaxează-te! Drum bun, să ajungeți cu bine! spuse el înainte să plece.

Tarık se întoarse la vagonul cu stema în formă de stea și semilună la ferestre și o găsi pe Margot în același compartiment cu Selva.

– Mergi în compartimentul ăsta? întrebă el.

– Da, stau cu Selva. Rafael e în alt compartiment, răspunse Margot. Părea mult mai liniștită decât fusese cu câteva ore înainte.

După ce Tarık îl lăsase pe Ferit la cafeneaua gării, se grăbise acasă. Voia să se schimbe și să se bărbierească, înainte să o conducă pe Margot. Aceasta își făcuse deja valiza și o pusese lângă ușă. Purta un taior gri și pălăria ei preferată. Tarık fusese uimit să o găsească stând pe scaun, la fereastră.

– Ce faci, gata îmbrăcată, așa dis-de-dimineață?

– Sunt gata de la miezul nopții. Am așteptat o vreme, în caz că veneai, dar când n-ai făcut-o, am început să mă pregătesc de călătorie. Oricum n-aș fi putut să dorm.

– A trebuit să discut lucruri importante cu Ferit.

– Știu, iubitule. Mulțumesc că ai venit oricum.

– Ce-ar fi să faci o cafea?

Cafeaua mirosea atât de bine! Se îmbrățișară și își băură cafeaua fără să vorbească.

Ceva mai târziu, Margot își puse pe umeri pardesiul roșu. Merseră împreună la gară, cu mașina lui Tarık. După ce o conduse la vagon, el plecă să îi mai ia câteva lucruri pentru drum.

– N-am reușit să-ți iau ce voiam, Margot. Multe magazine nici nu sunt încă deschise. Dar ți-am adus multe ziare și reviste, să ai ce să

citești pe drum. Și ceva de mâncare, în caz că ți se face foame. Sigur, ce am găsit.

Vărsă aproape tot ce era în pungă pe scaunul de lângă Margot.

– Nu trebuia să te deranjezi așa, spuse Selva. Eu am luat suficientă mâncare pentru un tren întreg.

Tarık scoase un alt pachet din pungă și i-l dădu lui Fazıl.

– Ăsta e pentru tine, micuțule, să ai cu ce să te joci.

Fazıl rupse imediat hârtia care învelea jucăria. Era un trenuleț de lemn.

– Doamne, Tarık! Cum ai reușit să găsești un magazin de jucării deschis așa devreme?!

– E un cadou pe care l-am cumpărat mai din timp, la fel ca și pe ăsta, spuse el, scoțând un alt pachet din pungă și dându-i-l lui Margot.

Fata îl desfăcu cu grijă. Era o fotografie înrămată, cu ei doi. Le-o făcuse Rafael, cu aparatul ei de fotografiat, într-o dimineață însorită, lângă La Coserie de Lilas. Margot o privi, amintindu-și ce fericiți fuseseră în ziua aceea. Tarık avea brațele petrecute pe după umerii ei, iar în ochii amândurora se citea bucuria. Fata duse fotografia la inimă.

În clipa următoare, Ferit apăru în ușă cu un bărbat înalt și bine îmbrăcat.

– Domnul Brodd. A fost directorul Băncii Germane în Turcia. Acum lucrează la Departamentul Imigrări și a muncit foarte mult ca să facă posibilă călătoria asta. A venit până aici ca să predea personal vagonul și acum vrea să vă ureze drum bun. Mai ales ție, Selva.

Selva îl privi uimită. Îi dădu mâna, iar apoi Ferit îi prezentă și pe ceilalți.

– Margot Palley. Și Samuel și Perla Afnaim. Altfel spus, Sami și Peri Naim.

Bărbatul dădu mâna cu toți și le dori călătorie plăcută. Apoi se întoarse către Selva.

– Am avut onoarea să-l cunosc pe tatăl dumneavoastră la Istanbul.

– Într-adevăr?! Când?

– Chiar înainte să vin. Își făcea multe griji pentru dumneavoastră și a venit să mă caute. I-am promis că o să mă asigur personal că sunteți în tren.

Selvei nu-i venea să creadă. Inima îi bătea nebunește și simțea un țiuit în urechi.

– Nu-mi vine să cred! Chiar l-ați întâlnit pe tata?

– Întocmai. Exact înainte să vin aici. M-a vizitat la biroul nostru din Karaköy. S-a interesat anume de trenul acesta. Știți, probabil, că departamentul nostru depinde în întregime de susținerea publică. Tatăl dumneavoastră ne-a făcut o donație generoasă, pentru care îi suntem extrem de recunoscători.

Selva nu mai auzea nimic, decât țiuitul din propriile urechi. Îi venea să plângă, dar își mușcă buzele și își întoarse privirea, ca să nu îi curgă lacrimile.

După ce Ferit și domnul Brodd plecară, în compartiment intră un bărbat în vârstă, care se chinuia să urce pe suport o valiză considerabilă și o servietă.

– Îmi pare rău, domnule, trebuie să duceți valiza asta în compartimentul de bagaje, spuse conductorul, care trecea pe acolo. De ce n-ați dus-o înainte să urcați?

Bărbatul nu protestă. Își lăsă servieta pe scaun și ieși cu valiza.

– Mi se pare că îl cunosc... Unde l-am mai văzut? murmură Margot. Selva, care tocmai își privea soțul întorcându-se cu câteva pachete în mână, răspunse:

– Eu nu-l cunosc.

În clipa următoare intră Rafael, iar Tarık se ridică de pe scaun.

– E timpul să-mi iau rămas-bun. Dacă nu cobor acum, s-ar putea să călătoresc cu voi, spuse el.

Se auzea deja zgomotul locomotivei. Dar atâtea trenuri plecau și șuierau, că era greu să-l distingi. În timp ce Tarık se ridica, un alt grup de oameni apăru la ușă. Printre ei, Constance și Marcel, cărora Selva le dăduse lecții la Paris. Un tânăr înalt și un alt domn în vârstă intrară

cu ei în compartiment. Selva și Tarık se îmbrățișară. Tarık îl sărută pe Fazıl pe frunte. Băiatul se juca pe jos, cu trenulețul. Apoi le dori drum bun lui Samuel și Perlei. Le făcu semn cu capul celorlalți și ieși pe culoar. Margot îl urmă. Îl îmbrățișă strâns, în timp ce trenul începea să se pună în mișcare.

– N-o să te uit niciodată, Margot! spuse Tarık și sări din tren. Se ciocni de Ferit, care alerga înapoi după ce își vizitase soția. Avea respirația tăiată și abia reuși să-i strângă mâna lui Tarık, înainte să urce în tren.

– Ai grijă de tine și mulțumesc pentru tot! strigă el din trenul care se îndepărta.

În timp ce locomotiva prindea viteză, Margot lăsă jos geamul și se aplecă, fluturându-și batista către Tarık, în semn de rămas-bun.

Selva, Rafo, Perla și Samuel se lipiseră și ei de fereastră, încercând să facă același lucru. Ferit, care stătea încă pe culoar, îi făcu semn cu mâna. Și tânărul înalt saluta pe cineva.

Când vagonul trecu pe lângă el, Tarık întrezări o clipă chipul trist al lui Margot. Rămase cu mâna ridicată, în timp ce trenul se îndepărta tot mai tare, devenind tot mai mic, până când, în final, dispăru într-un nor de fum de locomotivă.

TRENUL

Prin câte păduri am trecut,
Rătăciți în marea căutare
Atâția au rămas în noi,
Linia cea mai îndepărtată.[1]

După ce silueta lui Tarık dispăruse din raza vederii ei, Margot se așeză și închise ochii, prefăcându-se că doarme, ca să nu fie nevoită să stea de vorbă cu cineva. Când trenul se apropie de Reims, deschise ochii și îl văzu din nou pe domnul în vârstă care stătea vizavi de ea. Îi știa figura. Era sigură că îl cunoaște de undeva! Nu își dăduse jos șapca, precum celălalt domn din compartiment. Avea ochelari și citea o carte. Perla și Samuel se jucau. Fiindcă stătuse trează toată noaptea, Selva adormise acum, cu băiețelul în brațe. Era liniște în compartiment. Margot spera să rămână așa, liniște și pace. Simțea că nu mai avea visuri. Nu se putea întoarce în țara ei, fiindcă acolo conduceau naziștii.

[1] Fragment din poezia *Alacanım* de Murathan Mungan.

Familia ei era răspândită prin lume. Fusese nevoită să-și părăsească slujba și pe bărbatul pe care începuse să-l iubească. Își dorea să meargă la nesfârșit cu trenul ăsta. Te duc, te aduc, te duc, te aduc...

– Vreți o țigară, domnișoară?

Margot aproape sări de pe scaun.

– Nu, mulțumesc.

– Vă deranjează dacă eu fumez?

– Nu, deloc.

Tânărul stătea chiar lângă ea. Avea haine curate și îngrijite, dar era tare slab. Pielea de sub ochi era vineție. Margot speră că nu avea tuberculoză.

– Mergeți la Berlin?

Părea foarte dornic de vorbă, dar Margot nu voia decât să fie lăsată în pace. Își dori ca sacul de oase să converseze cu altcineva.

– Nu, mai departe, răspunse ea.

– La Praga?

Nu-i răspunse. Luă din geantă o carte și începu să citească.

– Ce limbă e asta?

– Maghiară.

– Deci sunteți unguroaică.

– Da, răspunse Margot și își îngropă privirea în carte.

– Scuzați-mă că vă deranjez. Doar că duc lipsa vorbitului.

Fu rândul lui Margot să se simtă prost. Se întrebă ce i se întâmplase tânărului.

– Nu e nevoie să vă cereți scuze. Sunt puțin nefericită că trebuie să plec din Paris. Și sunt și obosită. Dumneavoastră unde mergeți?

– La Istanbul. Asta, firește, dacă ajungem acolo.

– Chiar așa?!

– De ce sunteți uimită? Vi se pare așa departe?

– Și eu merg acolo, răspunse Margot.

– Atunci, o să călătorim împreună destulă vreme. Apropo, eu sunt David, spuse tânărul cel slăbănog. David Russo.

Trenul trecea prin văi pline de verdeață, pe lângă case înstărite, unde copiii se jucau în curte și câinii se gudurau, femeile puneau rufele la uscat, iar bărbații tundeau iarba. Apoi străbătea orașe mici și mari, unde în zare se vedeau turlele bisericilor. Din tren, părea că totul era bine în lume. Dacă vreun extraterestru ar fi venit atunci pe Pământ și ar fi coborât în trenul acesta, ar fi avut aceeași impresie. De la fereastra lui, iadul Europei era invizibil.

În compartiment, copiii se jucau, iar adulții citeau, admirau priveliștea sau moțăiau. Nu vorbeau. Aveau inima grea. Samuel și Perla începuseră acum să își pună reciproc întrebări de istorie și geografie. Selva se trezise, dar nu îndrăznea să se miște, fiindcă Fazıl dormea încă în brațele ei. Rafael trecuse de două ori să își vadă soția și fiul, în timp ce dormeau. Margot îi făcuse semn că totul era în ordine.

– Ce înălțime are Everestul? întrebă Perla.

– 7500 de metri.

– Corect. Și ce desparte Europa de Asia?

Chiar când Samuel se pregătea să răspundă, bărbatul cu șapcă vorbi pentru prima dată de când urcase în tren.

– Răspunsul dinainte a fost greșit, tinere.

– Care? întrebă Samuel.

– Vârful Everest are 8848 de metri, nu 7500.

– De unde știți?

– Știu.

Margot se foi neliniștită în scaun. Nu doar fața bărbatului îi era cunoscută, recunoștea și vocea. Categoric o mai auzise. Nu se putu abține și spuse:

– Scuzați-mă, domnule, cred că ne-am mai întâlnit, dar nu îmi amintesc unde.

– Lucrurile astea se întâmplă, domnișoară. Unele chipuri ne amintesc de altele pe care le-am cunoscut. Eu nu v-am văzut niciodată.

– Dați-mi voie să mă prezint. Margot Palley, sunt unguroaică.

– Îmi pare bine.

Când bărbatul nu își spuse numele, Margot privi către Selva, intrigată. Constance se ridică să meargă la toaletă. Se întoarse spre Selva și spuse în turcă, pentru ca bărbații din compartiment să nu înțeleagă:

– Trebuie să fac pipi.

Selva nu-și putu stăpâni râsul, auzind-o.

– Bravo, Constance! Nu m-am străduit degeaba.

David Russo se înroși. Se întreba dacă era cazul să le spună că înțelegea turcă, pentru ca să nu se simtă jenate mai târziu, dacă discutau lucruri intime.

Pe măsură ce turnurile catedralei se apropiau, își dădură seama că ajungeau într-un oraș mare. Trenul pufăi, încetini și în final se opri de tot, cu un oftat. Selva citi numele gării: REIMS.

– Oprim aici? întrebă Marcel.

– Ferit și Rafael știu totul, să-i întrebăm pe ei.

Rafo apăru la ușă. Bărbatul cu șapca își puse ochelarii și începu din nou să citească, ascunzându-se în spatele ziarului.

– Trenul o să stea puțin aici. Vă e foame?

– Putem coborî? întrebă Constance.

– Nu e nevoie, avem destulă mâncare aici, spuse Marcel.

De la fereastră, Selva îl văzu pe Ferit alergând către vagoanele din față. Fazıl se trezise și se foia în brațele ei.

– Bietul micuț stă aici de ore în șir. Să-l scot puțin la aer curat?

– Nu stăm decât vreo douăzeci de minute în gara asta. Să nu mergi departe, Selva, te rog! o preveni Rafo. Și dacă tot cobori, poate ar fi bine să cumperi ceva de mâncare?

– Am deja un coș plin.

– Dar următoarea oprire ar putea fi dincolo de granița germană. Dacă vrei să cobori, mai bine fă-o aici!

Bătrânul oftă.

– Ce contează, domnule? Suntem în Franța, dar sub ocupație germană. Franța, Germania... Nu e mare diferență. Naziștii sunt peste tot.

– Dar măcar aici se vorbește franceza. Putem înțelege limba, spuse Rafael.

Selva se ridică și îl îmbrăcă pe Fazıl cu haina groasă.

– Cobori cu mine, Rafo?

– Trebuie să verific niște pasageri. S-ar putea să ne ceară actele. Mergeți singuri!

– Vrea cineva ceva de afară? întrebă Selva.

– Vin eu cu tine, spuse Constance. Când se ridică, ieșiră și Margot, Marcel și David Russo. Doar cei doi domni în vârstă și copiii rămaseră în compartiment. Înainte de plecare, Camilla îi pusese să jure de mai multe ori că nu vor coborî din tren.

Margot și Marcel merseră la un alt peron, să caute țigări, iar Selva se uită după o toaletă, pentru fiul ei. Când îl văzu pe Ferit întorcându-se de la vagonul lui Evelyn, îl întrebă dacă voia țigări.

– Mulțumesc, dar am destule, spuse el. Însă nu te duce departe! Dacă trenul pornește, o să-ți fie greu să ajungi, cu copilul.

– Mă întorc imediat după ce găsim toaleta, răspunse Selva. Cea din tren avea deja un miros greu, după câteva ore de călătorie.

Când Ferit urcă în vagon, văzu pe culoar un ofițer SS care se îndrepta spre compartimentul Selvei. Simți cum i se ridica părul, ca unui motan ce văzuse un câine. Se pregăti pentru un posibil pericol. Merse încet și așteptă lângă ușă.

– Biletele, vă rog! Și actele de identitate! spuse ofițerul.

Perla simți o durere paralizantă. Se îngălbeni la față. Samuel scoase pașapoartele din geantă.

– Cum te cheamă?

– Sami.

– Ești turc?

– Da.

– Serios?

Samuel repetă răspunsul în turcă și îi dădu pașapoartele. Ofițerul se uită la ele.

– Și ea e sora ta?

– Da.

– Sunt turcoaică, zise Perla în turcește.

Vocea îi tremura.

– Nu arătați deloc a turci. Mama voastră s-a culcat cu un morcov?

Samuel se gândi să-l scuipe în față. Își imagină cum își aduna toată saliva și îl împroșca. După ce termină cu copiii, ofițerul se întoarse către bătrânul care stătea liniștit.

– Biletul și actele de identitate!

Bătrânul scoase din buzunar pașaportul și biletul. Ofițerul se uită la ele și i le înapoie. Când veni rândul celuilalt bătrân, Ferit interveni.

– Sunt liderul grupului, domnule. Nu e nevoie să vă deranjați. Dacă vreți, adun eu toate pașapoartele și vi le aduc.

– E un vagon turistic? Sunteți ghidul lor?

– Așa cum știți, în prezent nu se pot organiza călătorii în scop turistic. Este un vagon trimis din Turcia pentru cetățenii turci care au rămas blocați în Europa. Toate gările de pe traseu au fost informate. Dumneavoastră nu ați fost anunțați?

– Nu mi s-a spus nimic.

– Ciudat! Ambasada noastră a luat măsuri ca fiecare gară să fie anunțată înainte de plecarea trenului.

– Dacă oamenii se întorc în Turcia, ce caută într-un tren care merge la Frankfurt și Berlin? Biletele lor sunt numai până la Berlin.

– Biletele pentru restul călătoriei sunt la mine, pentru mai multă siguranță. Grupul conține un număr considerabil de bătrâni și copii. Nu voiam să piardă biletele. În plus, există și pasageri care vor urca în tren în Germania. Guvernul turc nu își permite vagoane separate de la fiecare destinație. Allah fie slăvit că l-au trimis măcar pe ăsta!

– Bine, aduceți-mi toate pașapoartele și biletele. Voi fi în primul vagon, chiar în față. Nu vă autorizez plecarea fără să le văd pe toate.

– Stați liniștit, vă găsesc eu.

– Sper că printre pasageri nu e nimeni de pe lista persoanelor căutate.

- Credeţi c ă aş trece prin Germania având asemenea oameni în grup?!

Ofiţerul părăsi compartimentul, iar Ferit şi bărbatul cu şapcă îşi încrucişară privirea o clipă. Omul îşi şterse fruntea cu batista. Rafael stătea lângă uşă, palid ca varul.

– Strânge paşapoartele şi biletele tuturor celor din vagon, Rafael! spuse Ferit. Eu merg să-i caut pe cei care sunt încă afară.

Unii dintre cei care coborâseră se întorceau agale. De lângă uşa vagonului, Ferit le făcu semn să se grăbească. Apoi merse la toalete, să îi anunţe pe cei care erau acolo. Cam treizeci de oameni aşteptau pe peron, să urce în tren. Deveniseră agitaţi şi se înghionteau între ei.

Când Selva îl văzu în vagon pe ofiţerul cu banderolă SS, îşi simţi fruntea inundată de broboane de sudoare. Era epuizată, şi de teamă, şi fiindcă îl dusese pe Fazıl în braţe. Pregăti imediat biletele şi paşapoartele lor. Rafael le adună pe toate de la cei care se întorseseră în vagon. Toţi se aşezaseră înapoi pe locurile lor, în afară de Perla, care stătea pe scaunul de lângă uşă, cu o expresie ciudată.

– Trebuie să stai pe locul tău, Peri. Acolo stă Marcel, spuse Selva, dar Perla nu se mişcă.

– Ce ai? Te-ai speriat aşa tare?

Fata nu spuse nimic.

– Perla, scumpa mea, eşti bine? De ce nu te aşezi pe locul tău?

Perla se ridică, iar Selva văzu sângele care se răspândea pe fusta ei pepit.

– Doamne! Ce s-a întâmplat? Nu-mi spune că... Nu-ţi fie teamă, Perla, o să fie bine, scumpo! Te ajut eu.

Perla rămase nemişcată, cu o îmbinare de groază şi jenă pe chip.

Trenul îşi continuă călătoria. Te duc, te aduc, te duc, te aduc... Îi îndemna pe toţi să moţăie sau chiar să doarmă. Erau obosiţi, dar mai relaxaţi decât atunci când urcaseră. Trecuseră de un prim episod primejdios şi văzuseră că puteau face faţă. Ajutată de Margot şi Selva, Perla se liniştise şi îşi schimbase fusta. Tot avea dureri, dar, mai mult decât

orice, se simțea jenată. Stătea lângă fereastră și evita orice contact vizual cu ceilalți pasageri.

Treceau pe lângă o pădure cu copaci cu trunchiuri întunecate și pe lângă dealuri pe care pășteau vite și capre. Casele aveau acoperișuri cu țigle roșii, jardiniere la ferestre și grădini superbe, despărțite de garduri vii bine îngrijite. Doar un ochi foarte atent ar fi remarcat că treceau printr-o țară invadată.

– Dacă nu mâncăm ceva, o să murim de foame, spuse Selva și dădu jos coșul cu provizii.

Tristețea pe care o simțiseră la plecarea din Paris și teama care îi stăpânise la Reims îi făcuseră să își piardă pofta de mâncare. Acum, între pasagerii care împărtășeau același destin se crease o atmosferă de solidaritate și asta îi făcea să se mai relaxeze puțin.

Margot și Constance se luară după Selva și scoaseră propriile lor provizii de hrană. Le oferiră și bărbaților, care nu aveau la ei, din câte se părea, decât prăjituri uscate și mere. David Russo era singurul dintre cei trei cu o geantă plină cu mâncare. Toți se binedispuseră și mai mult, când el scoase două sticle cu un vin roșu foarte bun, ca să însoțească mâncarea.

– Mă duc să-l caut pe Rafo, îi spuse Selva lui Margot. Sigur vrea și el să mănânce.

Rafo părea să o ducă destul de bine la masa întinsă în propriul lui compartiment.

– Dacă vrei vin, poți să treci pe la noi, îi spuse Selva soțului ei.

– Iar tu, dacă vrei niște coniac, treci pe la noi, răspunse Rafo în turcă. E un tânăr aici care are o geantă plină cu sticle. Nu m-ar mira să fie alcoolic.

– Probabil simte nevoia să bea ca să se calmeze. Văzând că Rafo era încântat de companie, se întoarse în compartimentul ei simțindu-se mai bine.

Pasagerii care începuseră călătoria plini de îndoieli se mai relaxaseră acum. Începeau să se simtă în largul lor și să discute între ei. Vorbeau

cu toții, în afară de Perla, care se simțea în continuare jenată și nu-și lua privirea de la geam, și de bărbatul care i se păruse cunoscut lui Margot. Începea să se întunece. În zare, se vedeau luminițele orașelor, licărind precum stelele pe cer.

Trenul se opri brusc, făcându-i pe pasageri să se clatine zdravăn. În depărtare se auziră împușcături. Toți se priviră cu spaimă în ochi. Fazıl începu să plângă.

David Russo se ridică, lăsă geamul jos și se aplecă să vadă. Întregul compartiment se umplu de mirosul gerului.

– Nu suntem într-o gară. Se pare că ne-am oprit în câmp, spuse David.

Ceilalți se înghesuiră să se uite și ei afară. Era întuneric beznă, nu se vedea mare lucru. Dar era limpede că locurile încântătoare pe lângă care trecuseră după-amiaza rămăseseră de mult în urmă.

– Merg să-l găsesc pe Rafo. Oare ce se întâmplă? se întrebă Selva, ieșind din compartiment.

Când o văzu plecând, Fazıl începu să plângă.

– Bine, vino cu mine! spuse ea. Fazıl porni cu pași nesiguri, îi apucă mâna și împreună încercară să meargă pe culoar. Era plin de oameni care ieșiseră din compartimente să vadă ce se întâmplă. Selva îl ridică pe Fazıl în brațe, ca să nu fie călcat în picioare. Se uită în fiecare compartiment, dar nici soțul ei, nici Ferit nu se zăreau nicăieri. Își simți inima grea. Se întoarse lângă ușa vagonului. Marcel era acolo. Încercară amândoi să forțeze ușa să se deschidă și, în cele din urmă, reușiră. Marcel coborî pe scară și privi spre capătul trenului.

– Sunt niște soldați înarmați acolo, doamnă Selva.

Tânăra se aplecă să vadă și ea. Câțiva soldați, cu lămpi în mână, erau adunați lângă locomotivă.

– Doamne! Poate l-au luat pe Rafo! Nu-l găsesc nicăieri!

– Sigur s-a dus să vadă ce se întâmplă. De ce să-l ia tocmai pe el dintre toți oamenii de aici? zise Marcel. Și oricum, nu are pașaport turcesc?

– Probabil ai dreptate, dar sunt așa îngrijorată! Oricum, mai bine merg până acolo, să văd.

– Ai înnebunit?! Înapoi în compartiment!

Jenată, Selva porni într-acolo. În timp ce se întorcea, se ciocni de David Russo, care era chiar în spatele ei. Era întuneric, dar chiar și așa văzu groaza din ochii lui. Aproape că îi ieșiseră din orbite.

– Ai spus că sunt soldați înarmați în față?

– Da, undeva lângă locomotivă.

– Dați-vă deoparte, vă rog! spuse el către Selva și Marcel. Vreau să cobor.

– Unde vrei să te duci?

– Oriunde. Nu contează. Trebuie să cobor imediat.

Selva și Marcel schimbară o privire.

– Dar nu suntem într-o gară. Unde vrei să te duci? întrebă Marcel.

– Nu contează! O să cobor și o să merg către luminile care se văd în zare!

– Dar nu știi unde suntem, David. O să te rătăcești.

– Pot să merg pe lângă șine.

David sări din tren, fără să mai folosească scara. Marcel și Selva, cu copilul în brațe, coborâră după el. Marcel îl prinse de braț, iar David se zbătea să scape.

– Ne pui pe toți în pericol! Treci imediat înapoi în tren!

– Nu pot să ajung din nou în lagăr! Nu mă mai întorc acolo niciodată!

– Potolește-te! Nu te duce nimeni în lagăr.

David se desprinse din mâinile lui Marcel și începu să alerge către coada trenului. Selva și Marcel alergară după el. Bucuros de cursă, Fazıl începu să țipe de încântare. Dintr-odată, auziră zgomote de pași alergând după ei. David începu să fugă și mai tare. În clipa aceea se auzi o împușcătură. David se opri brusc. Selva și Marcel se loviră de el și căzură cu toții. Pașii se apropiau tot mai tare, până când se opriră lângă ei. Doi soldați îndreptau puștile în direcția lor.

– Ce se întâmplă aici?! întrebă unul dintre ei.

– Am căzut, spuse Marcel.

– Fugeați?

– De ce să fugim? răspunse Selva.

– Și unde mergeați? La picnic?

– Fiul meu a vrut să facă pipi, explică Selva. Și domnii au vrut același lucru. Evident că au căutat să se îndepărteze puțin de mine.

– Nu sunt toalete în tren?

– Sigur că sunt, dar e o duhoare groaznică. Și oricum, s-a făcut coadă. Vagonul e foarte aglomerat.

– Dar de ce fugeați cu copilul în brațe după domnii ăștia, dacă voiau să se ușureze? Și cum ați căzut?

– Mă oprisem cu fiul meu lângă tren, să-și facă treburile. Am auzit împușcătura și m-am speriat. L-am luat în brațe și am început să alerg, iar atunci m-am ciocnit de ei.

– Ce împușcătură? Despre ce vorbiți acolo?

– A fost o împușcătură, spuse Marcel. N-ați auzit?

– A, aia... Erau țăranii care alungă mistreții de pe câmpurile lor, spuse unul dintre soldați. Ridicați-vă!

Arătau caraghios, încercând să se elibereze din încrengătura creată și să se ridice. Selva îi văzu în spatele soldaților pe Rafo și Ferit, împietriți. Nu se putu abține să nu râdă.

– Nu văd ce e așa distractiv, o admonestă Rafo.

Selva nu reușea să se oprească din râs. Începuseră să-i curgă lacrimi pe obraji. Ferit îi întinse mâna să se ridice, în timp ce Rafo își luă fiul în brațe. Fazıl părea să se distreze de minune. Bătea din palme și încerca să îi spună ceva tatălui său. Ferit îi ajută apoi și pe Marcel și David să se ridice.

– Înapoi în vagonul vostru! spuse soldatul. Și vreau pașapoartele! Vedem noi imediat dacă ați spus adevărul.

– Ce vreți de la soția mea? întrebă Rafo.

– Încerca să fugă.

– Poftim?! Nu mă faceți să râd!

– Aflăm noi în curând! spuse soldatul.

În vagon, pasagerii ieșiseră la geam, încercând să vadă ce se întâmpla. Când Selva se întoarse în compartiment cu soldații, ceilalți pasageri intrară în panică. Doar bărbatul cu șapcă era complet indiferent la ce se întâmpla în jur. Dormea, cu șapca trasă până pe nas.

– Vreau să văd toate biletele și actele voastre! Și pe ale copilului! spuse soldatul.

– Copilul e trecut la mine în pașaport, răspunse Selva. Apoi se întoarse către Fazıl și se prefăcu că îl ceartă.

– E numai vina ta! îi spuse ea băiatului care avea un aer surprins. Nu puteai să te mai ții puțin!

Rafo scoase și pașaportul lui. Ferit bălmăji ceva despre ce făceau ei afară. Soldatul se uită la pașaportul Selvei și la cele ale lui Marcel, David și Rafo.

– Ne-ați mâncat timpul degeaba! spuse celălalt soldat. Data viitoare, să folosiți toaletele din tren!

Apoi, soldații se întoarseră și coborâră din tren. De îndată ce plecară, bărbatul în vârstă își trase șapca de pe ochi și se ridică în scaun. David stătea pe locul lui, parcă în transă.

– Ce naiba căutați afară? întrebă Rafo furios.

Selva nu reuși să răspundă. Îi era teamă că ar începe din nou să râdă. Marcel relată întreaga poveste și se întoarse către David.

– Nu ți-am spus că o să ne faci s-o încurcăm cu toții?! țipă el.

Din ochii fără expresie ai lui David izvorâră lacrimi.

– De ce ți-e așa frică? întrebă Selva, apropiindu-se de el. David nu răspunse. Ai spus ceva de lagăr. Te-au dus în lagăr?

– Da, mi-au dat drumul de curând.

Selva se așeză lângă el și îl îmbrățișă. Îl mângâie cu blândețe pe cap. Toată lumea din compartiment amuțise. În cele din urmă, Marcel sparse gheața.

– Deci? De ce ne-am oprit? Ce voiau?

– Se pare că așteptăm alți soldați, care merg cu trenul ăsta până undeva pe traseu.

– Mă întreb cât mai stăm, spuse Margot.

– Se pare că s-ar putea să rămânem vreo două nopți aici, răspunse Ferit.

În compartiment se auzi un murmur de nemulțumire.

– Vreau să vorbim puțin, pe culoar, îi zise Rafo soției sale.

Fazıl, care stătea în brațele Perlei, începu să se agite când își văzu părinții ieșind din compartiment. Dar o singură privire a tatălui său îl făcu să se potolească. Rafo și Selva erau acum pe culoar, față în față.

– Ascultă, Selva, te avertizez pentru ultima dată! Dacă mai intri în încurcături încercând să îi ajuți pe alții, jur că divorțez în clipa când ajungem la Istanbul!

Ea îi întoarse spatele și intră în compartiment, trântind ușa.

De dimineață, chiar dacă lumina nu era puternică, razele de soare îl deranjară pe David, trezindu-l. Sedativul pe care i-l dăduse bătrânul în seara dinainte îl cufundase într-un somn adânc, iar acum se trezise vesel și perfect revigorat. Dar, după ce se dezmetici de tot, își aminti ce se întâmplase noaptea și roși. Se comportase ca un idiot. Chiar dacă tovarășii lui de compartiment fuseseră plini de înțelegere după ce îi ascultaseră povestea, se simțea în continuare rușinat. „Mai bine îi ascultam pe ai mei și mergeam la un psihiatru, după ce am fost eliberat din lagăr", își spuse el. „Dacă aș fi făcut asta, poate nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat noaptea trecută!" Își dădu seama că, dacă Marcel și Selva nu ar fi alergat după el, ar fi putut sfârși împușcat de soldații care credeau că fugise. Își spuse că e foarte norocos, Domnul îi cruța viața a doua oară.

Începea o nouă zi. Însorită, liniștită, dar plictisitoare. David, care de când stătuse în lagăr nu suporta locurile aglomerate, simțea că se sufocă la gândul de a sta toată ziua în compartimentul din trenul oprit. Încercă să se relaxeze. „Viața ți-a fost cruțată din nou! Ești printre prieteni! Haide, adună-te!"

Margot dormea vizavi de el. Zâmbi în sinea lui. Era o fată frumoasă. Își dori ca ea să fi avut grijă de el, nu Selva. Poate așa, călătoria asta plictisitoare ar fi devenit mai interesantă.

Selva, Perla și Fazıl nu erau în compartiment. Probabil merseseră la toaletă. Ceilalți dormeau încă, sprijiniți de cei de alături. Samuel adormise cu capul pe genunchii bărbatului cu șapcă. David ieși să meargă la toaletă și o văzu pe Selva vorbind cu Perla.

– Pentru numele Domnului, nu mai coborî, David! Nici ca să te ușurezi. Dacă te recunosc soldații, am putea avea probleme.

– Promit să nu cobor. Nu-ți face griji, te rog! o asigură David.

– Cum ai dormit?

– Foarte bine. Doamnă Alfandari, vreau să vă cer scuze pentru aseară. Dacă nu erați dumneavoastră și Marcel, aș fi avut probleme mari. Îmi pare foarte rău că v-am pus în pericol. Iertați-mă, vă rog!

– Nu te mai scuza. Și să nu mai vorbim despre asta! E absolut firesc să fii speriat, după ce ai trecut prin asemenea experiențe. Nu e nevoie să-ți ceri scuze, crede-mă. Dar vreau să te rog ceva. În primul rând, spune-mi Selva. Și în al doilea rând, poți să stai de vorbă cu mine oricând vrei, în caz că te supără ceva.

– Promit că povestea de azi-noapte nu se va repeta.

– Știu, David. Oricum, așa ceva nu se întâmplă des. Iar dacă s-ar întâmpla, am fi închiși cu toții.

În clipa aceea, David îl văzu pe Rafael ieșind din alt compartiment.

– Vine soțul tău, spuse el, încercând să o înveselească, dar ea nu păru să se relaxeze. Rafo își îmbrățișă fiul și îl sărută.

– Ați dormit bine? își întrebă soția. Selva nu spuse nimic, așa că David se simți obligat să răspundă.

– Foarte bine. Dumneavoastră?

– Din cauza ta, am avut coșmaruri toată noaptea, răspunse Rafo.

David lăsă capul în jos, roșu la față. Selva îl luă pe Fazıl de mână și îl duse înapoi în compartiment. Margot se trezise și se uita fix la bărbatul din colț.

– Tot nu ți-ai dat seama cine e? întrebă Selva.

– Nu, nu reușesc să-l leg de nimic.

Șapca bărbatului alunecase în timp ce dormea și, în ciuda bărbii neîngrijite, fața i se vedea mai bine acum.

– Doamne! spuse ea brusc. Mi-am dat seama! Știu cine e, Selva!

– Cine?

– Vino pe culoar! Margot se ridică și ieșiră amândouă.

– Nu mă mai fierbe! Cine e? Cineva important?

– Normal! E mare fizician! Unul dintre cei mai mari din lume! Acum doi ani a câștigat o mulțime de premii pentru nu știu ce descoperire importantă. Nu ții minte? Poza lui era peste tot în ziare, le-am văzut la muncă. Și i se tot luau interviuri la radio. Siegfried Meyer! El e! Celebrul Siegfried Meyer!

– Așa e, îmi amintesc acum! O, Margot! spuse Selva, aproape înecându-se. Cred că nemții îl caută peste tot! L-ar aresta imediat, dacă l-ar recunoaște! Voia să împărtășească descoperirea cu soțul ei. Ce păcat că era încă supărată pe el! Se întoarseră în compartiment și Selva începu să-l privească și ea atent pe bărbatul cu șapcă. Desigur, el era! Deși avea capul ras și barbă doar de câteva zile, era el, cu siguranță.

Soarele luminase, în sfârșit, întregul compartiment. Se treziseră cu toții. Când Samuel deschise ochii și văzu că dormise pe genunchii unui străin, se ridică imediat.

– Unde e Perla? o întrebă el pe Margot, care îl privea zâmbind. Mă duc să o caut.

– Du-te, dar stai liniștit, e bine acum. Nu ai de ce să-ți faci griji.

Cu toate acestea, Samuel se ridică și plecă după ea. Când Selva îl auzi salutându-l pe Ferit pe culoar, sări din scaun și se repezi să discute cu el.

– Ferit, trebuie să-ți spun ceva! zise ea, apucându-l de mână.

– Ce e? S-a mai întâmplat vreo nenorocire?

– Știi cine călătorește cu noi în compartiment?

– Cine?

– Siegfried Meyer, faimo...

Ferit îi puse mâna la gură.

– Știu.

– Și de ce nu ne-ai spus?!

– E mai bine să nu afle nimeni. Cine mai știe?

– Margot. Ea l-a recunoscut.

– Să nu mai spuneți nimănui, vă rog!

– Rafael știe?

– Da. E singurul, în afară de mine.

– Și sub ce nume călătorește? Selva încerca să-și ascundă dezamăgirea că soțul ei nu-i spusese.

– Kohen.

– Are pașaport turcesc?

– Da.

– Dar nu știe turcă, nu?

– De-asta l-am pus în compartiment cu tine, David și cu cei care, datorită ție, o rup în turcește. Naziștii nu ne vorbesc limba, dar nu se știe niciodată. Poate dăm peste vreun ofițer care a activat în Turcia și vrea să facă paradă. Știu ce repede și ce bine te descurci în asemenea situații. De-asta l-am pus în compartimentul tău.

– De unde era să știu? Trebuia să mă preveniți!

– Am încredere în tine, Selva. Nu-ți scapă nimic.

Samuel le întrerupse discuția.

– Cât o să mai așteptăm aici? întrebă el.

– Tocmai mergeam să aflu, răspunse Ferit. Trec să-mi văd soția și pe urmă o să întreb dacă știe cineva când plecăm mai departe.

– Transmite-i salutări din partea mea lui Evelyn, chiar dacă nu o cunosc. Și întreab-o dacă nu vrea ceva de mâncat sau de băut, am de toate.

– Mulțumesc, dar mă tem că nu pot face asta. Nu știe că mergem cu același tren, răspunse Ferit.

Joia aceea la granița germană a fost o zi lungă. Era destul de plictisitor să stai în trenul oprit. Timpul trecea mai repede când vedeai mereu alt peisaj. Așa, în plin câmp, departe de orice așezare, așteptarea de dimineață până seara era sufocantă, chiar dacă li se dăduse voie să coboare din tren, ca să se dezmorțească. Cei mai mulți pasageri profitaseră de

ocazie și se plimbau pe lângă calea ferată, inspirând aer curat. Ferit își petrecu cea mai mare parte a timpului cu soția sa. Perla, deși Samuel insistase, hotărî să nu coboare. Preferase să se întindă și să citească, în compartimentul aproape gol. Singurul pasager care mai rămăsese acolo era bărbatul cu șapcă. Acesta dezlega rebusuri până noaptea târziu. David și Marcel începuseră să joace table, căci Marcel luase cutia cu el. Pasagerii din compartimente și chiar vagoane diferite avuseseră acum ocazia să se amestece și să vorbească între ei. Cei din același vagon simțeau o anumită legătură între ei. Împărtășind același destin, deveniseră aproape o familie. Chiar și Selva, care evitase toată ziua orice contact vizual cu soțul ei, începuse să se relaxeze puțin. Dar pe la ora cinci după-amiaza, când cerul se transformase din albastru în purpuriu, oamenii deveniră din nou agitați. Vremea se răcise, așa că toți se întoarseră la locurile lor, înghesuindu-se în micile compartimente. Cât avea să mai dureze călătoria asta obositoare?

Marcel reușise să îmblânzească un controlor foarte necooperant, care nu se obosise să răspundă la nicio întrebare toată ziua, și obținuse de la acesta vagi informații despre când își vor continua drumul.

– Nu pot spune sigur, dar nu cred deloc că o să plecăm înainte de miezul nopții, spuse el cu un rânjet.

După ce luară cina în compartimente, pasagerii hotărâră să-și încheie ziua și începură pregătirile pentru somn. Selva trebuise să-l ducă des la toaletă pe Fazıl în noaptea dinainte, așa că făcu schimb de locuri și se așeză lângă ușă, alături de Siegfried. Când lumina fu stinsă în sfârșit, doar câțiva lăsară aprinse becurile speciale pentru citit. Selva se întoarse către cel a cărui identitate o aflase și spuse cu vocea joasă:

– Scuzați-mă, domnule, vă deranjează dacă citesc puțin? Sau ați vrea să sting becul?

– Citiți fără grijă, doamnă! Nu mă deranjează deloc.

– Mulțumesc tare mult. Apropo, eu sunt Selva Alfandari. N-am făcut cunoștință.

– Dați-mi voie să mă prezint! Mă numesc Kohen, spuse bărbatul.

– Îmi pare bine, domnule Kohen. Sper că fiul meu nu vă deranjează prea tare când se foiește.

– E un copilaș deștept și foarte drăguț, răspunse bărbatul.

Petrecuseră atâta timp împreună, că și el începea să se relaxeze. Când în lumina difuză își dădu șapca jos, Margot îi făcu Selvei cu ochiul.

Începea o nouă noapte. Cine știa ce avea să aducă ziua următoare? Simțindu-se puțin mai optimiști, pasagerii din vagonul cu semiluna se cufundară în somn.

Selva visă că au ajuns la Istanbul. Tatăl ei venise să o aștepte. Dar nu era în tren, era pe un vapor. Când acesta intră în portul cu minarete și cupole, Selva sări în apă și înotă către bătrânul care aștepta. Tatăl și fiica se cufundau mână în mână în adâncurile mării. Ce dor îi fusese de prezența lui! Înotau în continuare, printre pești și alge.

Selva se trezi simțind o zguduitură bruscă. Siegfried, David și Constance se treziseră și ei.

– Ce se întâmplă? șopti Constance.

– Cred că am pornit.

Nu știa nimeni cât era ceasul. Afară era încă întuneric beznă. În timp ce trenul mergea tot mai repede, Fazıl mormăia ceva, răsucindu-se în brațele Selvei. David ieși pe culoar, având grijă să nu deranjeze pe nimeni. Îi era imposibil să stea în același loc mai mult de câteva ore. Își aprinse o țigară. Undeva departe, în zare, se vedeau lumini. Viața lui avea să se mai însenineze oare vreodată? Se plimbă înainte și înapoi, pe culoar. Cerul de cerneală lăsa treptat loc răsăritului stacojiu.

Trenul trecu granița germană în timp ce mâncau de dimineață. Selva simți că inima aproape îi plesnește de teamă, când îi văzu pe Ferit și Rafo mergând către vameși.

– Te rog, Doamne, ai grijă de noi! Fă să nu ni se întâmple nimic rău! se rugă ea cu voce tare. Se trezise așa fericită după visul avut și voia ca nimic să nu îi tulbure starea.

– Oare am putea coborî puțin să luăm aer? întrebă Constance.

– Rămâi pe loc! răspunse soțul ei.

Margot fiersese apă pe plita de la capătul vagonului. Pâinea se învechise deja, dar mâncau biscuiți și prăjituri. Selva îi oferi și bătrânului, care nu voia niciodată să mănânce.

– N-ați mâncat nimic nici seara trecută. Știu că s-a cam uscat, dar nu vreți să vă tai măcar o felie de prăjitură?

– Mulțumesc, draga mea, dar nu pot să mănânc.

– Prăjitura uscată nu e prea îmbietoare. Nu vreți, atunci, o felie de salam?

– Doar niște ceai, mulțumesc. Poate mănânc ceva mai târziu.

Selva își dădu brusc seama că salamul pe care îl scosese din geantă mirosea urât. Trebuie să-l arunc undeva în vreo gară, își spuse. Lăsă coșul cu mâncare pe scaun și merse la toaletă. Când ieși din compartiment, văzu pe culoar câțiva soldați germani, care verificau pasagerii. Stătu la coadă la toaletă și, când ieși, nemții plecaseră.

Rafo se întorsese și o întreba pe Margot unde era soția lui. Când o văzu pe Selva întrebă:

– Tot nu vrei să vorbești cu mine?

– Parcă divorțai de mine.

– Pentru numele Domnului, lasă prostiile!

Selva trecu pe lângă soțul ei fără să mai spună nimic, iar Rafo o prinse de braț.

– Nu vezi că-mi fac griji pentru tine? Te tot amesteci în situații periculoase! Într-o zi, o s-o încurci!

Selva se întoarse în compartiment și luă coșul, să îl pună sus. Dar bucata de salam nu mai era acolo. Privi în jur. Fazıl stătea în brațe la Samuel și mesteca. Selva se repezi și îi luă din mână bucata rămasă.

– L-ai mâncat pe tot?

Fazıl o privi încântat și dădu din cap aprobator.

– Ce-ai făcut?! Salamul era stricat!

Devenise foarte neliniștită. Ce s-ar fi întâmplat dacă Fazıl se îmbolnăvea în tren?

– A mâncat salamul ăsta stricat, cât eram eu la toaletă! spuse ea, întorcându-se către Margot. Ce să facem?

– Ești sigură că era stricat? Părea să-l mănânce cu mare plăcere.

– Fiindcă ar mânca tot timpul salam, e mâncarea lui preferată!

– Nu-ți face griji! În cel mai rău caz, o să aibă diaree.

Trenul se puse din nou în mișcare. Ferit intră în compartiment.

– Călătorie liniștită în continuare! Am trecut granița germană fără probleme, spuse el.

– Nu te-au întrebat nimic?

– Ce să întrebe? spuse bătrânul. Venim dintr-o țară pe care au ocupat-o. Nu mai există graniță.

Intrarea în Germania se făcu fără probleme. În vagon, se simțea bucuria. Oamenii vorbeau, râdeau și glumeau. Siegfried și bătrânul, despre care aflaseră că se numea Asseo, purtau o conversație în germană. Razele soarelui de toamnă umpleau compartimentul.

Trenul trecu prin sate liniștite, cu case cu acoperiș de lut și grădini îngrijite și prin câmpuri unde păștea vitele. Apoi veniră orășele cu case de piatră, acoperișuri cu țigle roșii, piscine și biserici. Și în final, pe lângă orașe importante, cu clădiri baroce. Vagoanele goneau cu viteză maximă, ca și cum ar fi fost o cursă contratimp.

– Uitați-vă, am trecut de Karlsruhe! anunță Marcel.

– Karlsruhe e în sud! exclamă bătrânul neliniștit. Oare unde ne duc?

Pe chipul lui Siegfried trecu un nor.

– Vreți o țigară, dle Kohen? întrebă Margot.

– Mulțumesc, dar prefer să le fumez pe ale mele, răspunse el și ieși pe culoar. Asseo îl urmă. Margot văzu cum Siegfried scosese o tabacheră elegantă din buzunar, oferindu-i o țigară lui Asseo. Cei doi începură să fumeze. Încă o dată, neliniștea se răspândi în compartiment. Toți, în afară de copii, erau îngrijorați.

– Mă duc să-l caut pe Ferit, spuse Marcel, ieșind din compartiment. Când se întoarse, le relată:

- Se pare că nu putem merge pe traseul inițial. Unele șine au fost bombardate și altele au fost închise. Trebuie să ne continuăm călătoria pendulând între nord și sud. Ce să facem? Drumul o să se lungească, dar se pare că nu există alte motive de îngrijorare.

După ce plecă din Karlsruhe, trenul o apucă spre nord, către Mannheim. Oamenii se relaxară din nou.

– Dacă mai avem asemenea întâmplări, o să murim cu toții de inimă, spuse Margot.

– Eu sunt mulțumită dacă asta e tot ce o să ni se întâmple mai rău, răspunse Selva.

Trenul ajunse la Frankfurt în jurul prânzului. Chiar dacă gara era plină de soldați, pasagerii aveau un sentiment plăcut văzându-se într-o gară aglomerată, cu o mulțime de oameni, după ce stătuseră atâta timp în câmpul pustiu. Dar prezența soldaților și a gărzilor SS se întețea. Cel mai rău lucru fusese așteptarea la graniță, așa că acum se simțeau destul de încrezători ca să coboare din tren. Sperau să aibă suficient timp să cumpere noi provizii de mâncare, să ia ziare sau să bea o cafea la cafeneaua din gară. Selva nu se ridică. Nu voia să-l deranjeze pe Fazıl, pe care îl duruse burta mai mult de o oră. După ce băuse ceai, se relaxase și adormise la ea în brațe. Asseo și Siegfried erau singurii care rămaseră și ei în compartiment. Chipul lui Asseo avea o paloare neobișnuită.

– De ce nu ieșiți să luați puțin aer, domnule Asseo? întrebă Selva.

– Nu mă simt prea bine în asemenea mulțimi, răspunse el.

– Sigur că nu vă simțiți bine. N-ați mâncat aproape nimic. Vă dau puțină prăjitură, când se trezește Fazıl.

– Trebuie să spun că voi, turcii, sunteți extrem de generoși, replică Asseo. Sper că sănătatea îmi va permite să ajung în țara voastră.

– Nu vorbiți așa, domnule Asseo! O să fiți bine. Și o să vedeți, peste câteva zile ajungem în Turcia.

– Numai să nu mergem prea încet și să nu ne tot ocolească. În ritmul ăsta, călătoria poate să dureze și o lună!

– Așa e în vreme de război, răspunse Selva.

Când Rafo nu-și văzu soția în mulțimea de pe peron, se întoarse în tren.

– Ce s-a întâmplat? Voi de ce nu coborâți?

– Pe Fazıl îl doare burta. A mâncat o bucată uriașă de salam stricat azi-dimineață. Neliniștea pentru starea fiului ei o făcuse să uite că erau certați.

– De unde a luat salam?!

– Din coșul meu cu mâncare.

– Și de ce l-ai lăsat să-l mănânce?!

– L-a luat când eram la toaletă.

Selva își dădu seama brusc că îi oferise salam și bătrânului.

– Domnule Asseo, vă asigur că nu știam că se stricase, spuse ea cerându-și scuze. Ce bine că nu l-ați vrut!

Bătrânul zâmbi.

– Credeți-mă, doamnă, am mâncat lucruri mult mai rele. Important e să nu suferi de foame.

– Rafo, mergi la farmacia din gară și ia ceva pentru Fazıl!

Siegried îl rugă și el să-i cumpere țigări, așa că Rafo coborî. Asseo și Siegfried stăteau cu jocul de table între ei și începură să joace. Selva aștepta neliniștită. Rafo stătu foarte mult, dar în final se întoarse, încărcat cu de toate.

– De ce ai stat atât?! Mi-am făcut griji! spuse Selva.

– Serios, domniță? Acum știi cum e să-ți faci griji.

– Crezi că nu știu, Rafo?!

Îi aminti prin ce trecuse când el fusese ridicat de Gestapo.

Rafo o sărută pe obraz cu afecțiune.

– N-am găsit farmacie. Și n-am riscat să ies din gară. Dar am întrebat o asistentă dintr-un alt vagon. Mi-a zis fie să-i provoci vomă, fie să-i dai ceva diuretic și pe urmă o să fie bine.

– Unde să găsesc ceva diuretic?! Vrei să-i gătesc legume în tren?

– Asistenta spunea să-i dăm apă cu sare, ca să vomite.

Selva se încruntă.

– Acum pare liniștit. O să văd cum se simte când se trezește.

Rafo se uită la bărbații care jucau table.

– Cine câștigă, domnilor?

– Poate cineva să câștige în fața lui? răspunse Asseo.

– Nu-mi spune că domnul Kohen e campion la table!

– Câștig orice partidă, spuse Siegfried.

Selva se gândi că bărbații erau, cu siguranță, prieteni vechi. Nu-și dăduse seama până atunci, fiindcă abia dacă vorbiseră unul cu celălalt. Fusese convinsă că se cunoscuseră abia atunci, în tren.

– Și eu joc bine, spuse Rafo.

– Atunci, jucați cu cel dintre noi care câștigă, îl provocă Siegfried.

– Cu plăcere. Poate în seara asta.

Cei care coborâseră se întorceau acum la locurile lor. Selva răsuflă ușurată. Ar fi vrut ca trenul să nu mai oprească deloc, până la capătul călătoriei. Deși nu o aștepta nimeni acolo, voia să se întoarcă în Turcia cât mai repede. Tatăl ei mersese la directorul de la Imigrări! Era clar că știa că se întorc. Mama ei avea să o aștepte la gară? Dacă avea să afle data când se întorceau, venea cu siguranță la gară, orice ar fi zis pașa. Își simți inima grea, numai gândindu-se la asta. Acum, nu mai putea suporta ideea ca părinții și copiii să nu-și vorbească. Și Fazıl... Cum ar fi putut să-i explice toate astea într-o zi? Slavă Domnului că deocamdată era mic. Dar știa că într-o zi avea să-i pună întrebări.

Margot, Constance, Marcel, David și copiii se întoarseră în compartiment aducând mâncare, băutură și ziare.

Siegfried și Asseo se repeziră asupra ziarelor.

– Rusia și Cehoslovacia au semnat un acord! spuse Siegfried după ce răsfoi în grabă ziarele. Toți erau numai ochi și urechi. Rușii s-au învoit să-i pregătească pe cehoslovaci la ei în țară, ca să poată lupta cu nemții.

– La fel au făcut și în Polonia, zise Asseo. Nemții erau dispuși să-i lase pe polonezi să facă pregătiri militare proprii, dar în 1939 i-au invadat. Iar rușii nu vor să renunțe la Polonia.

– Totul depinde de englezi, răspunse Siegfried. Churchill pretinde că nu-și poate sili noii aliați să renunțe la teritorii vitale. Însă dacă ar insista, problema graniței dintre Rusia și Polonia ar putea fi rezolvată.

– Uite ce spune aici!

– Ce? N-am citit nimic de bine.

– Au dat o declarație în care spun că acordul din 1939 nu mai e valabil. Cu alte cuvinte, Polonia poate să-și traseze noi granițe, spuse Asseo.

– Ești foarte optimist! E doar un mijloc de a întârzia lucrurile. Eu unul n-aș accepta ca polonezii și cehii să se pregătească în Rusia.

– Există un proverb turcesc, domnule Cohen, spuse Rafo. „Cine cade în mare se agață și de un șarpe".

– Un proverb foarte potrivit! exclamă Siegfried. Explică foarte bine situația asta.

– Sunteți polonezi? întrebă Marcel.

– Nu, răspunse bătrânul zâmbind trist. Avem pașapoarte turcești. El și Siegfried închiseră cutia de table.

– Cine a câștigat? întrebă Rafo.

– Era clar de la început, răspunse Siegfried cu un licăr de veselie în ochi. Margot și Selva se priviră încântate. Își dădură seama că bărbatul reușise, în sfârșit, să se relaxeze.

Trenul porni. Conductorul slăbănog fusese înlocuit de unul mai robust.

– Unde mai oprim, până la Berlin? întrebă Marcel.

Noul conductor era mai vorbăreț.

– Mai avem de mers nouă-zece ore. Dacă nu apar probleme sau nu primim noi instrucțiuni, ar trebui să oprim la Kassel și la Magdeburg.

Începuse să plouă. Treceau pe lângă păduri cu copaci înalți și frunze ruginii. Apoi, apărură alte orășele. Ploaia deasă făcea să nu se vadă nimic afară. Pasagerii din compartimente se simțeau în siguranță împreună, în mica lor lume. Bărbații jucau table, iar femeile făceau schimb de rețete. Pe Fazıl tot îl mai durea din când în când burta, dar apoi se liniști. Părea că oamenii pierduseră complet noțiunea timpului. Se întunecase

de tot și începuse să bată un vânt puternic. Mâncarea apăru din nou în compartimente. Văzând-o, Fazıl vru să mănânce, deși avea crampe.

– N-ați mâncat nimic toată ziua, domnule Asseo, spuse Selva. Luați puțină brânză și niște biscuiți!

Bătrânul luă și îi mulțumi.

– Deschid ultima sticlă de vin, spuse David. De acum, trebuie să ne facem provizii de câte ori oprim. Turnă vin în ceașca fiecăruia.

– Să bem pentru gustul desăvârșit al ultimei sticle de vin franțuzesc!

Ciocniră pentru o călătorie sigură până la capăt, ridicând cestile ca și cum ar fi fost pahare.

– Mai e un strop în sticlă, șopti David la urechea lui Margot. L-am păstrat pentru tine. Cine știe dacă o să mai bem vreodată un vin așa bun!

– De ce tocmai pentru mine?

– Femeile frumoase ca tine merită răsfățate.

– Văd că te simți mult mai bine, David.

– Să spunem că m-am împăcat cu soarta. Dar tot nu suport să stau închis în spații restrânse.

– Sunt sigură că o să treci și peste asta în curând. Încearcă să nu-ți faci griji! Domnul ne-a dat putere să înfruntăm orice.

– Priviți, tocmai am trecut de Magdeburg! exclamă brusc Selva. Nu trebuia să oprim aici?

– Nu se poate. Sigur ai văzut bine? întrebă Marcel.

– Firește, tabela era uriașă! Dar am trecut în plină viteză.

– În cazul ăsta n-am oprit nici la Kassel, spuse Asseo. Ciudat! N-am remarcat fiindcă mă concentram asupra jocului.

– Oare de ce n-am oprit? întrebă David.

Rafo, care juca table cu Siegfried, se neliniști.

– Mă duc să vorbesc cu Ferit, să văd de ce n-am oprit. Poate l-a întrebat pe controlor.

Trenul înainta prin noapte cu viteză maximă. Nu merseseră așa repede niciodată, de când plecaseră. Dar se străduiau degeaba să vadă

ceva afară. Gara pe care Selva spunea că o văzuse rămăsese de mult în urmă. Atmosfera relaxată care domnea în compartiment cu doar câteva minute înainte devenise acum tensionată. Fazıl începu din nou să facă mofturi.

Rafo se întoarse în compartiment cu tot cu Ferit.

– Am vorbit cu controlorul, spuse Ferit. Selva avea dreptate, n-am oprit în niciuna dintre gări. Mergem direct la Berlin.

– Dar de ce n-am oprit?

– Se pare că trenul trebuie să fie la Berlin înainte de miezul nopții.

– Atunci, s-ar putea să mai recuperăm din timp, spuse Constance.

– Dar voiam să mai iau vin la Mannheim! exclamă David.

– Poți să iei de la Berlin.

– Noaptea, la ora asta?

– Nu știu despre vin, dar sigur o să găsești bere, tinere, spuse bătrânul. În țara asta, berea curge peste tot.

Dându-și seama că nu vor mai opri și nu vor avea prilejul să coboare puțin la aer, Rafo se întoarse în compartimentul său. Ceilalți își scoaseră cărți să citească sau se pregătiră să doarmă.

Luminile din compartimente se stinseseră. În afară de Siegfried, care se uita pe fereastră, toți ceilalți dormeau.

Dintr-odată, Fazıl începu să țipe și să plângă:

– Burtica! Mă doare burtica!

– Nu plânge, Fazıl, te rog, lumea doarme! Arată-mi unde te doare, spuse Selva.

Copilul arătă cu degețelele spre burtă. Selva îi dădu jos pantalonii, ca să nu-l strângă. Îl legănă în brațe, dar copilul plângea în continuare. Cei din compartiment aprinseră becurile pentru citit, unul câte unul. Selva privi în jur disperată.

– Să-l chem pe Rafo? întrebă Margot.

– Ce poate el să facă dacă-l doare burta?

– Ții minte că a zis că e o asistentă în tren.

– Nu putem trezi femeia noaptea la ora asta!

– Dacă e o urgență, de ce nu?

– Așteaptă, Margot! Stai să încerc întâi niște apă sărată. Dacă vomită, poate o să se simtă mai bine. Și dacă nu, chemăm atunci asistenta.

Toți veniră cu sugestii, în același timp, dar nimeni nu era, cu adevărat, de ajutor. În timp ce pregăteau apa cu sare, trenul se opri brusc, la fel cum se mai întâmplase. Selva, care era în picioare, aproape căzu. Margot privi afară.

– Pare că suntem într-o mică gară, spuse ea. Dar nu văd niciun nume. Oare unde om fi?

– Sper doar să nu rămânem aici ore în șir!

În timp ce îi dădea apa cu sare, Selva auzi de afară scrâșnetul bocancilor soldățești. În ultimii ani, de câte ori auzea sunetul ăsta, se înfiora. Și ceilalți auziră sunetul familiar și se ridicară, înghesuindu-se la fereastră. Pe peron era un pluton de soldați. De pe culoar se auzeau vocile pasagerilor agitați. Selva rămase cu cana cu apă sărată în mână. Fazıl se speriase și se oprise din plâns. Siegfried își luă șapca de pe genunchi, îndesând-o bine pe cap, până aproape de nas.

Rafo apăru în ușă, palid ca varul.

– Se pare că vor face o percheziție.

– Ce fel de percheziție?

– Ceva legat de un fugar.

Auziră apoi soldații urcând în tren. Începură de la primul compartiment, cerând pașapoartele. Toți cei din compartimentul Selvei împietriseră. Rafo rămăsese lângă ușă, neștiind ce să facă.

Un soldat salută și intră.

– Pașapoartele, vă rog!

Ferit veni în grabă cu ele.

– Eu sunt responsabilul de vagon. Poftim pașapoartele.

– Să le țină fiecare în mână!

Ferit le împărți.

– Kezban Mitel, Yakup Mitel, Peri Naim, Sami Naim, domnul Russo, domnul Kohen, domnul Asseo...

În timp ce pașapoartele erau împărțite, Selva încerca să-l facă pe Fazıl să bea apa cu sare.

– Bea-o pe toată! Așa, băiețelul meu! Ce băiat cuminte!

Copilul se foia, dar mama reuși să-l păcălească să bea toată cana. Soldatul începu să verifice pașapoartele. Întâi se uita atent la chipul fiecăruia, apoi verifica poza din pașaport. Nimeni nu scotea un sunet. Bătrânului începu să i se zbată tare un ochi. Când soldatul ajunse să verifice pașapoartele celor care stăteau vizavi de Siegfried și Selva, ea îi băgă degetul pe gât lui Fazıl. Copilul râgâi, ca și cum s-ar fi înecat. Stătea pe genunchii mamei sale, cu fața la Siegfried. Dintr-odată, începu să se zbată, cu ochii plini de lacrimi. Râgâi din nou și apoi vomită, împroșcându-l pe bărbat. Pe lângă mirosul de vomă, un alt miros greu se răspândi în compartiment. Selva se repezi agitată. Îl ridică pe Fazıl în picioare și încercă să îi dea jos pantalonii murdari de diaree. Băiatul se zbătea. Dădu puternic din picioare și pantalonii zburară, căzând pe genunchii lui Siegfried. Acesta nu scoase un cuvânt. Stătea cu șapca pe cap și pantalonii plini de vomă și excremente, privind cu ochi lăcrimoși.

– Iertați-mă, vă rog, domnule Kohen! Îmi pare tare rău. Știți că băiatul era bolnav.

David interveni și spuse:

– Dați-mi mie pașaportul, i-l dau eu.

Luă pașaportul de la Siegfried, care rămăsese încremenit, și i-l dădu soldatului.

Mirosul devenise insuportabil, iar Fazıl țipa cât îl țineau plămânii, și el plin de vomă și excremente.

– Copii nenorociți! spuse soldatul. Se uită de la distanță la pașaportul pe care i-l dăduse David, ca și cum ar fi privit o insectă scârboasă, și apoi se retrase în grabă pe culoar. Înainte să coboare, îi strigă lui Rafo care amuțise:

– Deschideți repede geamul de la culoar!

Și după ce soldatul plecă, nimeni nu îndrăzni să se miște. Doar Rafo făcu câțiva pași, întâi ca să deschidă geamul de la coridor și apoi pe cel din compartiment. În clipa următoare, se repezi afară, nemaiputând să suporte duhoarea. Nimeni nu scoase un cuvânt, până când trenul nu se puse din nou în mișcare. Nu se auzea decât Fazıl, urlând din toți rărunchii.

Când trenul începu să prindă viteză, Selva se întoarse către Siegfried:

– Nu vă mișcați, vă rog! Mă ocup de fiul meu și vin la dumneavoastră.

– Vă mulțumesc, doamnă. Vă mulțumesc și dumneavoastră, și fiului dumneavoastră.

După ce Siegfried se spălă, aerul curat de ploaie pătrunse pe fereastră. În compartiment nu se mai simțea nimic, așa că ridicară geamul. Fazıl adormise adânc în brațele mamei sale. Asseo se ridică și vru să ia ceva de sus. Când nu reuși, îl rugă pe David.

– Poți să mă ajuți, tinere? În spatele valizei mele e o cutie la care nu ajung.

David se ridică și luă de acolo o cutie de vioară. Bătrânul o deschise, scoase vioara și se întoarse către ceilalți pasageri, care îl priviră uimiți.

– Vreau să vă cânt ceva. Sper să vă relaxeze. Și vom și sărbători însănătoșirea magnifică a micului Alfandari.

Asseo puse vioara sub bărbie și începu să cânte, cu toată puterea care îi rămăsese în trup.

Notele *Concertului pentru vioară* de Paganini umplură compartimentul, ca un pârâu ce cobora vioi munții înzăpeziți. Muzica le atinse tuturor sufletele și inimile, purtându-i undeva departe. Siegfried își aminti de pinii de acasă. Marcel și Constance erau din nou în Lyon, unde se cunoscuseră, se îndrăgostiseră și se căsătoriseră. Margot retrăia acea ultimă noapte dinaintea plecării trenului, noaptea care își dorise să nu se mai termine niciodată. Muzica îi ducea departe de norii ce pluteau apăsător deasupra lor.

Adagio... Părea că arcușul cânta pe coardele propriilor lor inimi, nu pe cele ale viorii. Părea să spună poveștile triste ale celor din tren, le aducea la viață frica, înjosirea, izolarea, dorul și durerea.

Și alți oameni din vagon se adunară la ușa compartimentului. Ascultau cu venerație, aproape fără să respire, de teamă să nu spulbere vraja muzicii.

Allegro spiritoso... Bătrânul violonist era acum un tânăr ce umplea inimile ascultătorilor cu dragoste și speranță, în așteptarea unor zile însorite, într-o țară independentă. Le promitea liniște și fericire, pe un pământ roditor. Muzica exuberantă îi înviora pe toți, purtându-i în cele mai frumoase colțuri ale cerului. Parcă ar fi urcat repede de tot pe o scară ce ducea către speranță. Viața era frumoasă! Merita să o trăiești, chiar și pe un culoar înghesuit! Doar o notă, o singură notă era de-ajuns ca să redea toată forța omenirii.

Era aproape miezul nopții când ajunseră în gara din Berlin. Locomotiva se opri, ca de obicei, scrâșnind pe șine, trezindu-i pe câțiva dintre cei care adormiseră.

Evelyn, care moțăia chinuit, ținându-și strâns geanta în poală, deschise ochii. Se relaxă puțin, văzând că geanta ei era tot acolo. Nu se simțea în siguranță în compartiment. Stătea lângă niște necunoscuți și, exact când începea să se familiarizeze cu ei, aceștia coborau și unii noi le luau locul. În compartiment urcau alți oameni, de câte ori oprea trenul. Și Ferit venea să o vadă în fiecare gară. Îi cumpăra tot ce își dorea, dar Evelyn era în continuare furioasă pe el. Prin minte îi tot treceau întrebări fără răspuns despre soțul ei. De ce aproape îi interzisese să vină la Paris? De ce hotărâse brusc să închirieze apartamentul lor? De ce insistase să se întâlnească la gară? De ce golise toate dulapurile din apartamentul lor și de ce îi făcuse el bagajele? Exista o altă femeie? Ar fi putut să existe o altă femeie?

Evelyn era îndrăgostită de soțul ei de când se cunoscuseră. Tânărul turc i se păruse chipeș și fascinant. Un om misterios, dintr-o altă lume, modelat de o civilizație diferită. La începutul legăturii lor, fusese puțin circumspectă. Se temea că el s-ar putea purta ca un turc, orice ar fi însemnat asta. Exista o expresie franțuzească, ușor condescendentă și îngrijorătoare: „tête de turc". Însă Ferit era cel mai politicos și

bine-crescut bărbat pe care îl întâlnise vreodată, și asta incluzându-l pe propriul ei tată. Era o îmbinare perfectă între culturile orientală și occidentală. Curajos, de nădejde, afectuos, sensibil și foarte învățat. Un bărbat cu asemenea calități nu și-ar fi înșelat soția însărcinată. Și totuși, de ce se simțea așa? De câte ori o rodeau bănuielile, o durere surdă îi cuprindea inima.

Trenul se opri și Evelyn privi pe fereastră. Erau încă la o oarecare distanță de gară. Ca la orice stație importantă, se vedeau noduri mari de șine, unde căile ferate se întâlneau și se despărțeau în toate direcțiile. Era liniște, dar în depărtare se auzeau zgomotele gării. Convinsă că Ferit va veni să o vadă, Evelyn ieși pe culoar. Erau și alți oameni acolo, fumând sau doar curioși să afle de ce se opriseră. Lăsă geamul jos și inspiră adânc aerul umed. Simțea miros de cărbune. Cărbune, din nou cărbune! Abia aștepta momentul când n-o să mai simtă mirosul ăsta. Abia aștepta să simtă aerul proaspăt al unei zile însorite, să-și umple plămânii cu aerul de mare și de pajiști înverzite. Ferit îi promisese că va simți toate astea. O asigurase că, în țara lui, soarele era la fel de strălucitor ca în Franța, marea era albastră, uneori întunecată, iar aerul categoric mai curat. Rudele lui de la Istanbul aveau să o aștepte la gară. Ferit pretindea că singurătatea pe care o simțeai la Paris chiar și în mijlocul unei mulțimi întregi nu exista la Istanbul. Că și în locurile cele mai neașteptate, simți căldura relațiilor omenești. Așa îi descrisese totul.

Mai mulți lucrători în salopete se agitau în labirintul de șine. Un bărbat dintr-un compartiment alăturat se aplecase pe geam și îi strigase. Vorbi cu ei o vreme. Lui Evelyn i se păru că, la un moment dat, pomeniseră cuvântul „Istanbul".

– Scuzați-mă, vorbiți franțuzește? întrebă ea.

– Puțin.

– Ce v-a spus? Ați aflat cât mai stăm aici?

– Se pare că vom pleca în curând.

– Ce bine! Mă întrebam de ce am oprit aici, așa departe de gară.

– Se pare că schimbă macazul.

– De ce?

– Din cauza ultimului vagon. Va fi atașat unui alt tren, care nu oprește la Berlin.

– De ce?

– N-am înțeles amănuntele. Merge pe un alt traseu, la Istanbul sau așa ceva.

Trenul se zdruncină brusc, părând că pleacă. Evelyn era îngrozită.

– Și noi?! întrebă ea.

– O să oprim în gară imediat.

Evelyn alergă spre ușa vagonului și încercă să o deschidă, dar nu reuși. Atunci, îl strigă pe bărbatul de pe culoar.

– Ajutați-mă, domnule, vă implor!

Bărbatul alergă către Evelyn. Sarcina ei nu era încă prea vizibilă.

– Cu ce vă pot ajuta? S-a întâmplat ceva?

– Deschideți ușa, vă rog!

– De ce vreți s-o deschideți? Trenul a pornit deja.

– Vă implor! spuse Evelyn chinuindu-se s-o deschidă.

– Dacă vreți aer curat, e deschisă fereastra.

– Trebuie să cobor!

– Vă riscați viața, doamnă. Nu faceți asta, vă rog!

În cele din urmă, ușa se deschise. Evelyn coborî pe scară. Trenul începuse să înainteze. Sări în direcția opusă. Geanta ei se duse într-o parte, ea, în cealaltă. Se clătină și apoi căzu în genunchi. Doi dintre muncitorii care schimbau macazul alergară să o ajute. Evelyn nu înțelegea ce spun, dar, după cum dădeau din mâini, își dădu seama că o credeau nebună.

– Franceză? întrebă ea.

Muncitorul dădu din cap în semn de „nu".

– Engleză?

– Nein!

Unul dintre ei îi întinse mâna și o ajută să se ridice. Celălalt îi luă geanta. Evelyn își netezi fusta și privi către trenul care se îndepărta.

- Doamne! Ce-am făcut? Ce-am făcut?

Muncitorii erau la fel de șocați ca și ea. Evelyn începu să meargă pe lângă șine. Undeva departe, în întuneric, se zărea un vagon oprit. Acela trebuia să fie vagonul în care era Ferit! Știa că era vagonul lui fiindcă își amintea ce îi spusese:

– Din păcate, scumpo, la mine nu coboară nimeni pe drum, fiindcă toți pasagerii merg la Istanbul.

Însă dacă nu acela era vagonul lui Ferit, ar fi fost sfârșitul. Când trenul ar ajunge în gară, soțul ei ar merge să o caute, dar n-ar găsi-o! Evelyn începu să plângă. Mergea și plângea în același timp. Dacă Ferit nu era în vagonul acela, avea să meargă pe jos până în gară. Sigur soțul ei n-ar fi plecat fără ea! Și categoric avea să audă despre femeia nebună care sărise din tren și avea să-și dea seama că era ea! Dar dacă va crede, pur și simplu, că o pasageră încercase să se sinucidă? Își aminti de bărbatul de pe culoar, care o rugase să nu își riște viața. Ce om prost! Probabil își închipuise că voia să se sinucidă. Dintr-odată, Evelyn auzi pe cineva alergând după ea. Începu să fugă. Niște bărbați strigau și fluierau. Când auzi câini lătrând, se sperie și se opri. Câțiva bărbați în uniformă se apropiară de ea. Unul era polițist. Ceilalți erau, în mod evident, angajații gării. Toți începură să urle și să strige ceva în germană. Evelyn arătă către vagonul din depărtare, încercând să le explice că voia să ajungă la el. Bărbații o apucară de braț și încercară să o ducă înapoi în tren. Ea încercă să se opună, dar când aceștia începură să o tragă, strigă cât de tare putea:

– Ferit! Ferit!

Striga și striga, dar vocea îi era acoperită de fluieratul trenului.

– Dați-mi drumul! țipă. Dar când își dădu seama că ar fi târât-o oricum, renunță să se mai împotrivească și decise să meargă cu ei supusă.

Apoi, în spatele lor se auziră pași. Un bărbat alerga cât de tare putea.

– Opriți-vă! striga el în germană.

Bărbații se opriră și se întoarseră. Când Evelyn își văzu soțul cu răsuflarea tăiată și evident îngrozit, se prăbuși.

– Ce faceți cu soția mea?! întrebă Ferit. Unde o duceți?!

– La un azil de nebuni ar trebui să o ducem, la drept vorbind. Dar până atunci, doar în biroul șefului de gară. A sărit din tren.

– Poftim?!

– Tu cine ești? Și ce naiba faci aici, pe întuneric? Vino și tu cu noi, ne trebuie o declarație!

Ferit se lăsă în genunchi lângă soția lui.

– Ce-ai făcut? Chiar ai sărit din tren?

– Nu mergea încă prea tare.

– Nu te-ai lovit, nu?

– N-am nimic, spuse Evelyn, ridicându-se cu ajutorul lui Ferit. Nu aveai de gând să mă lași singură la Berlin, nu?

– Abia acum câteva minute mi-am dat seama că au desprins vagonul nostru. Am alergat către gară să te găsesc. Eram îngrozit gândindu-mă ce o să fac dacă trenul plecase deja și... Nu reuși să-și termine vorba.

Ferit își puse brațul pe după umerii soției sale, simțindu-se foarte vinovat. Amândoi merseră către clădirea gării, escortați de germani.

După ce ascultă explicațiile lui Ferit, șeful de gară întrebă:

– De ce călătorești în alt vagon decât soția dumitale?

– Soția mea e însărcinată. Am vrut să meargă la clasa întâi.

– Există compartimente de clasa întâi la fiecare vagon.

– Tocmai v-am spus, vagonul nostru e unul special. Are pasageri turci, care se întorc în Turcia din Franța, și e foarte aglomerat.

– De ce vor toți turcii ăștia să se întoarcă acasă, cu un vagon așa aglomerat? Mai ales când trăiesc la Paris, comentă șeful de gară sarcastic.

– Vor să scape de război.

– Dar nu se dau lupte în Franța.

– Credeți că nu resimțim războiul?

– Ba da, firește, dar Franța nu este în război.

– Sunt vremuri de război, Mein Herr. Războiul se poate răspândi peste tot, în orice clipă.

– Se poate răspândi și în țara dumitale.

– Turcia este neutră și facem tot ce putem ca să rămână așa, în ciuda insistențelor Aliaților să ne schimbăm poziția.

– Nu mai spune!

– Da. De exemplu, noi vindem crom Germaniei, deși englezii nu sunt deloc încântați de asta.

– Nu schimba subiectul! Ai spus că voiai ca soția dumitale să călătorească la clasa întâi, dar compartimentul ei era la fel de aglomerat.

– De unde era să știu dinainte că va fi așa?

– Deci cine sunt pasagerii care călătoresc în vagonul acesta special? Evrei?

– Majoritatea sunt turci musulmani. Alții sunt evrei sau creștini, dar sunt cetățeni turci, născuți și crescuți în Turcia.

– Chiar așa? întrebă germanul, cu un zâmbet provocator.

– *Mein Herr*, doar nu vă închipuiți că în vremurile astea, când Turcia se străduiește atât de mult să își păstreze neutralitatea, ar asigura un vagon pentru transportul evreilor! Avem o vorbă în turcă pentru așa ceva. „Ne-ar râde până și ciorile."

Neamțul începu să râdă. Părea să aprecieze gluma. Cum Evelyn nu știa germană, rămase lângă soțul ei, ascultând, dar fără să priceapă niciun cuvânt.

– În cazul acesta, dacă ar fi să dau jos cei câțiva evrei, Turcia nu ar suferi.

– Mă tem că ați înțeles greșit. Turcia a luptat pentru ca toți cetățenii turci să fie eliberați din lagăre, inclusiv în Franța. Dacă hotărâți să faceți așa ceva, este, firește, decizia dumneavoastră. Însă eu ar trebui să vă raportez acțiunile la ambasada noastră de la Berlin. Cei de acolo ar face cercetări și ar trimite reprezentanți, să rezolve problema. Am putea rămâne cu toții aici zile în șir. Nu numai asta, dar v-am și bloca o linie de cale ferată. Și toate astea, pentru câțiva oameni? Credeți că merită, vă întreb? Dacă ar fi după mine, la drept vorbind, ați putea să-i luați pe toți.

– N-ai spus mai devreme că Turcia nu și-ar periclita poziția oferind un vagon pentru evrei? Dar în schimb ar face atâtea eforturi pentru doar câțiva dintre ei?

– Este o problemă de prestigiu, mein Herr. Suntem o țară laică și vrem ca lumea să vadă că respectăm ce scrie în Constituția noastră. Cât despre vagon, nimeni nu poate condamna Turcia că vrea să își ajute cetățenii rămași departe de țară.

– Știi să întorci bine vorbele. Vă las să plecați, fiindcă aveți actele în ordine, iar soția dumitale e însărcinată. Eu pot să-i rețin doar pe cei care deranjează personalul gării sau pe ceilalți pasageri. Ia-ți soția și vezi să stea lângă dumneata tot restul drumului!

Ferit și Evelyn ieșiră din biroul șefului de gară ținându-se de mână și merseră către vagonul cu semilună aflat la capătul gării.

– De ce nu mi-ai spus adevărul, Ferit? întrebă Evelyn.

– Nu voiam să fii în pericol.

– De ce să fiu în pericol, într-un vagon trimis de Turcia pentru cetățenii turci?!

– Nu știi chiar totul. La bord există oameni care au pașaport turcesc, dar nu sunt turci. Dacă sunt descoperiți... Nu voiam să mergi în același vagon.

– Ai făcut o mare greșeală! spuse Evelyn. Spre surprinderea ei, avea sentimente amestecate, de ușurare, dar și de frică.

La capătul peronului de asfalt, drumul devenea dificil. Se sprijiniră unul de celălalt, împleticindu-se peste linii și mergând către lumina galbenă ce pâlpâia în depărtare. Pasagerii din vagon erau înghesuiți la geamuri, încercând să vadă ceva. Zărindu-i pe Ferit și Evelyn, începură să aplaude cu toții, bucuroși.

Evelyn rămase uimită. Controlorul care stătea la ușa vagonului îi ceru biletul. Ferit vru să îi spună să-și vadă de treabă, fiindcă vagonul acesta era proprietatea Turciei. Însă adoptă cel mai politicos ton al său și arătă biletul.

– Poftim. Un bilet plătit, pentru tot drumul până la Istanbul.

– Dar are loc înăuntru?

– O să stea la mine în brațe, spuse Ferit, făcându-i cu ochiul controlorului.

Când trecură pe lângă compartimentul Selvei, Ferit se întoarse către Asseo și spuse:

– Vă anunț, domnule Asseo, că aștept un concert în cinstea întoarcerii noastre.

Abia a doua zi dimineață vagonul porni la drum. Fu atașat unui tren de marfă care pornea spre București. Urma să meargă cu viteză mai mică, dar fără nicio altă oprire pe drum. Toți se simțiră mult mai liniștiți auzind asta. Și chiar dacă trupele SS i-ar fi oprit pentru vreun control întâmplător, el avea să fie mult mai puțin sever ca până atunci. Mergeau prin Leipzig, Praga, Bratislava și Budapesta, până la București. Odată ajunși acolo, cei care mergeau la Constanța aveau să coboare, iar cei care mergeau la Istanbul aveau să aștepte să fie atașați unui alt tren.

Așteptau. Fugeau. Se ascundeau și așteptau o nouă plecare, o nouă evadare. Mergeau, mergeau și iar mergeau. Fără odihnă. Risipiți în toate colțurile lumii, căutându-și peste tot scăparea, chinuindu-se mereu să supraviețuiască. Și din nou plecau, din nou trebuia să meargă în altă parte. Era prețul pe care îl plăteau fiindcă nu aveau patrie?

Bătrânul Asseo ținea ochii închiși. Vecinii lui de compartiment credeau că doarme, însă el era cufundat în gânduri. Trenul trecea acum prin țări vecine cu țara lui natală. Cea în care nu putuse să se întoarcă de la doisprezece ani.

Lech se născuse în Polonia. La zece ani, își pierduse tatăl. Apoi, mama lui, care era secretară, întâlnise un inginer german. Se căsătoriseră și se mutaseră în Germania, luându-l pe Lech cu ei. Noul său tată se purta frumos cu el. Când își dăduse seama că băiatul avea talent, îl trimisese să studieze la Academia de Muzică din Salzburg. Lech studiase sârguincios acolo, ca să nu-și dezamăgească tatăl vitreg. Marele lui vis era să ajungă într-o zi violonist în Filarmonica din Viena.

Când băiatul avea cincisprezece ani, mama lui născu un alt fiu. Lech nu se simți nicio clipă gelos pe fratele său. Când acesta începu școala, se descoperi că era un geniu. Tot cam pe atunci, tatăl său vitreg muri brusc, de infarct, la fel ca tatăl lui bun. După înmormântare, când se

întoarseră acasă, mama îl chemă pe Lech lângă ea, îi luă capul în mâinile ei și îi spuse:

– De acum trebuie să fii ca un tată pentru fratele tău, Lech. Ți-l dau în grijă. Vreau să-l ocrotești așa cum te-a ocrotit tatăl tău vitreg pe tine.

Din ziua aceea, Lech renunță la visul de a deveni violonist celebru. Cânta oriunde putea, ca să câștige bani pentru studiile fratelui său. Ca să meargă la cele mai bune școli. Ca să îi poată plăti cursuri de vară, lecții particulare și apoi ca să-l întrețină la facultate. Cânta și cânta. Nu s-a căsătorit, nu a avut copii. Dar nu a regretat niciodată. De la douăzeci de ani, își considerase fratele ca pe un fiu. Reușitele acestuia erau propriile lui reușite. Fericirea acestuia era fericirea lui Lech.

Tânărul reușise să câștige o bursă și să studieze în America, așa că toată lumea se aștepta să rămână acolo. Însă el se întorsese în Germania, vrând să lucreze în folosul propriei țări. Se însură și își făcu familie. El și ai lui trăiră vremuri foarte fericite. Fratele lui Lech ajunsese în apogeul carierei, devenise celebru, avea succes și era foarte bogat. Sacrificiile lui Lech nu fuseseră zadarnice. Era prea târziu ca să își mai urmeze propriile visuri, însă nu regreta. Cei doi frați trăiau fericiți și fără griji în Germania, când Hitler ajunse la putere. Atunci, se dezlănțui iadul. Familia fugi mai întâi în Belgia. Când unul dintre fiii fratelui său muri într-o încăierare pe stradă, familia se mută în Franța, unde fratele lui Lech primise un post de profesor universitar la Paris. Se adaptaseră foarte bine în Orașul Luminilor și trăiseră mulțumiți, până când Hitler ajunse și acolo. Apoi, fugiră în sud, tot mai departe. Soția lui, care se îmbolnăvise după moartea băiatului, renunță, în final, să mai lupte și muri.

Era doar un alt exemplu de fugă fără încetare a evreilor. O fugă care dura de cinci mii de ani. Germanii erau peste tot. Invadaseră Europa precum fumul. Olanda, Belgia, Polonia, Franța, Cehoslovacia, Austria și Ungaria. Nu exista scăpare. Nemții erau ca un cancer, întins la toate organele. Oamenii erau mereu fugari. Fugeau sub alte nume decât ale lor, fugeau cu pașapoarte false. Lech nu mai voia decât să-și odihnească

trupul ostenit și suferind. Să-și afle pacea. Să se odihnească undeva în Țara Făgăduinței, departe de soldați germani, ofițeri SS, Gestapo și colaboraționiști.

Obosit de atâtea gânduri, Asseo adormi în final, așa că nu auzi patru soldați SS urcând în tren și nici pe Rafo și Ferit certându-se cu ei.

– Acesta este un vagon particular și, după cum vedeți, e arhiplin.

Ferit insistase, dar, în cele din urmă, fusese nevoit să le facă loc într-un compartiment. Soldații păzeau echipamentul de război care fusese încărcat în trenul de marfă și, evident, hotărâseră să se bucure de confortul unui vagon de pasageri. Voiau să-și întindă picioarele pe scaunele de vizavi și să doarmă o vreme.

Era dimineață când domnul Asseo deschise ochii. Se bucura să fie alături de ceilalți pasageri, care deveniseră ca o familie pentru el. Îl încălzea să știe că erau împreună. Mergea la Istanbul și de acolo avea să găsească o cale să ajungă în Palestina. Ca să moară în Țara Făgăduinței. Dar acum, că îi întâlnise pe toți oamenii ăștia, începuse să simtă altceva. Își dorea să continue călătoria asta la nesfârșit, ca și cum ar fi fost legănat într-un leagăn mare și negru. Te duc, te aduc, te duc, te aduc...

Călătoreau din nou prin peisaje fermecătoare. Prin sate cu acoperișuri de țigle arse de soare, cu grădini de legume și câmpuri verzi, pe care vitele pășteau fericite. Prin orașe cu bisericile lor cu cupole mici, pe lângă pâraie coborând din munte, pe lângă văi mănoase. Priveliștea de la fereastra trenului se schimba permanent. O înșiruire de peisaje ca din vederile pe care oamenii le trimit, însoțite de vorbe afectuoase scrise pe spate.

Fazıl gângurea fericit, jucându-se cu Samuel. Femeile scoseseră coșurile cu mâncare și le ofereau tuturor brânză, dulceață, murături, carne rece și fructe. Siegfried juca table cu Marcel.

Trenul își continuă călătoria, alunecând prin decorul ca un caleidoscop. Își plimba pasagerii nu numai prin diferite peisaje geografice, dar și prin vieți, țări și culturi diferite.

Din discuțiile purtate în compartiment, ceilalți pasageri aflaseră că domnul Asseo, Samuel și sora lui aveau să-și continue călătoria către Palestina. Margot avea să-și încerce norocul la Istanbul, sperând ca, dacă fierberea din Europa avea să se sfârșească vreodată, să se întoarcă în propria ei țară. Marcel și Constance voiau să rămână la Istanbul până își aranjau plecarea în America. Aveau un prieten care lucra la consulatul american și sperau ca el să îi ajute. Iar David avea să își încheie călătoria la Istanbul, la fel ca Rafo, Selva și Fazıl. Dar domnul Kohen? Siegfried nu spunea nimic despre planurile lui. Când era întrebat, dădea un răspuns vag, de felul:

– Cât timp suntem pe drum, mă declar mulțumit.

Era pe deplin conștient și permanent înfricoșat că, dacă Gestapoul ar fi urcat în tren și l-ar fi recunoscut, l-ar fi dus înapoi în Germania. Și ar fi căutat să-i folosească geniul pentru a concepe mijloace care să-i extermine propriul popor. Ca mii de alți evrei, fusese nevoit să renunțe la slujbă, la avere, la familia sa și, în final, până și la nume. Fugea cu un pașaport pe un nume fals, cu care nu reușise să se obișnuiască. Nici măcar nu putea răspunde când era întrebat unde merge. Poate că evita răspunsul fiindcă nu știa dacă nu merge către propria-i moarte. Hotărâse deja să-și pună capăt vieții, dacă era prins, și își luase măsurile necesare. Dar dacă era salvat? În primul rând, ar fi trebuit să-și țină promisiunea pe care i-o făcuse cuiva drag. O promisiune pe care o considera sfântă. Iar după aceea, ar fi căutat să-și dedice cunoștințele, experiența și descoperirile spre binele omenirii.

Trenul continua să meargă, printre păduri de fagi și stejari, pe lângă pante abrupte, înconjurând dealuri și traversând văi adânci.

Veni seara. Ocupanții compartimentului coborâră coșurile cu mâncare. Proviziile scădeau, așa că împărțiră ce mai rămăsese. Deschiseră și unul dintre vinurile de Rin ale lui David.

– Nu mai avem vin roșu? întrebă Marcel.

– Mă tem că nu. Doar alb. Și dacă mai întârziem mult, va trebui să ne descurcăm fără vin la cină.

- Cină?! Numeşti asta doar „cină"? Pentru cineva care s-a ascuns douăsprezece zile ghemuit în podul unei case, ăsta e un adevărat banchet! exclamă domnul Asseo.

Marcel se simţi jenat. El şi Constance fuseseră nevoiţi să se mute dintr-un loc într-altul, dintr-un adăpost într-altul, dar categoric nu fuseseră nevoiţi să stea înghesuiţi într-un pod. Îşi dădu seama că ei avuseseră noroc. Măcar mai aveau prăjituri uscate, puţină brânză şi nişte pâine veche.

Pentru că mâncaseră doar hrană uscată, Fazıl, ca şi ceilalţi, se constipase. Micuţul plângea mereu din cauza senzaţiei neplăcute.

– Dacă oprim în vreun oraş, poate găsim fructe şi legume proaspete, îi spuse Selva soţului ei.

– Nu-mi spune că vrei să gătești spanac!

– Nu râde de mine, Rafo, vorbesc serios! Ar trebui să cumpărăm măcar salată, roşii şi ouă.

– Nu cred că soldaţii din tren ne vor lăsa să facem asta.

– De ce nu? Le putem oferi şi lor din mâncare.

– O să văd ce pot face. Vorbesc cu unul dintre ei. Brunetul pare să fie comandantul.

Pasagerii obosiseră şi se plictiseau, în timp ce trenul îşi continua călătoria, scuturându-i permanent. Pe cer, norii erau destul de jos.

– Cred că o să plouă, spuse Margot. Se face tot mai întuneric.

– Se întunecă fiindcă e târziu, nu fiindcă o să plouă, răspunse David.

– Grozav! S-a mai terminat o zi! exclamă Selva.

Călătoreau de nouă zile. Uneori, aşteptaseră ore în şir. Alteori, opriseră peste noapte. Schimbaseră tot timpul traseul. La sud, la nord, apoi iar la sud... Fuseseră nevoiţi până şi să schimbe locomotiva. Uneori, nu ştiau când sau unde va fi următoarea oprire. Însă un lucru era clar: încet, dar sigur, în mers de ţestoasă, se apropiau de destinaţia lor.

– Parcă ne-am juca de-a baba oarba, spusese David. Ne leagă la ochi, ne duc undeva, ne dăm jos legătura şi deodată suntem în alt oraş!

– E timpul să vă spun noapte bună, interveni Asseo, închizând cutia de table. Să vedem unde vom fi dimineață.

– Ar trebui să fim aproape de București, de-acum. Dacă totul merge bine, către dimineață ar trebui să traversăm granița bulgară, răspunse Margot.

– Slavă Domnului, coșmarul ăsta se apropie de sfârșit!

– Nu fi așa optimist, zise fata. Nu țineți minte când credeam că o să ne trezim în Leipzig și am ajuns cine știe unde?

– Ba da, și îmi amintesc și noaptea când am adormit crezând că o să ne trezim în România. Iar tu ai fost așa fericită dimineața, când ți-ai dat seama că eram încă în Ungaria! Ai început să plângi de fericire.

– Cum nu avem nicio cale să ne întoarcem în Ungaria, să sperăm că toate astea se vor termina în curând.... Aaaa... ge mu domnul Asseo, ducându-și mâna în partea stângă a pieptului.

Siegfried sări de pe scaun, își dădu geanta jos și scoase niște pastile.

– Ce sunt astea? întrebă Margot.

– Și eu am asemenea dureri uneori. Dați-mi, vă rog, niște apă! Turnă picăturile peste jumătate de cană cu apă și i le dădu prietenului său.

– Ce-ar fi să stați puțin întins, domnule Asseo? sugeră Selva. Îi mut pe copii în altă parte.

– Nu e nevoie, sunt bine. Cred că e de la vânt, atâta tot.

– Sper să nu iasă vânturile din mine, o să duhnească groaznic, îi șopti David la ureche lui Marcel.

– Și toaleta duhnește. Ne-am ca m săturat cu toții, răspunse acesta.

La insistențele Selvei, îl întinseră pe Asseo cu capul în poala prietenului său și picioarele pe genunchii lui Samuel.

– Nu te mai gândi la nimic! Încearcă să dormi, am medicamentul în buzunar, în caz că te mai doare, spuse Siegfried. Ceilalți pasageri adormiră în curând, legănați de trenul care își continua drumul în noapte.

Sforăitul cuiva o trezi la un moment dat pe Constance, printre zgomotele trenului. Păși cu grijă peste picioarele soțului ei și se strecură afară. Hotărî să meargă la toaletă, în ti mp ce toți dormeau, fiindcă nu

era coadă. Intră și își ținu câteva clipe capul sub apa care mirosea a rugină. Când ieși, avea încă mâinile și fața udă. Pe culoar era întuneric, se vedea doar luna melancolică pe cer. Părea o pâine din care mușcase cineva. Cât ar fi vrut să poată mânca niște pâine proaspătă! Deschise fereastra să ia puțin aer, dar când își dădu seama ce frig era, o ridică la loc. Își lipi fruntea de geam și privi siluetele munților. În lumina lunii, păreau niște umbre albăstrui. Ce frumos e! se gândi ea. Stau și privesc, iar natura defilează prin fața mea. Căldura din vagon îi invada întregul corp. Își simțea palmele arzând și își ridică brațele, sprijinindu-le de geam, ca să simtă umezeala rece a acestuia. Stătu așa o vreme, până când simți respirația cuiva în spatele ei. Mâini de bărbat îi cuprinseră coapsele și corpul se lipi de al ei.

– Marcel... spuse ea. O, Marcel... Încercă să se întoarcă, dar Marcel îi ținu capul cu o mână și brațele în sus, cu cealaltă, lipindu-le de fereastră. Lui Constance îi era tare dor de soțul ei. Cât îi mai plăcea când el o săruta pe gât, când limba lui îi mângâia pielea, când îi simțea respirația prin părul ei! Dar se opuse când el vru să meargă mai departe. Nu, Marcel, nu aici, te rog! Poate vine cineva la toaletă.

Marcel îi ridică fusta cu genunchiul. Constance voia, în același timp, ca soțul ei să se oprească și să continue. Dacă apărea cineva pe culoar?

– Nu, am spus!

Dar în sinea ei voia să continue, să nu se oprească deloc. Când soțul ei îi lăsă mâinile ca să îi tragă în jos chiloții, ea încercă să-și întoarcă spre el capul. Însă acesta o împinse cu violență către fereastră. Doamne! se gândi ea. Nu e Marcel! Nu e soțul meu!

Se luptară nebunește în fața ferestrei. În timp ce îi ținea capul cu o mână, străinul îi dusese cealaltă palmă la gură, să o împiedice să țipe. Constance încercă să îl muște, dar în zadar. Avea chiloții căzuți, iar el se desfăcuse deja la pantaloni. Își dădu seama că, probabil, o urmărise, pregătit. Doamne! strigă ea din toate puterile. Aaaa! Dar sunetul înăbușit se pierdu printre zgomotele trenului. Își mișcă violent coapsele, încercând să scape de sub apăsarea lui, dar începea să obosească.

În timpul acesta, David era într-o baracă, adormit pe paie, în miros de picioare nespălate. Era întuneric beznă. Totul era cufundat în noaptea de smoală. Se simțea ca un animal în vizuină. Iar paiele miroseau a bălegar uscat.

David deschise ochii. Întunericul din jur era ca un zid. Sări din scaun, se împiedică de trenulețul lui Fazıl și căzu peste Selva.

– Aaa...

– Stai liniștit, toată lumea doarme. Poți să treci.

David pipăi ușa cu mâna și ieși pe culoar. Respira greu, așa că merse să deschidă fereastra. Avea nevoie de aerul rece să se trezească și să-și vină în fire, să-l salveze de coșmarul pe care tocmai îl avusese. Înaintă către fereastră. Ce era asta? O voce. Cineva gemea? Zâmbi în sinea lui, spunându-și că instinctele depășeau orice împrejurare. Dar în timp ce se întorcea către compartiment, își dădu seama brusc că era un alt fel de geamăt.

– Ajutor... Ajută-mă...

Chiar dacă înăbușită, vocea era a unei femei. Se îndreptă în direcția de unde venea. Pe culoarul luminat de lună, văzu un bărbat solid care fugea. Alergă după el, dar se împiedecă de ceva. O femeie era căzută. David îngenunche.

– Doamne! Constance!

Femeia tremura sub fereastră, cu genunchii la piept și brațele în jurul lor.

– Ce s-a întâmplat?!

Constance încercă să-i explice, dar nu se putea opri din plâns, iar David nu înțelegea ce spune.

– Bărbatul acela ți-a făcut ceva?

Constance dădu din cap că da.

– Cine era? L-ai recunoscut?

Constance clătină din cap că nu.

Acum plângea neconsolată, cu sughițuri. David o îmbrățișă, mângâindu-i părul.

- Gata, gata, s-a terminat, liniştește-te... Hai să te speli pe față... Nu mai plânge, te rog...

Auziră un zgomot și amândoi se uitară în sus. Marcel era lângă ei și îi privea uluit.

Trenul își continuă călătoria. Toți pasagerii din compartiment, cu excepția lui Constance, se treziră, gata de o nouă zi. Constance dormea la fereastră, cu genunchii la piept, învelită până la gât cu pardesiul. Asseo se simțea bine în dimineața asta. Nu și Marcel. Nu se putea liniști. Mergea mereu până la toaletă și înapoi, bătând culoarul și fumând. Siegfried era tăcut ca de obicei. Nici David nu vorbea.

Selva și Margot coborâră din nou coșurile cu mâncare și pregătiră micul dejun: cafea, din ce mai rămăsese în termos, ouă fierte, pâine și miere, pe care o cumpăraseră de la localnici cu o zi înainte.

– Domnule Asseo, astăzi nu trebuie să mai săriți peste micul dejun, spuse Selva. Mierea e delicioasă și miroase a flori.

– Și dumneavoastră, doamnă, sunteți dulce ca mierea.

Selva se îmbujoră, chiar dacă bărbatul avea aproape optzeci de ani. Sau cine știe? Poate nu era atât de bătrân. Uneori, viața grea te face să pari mult mai în vârstă decât ești, de fapt.

Ferit și Evelyn veniră în vizită. Dacă nu ar fi fost incidentul de la Berlin, Ferit ar fi insistat ca ea să stea în compartiment cu Selva și Margot, ca să își țină reciproc companie. Dar din noaptea aceea, Evelyn nu mai voise să se despartă de soțul ei.

– Luați loc aici, doamnă! spuse David ridicându-se. Merg să stau în locul dumneavoastră, puteți rămâne aici cât vreți.

– O clipă, David, trebuie să vorbesc cu voi toți, spuse Ferit. Ne apropiem de București. Acolo vom fi separați de trenul ăsta de marfă. Se pare că ne vor atașa unui alt tren de pasageri. Voiam să le spun celor care vor să coboare că vom avea la dispoziție doar jumătate de oră la gară.

– Bine, zise David. O să încerc să găsesc niște vin de vânzare. Simt nevoia să beau ceva.

– Am observat că nu ești în apele tale azi, spuse Margot. Cred că te-ai cam săturat. Ca noi toți, de altfel.

– Și încă cum!

Mergând către compartimentul lui Evelyn, David se ciocni de Marcel.

– Ai o clipă? întrebă acesta.

– Desigur. Ce e?

– Nu înțeleg cum n-ai reușit să-l vezi pe individ, David.

– Ți-am spus de o sută de ori, l-am văzut doar din spate, când fugea!

– Și ce culoare aveau hainele lui? Purta uniformă?

– Ți-am spus că era foarte întuneric. Cred că avea haine închise la culoare. Era un tip solid, asta a fost tot ce am observat. Masiv.

– Sunt 49 de bărbați masivi în vagonul ăsta.

– Nu-mi spune că te-ai uitat în toate compartimentele! Ai înnebunit?

– Trebuie să-l găsesc pe nenorocit!

– Cu siguranță a fost unul dintre soldați, Marcel! Cine altcineva ar face așa ceva? Poate doar un obsedat sexual! Dar cum să-l găsești? Vrei să-i întrebi pe soldați cine ți-a violat soția?

– De ce nu?

– Te rog, Marcel, stăpânește-te! Altfel o s-o încurcăm cu toții! Nu mai avem de stat decât câteva zile în trenul ăsta. Fii rezonabil, pentru numele Domnului! Gândește-te o clipă ce se va întâmpla dacă vreunul dintre ei își recunoaște fapta! Ce vei face atunci? Nu poți să-l iei la bătaie!

– Cine spune că nu pot?

– Dacă faci asta, ne pui pe toți în pericol. Toate greutățile prin care am trecut în ultimele nouă zile vor fi în zadar! O să putrezim cu toții în vreo închisoare din România! De fapt, dacă ataci un ofițer SS, ne-ar putea trimite chiar în lagăr în Germania! Vrei să-ți amintesc cum e acolo?

– Poate ar trebui să te pocnesc pe tine!

– Ai înnebunit, spuse David. Îl împinse din cale și plecă. De ce atrag asemenea complicații? se gândi el. Poate fiindcă nu mă rog de sabat?

Când trenul opri la București, toți se repeziră să coboare din compartimente. Soldații SS stăteau pe culoar și încercau să-i împiedice.

- *Halt! Halt!* Strigau ei.

- Ce mai vor acum? întrebă o femeie.

– Se pare că trebuie să coboare ei primii, explică Ferit. Trebuie să desprindă vagonul. Pe urmă vom coborî și îl vor muta la alt peron.

– Așteaptă, Marcel! N-ai auzit? Unde mergi?

– La toaletă.

Marcel se opri în fața ușii de la ieșirea din vagon. Soldații mergeau râzând și făcând glume între ei. Unul dintre ei gesticulă către Marcel, vorbind în germană.

– Nu coborî acum! Mai târziu!

Era un tânăr chipeș. Marcel făcu semn cu capul, arătând că înțelesese. Îl căută din priviri pe cel mai înalt și mai masiv dintre ei. Soldatul chipeș coborî primul, apoi altul, iar apoi fu rândul celui masiv. Marcel întinse piciorul, punându-i piedică. Neamțul căzu de pe scări. Soldatul care venea în urmă se împiedică de camaradul său și căzu peste el. Marcel văzu pușca ultimului intrând în gâtul uriașului. Fugi repede la toaletă și încuie ușa.

Când intrară în Bulgaria erau mai puțini pasageri. Patruzeci și șapte coborâseră la București, ca să-și continue drumul către Constanța. Ferit coborâse și el, să încerce să aranjeze ca vagonul lor să fie desprins mai repede. Nu înțelegea de ce soldații se mișcau atât de încet. În final, trebui să sacrifice ultimul borcan de cafea ca să-i mituiască să acționeze mai repede. Călătoria asta nesfârșită se apropia de capăt. Grănicerii bulgari fuseseră anunțați de sosirea lor. De data aceasta, vagonul nu mai fu percheziționat amănunțit. Ca de obicei, Ferit adunase jumătate dintre pașapoarte, iar Rafo, cealaltă jumătate și le aduseseră înapoi ștampilate. Polițistul le spusese:

– Nu aveți voie să opriți pe teritoriul Bulgariei. Trebuie să călătoriți direct.

– Cine naiba ar vrea să oprească aici? se gândi Ferit, dar cu voce tare spuse: Nici măcar dacă apare vreo urgență?

– Ce?! Aveți pe cineva bolnav la bord?

– Nu, nici vorbă.

– Nu e careva suferind de boli molipsitoare, sper!

– Sigur că nu! De ce întrebați asta?

– De ce ai pus tu întrebarea aia?

„Mai bine aș fi tăcut!" se gândi Ferit.

– Era doar o glumă, îi răspunse polițistului.

– Nu e de glumit! În perioada asta, se poate ca soldații răniți să moară în tren și apoi să răspândească tot felul de boli. Dacă se întâmplă așa ceva, trebuie să anunțați imediat autoritățile! Să trageți semnalul de alarmă!

Ferit îl întrerupse:

– Nu avem soldați în tren. Ci doar femei, copii și bărbați, care vor să ajungă în țara lor cât mai repede posibil. Puteți veni să vedeți, dacă vreți. Eu am glumit. Ferit își dădu seama că transpirase brusc.

Polițistul rămase pe gânduri. Era clar genul căruia îi plăcea să respecte regulile și legea.

– Bine, poftim pașapoartele.

Ferit fugi tot drumul înapoi spre vagon. Odată urcat, rămase pe culoar și strigă:

– Gata, nu mai oprim deloc până la Edirne! Nimeni nu coboară, nimeni nu moare! S-a înțeles?

Pasagerii aplaudară zgomotos. Până la Edirne... Edirne... EDIRNE! Niciun nume de oraș nu le suna mai încântător. Edirne însemna eliberarea, însemna că reușiseră, însemna pace. Un nou început! Se năș-teau a doua oară!

Trenul porni. Pasagerii erau plini de voioșie. Numai Constance rămăsese tristă. Nu coborâse din tren la București și nu mâncase nimic, toată ziua.

– Nu arăți deloc bine. Nu cumva ai febră? o întrebă Margot, punându-i mâna pe frunte. Oricum, aproape am ajuns. O să-ți fie mult mai bine diseară, când o să fim la Edirne.

- Ce s-a întâmplat? întrebă Selva. Constance nu răspunse. Închise ochii şi se prefăcu că doarme.

Margot şi Selva ieşiră din compartiment, să-i facă o vizită lui Evelyn.

– Cred că e ceva între Marcel şi soţia lui, spuse Margot. Nu şi-au vorbit deloc, toată ziua.

– Nu cred, răspunse Selva. Dacă s-ar fi certat, am fi auzit cu siguranţă. Nu poţi nici să strănuţi aici, fără să nu audă toată lumea.

David fuma la fereastră.

– Azi ai fumat ţigară de la ţigară, David, spuse Margot. Sper că o să desfaci vinul pe care l-ai luat la Bucureşti.

– N-am luat niciun vin.

– Cum?! De ce? Nu era de vânzare în gară?

– Sincer, nici n-am întrebat.

Călătoria asta i-a afectat pe toţi, se gândi Margot. Ce ciudat! Ai fi zis că, pe măsură ce ne apropiem, o să fie cu toţii tot mai veseli, dar pare că e tocmai pe dos.

Toţi se întorseseră în compartimentele lor. Euforia pe care o simţiseră la intrarea în Bulgaria dispăruse.

Marcel nu voia să joace table. David stătea posomorât, iar Constance moţăia în colţul ei. Era o atmosferă apăsătoare.

– Domnule Asseo, aţi putea să-mi faceţi o favoare? întrebă Selva.

– Pentru dumneavoastră, orice, doamnă.

– Mi se pare că trebuie să înseninăm puţin atmosfera de aici. Ce aţi zice dacă David v-ar da jos vioara şi ne-aţi cânta ceva?

– Cu plăcere, spuse bătrânul.

David se ridică şi luă vioara. Asseo se ridică în mijlocul compartimentului şi spuse, salutând publicul şi fixându-şi vioara sub bărbie:

– *Concertul pentru vioară de Beethoven în Re major.*

Apoi începu să cânte. Muzica lui avea ceva magic. Încă de la primele acorduri, toţi pasagerii erau captivaţi. Îi ducea în lumile lor şi, poate, înapoi în propria fiinţă, ajutându-i să găsească răspunsuri despre noua lor viaţă.

Constance întoarse capul, privind pe fereastră. Lacrimile îi curgeau pe obraji. Marcel își trecu degetele prin părul ei, mângâind-o cu gingășie. David suspină adânc.

Trenul mergea cu viteză. Asseo cânta așa cum cântase toată viața: cu dragoste și pasiune. Își aminti brusc ziua când concertase la Opera din Viena, ca solist, de Anul Nou. Cânta același concert de acum, în fața unei săli pline până la refuz. Aristocrați, doamne elegante, tineri îndrăgostiți de muzică... Toți erau cuceriți. Începuse cu mult entuziasm partea *Allegro ma non troppo*. Cântă apoi mai lent și tot mai profund, evocând zânele hălăduind sprințare prin pădure. Vioara se odihnea pe o batistă albă ca spuma. Avea arcușul în mâna dreaptă, iar degetele mângâiau coardele viorii, în timp ce tot corpul i se legăna în ritmul muzicii. Își șterse fruntea transpirată, într-un moment de pauză, și continuă cu partea *Larghetto*. Lent, ușor, relaxant... Ca și cum ar fi înotat în marea caldă, mișcând brațele încet și prelung. Nici nu privea notele. Cânta și cânta... Urma *Rondo*-ul, mai rapid și entuziast. Acum era o pasăre mare și albă, care dădea din aripi, zburând în cercuri mari și albe, pe fundalul cerului albastru... Ultima notă! Finalul grandios! Toată sala aplaudă în picioare! Întreaga Vienă îl aplaudă! Aplauze fără sfârșit, care se întețesc când dirijorul îl felicită. Bravo, maestre! Bravo, maestre! se aud voci de peste tot. Iar el se înclină în fața publicului, din nou și din nou, pe măsură ce aplauzele se îndepărtează, amuțesc...

Siegfried sări brusc din scaun.

– Doamne! Doamne!

Săriră și David, și Marcel, apoi femeile. Capul lui Asseo era aplecat, ca și cum s-ar fi înclinat către ei. Doar că se lăsa mai mult, tot mai mult, până când, în final, se prăbuși pe podea. Încercară să-l ridice pe scaun, dar nu reușiră și îl lăsară întins unde căzuse. Siegfried se aplecă lângă prietenul său și îi puse două degete la tâmplă. Selva țipă:

– Domnule Kohen!

Siegfried dădu din cap, în timp ce lacrimile îi curgeau pe obraz. Stătea așezat pe jos și ridicase trupul prietenului său, sprijinindu-i cu grijă capul pleșuv la pieptul său și legănându-l cu blândețe, ca pe un copil.

– Trebuie să oprim trenul imediat, spuse Ferit. Trebuie să anunț.

– Stați! Vă rog, nu opriți trenul!

– Dar trebuie, domnule Kohen.

Siegfried așeză ușor capul lui Asseo pe jos, ca și cum ar fi pus un prunc în leagăn. Se ridică apoi și luă mâinile lui Ferit între ale sale. Toți își ținură respirația.

– Domnule Ferit, vă implor să nu opriți trenul. Nu vreau să-i las trupul pe pământ bulgăresc. Nu vreau să-l atingă mâinile bulgarilor. Nu mai avem decât câteva ore de mers. Putem anunța după ce trecem granița, la Edirne. Doar câteva ore. Vă rog, nu-i lăsați pe fasciști să-l atingă și să-i ia lucrurile! Vă implor!

Ferit se opri. Toți ochii erau îndreptați asupra lui. Constance, David, Selva, copiii, toți îl priveau rugător.

– Bine, domnule Kohen. Dar nu trebuie să afle nimeni, altfel vom avea probleme cu toții. E o infracțiune gravă să nu anunțăm decesul, spuse el uitându-se către toți, pe rând.

– Dormea, spuse Margot. Cum am fi putut să ne dăm seama, când a murit în somn?

Îl ridicară cu grijă și îl sprijiniră în scaun.

– Puneți-i capul la mine în poală! spuse Siegfried, așezându-se pe locul său obișnuit.

Îi închise ochii lui Asseo, mângâindu-l, și îi ridică mâna care atârna, sărutând-o cu afecțiune și lăsând-o ușor, pe pieptul bătrânului.

Margot își luă haina roșie de pe umeri și îl acoperi pe Asseo. Ceilalți, care stăteau pe banchetă cu el, se ghemuiră pe marginea acesteia sau se înghesuiră pe cea de vizavi.

Trenul își continuă călătoria. Muzica lui Asseo plutea încă în compartiment. Stăteau cu toții, ascultându-i ecoul, acordurile care le încălziseră inima. Erau ultimii prieteni ai lui Asseo.

Un inspector vamal bulgar intră în compartiment și salută.

– Ne apropiem de graniță. Când oprim, vreau ca toți pasagerii să se alinieze cu pașapoartele în mână.

Cu toții îl priviră uluiți.

– Pașapoartele sunt la prietenul nostru, într-un compartiment alăturat, spuse Marcel politicos.

– De ce?

– El e conducătorul grupului. Merg să-l chem, dacă nu vă deranjează. Marcel se îndreptă neliniștit către compartimentul lui Ferit.

– Bătrânul doarme? întrebă inspectorul, arătând către Asseo.

– Da.

– Treziți-l!

– Dar abia a adormit, spuse Margot. Noaptea trecută n-a închis un ochi.

– Poate să doarmă din nou, mai târziu.

Ferit veni împreună cu Rafo. Amândoi erau foarte tulburați.

– Poftim pașapoartele! spuse Ferit.

– Bine. Când oprește trenul, vreau să coborâți cu toții. Suntem aproape, am încetinit deja.

– Dar nu ni s-a cerut nicăieri să coborâm, de când am plecat de la Paris, răspunse Ferit. Și am trecut și prin Berlin.

– Poate că da, dar ați trecut prin țări ocupate. Franța, Cehoslovacia, Ungaria. În prezent, ele sunt socotite teritoriu german, dar acum intrați într-o altă țară. Aceasta este o graniță adevărată.

– Am înțeles. Nu vă faceți griji, vedeți-vă de treabă în celelalte vagoane, iar eu aranjez lucrurile aici, zise Ferit trăgând de timp, fără să știe sigur de ce. Merita să riște siguranța tuturor, numai ca să îl mai țină pe Asseo la bord zece minute?

David se ridică și îi șopti la ureche:

– Hai să-l mituim!

Ferit își aprinse nervos o țigară, lângă fereastră.

– Cum? Să-i dăm bani?

- De ce nu? Bani, vin... Sunt dispus să-mi sacrific sticlele de Moselle.

- Aşteaptă să văd! răspunse Ferit.

– Domnul Kohen a spus că el poate să ofere bani.

– Bine, o să vedem.

Ferit aruncă mucul ţigării pe fereastră şi privi afară. Pasagerii din alte vagoane coborâseră deja. Ferit se întoarse anevoie în uşa compartimentului.

– Gata, toată lumea jos!

Nimeni nu se mişcă.

– Vreţi ca inspectorul să vă silească să coborâţi?

Ferit se întoarse către Siegfried şi îl rugă:

– Domnule Kohen, lăsaţi-l, vă rog, pe domnul Asseo unde e şi coborâţi din tren!

Marcel, Constance. Selva cu băieţelul în braţe, Margot, Samuel şi Perla părăsiră compartimentul.

– Vreţi să rămân, domnule Ferit? întrebă David. Pot să vă ajut?

– Nu, mulţumesc, David, coboară. Domnule Kohen, veniţi cu mine!

David coborî şi el. Ferit observă cu frustrare că Siegfried nu avea de gând să se mişte.

– Credeţi-mă, îmi dau seama prin ce treceţi. Dar şi dumneavoastră trebuie să îmi înţelegeţi situaţia.

– Credeţi că înţelegeţi ce se întâmplă, dar nu e aşa. Ştiu că vreţi să-l mituiţi pe inspector şi trebuie să fiţi singur cu el pentru asta. Dar vreau să fiu aici, ca să pot oferi mai mulţi bani, la nevoie. O să cresc suma până când n-o să poată refuza!

Inspectorul se apropie de compartiment exact când Margot se pregătea să coboare. Brusc, fata se hotărî să se întoarcă şi se ciocni de inspector în uşă. Îi luă mâinile într-ale ei şi spuse rugător:

– Aţi putea să mă ajutaţi, vă rog? Bătrânul de acolo e tatăl meu şi e foarte bolnav. Avea dureri, aşa că i-am dat un somnifer ca să doarmă. Vă implor, nu-l treziţi acum! Mai avem doar câteva ore de călătorie. Dacă îl forţaţi să se trezească, poate că inima nu-i rezistă. Vă rog, daţi-i

voie să rămână acolo unde e! Chiar dacă nu va rezista călătoriei, lăsați-l măcar să moară în țara lui!

Inspectorul privi către Asseo din pragul ușii, iar apoi se îndreptă către el. Margot simțea că i se înmoaie genunchii și abia mai putea respira. O fracțiune de secundă, privirea ei se încrucișă cu cea a lui Ferit. Acesta nu mai avea pic de culoare în obraji. Apoi, brusc, inspectorul duse mâna și mângâie ușor haina cu care era acoperit Asseo.

– Ce frumoasă este! exclamă el. Și așa moale! Asta e ceea ce se numește „cașmir"?

Margot înaintă între el și Asseo.

– Dați-mi voie să vă fac un dar, în semn de recunoștință că nu l-ați deranjat pe tata. Ridică haina de pe trupul bătrânului. Luați-o, vă rog! Puteți să i-o dați soției sau fiicei dumneavoastră. Sau poate iubitei. Știu că nu pot să v-o dau aici, unde vede toată lumea, dar aș putea să o uit în zona de control vamal, spuse ea, punându-și în acest timp haina pe umeri. Vă rog, sunteți bun să mă conduceți la vamă?

După ce Margot ieși cu inspectorul, Siegfried sprijini capul lui Asseo pe banchetă, își luă propria haină de sus și, după ce îl înveli pe bătrân cu ea, ieși din compartiment. Ferit îl urmă, închizând bine ușa.

Trenul plecă din gară de îndată ce grănicerii terminară formalitățile. Și nu trecu mult timp până când Selva exclamă bucuroasă: KAPIKULE! Trenul încetini și apoi se opri de tot. Ferit ieși pe culoar și strigă cât de tare putu:

– BUN VENIT ÎN TURCIA!

Toți începură să aplaude, să se îmbrățișeze și să se sărute, cu lacrimi în ochi. Unii se felicitau, alții strigau de bucurie. Compartimentul Selvei era singurul unde nu se simțea entuziasmul. Nici măcar strălucitorul soare turcesc care pătrundea pe fereastră nu era de ajuns să risipească melancolia.

Ferit îi salută pe polițistul și pe inspectorul vamal care urcară în tren.

– Mă tem că avem vești triste, spuse el. Unul dintre cei care călătoreau cu noi a decedat.

– Condoleanțe! spuse inspectorul vamal.

– Trebuie să anunțăm garnizoana de la frontieră?

– Nu e nevoie, răspunse polițistul. Nu are nicio legătură cu ei. Și oricum, soldații nici nu sunt aici, au un meci de fotbal. Ne ocupăm noi de toate, nu vă faceți griji.

După ce supraveghe cu atenție oamenii veniți să îl ridice pe Asseo cu targa, Siegfried dădu jos cutia cu vioara și valiza acestuia, iar apoi propriile sale lucruri.

– Prieteni, spuse el, îmi pare rău că trebuie să ne luăm rămas-bun aici. Sper din suflet că drumurile noastre se vor intersecta din nou și vă mulțumesc din toată inima. Apoi îi îmbrățișă pe toți cei din compartiment și se întoarse către Margot, oferindu-i vioara lui Asseo.

– Vă rog să primiți asta, domnișoară. Este o vioară prețioasă. Chiar dacă dumneavoastră nu știți să cântați, poate că, într-o zi, vor cânta copiii dumneavoastră.

Margot îl privi uluită.

– Nu trebuie, domnule Kohen! Chiar nu trebuie! Vioara e mult mai valoroasă decât haina mea, nu pot să accept!

– Aș fi foarte fericit dacă ați accepta. Nu are nicio legătură cu haina, e doar un umil semn al recunoștinței mele.

– Dar este un Stradivarius! Sigur domnul Asseo trebuie să aibă rude, poate...

– Are, răspunse Siegfried. Un frate. Și acela sunt eu.

Trenul porni către Istanbul cu doi pasageri mai puțin. Selva i-l dădu pe Fazıl lui Rafo, își rulă haina sub formă de pernă, se așeză și închise ochii. De ce nu putea să se simtă fericită? Nu voia să plângă și nu fiindcă se putea ca nimeni să nu-i aștepte la gară. Era complet pustiită, incapabilă să mai simtă ceva. Nu știa decât că era obosită. Foarte obosită. Nu fizic, ci fiindcă alesese să trăiască în exil.

Trenul își încheia călătoria în țara sa. Te duc, te aduc, te duc, te aduc... Legănatul lui o adormi.

– Uite, Selva, ăsta nu e vechiul pod Sinan? întrebă Constance.

– Selva doarme, răspunse Margot. Vorbește prin somn.

Selva era acum pe Insulele Prinților, la Marea Marmara. Era din nou copil și alerga după Sabiha printr-o pădure de pini. Exact când să o ajungă, Sabiha se tot ascundea după copaci. Fusta ei se unduia în vânt ca și cum ar fi fost din spumă. Și de câte ori Selva o apuca de ea, nu simțea în palmă decât aer.

– Selva nu mă prinde! Selva nu mă prinde! o tachina Sabiha, dispărând după copaci. Dintr-odată, fusta ei se făcu roșie ca rodiile. Selva aproape o ajunsese, dar chiar atunci, Sabiha se transformă într-un fluture sângeriu. Selva continua să alerge după fluturele care se îndepărta. Se împiedică și căzu de pe o stâncă, într-o prăpastie fără fund. Când, în sfârșit, ajunse jos, tatăl ei stătea acolo cu brațele larg deschise. Selva striga:

– Prinde-mă, tată! Prinde-mă, tată!

– Trezește-te, scumpo, aproape am ajuns!

– Unde? îl întrebă ea pe Rafo buimacă.

– La Istanbul, la gara Sirkeci, desigur.

– Poftim?

Se ridică și clipi. Vedea coloanele de fier și simțea mirosul cunoscut, acel amestec de mare și de alge, mirosul Istanbulului.

Trenul intra în gară încet, aproape ca o mireasă cochetă care își târăște vălul. Siluetele și culorile orașului de care îi fusese atât de dor! Contururile în stil Selcuk... Mulțimea din gara cu ferestre colorate, specifice atmosferei orientale... Hamalii cocoșați sub încărcăturile grele fixate în spinare cu frânghiile... Domni cu fes și haine încheiate la două rânduri... Doamne cu pălării și eșarfe, copii neastâmpărați, răsfățați de mamele lor și, firește, vânzătorii de covrigi. Când îi văzu, Selvei îi dădură instantaneu lacrimile.

Peronul era plin până la refuz. Mii de mâini fluturau deodată. Selva căuta mulțimea, nerăbdătoare. Nu, sigur nu venise... Nu era el cel care o admonestase în fața oglinzii celei mari din salon, spunându-i:

– Nu numai că m-ai dezamăgit! Ai distrus șase secole de tradiție!

Sigur nu venise.

Câțiva copii țipau, porumbeii dădeau din aripi, o bunică își întâmpina nepoții, doi îndrăgostiți se îmbrățișau. Deodată, în depărtare, o văzu pe Sabiha, cu taiorul ei fuchsia. Mama lor stătea lângă ea. Își fluturau batistele albe, ca să îi atragă atenția. Leon, fratele lui Rafo, era în spatele lor. Părea că nu știe ce ar putea face cu propriile mâini, așa că le ținea ferm în buzunar, stând țeapăn, cu o țigară în gură. Selva căută mai departe prin mulțime. Nu venise.

Lăsă capul în jos, ca nimeni să nu-i vadă dezamăgirea. Era dureros să-și înăbușe scânteia de speranță din inimă. De ce nădăjduise, oricum? Nu știa cât de mult semănau ea și tatăl ei? Amândoi, firi voluntare, care nu dădeau înapoi pentru nimic în lume, odată ce luaseră o decizie? Nu purtase ea nesfârșite discuții cu tatăl său despre formarea republicii, deși el le trimisese în secret bani trupelor care luptau pentru independența Anatoliei? Îl admira enorm pe Atatürk, dar îi era loial sultanului.

Și cum îi mai certa Sabiha...

– Nu-mi spuneți că iar vorbiți despre asta! Nu vă săturați niciodată să vă contraziceți, fără să ajungeți la vreo concluzie?

Nu se săturau niciodată. Selva sublinia neîntrerupt că ideile progresiste ale tatălui ei despre libertate corespundeau perfect idealurilor republicii, iar Fazıl Reșat Pașa insista mereu că era o greșeală să se pună capăt sultanatului. Se contraziceau ore în șir. Tocmai de aceea, când Selva îl implorase să îi dea binecuvântarea să se mărite cu Rafo, folosise tocmai discursul logic pe care îl învățase de la el. Dar în sinea ei știa că el nu-și va da niciodată consimțământul.

Când stătuse lângă patul lui, după umilitoarea tentativă de sinucidere, știa că el nu avea să o ierte niciodată. Nu uitase cum, atunci când își revenise, pașa deschisese ochii și își privise familia adunată în jur, dar

îi închisese la loc când o văzuse pe ea. Și nu își închisese doar ochii, ci și inima, pentru totdeauna. Selva se întreba dacă hotărârea ei de a-și părăsi țara nu fusese încurajată de această atitudine. Plecase, oare, fiindcă nu putea îndura să fie ignorată de propriul ei tată? Domnul știe de câte ori reflectase la decizia asta. Înainte să adoarmă în brațele soțului ei, se gândise de sute, nu, de mii de ori. Și, după ce Rafo își satisfăcea patima și o îmbrățișa cu afecțiune, ea zăvora ușa pasiunii pentru el și o deschidea pe cea a dorului de propriul tată. Uneori se gândea la el până în zori. Îi era dor de el, de dragostea și de grija lui. Simțea cum i se frânge inima. Plătise din plin pentru că își supărase tatăl, dar nu putuse niciodată să-și discute amărăciunea cu Rafo sau cu altcineva. Cum îl chema pe neamțul acela solid, care lucra la Imigrații, la Istanbul? Până în ziua când acesta îi vorbise despre îngrijorarea tatălui ei, nu sperase că el o va ierta vreodată, chiar dacă din când în când îi spunea lui Rafo:

– Poate că lucrurile o să se aranjeze într-o zi.

Dar acum începea să își dea seama că preocuparea și iertarea erau două lucruri diferite. Fazıl Reșat Pașa avea să facă tot ce putea pentru a-și îndeplini cât mai bine îndatoririle părintești, dar atât. Sperase în zadar. Auzea și acum, la fel de clar ca atunci, ecoul oglinzii făcute țăndări, după ce pașa aruncase în ea vasul de porțelan. Sunetul acela, semănând cu vocea spartă a unei soprane, îi răsuna și acum în urechi. Cu siguranță, tatăl ei, care spărsese acele obiecte de preț ca și cum și-ar fi rupt legăturile cu propria fiică, nu venise să o aștepte la gară. Nu, nu venise.

Rafo i-l dădu pe Fazıl Selvei, să i-l poată arăta mamei sale, care stătea în spatele peretelui de sticlă de la ieșire. Selva încercă să se adune și îl ridică pe băiat sus de tot ca să-l vadă mama ei. Abia în clipa aceea îl observă pe domnul cu păr alb și baston, care aștepta singur, puțin mai departe de mulțime. Stătea sprijinit de una dintre coloanele de fier, fără să se miște.

Cuprins

Ankara, 1941 5
Istanbul, 1933 26
Ankara 42
O misiune externă 44
De la Istanbul la Paris. 51
Marsilia, 1940–1941 59
Ankara, 1941 79
Marsilia 84
Paris 93
Marsilia 97
Lyon. 100
Ankara, 1942 107
Marsilia, 1942 122
Ankara 132
Paris 137
Ankara 144
Marsilia 151

Paris 156
Marsilia 164
Vagonul fricii 173
Paris 186
Paris 193
Ankara, 1943 202
Cairo, 1943 214
Paris 224
Întuneric în plină zi 233
Paris 247
Numărătoarea inversă 257
Seara de adio 263
Ankara 267
Adio, Paris!. 276
Trenul 288

Ayşe Kulin este una dintre cele mai citite autoare din Turcia de azi. Volumele ei s-au vândut în milioane de exemplare datorită artei sale de a așterne pe hârtie povești captivante despre ființa umană și puterea ei de a ieși la lumină.

Printre romanele sale, care au fost traduse în multe țări, se numără *Trandafirul de la Sarajevo*, *Dragostea în exil*, sau *Fără țară*. Autoarea, care locuiește la Istanbul împreună cu familia, are o bună experiență și în domeniul cinematografiei, semnând numeroase scenarii de film și emisiuni de televiziune.

Volumul *Ultimul tren spre Istanbul* a fost tradus în 23 de limbi și recompensat cu Premiul Roma în Italia și Premiul pentru Cel mai bun roman acordat de comunitatea evreiască din Consiliul European.

Ayşe Kulin

Ultimul tren spre Istanbul

Selva, fiica unui conducător otoman, pleacă la Paris să înceapă o nouă viață cu Rafael, soțul ei, fiul arătos al unui medic evreu. Numai că Franța e invadată de naziști.

În timp, cei doi îndrăgostiți aflați în exil descoperă că nimic – nici războiul, nici politica și nici măcar religia – nu poate desface legăturile de familie. Împreună străbat un continent măcinat de conflicte, suspiciuni și violențe. În căutarea libertății, riscă tot.

De la Ankara la Paris, Cairo și Berlin, *Ultimul tren spre Istanbul* este o cuceritoare poveste de dragoste și o lecție despre cum să-ți urmezi propriul drum.

„Ayşe Kulin, una dintre cele mai citite autoare ale Turciei, a scris un roman strălucit folosind metodele romanului istoric. Povestea ei, cuprinzând mai multe fire narative, bogată în personaje, arată o mare abilitate. Te ține cu sufletul la gură până la sfârșit și merită o ecranizare. Se recomandă călduros!"
Historical Novel Review

NEMIRA

Magic FM

e-BOOK DISPONIBIL
NEMIRA.RO

ISBN 978-606-43-0304-2